

REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

REGIONE AUTONOMA
FRIULI VENEZIA GIULIA

consiglio regionale

Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

Trst, 12. in 19. november 2021

**TRETJA DEŽELNA KONFERENCA
O VARSTVU
SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE**

Zbornik prispevkov uredil
Devan Jagodic

SLORI
Slovenski raziskovalni inštitut

Trst, 12. in 19. november 2021

Trst, 2022

PRIPRAVA:

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

ZBRAL IN UREDIL:

Devan Jagodic

PREVODI:

Laura Castegnaro, Martina Clerici, Jerneja Umer Kljun

JEZIKOVNI PREGLED SLOVENSKIH BESEDIL:

Jasmina Vajda Vrhunec

JEZIKOVNI PREGLED ITALIJANSKIH BESEDIL:

Federico Tenca Montini

OBLIKOVANJE:

Martina Pettiroso

FOTOGRAFIJE:

Giada Genzo / ACON

Damjan Balbi / Primorski dnevnik

SLORI - Slovenski raziskovalni inštitut

KAZALO

Spremna beseda

Piero Mauro Zanin	7
Pierpaolo Roberti	7

Predstavitev

Igor Gabrovec	11
---------------	----

Pozdravni nagovori

(Prvi dan konference, 12. november 2021)

Serena Tonel	15
Pierpaolo Roberti	16
Dejan Valentinčič	17
Tatjana Rojc	18
Piero Mauro Zanin	19

(Drugi dan konference, 19. november 2021)

Helena Jaklitsch	21
Salvatore Campo	22

Uvodna misel

Sara Brezigar	25
---------------	----

Strokovni prispevki in poročila delovnih skupin

Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomanjkljivosti

Adriana Janežič, strokovni prispevek	31
Tamara Blažina in Marco Jarc, poročilo delovne skupine	42

Večjezično šolanje v Kanalski dolini: mit ali realen scenarij?

Maja Mezgec, strokovni prispevek	49
Živa Gruden in Igor Jelen, poročilo delovne skupine	70

Ocena stanja izvajanja določil iz 10. člena Zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih

Zaira Vidau, strokovni prispevek	75
Jakob Leopoli in Livio Semolič, poročilo delovne skupine	108

Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji – Julijski krajini:
pregled delovanja in novi izzivi

Matejka Grgič in Fedra Paclich, strokovni prispevek 115

Martin Lissiach in Fulvia Premolin, poročilo delovne skupine 128

Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji,
področja ukrepanja in institucionalni okvir

Sara Brezigar, Matejka Grgič in Devan Jagodic, strokovni prispevek 133

Martin Lissiach in Fulvia Premolin, poročilo delovne skupine 159

Razprava

Ksenija Dobrila 163

Walter Bandelj 165

Helena Jaklitsch 167

Tatjana Rojc 168

Rudi Pavšič 170

Luciano Lister 172

Samo Pahor 174

Livio Semolič 175

Martin Lissiach 176

Marija Ferletič 177

Zaključno poročilo

Igor Gabrovec 181

Povzetek rezultatov konference

187

Okrajšave in kratice

195

PRILOGE

Zakonodaja 199

Institucionalna telesa in komisije 227

SPREMNA BESEDA

To je priložnost za izredno kulturno obogatitev, sožitje in kolektivno rast, pa tudi za krepitev ene od temeljnih lastnosti, ki odražajo posebnost naše dežele. Sam jo dojemam kot resnično naložbo v upravljanje in ponovni zagon naše avtonomnosti.

Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine v enem dejanju združuje tri glagolske čase: preteklik (kar smo že opravili), sedanjik (kar zdaj počnemo) in prihodnjik (kaj bomo še storili).

Zagotoviti je treba zanesljiv, konkreten in donosen razvoj v zvezi z zahtevami, predstavljenimi v razčlenjenih strokovnih prispevkih, pa tudi v zvezi z že doseženimi cilji, v upanju, da bomo tudi v prihodnje, ko bo treba zasnovati četrto konferenco, uživali sadove svojega dela.

Veliko smo že dosegli, kar je razvidno tudi iz konferenčnih poročil in razprave, a še več je treba postoriti in hkrati ohraniti enako odločnost pri izpolnjevanju domačih nalog oziroma pripravi razvojnih smernic za prihodnja leta. Vselej imejmo v mislih, da je treba poudarjati pomen poučevanja slovenskega jezika, ki bi moral veljati za učni jezik, da bi postal del jezikovne dediščine mladih že od zgodnjega otroštva. Prav tako je nujna volja, da bi slovenščina postala pristen jezik družbe, ki naj ne bo omejen le na rabo v družinskem krogu.

Prav zato so dobrodošli takšni trenutki, namenjeni preverjanju stanja, da ugotovimo, kaj deluje, in da določimo pravo smer za nadaljnje izboljšanje.

Piero Mauro Zanin,

Predsednik Deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine

7

Dežela je ponosna, da je podprla Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Ta dogodek je namreč pomembna priložnost za preverjanje in nadziranje dejavnosti, ki jih izvaja Furlanija - Julijska krajina za ohranjanje dediščine, ki jo predstavljajo slovenski jezik in običaji slovenske skupnosti, ki ta jezik govori. Dogodek je nadalje pomenljiv tudi zato, da se skrbno zazremo v prihodnost in načrtujemo nadaljnje ukrepe, s katerimi bomo vzpostavili še druga orodja, ki bodo omogočila zaščito in krepitev slovenskega jezika.

Pierpaolo Roberti,

Odbornik Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost, priseljevanje, deželne rojake v tujini in manjšinske jezike

PREDSTAVITEV

IGOR GABROVEC

Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine, ki je bila predvidena v letu 2020 in je bila zaradi epidemije prestavljena na naslednje leto, se tudi v tokratni izvedbi odvija v dveh dneh, danes, 12. novembra 2021, in čez teden dni, 19. novembra 2021, obakrat v prostorih deželnega sveta in obakrat v popoldanskih urah. Konferenci bomo posvetili dva zaporedna petka. Možno je sodelovati tako s fizično navzočnostjo kot prek neposredne internetne povezave. Današnji dan je namenjen strokovnim prispevkom, čez teden dni pa bomo zaključili razpravo in povzeli sklepe. Prihodnji dnevi bodo omogočili delovnim skupinam, ki jih bomo vzpostavili na koncu prvega dne, da vsako izpostavljeno temo podrobno in razčlenjeno razvijejo.

Sklic in organizacijo deželne konference je Deželni zakon št. 26/2007 naložil predsedniku deželnega sveta, arhitektu Pieru Mauru Zaninu, ki nas pozdravlja in se nam bo skušal pridružiti v prihodnjih urah. Predsednik Zanin mi je poveril vlogo koordinatorja konference, pripravljalni odbor pa poleg mene sestavljajo še kolega Danilo Slokar, pristojni odbornik Pierpaolo Roberti, funkcionarja deželnega sveta in deželne direkcije za kulturo, predsednika krovnih organizacij SKGZ in SSO, direktor SLORI-ja in predsednik paritetnega odbora.

SLORI-ju smo zaupali vlogo znanstvenega partnerja tudi pri organizaciji tokratne konference in delo je bilo opravljeno brezhibno, kot vedno. Pripravljalni odbor je že lani najprej določil glavne tematske smernice te deželne konference, ki jih lahko povzamemo v štirih osnovnih sklopih, ki smo jim kasneje dodali še petega.

Prvi sklop zadeva preverjanje izvajanja določil Deželnega zakona št. 26/2007. V prispevku bo poudarek namenjen tudi vprašanju uporabe slovenske zastave kot simbola istovetenja s slovensko skupnostjo in slovenskim narodom.

Drugi sklop bo preveril izvajanje v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline. To je ena od obveznih tem konference, prispevek pa bo tokrat namenjen predvsem obravnavi vprašanja učenja slovenščine v šolah v Kanalski dolini. V njem bodo posebej analizirani model trijezičnega šolstva, ki ga poskusno uvajajo krajevne skupnosti, in tudi druge oblike večjezičnega šolanja v Evropi, primerjane bodo dobre prakse in iskane rešitve na odprta vprašanja.

Posebej pomemben je tretji sklop, ki preverja stopnjo izvajanja zaščitnih določil, predvidenih po 10. členu Zakona št. 38/2001 o vidni dvojezičnosti.

Četrty tematski sklop obravnava Centralni urad za slovenski jezik in mrežo javnih storitev v slovenskem jeziku. Prispevek bo poglobil dosežene rezultate Centralnega urada (tudi na osnovi ciljev, ki jih je postavila prejšnja deželna konferenca), ponudil pregled nad opravljenim delom, predstavil izdelana jezikovna orodja in pripomočke, opredelil morebitne težave in načrtoval strateške cilje za prihodnje obdobje.

Štirim predhodno dorečenim temam smo naknadno dodali še poglavje o deželni jezikovni politiki za varstvo, promocijo in ovrednotenje slovenščine v naši deželi. V prispevku bodo analizirani teoretični vidiki, različni modeli, pravni in institucionalni okvir ter potrebna sredstva za uresničitev zastavljenih ciljev.

Preden preidemo na predstavitev prispevkov, ki so glavna in edina točka današnjega popoldneva, naj pozdravim številne in ugledne goste, institucionalne predstavnike. Z nami je prek spleta povezan državni sekretar Dejan Valentinčič, na moji levi je deželni odbornik Pierpaolo Roberti, ki zastopa predsednika Massimiliana Fedrigo, z nami so tudi podžupanja Občine Trst Serena Tonel, ki ji izražam čestitke in željo po čim uspešnejšem delu na čelu občinske uprave, generalni konzul Republike Slovenije Vojko Volk in konzul Peter Golob, prisotna pa je tudi senatorka v italijanskem parlamentu Tatjana Rojc. Najprej bom predal besedo podžupanji Sereni Tonel, ki zastopa Roberta Dipiazzo in bo prenesla pozdrave občinske uprave.

POZDRAVNI NAGOVORI

(Prvi dan konference, 12. november 2021)

SERENA TONEL

PIERPAOLO ROBERTI

DEJAN VALENTINČIČ

TATJANA ROJC

PIERO MAURO ZANIN

(Drugi dan konference, 19. november 2021)

HELENA JAKLITSCH

SALVATORE CAMPO

SERENA TONEL

PODŽUPANJA OBČINE TRST

Dober dan vsem, *buongiorno a tutti!* Oprostite mi, ker govorim italijansko, a čeprav razumem nekaj besed, jih ne poznam toliko, da bi imela govor v slovenščini. Veseli me, da vas lahko pozdravim v imenu Občine Trst ob začetnem srečanju konference, ki je po petih letih znova sklicana v mestu, ki ga pomembno zaznamuje prisotnost slovenskega jezika – ta je bil za nas vselej dodana vrednost naše skupnosti. Ne da bi predolgo naštevala prednosti sobivanja različnih jezikov na ravni skupnosti, je večjezičnost zagotovo element, ki je skozi čas prispeval k jezikovni in kulturni raznolikosti, ki je bogatila in še vedno bogati Trst. Z zadovoljstvom povem, da smo leta 2019 ob predložitvi kandidature mesta Trst za Unescovo kreativno mesto literature kot odliko našega mesta poudarili prav večjezičnost ter pri tem navedli velike pisatelje in književnike, ki so se tu rodili ali o mestu pišejo, med drugimi tudi velikega Borisa Pahorja, saj smo želeli poudariti svetovljansko razsežnost našega mesta ter jezikovno in družbeno bogastvo našega območja. Gre za vrednoto, ki jo je treba varovati in negovati v sodelovanju z deželo, zato se zahvaljujem deželnemu odborniku Robertiju za vse pobude za podporo skozi čas. Tej temi se podrobno posveča tudi Občina Trst. Želim vam uspešno delo v nadaljevanju srečanja in naj bodo pogovori koristni tako za slovensko skupnost kot za mesto Trst.

PIERPAOLO ROBERTI**ODBORNIK AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE ZA LOKALNO SAMOUPRAVO, SISTEM JAVNIH USLUŽBENCEV, VARNOST, PRISELJEVANJE, DEŽELNE ROJAKE V TUJINI IN MANJŠINSKE JEZIKE**

Dober dan vsem! Veseli me, da sem z vami. Zahvaliti se želim deželnemu svetu, še posebej deželnemu svetniku g. Gabrovcu, ki je po pooblastilu predsedstva deželnega sveta prevzel organizacijo konference, ki ima v zelo pomembnem obdobju ključno vlogo za Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino. V svojem uvodu je g. Gabrovec omenil, da konferenca poteka z enoletno zamudo. Organizirati bi jo morali že leta 2020, saj nas deželni predpis zavezuje k izvedbi konference na vsakih pet let, in sicer v prvih 24 mesecih mandata. Žal smo morali zaradi vsem znanih dogodkov organizacijo prestaviti na leto 2021. Vendar se nam je prav zato ponudila priložnost, da smo v preteklih tednih izvedli vse tri deželne konference. Danes smo tu ob prvem dnevu slovenske konference, prejšnji teden je v Vidmu potekala konferenca o furlanščini, teden pred tem pa še prva deželna konferenca o nemščini. S tem pošiljamo vodstvu dežele pomembno sporočilo, saj je to dežela, v kateri je nad vhodom v to palačo – kot ste sami že večkrat videli, a je vselej vredno na to spomniti – napis »Friuli Venezia Giulia« v italijanščini, pa tudi v slovenščini, nemščini in furlanščini. To je dejavnik, ki nas opredeljuje – brez tega, brez značilnosti in posebnosti treh jezikov, ki se v deželi govorijo in so tudi uradno priznani, bi bila Furlanija - Julijska krajina najverjetneje le ena od mnogih dežel. Zato je naša institucionalna naloga dvojna: po eni strani spodbujanje rabe jezikov iz zgodovinskih, identitetnih in kulturnih razlogov, kajti jezik je identiteta, kultura, tradicija in zgodovina, po drugi strani pa je naša institucionalna naloga tudi zaščita naše avtonomnosti in dan za dnem se moramo zavzemati za to, da se ta jezikovna in kulturna dediščina s svojimi tradicijami in zgodovino ne izgubita. Rdeča nit vseh treh konferenc so manjšinski jeziki, ki že po definiciji zahtevajo posebno pozornost, saj brez ustrezne skrbi in podpore tvegajo izginotje tako zaradi množičnih medijev, ki uporabljajo le nacionalni jezik, kot tudi zaradi pomanjkljive ali neustrezne rabe manjšinskih jezikov v javni upravi. Dežela opravlja dvojno vlogo: ima izvršilno funkcijo, ki jo v tem primeru zastopam jaz in ki skrbi za izvajanje zakonodaje in politik, ki jih zakonodaja določa, in tudi nadzorno funkcijo, ki jo je zakonodajalec utemeljeno prenesel na deželni svet. Konferenco moramo zato razumeti kot trenutek za preverjanje in nadzor, kot čas, ko se poglobimo v to, kar smo dosegli v preteklih letih, zlasti v zadnjih treh letih, in sicer od pomladi 2018, ko je zdajšnja uprava nastopila mandat. Tako lahko bolje razumemo trenutni položaj in ugotovimo, kaj je mogoče doseči v naslednjih petih letih, torej v obdobju do naslednje konference, in še posebej ob zaključku mandatnega obdobja, torej v naslednjem letu in pol, ki nas ločuje do novega mandata. Prav vse, vključno s sabo, vabim, da izkoristimo priložnost, ki se nam ponuja, ker so vse tri konference potekale zapovrstjo. Res je, da govorimo o različnih jezikih, ki imajo različne zgodbe, korenine in izvor, vendar je prav tako res, da imajo manjšinski jeziki povsem enake težave. Gre za vprašanja, s katerimi se srečujemo tudi tu – govorim o vidni dvojezičnosti, o krajevnih imenih ter javnih napisih in oznakah, o večjezičnih šolah in organizacijskih modelih, ki se uporabljajo za različne jezike in nam omogočajo prepoznavanje dobrih praks pri varstvu in spodbujanju drugih jezikov ter njihov morebitni prenos. Vabim vas torej, da kritično ocenite to konferenco. Ne razmišljajte zgolj o tem, kar smo dobro opravili, temveč tudi o vsem, kar je še treba izboljšati, saj je vedno veliko možnosti za izboljšave in vedno bo tako.

Preden se poslovim in preden se posvetite delu, želim izkoristiti priložnost, da bi se zahvalil g. Gabrovcu, predsedstvu in službam deželnega sveta za trud, ki so ga vložili v organizacijo te konference, pa tudi mojim uradom, saj je bil tudi zanje ta mesec precej zahteven zaradi treh konferenc, ki so si sledile druga za drugo, ter še posebej ge. Hrovatin in g. Tolentinu. Predajam vam tudi pozdrav g. Campa, ki je danes odsoten. In ko že govorim o delu, ki ga opravljamo, bo tu spodaj na stojnicah na voljo publikacija direktcije Službe za manjšinske jezike, ki na enem mestu predstavlja celotno zakonodajo o zaščiti Slovencev v Italiji. Menim, da je to dobro izhodišče. Kdor želi uveljavljati pravico do uporabe svojega maternega jezika, mora poznati zakonodajo, ki mu to pravico zagotavlja. Hvala. Želim vam uspešno delo!

DEJAN VALENTINČIČ

DRŽAVNI SEKRETAR NA URADU VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Spoštovani, v veliko veselje mi je, da sem lahko danes z vami. Mislim, da je Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine pomemben dogodek, ki bo omogočil ovrednotenje in oceno tega, kar je bilo storjeno, in tega, kar še manjka oziroma kar se da še izboljšati. Naš skupni cilj je, da bi bilo življenje na tem obmejnem skupnem prostoru prijazno in bi se prebivalci te regije tukaj dobro počutili. To seveda velja tudi za pripadnike slovenske manjšine v Italiji. Sestavni del takšnega prijaznega življenjskega okolja pa je, da se spoštujejo njihove manjšinske pravice, ki jim omogočajo ohranjanje in razvoj slovenske identitete, ter da jih država, kjer živijo, in pripadniki večinskega naroda spoštujejo.

Pozdravljam vas v osebni imenu, v imenu Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, pa tudi v imenu ministrice Helene Jaklitsch, ki me je prosila, naj jo nadomestim, ker je danes zasedena, bo pa prisotna prihodnji petek, ko bo prisluhnila zaključkom konference.

Vsi vlečemo isti voz, naš skupni cilj pa je dobrobit Slovencev v Italiji, torej je prav, da gremo v isto smer pri ugotavljanju skupnih ukrepov za to, da s sinergijami pridemo do boljših rezultatov. Na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu pozorno sledimo vsemu, kar se dogaja s slovensko manjšino v Italiji. Poznamo številne dosežke glede njene zaščite, ne smemo pa si zatiskati oči niti pred pomanjkljivostmi. Del teže je tudi na manjšini sami. Da je proaktivna, da svoja pričakovanja jasno izraža. Matična država pa ji ob tem mora stati ob strani. Biti moramo aktivni in skupaj zapolniti te vrzeli. Upamo, da bodo zaključki vseh vsebinskih sklopov konference jasni, da bo predstavnikom italijanskih oblasti izraženo, katere norme še niso udejanjene v celoti. Naj danes omenim vsaj dve tematiki: (1) Kako bi se lahko bolje pomagalo pripadnikom slovenske manjšine, živim v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini, na primer z ekonomskim razvojem, s ciljem, da ljudje ostanejo v teh dolinah in tu razvijajo prihodnost ter ohranjajo tako narečno kot knjižno obliko slovenskega jezika na tem območju? (2) Centralni urad za slovenski jezik in Mreža za slovenski jezik predstavljata pomemben korak naprej, ki se ga veselimo. Cilj konference je zagotovo tudi preveriti, kaj se lahko še naredi na tem področju, da postane slovenski jezik sam po sebi umeven v sklopu javne uprave, na sodiščih, pri topografiji in ostalih javnih napisih, torej jezik z nedvomno in splošno sprejeto javno domovinsko pravico v deželi Furlaniji - Juljski krajini.

Kot veste, ima Republika Slovenija vzoren zaščitni sistem za manjšine na njenem ozemlju, s katerim se lahko pohvalimo na vseevropski ravni. Pri nas imata obe manjšinski skupnosti vrsto širokogrudnih pravic, tudi takšnih, ki jih drugje sploh ne poznajo. Naj kot takšne širokogrudne pravice na primer omenim dvojno volilno pravico pripadnikov obeh narodnih skupnosti in pravico veta predstavnikov skupnosti, ko se glasuje o predpisih z manjšinskega področja, popolno dvojezičnost, kjer se morajo jezika manjšine naučiti tudi pripadniki večinskega naroda in tudi uporabljati dvojezične osebne dokumente, itd. Na to smo zelo ponosni. V sosednjih državah opažamo, da so standardi zaščite na nižji stopnji. Nenačelno bi bilo od Slovenije, če na to ne bi opozarjala in ob tem izpostavljala, da sistem, kot ga sama pozna, nikomur ne jemlje, ampak vsem le daje. Zato v prihodnje pričakujemo pomembne korake naprej, ambiciozne načrte, izboljšanje statusa pripadnikov slovenske manjšine, ki živijo v Furlaniji - Juljski krajini.

Spoštovani udeleženci, s tem zaključujem svoj prispevek in se vam zahvaljujem, tudi v imenu Republike Slovenije, ki je matična država in država zaščitnica slovenske manjšine v Italiji. Z zanimanjem bomo sledili konferenci in analizi situacije. Vaše iztočnice za prihodnost bodo prav tako podlaga za sodelovanje med obema državama. Hvala!

TATJANA ROJC

SENATORKA ITALIJANSKE REPUBLIKE

Spoštovani odborniki, svetniki, predavatelji in gosti, ki spremljate začetek tretje deželne konference!

Zaščitni zakon št. 38/2001 je letos dopolnil dvajset let in žal ugotavljamo, da še vedno niso udejanjeni vsi njegovi člani, med njimi tudi tisti, ki so izrednega pomena za razvoj naše skupnosti. Tak je na primer 26. člen, ki presplošno govori o olajšanem parlamentarnem zastopstvu. Posvetiti razmišljanje jeziku, ki je gotovo najrazpoznavnejši znak neke narodne skupnosti, pomeni za Slovence v Italiji razumeti, da obstaja jasna ločnica med Slovenci na Videmskem in tistimi, ki živimo na Goriškem in Tržaškem. To ločnico je zarisala zgodovina, začrtale so jo politične okoliščine, ki do pred nekaj desetletji niso dopuščale pravega vključevanja in razvoja naših rojakov na Videmskem, vse do odobritve zaščitnega zakona, ki je izenačil pravico vseh Slovencev v Italiji, da so enakopravni. Ta je naša magna carta, prizma našega pogleda v prihodnost, zato je posebej pomembno, da smo pozorni na udejanjanje zakona, ki nam zagotavlja avtonomijo znotraj deželnega šolskega sistema, česar v teh dvajsetih letih še nismo dosegli. Izkušnja dvojezične šole v Špetru predstavlja laboratorij, ki bi ga lahko nadgradili v Kanalski dolini, vendar z jasno začrtanim programom, ki naj ne zapostavlja slovenščine. Vzpostavitev enakovrednega trojezičnega šolanja lahko postane odlična podlaga za bolj poglobljeno poznavanje ozemlja, njegove zgodovine in kulture. Predstavlja pa tudi daljnoročno perspektivo vse bolj konstruktivnega čezmejnega sodelovanja in gospodarskega razvoja enega najbolj zapostavljenih okolij v naši deželi.

Uspešno delo vsem!

PIERO MAURO ZANIN**PREDSEDNIK DEŽELNEGA SVETA FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE**

Javno se želim zahvaliti Igorju Gabrovcu za delo, ki ga je opravil po pooblastilu predsedstva deželnega sveta pri organizaciji Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

Zahvaljujem se tudi odborniku Pierpaolu Robertiju, ki je vselej zelo odziven in se je udeležil vseh treh konferenc – tiste o nemščini, furlanščini in zdaj slovenščini. Nazadnje se zahvaljujem tudi vsem, ki ste danes s svojimi poročili vidno prispevali k ohranitvi te dežele ter pri tem slovensko kulturo, identiteto in jezik predstavili kot izredno bogastvo za skupnosti, ki živijo v tej regiji. Gre za bogastvo v smislu sožitja in rasti ter je temeljni element, zaradi katerega je ta dežela posebna.

Zaščita manjšinskih jezikov tako postane tudi naložba v samoupravo te dežele in v odgovorno spodbujanje avtonomije. V svojo avtonomnost lahko vlagamo le, če – oziroma ko – vlagamo v svoj jezik.

Pozorno sem prebral predstavljena poročila in moram reči, da je tudi v tistih delih, ki jih je treba še izpopolniti ali dopolniti (npr. v podrobnostih v zvezi z rabo jezika na različnih območjih našega ozemlja, kot je bilo tu že omenjeno), videti očitno izboljšanje v primerjavi z drugo konferenco iz leta 2017. To je treba posebej poudariti.

Tako so na primer v 6. točki poročila o delovanju Centralnega urada za slovenski jezik, ki sta ga pripravili Grgič in Paclich, naštetih nekateri dosežki tega urada, ki z znatno državno finančno podporo in s podporo trenutnega deželnega vodstva deluje od leta 2018.

V zvezi s predlogom o dodatni podpori programu deželne jezikovne politike za slovenski jezik, ki ga v svojem poročilu podajajo Brezigar, Grgič in Jagodic, menim, da se zahteva širitev pristojnosti že ustanovljenega Centralnega urada (navezujem se na 3. točko poročila, kjer so navedene smernice za prihodnost). Predstavljam si, da bi s tem urad razširil svojo koordinacijsko funkcijo in prispeval k normalizaciji rabe jezika. V naslednji točki je predstavljena zamisel o ustanovitvi Deželne agencije za slovenski jezik po vzoru Deželne agencije za furlanski jezik (ARLeF). Menim, da bi to lahko postala iztočnica za skupni razmislek, saj tudi sam pripadam furlanski manjšini in moram poudariti, da je delovanje agencije na pobudo deželnega odbora ponudilo (kot smo to podrobneje obravnavali na konferenci o furlanskem jeziku) vrsto dejavnosti in oprijemljivih rezultatov na področju večanja števila govorcev in varstva furlanskega jezika. Na dejstvo, da v enem izmed svojih poročil to tudi sami poudarjate, lahko torej gledamo kot na znamenje skladnosti pri iskanju homogenega procesa zaščite naših manjšinskih jezikov.

Prispevki so raznoliki in zanimivi. Zato se še enkrat zahvaljujem referentom, ki so poročila sestavili in jih dopolnili. Poudarjenih je bilo še nekaj »domaćih nalog«, in sicer gre za smernice za naslednjih 4–5 let, ko bo v času naslednjega mandatnega obdobja potekala četrta konferenca, na kateri bo mogoče oceniti, ali je res prišlo do napredka med tretjo in četrto konferenco. Ali je torej bil storjen tak korak naprej, kakršnega ste zaznali, kot razumem iz vaših poročil, med drugo in tretjo konferenco.

Še veliko reči je seveda mogoče izboljšati – nekaj ste jih predstavili ustno, druge ste zapisali. V bistvu pa bi se morali pri varstvu manjšinskih jezikov posvetiti dvema vprašanjem.

Po mojem mnenju prvo zadeva poučevanje. In tudi v zvezi s tem lahko z zadovoljstvom omenim poročilo Maje Mezgec, ki obravnava večjezično šolanje v Kanalski dolini. Gre za trojezični projekt, ki je nastal po načelu od spodaj navzgor na pobudo lokalnih ustanov in ki ga je treba izpeljati. Slovenščino je treba vključiti v šolsko mrežo, da se zagotovi nekakšna kontinuiteta in doslednost pri njenem poučevanju. Gre za program, ki manjšinskih jezikov v šolstvu ne povezuje zgolj s poučevanjem drugega jezika, temveč jih dojema kot učne jezike. Menim, da je tako dojemanje izrednega pomena, kar potrjujete tudi v svojih referatih. Ne gre za preprosto poučevanje drugega jezika, temveč za rabo tega jezika kot glavnega učnega jezika. Tak pristop je bistven, zato da postane ta jezik del govorceve dediščine že v prvih letih življenja, zaradi česar bo otrok resnično dvojezičen ali v tem primeru celo trojezičen. Gre za inovativen projekt, ki ga dežela podpira, in zelo sem vesel, da ste v svojih poročilih to poudarili. Pozornost lahko usmerimo

še k drugim razvojnim scenarijem, vendar pa menim, da je bila prva pobuda že izpeljana, kar je zelo pomembno. Za furlanski jezik sem zato na primer predlagal, da bi od izbirnega poučevanja jezika prešli k rabi furlanščine kot učnega jezika v deželnih šolah na območju, kjer se jezik govori.

Če je eno od osrednjih vprašanj vezano na izobraževanje, pa izhaja drugo, ki je prav tako pomembno, iz prepričanja, da mora jezik pridobiti družbeno vlogo (prisoten mora biti v celotni družbi in ne le v družinah in izobraževalnem procesu) in se dodobra zasedrati v sistemu skupnosti in družbe. V tem smislu je dragocen projekt vidne slovenščine, pomembni pa so tudi komunikacijske dejavnosti in delo, ki ga opravlja deželni svet v zvezi s prenovno sporazumov z Oddelkom za obveščanje in založništvo pri predsedstvu Ministrskega sveta, da bi se zagotovila prisotnost slovenskega in furlanskega jezika v okviru lokalne javne službe Rai, kot to določa Zakon št. 482/1999.

Prav tako prvič posebno pozornost posvečamo zmožnosti spremljanja, ali se razpoložljivi viri dejansko uporabljajo za promocijo jezika in ne za kritje drugih stroškov, s čimer opozarjamo na zakonsko skladnost pri porabi zagotovljenih javnih sredstev, kar osvetljuje nekatere plati, ki bi lahko zanimale Računsko sodišče.

Zato se zahvaljujem vsem, ki vlagajo v varstvo manjšinskih jezikov in njihov razvoj ter stremijo k temu, da bi bili vse bolj poznani in vse pogosteje uporabljeni tudi v javnih ustanovah, kot je tudi prav, ter s tem vlagajo v najgloblje temelje avtonomije te dežele.

Pomembno je, da dejavnostim in projektom sledijo trenutki, namenjeni preverjanju in primerjavi – ni naključje, da to sovпада z namenom teh konferenc. Izpostaviti je treba, kar je učinkovito, in hkrati z gotovostjo potrditi, da je izbrana pot prava. Vendar pa je treba prav tako naštetiti vse, kar je še treba storiti za nadaljnje izboljšanje stanja: katere projekte bi morali izvesti v prihodnje in jih nato oceniti na četrti konferenci ter katerih inovacij na področju varstva jezika se moramo lotiti zaradi razvoja sveta, v katerem živimo. Oceniti je treba, kako je mogoče to vrsto zaščite vključiti med naložbe, ki bodo določene po koncu pandemije. S tem namreč mislim na digitalni prehod in vrsto drugih pobud, ki jih bomo morali izpeljati, da bi povečali vrednost manjšinskih jezikov. Ta problematika se namreč ne sme obravnavati ločeno od vizije o razvoju dežele v naslednjih desetih ali dvajsetih letih, temveč mora postati element, s katerim se moramo spoprijemati, saj ne bi želel, da se zaradi te množice naložb dežela normalizira na državni ravni: naložbe bi lahko prinesle pomembne ekonomsko-finančno-socialne rezultate, vendar bi tvegali, da se v tem izgubi naša posebnost. Napredek mora spremljati vzdrževanje glavnih temeljev naše avtonomije: varstva manjšinskih jezikov. Izzivi, ki nas čakajo v prihodnjih letih, pa ne smejo zadevati le vas, ki na tem področju delujete, temveč vse prebivalce naše dežele.

Še enkrat se vam zahvaljujem in vam čestitam. Vedite, da je deželni svet pozoren in dovzeten za vprašanja ohranjanja in varstva manjšinskih jezikov.

HELENA JAKLITSCH

MINISTRICA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Pozdravljeni,

opravičujem se, ker ne sedim v dvorani. Do zadnjega sem to načrtovala, ampak številne obveznosti načrte postavijo na glavo. Cel teden sem bila v pričakovanju tega dne. Z zanimanjem pričakujem skupna poročila, ki se nanašajo na to, kaj lahko pričakujemo od zaščitne zakonodaje, kje smo, kaj je še treba postoriti. S posebnim zanimanjem bom spremljala poročilo, ki se nanaša na slovenščino in uveljavljanje slovenščine v Kanalski dolini. Na lanskem obisku sem z veseljem pozdravila uveljavljanje slovenščine kot rednega jezika v tamkajšnjih šolah. Verjamem, da so današnji izsledki pripravljene temeljito in bodo podlaga ne samo vam, ki vsakodnevno živite življenje manjšine, ampak tudi nam, ko pripravljamo svoje strateške poglede, kako in kaj narediti v dialogu z vami, pa tudi z deželo in italijansko državo. Veselim se tega današnjega popoldneva. Vsem želim, da slišimo koristne in uporabne iztočnice, tudi konkretne predloge rešitev. Prisrčen pozdrav vsem prek spleta in tudi v dvorani!

SALVATORE CAMPO

NAMESTNIK DIREKTORJA CENTRALNE DIREKCIJE ZA LOKALNO SAMOUPRAVO, SISTEM JAVNIH USLUŽBENCEV, VARNOST IN POLITIKO PRISELJEVANJA PRI AVTONOMNI DEŽELI FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI

Dober dan, *buongiorno!*

Naj se najprej opravičim, ker ne znam govoriti slovensko, a kot sem obljubil deželnemu svetniku gospodu Gabrovcu, si bom od januarja, ko se bom upokojil, posebno prizadeval za to, saj sem dvajset let živel v Gorici in želim to pomanjkljivost pri sebi odpraviti. V teh petih minutah bom v imenu deželnih uradov, ki se jih zadeva tiče, opozoril na nekaj pomembnih vprašanj. Nekaj ključnih besed bom poskušal podati neposredno v slovenščini.

Prva je »jezikovni triptih«. Danes se v deželi zaključuje jezikovni triptih. Pomembna lastnost Furlanije - Julijske krajine je, da je dežela sama po sebi jezikovni triptih. Triptih je čudovito umetniško delo, pri katerem so si trije sestavni deli različni, a jih nekaj med seboj tudi povezuje. Nemščina, slovenščina in furlanščina bogatijo to deželo.

Druga točka se tiče poslanstva Službe za manjšinske jezike, ki je v prvi vrsti ravno upravljanje tega triptiha. Natančneje, kar zadeva slovensko manjšino, sta temeljni nalogi, ki ju še vedno opravljamo, izvajanje ciljev Zakona št. 38/2001 in deželnih zakonov, zato da bodo predvsem zaščitni ukrepi še učinkovitejši, tako s ponujanjem prevajalskih storitev kot z upravljanjem pomembnih finančnih virov. Zlasti v preteklih dveh ali treh letih smo pozornost usmerili k opozarjanju na zahteve, potrebe in dejansko problematiko vseh treh manjšin. Gre za transverzalni vidik, ki preči stvarnost tako slovenske kot tudi nemške in furlanske jezikovne manjšine. Zavzemanje za nenehno izboljševanje me vodi k temu, da navedem zadnjo nalogo, ki jo imajo po našem mnenju uradi, in sicer oblikovati izhodišča za razmislek in spodbuditi deležnike ali skupnosti, ki jih zaščitni ukrepi zadevajo, k razmišljanju. Za dve izhodišči bom spet uporabil ključne besede v slovenščini.

Prvo izhodišče je »stopiti skupaj«. Vprašanje, ki ni pomembno zgolj za furlansko ali nemško skupnost, je, kako povečati možnost vključevanja subjektov, da bi spodbudili sinergijo med javnim in zasebnim sektorjem. Kot javni sistem se moramo odpreti možnosti prejemanja finančnih prispevkov zasebnih subjektov iz posameznih skupnosti in se pri tem zgledovati po Kataloniji, Korziki in drugih krajih, kjer so velika podjetja ponudila zasebne vire financiranja in jih združila v javno-zasebne sisteme financiranja. Stopimo skupaj in delujmo sinergično.

Drugo izhodišče je »gledati dlje od jutrišnjega dne«. Kot visoki deželni uradnik, ki po skoraj 40 letih delovanja v upravi odhaja v pokoj, menim, da v tem trenutku v zvezi z zaščito manjšinskih skupnosti in zlasti slovenske skupnosti ne bi smeli gledati le na to, kaj bo jutri, temveč bi se morali zazreti dlje od jutrišnjega dne, v prihodnost. Morali bi videti, načrtovati in pri tem še naprej sejati.

Želim vam uspešne pogovore. Dovolite mi, da zaključim s šalo. Povedal sem jo že na nemški in furlanski konferenci in zdaj jo bom ponovil še tu. Usoda je hotela, da je moj priimek edini ali vsaj eden redkih, ki jih je mogoče prevesti v tri jezike: Campo tako postane *Feld* ali *cjamp*, v slovenščini pa pomeni *polje*. Lep pozdrav in naj bo konferenca kar se da uspešna!

UVODNA MISEL

SARA BREZIGAR

SARA BREZIGAR

PREDSEDNICA SLOVENSKEGA RAZISKOVALNEGA INŠTITUTA (SLORI)

Spoštovani,

10. člen Deželnega zakona št. 26/2007, ki vsebuje deželna določila za zaščito slovenske manjšine, nalaga predsedniku deželnega sveta, da vsaj enkrat na vsakih pet let skliče Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine za potrebe preverjanja napredka pri uresničevanju ukrepov, predvidenih s tem zakonom, in za zbiranje predlogov v zvezi s prilagajanjem glede na nove potrebe.

Deželna konferenca je torej trenutek refleksije, ko si akterji in organi, ki se ukvarjajo s slovensko manjšino, izmenjajo mnenja, naredijo neko bilanco stanja in si začrtajo smernice za prihodnost.

Danes bomo prisluhnili raziskovalcem, ki so pod okriljem Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) pripravili poročila, ki so namenjena tako bilanci stanja kot tudi razmisleku o tem, kako naprej.

In vendar ob branju nekaterih poročil raziskovalcev na dan ne prihajajo samo dosežki in napredek od prejšnje izvedbe Deželne konference, pri čemer velja izpostaviti predvsem zagon Centralnega urada za slovenski jezik, področje, ki je ključnega pomena za obstoj naše skupnosti, ampak tudi nekaj zelo motečih ugotovitev o marginalizaciji vprašanj, ki zadevajo manjšino, marginalizaciji same manjšine in celo o njeni diskriminaciji.

Gre za ugotovitve, ki so zelo moteče. Moteče so zato, ker so odraz nekega odnosa do slovenske manjšinske skupnosti, ki je *passè*, ki je zastarel, je odraz drugih časov – takšnih, ki so mimo in za katere upamo, da se ne bodo vrnil. Gre za odraz nekega odnosa, ki je danes, leta 2021, nedopusten in v končni fazi škodljiv za celotno populacijo Furlanije - Julijske krajine.

Naj pojasnim: David Crystal je raziskovalec na področju manjšinskih jezikov, ki je vprašanje manjšinskosti zreduciral v kratek stavek s petimi besedami: dva je več kot ena.

Če znaš dva jezika, je to več, kot če znaš enega. Če poznaš dve kulturi, je to več, kot če poznaš eno. Če imaš dostop do dveh zgodovinskih in kulturnih bogastev, je to več, kot če imaš dostop zgolj do enega.

Gre za sporočilo, ki ga pripadniki manjšin zelo dobro razumemo. Poleg pripadnikov slovenske skupnosti v Italiji ga razume tudi naraščajoče število naših italijansko govorečih sodržavljanov, ki izkazujejo interes za našo skupnost, za naš jezik, ki se ga učijo, in svoje otroke vpisujejo v šole s slovenskim učnim jezikom ali v dvojezično šolo v Špetru. Vsi ti razumemo koristi večjezičnosti in večkulturnosti. Do sem je torej vse jasno.

Vendar se stavek dva je več kot ena ne nanaša zgolj na posameznika, ampak tudi na teritorij, kjer živi manjšinska skupnost.

Dežela Furlanija - Julijska krajina ima zaradi prisotnosti slovenske manjšine nekaj več kot druge prav tako čudovite, prav tako prelepe, prav tako umetniško bogate dežele.

Prisotnost manjšine na nekem območju prinaša tistemu prostoru in celotnemu prebivalstvu tistega prostora (ne samo manjšini) neko dodano vrednost v obliki jezika, kulture, zgodovinskega spomina.

Vse to se vedno pogosteje in uspešneje prevaja tudi v ekonomske koristi, v atraktivno turistično ponudbo, ki lahko ponudi nekaj več kot druga območja, neko raznolikost, ki je lahko kulturna, ampak tudi arhitekturna in kulinarčna. To se prevaja tudi v izdelke, ki se zaradi večjezičnosti in večkulturnosti lahko diferencirajo v morju odličnih italijanskih izdelkov.

Vse to je možno seveda tam, kjer oblasti in drugi akterji to razumejo. Kot v primeru okcitanske manjšine v Piemontu, kjer so s promocijo manjšinske skupnosti, njene kulture in jezika naredili tektonske premike na področju promocije podeželja in razvoja turizma. Ker je dežela Piemont v tem videla priložnost, imata danes okcitanski jezik in kultura v okolju visok status, dežela Piemont pa ima od tega ekonomske koristi.

Če se vrnem v naše okolje: 1. člen Deželnega zakona št. 26/2007 govori o tem, da se Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina zavezuje k zaščiti in promociji (italijanski izraz je *valorizzazione*) slovenske jezikovne manjšine kot dela svojega zgodovinskega, kulturnega in človeškega bogastva. Ponavljam: slovenska skupnost v Italiji, njen jezik, njena kultura in njena zgodovina so bogastvo dežele Furlanije – Julijske krajine, ne samo pripadnikov slovenske skupnosti. In nekateri to razumejo. To razumejo na primer tisti starši, ki ne govorijo slovensko, pa vpišejo otroke v šole s slovenskim učnim jezikom ali v dvojezično šolo v Špetru. To razumejo tudi starši in učitelji, ki v šoli Iqbal Masih podpirajo učenje slovenščine kot jezika okolja, ki sebe vidijo kot – citiram zapis na njihovi spletni strani – »zgodovinsko zavezane didaktičnim projektom, katerih namen je promovirati stik s slovenskim jezikom in kulturo zaradi zanimanja in želje učiteljev, učencev, družin«.

Nekateri torej razumejo, da gre za neverjetno bogastvo, ki ga ima dežela Furlanija – Julijska krajina na razpolago. Ki je na razpolago vsem njenim prebivalcem. Kot da bi imeli na razpolago originalno sliko Van Gogha.

Zato je tako moteče, da v poročilu o izpolnjevanju zakonskega varstva beremo o pomanjkljivi prepoznavnosti slovenske skupnosti in slovenskega jezika v deželnem organigramu, na spletni strani dežele, v njenih publikacijah in raziskavah, o marginalizaciji slovenske skupnosti v deželni upravi in javno izobešenih oznakah. Za deželo, ki se je zavezala, da bo ščitila in promovirala slovensko manjšino, se zdi, da je v takšnem stanju kot kovačeva kobila – bosa. Zdi se tudi, da tega Van Gogha še vedno želi hraniti v prašnem podstrešju, med pajčevinami, namesto da bi ga postavila v lep okvir in ga ponosno izobesila v dnevni sobi.

.....

Pred nami je vsebinsko bogato popoldne.

26 | Danes bo govora o napredku na področju jezika in o pomanjkljivostih pri uresničevanju vidne dvojezičnosti, ki je najbolj preprost, viden, poceni in otipljiv znak tega velikega jezikovnega in kulturnega bogastva naše dežele. Govora bo o inovativnih oblikah večjezičnega pouka in o ogroženosti našega jezikovnega in kulturnega bogastva na Videmskem. Danes bomo načeli razpravo o naših ambicijah in načrtih za prihodnosti. A bistvenega pomena je, da se posvetimo tudi kritični presoji implementacije zaščite slovenske manjšine. Da ne pozabimo, da je cilj konference tudi preverjanje, v kolikšni meri se uresničuje zaščitna zakonodaja in kaj je še treba tu storiti. Brez implementacije sta namreč vsaka zaščita in vsak nov ukrep zgolj mrtva črka na papirju.

»Potovanje tisočih milj se začne s prvim korakom,« je rekel Lao Tsu. Naj bo ta konferenca naš prvi korak v odločnejše, zanesljivejše in bolj konsistentno uveljavljanje zaščitne zakonodaje, da bo naša dežela svojega Van Gogha končno obesila v dnevno sobo. Tja, kamor spada.

Hvala!

STROKOVNI PRISPEVKI IN POROČILA DELOVNIH SKUPIN

Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje:
opažene težave in morebitne pomanjkljivosti

1 Trideset let po sprejetju Zakona št. 19/1991 in dvajset let po sprejetju Zakona št. 38/2001

Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju: tretja deželna konferenca) sovпада s trideseto obletnico sprejetja Zakona št. 19/1991 (tako imenovanega zakona o obmejnih območjih) in povezanega deželnega Izvedbenega zakona št. 46/1991, ki je kot prvi začel usklajeno urejati zaščito slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini, ter z dvajseto obletnico razglasitve Zakona št. 38/2001, ki velja za globalni zaščitni zakon. Lahko bi torej trdili, da je izvajanje veljavnih zakonov **urejeno, vendar ni tako** – pri izvajanju državnih in deželnih zakonov se namreč še vedno srečujemo z nekaterimi vztrajnimi težavami in resničnimi pomanjkljivostmi, ki so bile predstavljene že na deželnih konferencah v letih 2012 in 2017.

Zato menimo, da se na tretji deželni konferenci ne moremo omejiti zgolj na analizo zakonodaje in količinsko obravnavo izplačanih sredstev ali sredstev, ki so v fazi izplačila, torej izključno na finančno in računovodsko analizo, saj pri tem ne gre samo za prenos namenskih državnih sredstev k prejemnici, to je slovenski manjšini, ki jo zakonodaja zadeva, temveč za strateške cilje varstva, h katerim moramo stremeti.

Preveriti je treba izvajanje 1. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki določa, da Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina (v nadaljevanju: Avtonomna dežela FJK) prispeva k varstvu in valorizaciji slovenske jezikovne manjšine kot dela svoje zgodovinske, kulturne in človeške dediščine.

Pri pregledu sprememb, do katerih je prišlo od leta 2017, velja omeniti, da je bila v skladu z zahtevo, izraženo na drugi deželni konferenci, sprejeta sprememba 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki zadeva **datum sklica** same konference – ta se ne sme več odvijati ob koncu mandatnega obdobja, temveč na polovici mandata. Kljub temu pa je bila zaradi pandemije koronavirusne bolezni tokratna konferenca preložena na poznejši datum.

2 Metodološki okvir

Najprej moramo poudariti, da so bila v izvedbo predvidene analize vključena tudi **periodična poročila Ministrstva za notranje zadeve Svetu Evrope** o spremljanju izvajanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (v nadaljevanju: Okvirna konvencija) v posameznih državah v petletnem obdobju – gre za pomembno dokumentacijo, ki obravnava varstvo naših skupnosti in ki doslej na deželnih konferencah še ni bila omenjena.

Nato smo pregledali **spletno stran Avtonomne dežele FJK** in zlasti spremembe, ki so bile uvedene tako v deželnih ustanovah, ki so odgovorne za izvajanje in obravnavo zadevne zakonodaje, kot tudi v izvedenih postopkih.

Zatem smo **zasnovali različne načrte intervjujev**, ki smo jih izvedli leta 2021 v različnih in med seboj precej oddaljenih časovnih obdobjih. Sogovornikom se seveda zahvaljujemo za razpoložljivost. V okviru tega so, kot njihovi kolegi na prejšnjih konferencah, spregovorili vodstveni delavci in uslužbenci, ki delujejo v sklopu sedanje Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini ter so omogočili primerjavo stanja – izhajajoč iz izvedenih in neizvedenih ukrepov – in dali na voljo izdane odloke. Sledil je posvet s predstavniki slovenske skupnosti, torej privilegiranimi poznavalci dogajanja, tako institucionalnimi predstavniki ter člani paritetnih in posvetovalnih teles kot tudi zastopniki slovensko govorečih državljanov, ki so naslovniki zaščitne zakonodaje.

V zvezi s temami, ki jih bomo obravnavali v tem prispevku, in tistimi, ki so predmet drugih poročil, predstavljenih na tej konferenci, velja omeniti naslednje:

- poročilo iz tretjega odstavka 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007 o napredku pri uresničevanju ukrepov **v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline** bo predstavljeno v tem prispevku, podrobneje pa bo specifični položaj Kanalske doline predstavljen v drugem poročilu;
- v prispevku ne bodo obravnavane dejavnosti v zvezi z **rabo slovenskega jezika v javni upravi**, za kar je pristojna nosilka enega od dveh organizacijskih položajev (*Posizione organizzativa, P.O.*) namenske deželne službe, ter v zvezi z **javnimi napisi in krajevnimi imeni**, ki bodo obravnavani v drugih poročilih.

Glede na čas, ki ga imamo na voljo za predstavitev prispevka, se bomo omejili na oris splošnih tem in skupni pregled izvajanja zakonodaje, pri čemer se bomo podrobneje ustavili pri nekaterih posebnostih.

3 Splošni zakonodajni okvir: zakona št. 482/1999 in št. 38/2001

Kot smo že poudarili v uvodu, je preteklo trideset let od sprejetja Zakona št. 19/1991 in dvajset let od italijanskih državnih zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001, ki sta bila sprejeta v skladu s smernicami Sveta Evrope. Upoštevati je treba, da sta tako Zakon št. 482/1999 kot Zakon št. 38/2001 predvidevala preizkusno obdobje in postopno izpolnitev, vendar doslej še nista bila v celoti uresničena, kot je bilo v zvezi z Zakonom št. 38/2001 že poudarjeno na prvi in drugi deželni konferenci. Iz ugotovitev prve deželne konference izhaja, da se je tako v javni kot v lokalni upravi po sprejetju zadevnih »zakonov o stabilnosti« še naprej stremelo k uresničevanju ciljev za zaščito manjšine samo z državnimi sredstvi, brez znatnega pritoka občinskih sredstev, kar je oslabilo možnosti za doseganje zadanih ciljev. Videli bomo, da enako velja tudi za deželno upravo.

Poudariti je treba, da je osrednji italijanski državni zakon na področju varstva jezikovnih manjših še vedno Zakon št. 482/1999, ki je bil sprejet po ratifikaciji (Zakon št. 302/1997) Okvirne konvencije in mu je sledil Zakon št. 38/2001 za zaščito slovenske manjšine. Vendar doslej na deželnih konferencah še ni bilo omenjeno, da navedena italijanska državna zakona – prav zato, ker sta bila sprejeta po Okvirni konvenciji – **vsakih pet let preverja Svet Evrope, ki spremlja njuno izvajanje in napredek pri uresničevanju zakonskih določil ter izdaja natančna priporočila.**

To vključuje spremljanje specifičnih ciljev obstoječe zakonodaje in strateških rezultatov, ki jih je treba doseči. V zvezi s tem je zato treba poudariti, da na **spletni strani Avtonomne dežele FJK ni nikakršnega obvestila ali sklica na pet ciklov spremljanja**, niti na poročila, ki jih je sprejel italijanski Odbor ministrov in jih predstavil Svetu Evrope (1999 – 2004 – 2009 – 2014 – 2019), prav tako pa niti na sklepe in priporočila, ki jih je podal Svet Evrope (peti cikel še poteka). S tem se podcenjuje pomen **zakonodajne verige**, ki poteka od Okvirne konvencije do državnih zakonov in deželnih zakonov, državljanov, slovenskih ustanov in združenj, ki so naslovniki varstvene regulacije, ter nato do poročila Ministrstva za notranje zadeve, ki spremlja izvajanje določil, in nazadnje do evropskih resolucij in priporočil Sveta Evrope, ki tako označujejo začetek novega **krožnega poteka**. S tem povezane evropske resolucije namreč kažejo, da so na državni in deželni ravni potrebna posebna prizadevanja za obveščanje in razširjanje aktov, dokumentov, rezultatov in priporočil, ki so nastali v petih ciklih spremljanja od leta 1999 do danes, sicer niso izpolnjeni pogoji in cilji same Okvirne konvencije, zaradi česar tvegamo, da se bo področje uporabe državne zakonodaje glede na ekonomske in strukturne težave postopoma omejilo zgolj na razdeljevanje sredstev in nadzor postopkov.

V dokumentih, ki spremljajo poročila slovenskih posvetovalnih ustanov ter predsedstva in predstavnikov Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine ter so objavljeni tako na spletni strani italijanskega ministrstva kot na spletni strani Sveta Evrope, so dosledno poudarjeni pozitivni izidi in pomanjkljivosti zaradi nezadostnega izvajanja določil na državni ravni.

Zaskrbljujoč je zlasti položaj **izobraževanja v slovenskem jeziku in slovenskih medijev v Italiji**, in sicer tako založništva kot radijskih in televizijskih programov. Poudarjene so torej pomanjkljivosti na področju šolstva, na primer kadrovska slika v primeru Deželnega šolskega urada, ki je bil ustanovljen na podlagi

prvega odstavka 13. člena Zakona št. 38/2001, predvsem pa negotov položaj **Večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru**, in resno stanje osrednjih medijev – za ponazoritev naj omenimo, da je bilo leta 2014 financiranje **Primorskega dnevnika** zmanjšano za 70 %. Spremljata se torej dejavnosti, ki sta tako rekoč stebra jezikovne manjšine, to sta učenje manjšinskega jezika in širjenje tega jezika prek množičnih občil. Eno od priporočil Sveta Evrope zadeva prav potrebo po določanju ustreznih ukrepov za podporo poučevanju v slovenskem jeziku. Svet Evrope prav tako poudarja pomen spodbujanja dostopa do radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku za vse pripadnike manjšine.

V prilogah k poročilom slovenskih institucionalnih organov se poudarja tudi **zapis imen in priimkov** pripadnikov slovenske jezikovne manjšine, vključno z razločevalnimi znaki (strešicami), ki so značilni za slovenščino. Gre za zapis, ki ga je Kraljevina Italija sprva zanikala in nato zatrla ter ga današnja Italijanska republika še leta 2021 ne zna uporabljati v natisnjenih uradnih dokumentih, zaradi česar se pogosto poslužuje pisarjev, ki dokumente ročno prepisujejo. To pomeni, da se določila 11. člena Okvirne konvencije, 11. člena Zakona št. 482/1999, 7. člena Zakona št. 38/2001 in 12. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (Slovenska imena, priimki in poimenovanja) ne spoštujejo in da se slovensko govoreči državljani diskriminirajo. To resno neizpolnjevanje določil je bilo poudarjeno tudi na drugi deželni konferenci, vendar se težava ponovi vsakič, ko ministrstva zamenjajo programsko opremo, prav tako se razločevalni znaki še vedno ne uporabljajo v potnih listih.

V petih poročilih o spremljanju izvajanja zakonodaje in priporočilih Sveta Evrope so poudarjena še mnoga druga pomembna vprašanja; dejstvo, da poročila niso bila upoštevana na deželni ravni in da rezultati niso bili razširjeni, vodi k zakrivanju morebitnih že doseženih strateških rezultatov in rezultatov, ki jih je mogoče doseči z državnimi zaščitnimi zakoni.

4 Jezikovne skupnosti: deželna ustanova in človeški viri

Da bi preverili stanje izvajanja državne in deželne zakonodaje, je treba začeti pri težavah in pomanjkljivostih pristojne deželne uprave, na katere smo že opozorili med preteklimi deželnimi konferencami in ki ob izvedbi tretje deželne konference še niso bile odpravljene.

Takoj je treba poudariti, da se ni uresničil predlog, podan na drugi deželni konferenci, o oblikovanju **krovnega usklajevalnega organa** za jezikovne manjšine, ki bi presegal fragmentacijo pristojnosti na različne direkcije in službe ter s strateško vizijo usklajeval njihovo delovanje. Torej ne bi šlo za telo lokalnega pomena, ki bi bilo odvisno od ene same deželne direkcije, saj jezikovne skupnosti niso le temeljni gradnik, temveč tudi ena od temeljnih značilnosti Avtonomne dežele FJK, zaradi svoje značilne transversalnosti pa niso v pristojnosti enega samega deželnega odbora, temveč so vključene med pristojnosti različnih resorjev – pomislimo samo na trenutno ureditev področja izobraževanja. Dobro vemo, da so organi in kadri, ki izvajajo zaščitno zakonodajo, kot to določajo državni zakoni in Deželni zakon št. 26/2007, izrednega pomena, saj gre za specifično institucionalno nalogo Avtonomne dežele FJK, pri tem pa je treba upoštevati tudi stalen pritok sredstev, ki jih država v skladu z Zakonom št. 38/2001 dodeljuje deželi za varstvo slovenske manjšine.

Na drugi deželni konferenci je bila predstavljena natančna analiza osrednjega deželnega organa, in sicer **Službe za deželne in manjšinske jezike, ustanovljene v skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996**, ki je bila nato različno poimenovana v različnih zakonodajnih mandatih, oziroma analiza sprememb, ki so se zgodile v preteklih letih, vključno z ugotovljenim nazadovanjem med 7. in 11. deželnim zakonodajnim mandatom. Prihajalo je namreč do nenehnih sprememb, celo pri poimenovanju same službe, in do marginalizacije varstva jezikovnih manjšin glede na druge, prevladujoče pristojnosti, ki so bile postopoma dodeljene službi: od deželnih rojakov v tujini do prostovoljnega dela, kot smo že omenili.

Dodati je treba, da je po drugi deželni konferenci prišlo do ponovne pozitivne spremembe pri poimenovanju službe, ki je v prvi vrsti zadolžena za »manjšinske jezike«, poleg tega pa je prešla v pristojnost podpredsednika deželnega odbora in s tem resorja, za katerega je zadolžen. S sedanjim poimenovanjem **Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini** se torej vračamo k poimenovanju, ki je podobno tistemu iz 9. zakonodajnega mandata, s čimer se je odpravil segment za prostovoljno delo. Vendar pa je treba opozoriti na nekatere še neodpravljene težave, saj služba skrbi za področja, ki niso

povezana z državno zakonodajo o varstvu jezikovnih manjšin, kot smo že večkrat poudarili, prav tako pa ostaja nerazrešeno vprašanje o razlogih za združevanje s sredstvi za deželne rojake v tujini, beneška narečja in razne druge dodeljene postavke.

Nadalje je treba opozoriti na pomanjkljivosti v poimenovanju deželne direkcije, v okviru katere deluje omenjena služba. Gre namreč za **Centralno direkcijo za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost in politiko priseljevanja** s sedežem v Vidmu, ki v nazivu ne vključuje dikcije »manjšinski jeziki«, vključuje pa dikcijo »priseljevanje«, zaradi česar bi se lahko zdelo, da so »priseljenci« in s tem tudi nedavno priseljene osebe na videz toliko pomembnejše od avtohtonega prebivalstva, da si zaslužijo omembo v samem poimenovanju direkcije. Glede na to, da živimo v digitalni dobi, v kateri potujemo po spletu, tako poimenovanje otežuje tudi iskanje in prepoznavanje službe v organigramu Avtonomne dežele FJK. S tem se tudi z vizualnega vidika nadaljuje marginalizacija edine referenčne službe za jezikovne skupnosti Furlanije - Julijske krajine v organigramu deželne uprave.

Omeniti je še treba, da v organigram deželne službe, ki skrbi tudi za varstvo jezikovnih manjšin, ni bil dodan **Centralni urad za slovenski jezik**, ki ga predvideva 19. člen bis Deželnega zakona št. 26/2007 v skladu s spremembo deželne zakonodaje, ki jo je uvedla alineja a štirinajstega odstavka 4. člena Deželnega zakona št. 34/2015. V skladu s tretjim odstavkom 19. člena bis je urad pristojen za vzpostavitev in upravljanje spletnega portala, namenjenega rabi slovenskega jezika v javni upravi. Od leta 2015 se tudi s prenosom aktov z zunanjim učinkom ta urad pojavlja le med številnimi pristojnostmi enega izmed organizacijskih položajev te službe, in sicer z nazivom »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi« in ne »Centralni urad za slovenski jezik«.

Najočitnejša težava pri delovanju službe v obdobju od druge deželne konference do danes pa je ta, da **od leta 2017 do leta 2021 ni imela stabilnega vodstva** oziroma stalnega sosledja vodstvenega osebja, ki bi se posvečalo varstvu jezikovnih manjšin, kar dodatno potrjuje marginalizacijo same službe. Vodenje službe so zaznamovale prekinitve in še zdaj ni povsem utrjeno. Med drugo deželno konferenco je bila vodja službe pristojna zlasti za »prostovoljstvo«, na kar je kazala tudi službena e-pošta, za tri manjšinske skupnosti pa je skrbel en sam deželni uradnik, nosilec organizacijskih položajev, ki so mu bile dodeljene še številne druge naloge. Zatem je na polovici leta 2019 (od junija do decembra) vodenje službe prevzel vršilec dolžnosti, ki je v okviru svojih neposrednih pristojnosti primarno skrbel za vodenje deželnega urada za logistiko in prevoze, nato je v prvih sedmih mesecih leta 2020 (od januarja do julija 2020) vodenje službe prešlo v pristojnost centralne vodje, ki je vodstvene obveznosti opravljala kot vršilec dolžnosti ob opravljanju nalog v drugih uradih, nazadnje, avgusta 2020, pa je mesto prevzel sedanji vršilec dolžnosti direktorja, ki v okviru svojih neposrednih pristojnosti vodi lokalno finančno službo in opravlja naloge vršilca dolžnosti v drugih uradih. V letu 2022 je napovedana nova menjava vodstva – vse to **v samo petih letih**. Jasno je, da taka nestabilnost pri vodenju zadevne službe onemogoča stalne načrtovalne dejavnosti in v prvi vrsti skrbi le za odloke o izplačilu sredstev ter za izvajanje ponavljajočih se dejavnosti.

Predstavili smo razmere v vodstvu službe, vendar je treba omeniti, da je tudi zaposlovanje **osebja še vedno neustrezno urejeno**, saj je število uslužbencev glede na številne in raznolike naloge službe povsem nezadostno. Poudariti je treba, da je upravno vodenje službe trenutno razdeljeno na dva organizacijska položaja, in sicer na »urad za koordinacijo manjšinskih jezikov« in že omenjene »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi«.

Zato moramo ponovno opozoriti na drugi odstavek 11. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki določa, da »deželna uprava [...] v uradih deželnega sveta in v svojih uradih ter uradih njej podrejenih organov zagotovi prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika [...]«. Tudi na tretji deželni konferenci moramo dodatno poudariti pomanjkljivosti na področju kadrov, dodeljenih organizacijskemu položaju »za koordinacijo manjšinskih jezikov«, torej deželnemu uradniku, ki je v skladu z zakonom št. 482/1999 in št. 38/2001 odgovoren za nadzor nad vsemi ukrepi in dejavnostmi v korist treh deželnih skupnosti, ob tem pa še za nadzor nad ukrepi v korist beneških narečij in deželnih rojakov v tujini ter drugimi postavkami, prenosu aktov z zunanjim učinkom in izdatki ter sklepanjem sporazumov in pogodb. Kar zadeva prisotnost osebja z znanjem slovenskega jezika, ki na sedežu v Trstu skrbi izključno za varstvo slovenskega jezika, saj se druge pristojnosti izvajajo na uradu v Vidmu, kjer je zaposleno drugo osebje, ima deželni uradnik, nosilec zadevnega organizacijskega položaja, dva stalna sodelavca z znanjem slovenskega jezika, enega za polni delovni čas in enega za krajši delovni čas, ter tri prekarne sodelavce, zaposlene za določen čas prek agencije za posredovanje dela. Do pred nekaj meseci je bil položaj deželne uradnice, nosilke

organizacijskega položaja »dejavnosti v zvezi z rabo slovenščine v javni upravi«, ki je predmet drugega strokovnega prispevka na tej konferenci, na področju zaposlovanja osebja z znanjem slovenskega jezika še veliko slabši, saj ji niso bili dodeljeni redno zaposleni sodelavci, temveč samo prekarni delavci z znanjem slovenskega jezika, zaposleni za določen čas oziroma prek agencije za posredovanje dela. Šele pred kratkim, in sicer v drugi polovici tekočega leta, so tri prevajalke z znanjem slovenskega jezika dobile redno zaposlitev.

Dejstvo je, da od leta 1996, torej pred četrto stoletje, ko je bila služba ustanovljena v skladu z zakonom, in tudi po sprejetju nadaljnje državne zakonodaje, ki ureja področje zaščite jezikovnih manjšin, to je zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001 ter povezanih deželnih zakonov, Avtonomna dežela FJK še vedno ni uredila zaposlovanja osebja zadevne službe z namenskimi razpisi za zaposlovanje oseb z znanjem slovenskega jezika, temveč je vsakič znova primerno osebje iskala na občinah, ki zaposlujejo tak profil ljudi, ali med svojimi vrstami redno zaposlenih, ki so bili izbrani na razpisih za druga delovna mesta, vendar izkazujejo znanje slovenskega jezika, najpogosteje pa je delavce z znanjem slovenskega jezika zaposlovala za določen čas prek agencij za posredovanje dela kot prekarno osebje. Trenutno je na tak način zaposlenih več kot deset oseb, ki delujejo tudi zunaj organograma deželne uprave, izkoriščanje takega **prekarnega dela** pa ima več slabih plati: gre namreč za pogodbene delavce, ki delajo začasno in s prekinitvami in ki so prisotni le v določenih obdobjih, zaradi česar naloge, ki so bile dodeljene delavcu, v času njegove odsotnosti stojijo. Najbolj problematična sta izobraževanje in strokovno usposabljanje takega osebja, saj tiste delavce, ki jim ob nastopu na delovno mesto manjkajo specifične izkušnje, deželna uprava v času trajanja delovnega razmerja vsaj delno usposobi, nakar se na novo usposobljeni kadri po preteku pogodbe porazgubijo. Jasno je tudi, da izkoriščanje prekarnega dela ne omogoča učinkovitega načrtovanja, razen tistega, ki se nanaša na tekoče zadeve v posameznem proračunskem letu.

Nazadnje je treba spomniti, da zaposlovanje osebja z znanjem slovenskega jezika ni nujno le v Službi za manjšinske jezike in deželne rojake, temveč tudi v drugih deželnih službah in uradih, a kljub temu v organigramu zaposlenih za to ni predvidenih delovnih mest.

Avtonomna dežela FJK ima torej težave pri izvajanju določila iz drugega odstavka 11. člena Deželnega zakona št. 26/2007 o zagotavljanju osebja zadevnemu uradu, v svojih uradih in uradih njej podrejenih ustanov; od določil 11. člena pa se oddaljuje dejstvo, da se strošek zaposlovanja prekarnega osebja z znanjem slovenskega jezika **pokriva iz sredstev, ki jih država dodeljuje Avtonomni deželi FJK** za izvajanje Zakona št. 38/2001. Znašli smo se torej v izrazito nenavadnem položaju, v katerem Avtonomna dežela FJK za izvajanje Zakona št. 38/2001 ne daje na razpolago svojih redno zaposlenih uslužbencev, temveč prek agencij za posredovanje dela sklepa pogodbe za določen čas z zunanjimi sodelavci, kar bremeni finančne vire, ki so po Zakonu št. 38/2001 namenjeni varstvu slovenske skupnosti. Taka začasna ureditev z zaposlovanjem zunanjih sodelavcev se je namreč pokazala za precej drago, zaradi česar bi jo morali spremljati in določiti skupni znesek.

Da bi odpravili pomanjkanje osebja z znanjem slovenskega jezika, ki Službo za manjšinske jezike bremeni že od njene ustanovitve leta 1996, bi morda lahko razmislili o predlogu, da bi se v vse deželne razpise na ustrezen način dodal dodaten kriterij za ocenjevanje kandidatov, in sicer poznavanje enega ali več jezikov, ki so zaščiteni v skladu z Zakonom št. 482/1999, pri tem pa bi se upoštevalo, da so v naši deželi zaščiteni slovenščina, furlanščina in nemščina. Prav tako bi lahko razmislili o oblikovanju razpisov za zaposlovanje oseb z znanjem slovenskega jezika, ki bi jih podprlo vseh dvaintrideset občin iz Uredbe predsednika republike (v nadaljevanju: UPR) z dne 12. 9. 2007, s čimer bi se oblikovali sezname, na podlagi katerih bi nato lahko zaposlovali ustrezne profile.

Opravljen analiza pa je pokazala tudi na pozitivne izide **tečajev slovenščine, furlanščine in nemščine za zaposlene v deželni upravi** – ti tečaji redno potekajo v okviru dejavnosti, ki jih usklajuje deželna uradnica, nosilka organizacijskega položaja, vendar je očitno, da glede na čas, ki je potreben za usvajanje jezika, usposabljanje na delu za okvirno deset zaposlenih ne more zadostiti takojšnjim potrebam po jezikovno usposobljenem osebju. Ker Avtonomna dežela FJK ni priskrbela ustreznega osebja z znanjem slovenskega jezika, se že desetletja spopadamo z resnim problemom.

Preveriti bi bilo treba, kako so navedene pomanjkljivosti pri vodstvenem osebju, pomanjkanje kadrov in najmanjše prekarne delavcev v deželni ustanovi vplivali na pravzaprav **vsakoletne spremembe Deželnega zakona št. 26/2007**, ki zadevajo zlasti financiranje in postopke dodelitve in izplačil sredstev,

torej 5. poglavje Deželnega zakona št. 26/2007 (Finančni instrumenti). Gre za nenehne spremembe, ki so z leti uradom s pomanjkanjem ustreznega kadra prinašale dodatne težave in obremenile delovanje, prav tako pa povzročajo težave upravičencem, ki se morajo vsako leto prilagajati novim določilom.

Poglobimo se še v očitne težave v zvezi s prepoznavanjem **upravičencev, ki so v skladu s 5. členom Deželnega zakona št. 26/2007 vključeni v deželno evidenco**, saj tudi na tem področju manjka splošna vizija v zvezi s subjekti, ki so predmet zaščitnih določil, ker ni ustreznih meril, ki bi omogočala zanesljivo prepoznavanje »ustanov in organizacij primarnega pomena«. Po eni strani obstaja nekaj jasno prepoznavnih organizacij primarnega pomena, ki so že v preteklih desetletjih opravljale naloge javnih služb in dopolnjevale pomanjkljivo institucionalno ureditev ter so bile že pred Zakonom št. 46/1991 upravičene do sredstev, saj so vključene v specifične področne deželne zakone, po drugi strani pa je vse več primarnih organizacij, ki se periodično vključujejo v zadevno deželno evidenco, zaradi česar je vanjo vpisanih že precejšnje število subjektov, s trenutnimi predpisi pa bo to število le še naraščalo. Zato je treba oblikovati natančnejša merila glede na teritorialno razsežnost organizacij, prav tako je treba pridobiti podatke za primerjavo ustreznosti ustanov, njihovih dejavnosti ali drugih značilnosti, ki jih je še treba opredeliti. Sicer bo prihajalo do nenehnega prehajanja »manjših« ustanov in združenj v kategorijo »primarnih ustanov«, sezname v deželni evidenci upravičencev pa se bodo vseskozi posodabljali brez zadostnega in objektivnega preverjanja.

Če povzamemo svoje ugotovitve, moramo ponovno poudariti, da Služba za deželne in manjšinske jezike (ki je sprva delovala z drugim imenom) tudi po več desetletjih od ustanovitve še vedno ni dosegla prave stabilnosti in osrednjega pomena, zaradi česar **opravlja samo administrativne naloge in se na vso moč trudi, da bi ujela vse roke za izplačilo državnih sredstev**, s katerimi mora upravljati Avtonomna dežela FJK. Zanimarjal se je torej razvoj, služba pa je ostala izključno pri administrativnih nalogah, ki na področju načrtovanja pogosto ne gredo onkraj proračunskega leta. Prav tako si glede na pomanjkanje razpoložljivih človeških virov ni mogoče predstavljati, da bi se lahko spremljali učinkovitost in uspešnost upravljanja v preteklih treh desetletjih.

36

Opozoriti je treba, da je Svet Evrope v svojem mnenju o četrtem poročilu iz Italijanske republike (z dne 5. 7. 2017) v zvezi s pravicami manjšin v državi poudaril, da se te pravice na celotnem nacionalnem območju ščitijo in izvajajo zelo asimetrično, ter hkrati poudaril, da je *»varstvo pravic, ki so zagotovljene v skladu z državnim zakonom o zaščiti avtohtonih jezikovnih manjšin iz leta 1999, zaradi statotov o avtonomiji in drugih državnih in deželnih zakonodajnih instrumentov dodatno okrepljeno v nekaterih deželah, kot so Dolina Aoste, Furlanija - Julijska krajina in Trentinsko - Gornje Poadižje/Južna Tirolska«*.

Vendar pa v Avtonomni deželi FJK statut in izvedbeni deželni zakon za izvajanje državne zakonodaje na področju varstva slovenske skupnosti nista imela posebnega učinka, ne kar zadeva posebne finančne naložbe, zaradi česar so se državna sredstva uporabila tudi za zaposlovanje prekarnih delavcev v deželni upravi, ne kar zadeva načrtovanje, saj so spremembe Deželnega zakona št. 26/2007 obsegale skoraj izključno upravna določila v zvezi s postopki in razdelitvijo sredstev, na kar smo opozorili zgoraj. Drugi dve deželi s posebnim statutom, ki ju omenja Svet Evrope, sta ukrepali drugače: **Dolina Aoste** se je z objavo narečnega atlasa (Atlas des Patois Valdôtains) zapisala na seznam velikih evropskih jezikoslovnih dosežkov, dežela **Trentinsko - Gornje Poadižje/Južna Tirolska** pa sodeluje pri projektu ATHEME (Advancing The European Multilingual Experience), ki ga sofinancira Evropska unija in združuje sedemnajst univerz iz osmih držav.

5 Preverjanje napredka pri uresničevanju ukrepov v korist rezijansčine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline

Predstavili smo že problematiko pristojne deželne ustanove na področju jezikovnih skupnosti ob preverjanju napredka pri uresničevanju ukrepov v korist rezijansčine in jezikovnih različic Nadiških dolin ter Terske in Kanalske doline v skladu s tretjim odstavkom 10. člena Deželnega zakona št. 26/2007; upoštevati pa je treba, da gre za področje, ki je že od nekdaj prepredeno s specifičnimi težavami.

Ni odveč, če spomnimo na razburkano zgodovino tega ozemlja, ki v nasprotju z drugimi območji avtohtone poselitve Slovencev (na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini) kljub priključitvi Kraljevini Italiji leta

1866 ni bilo nikoli vključeno v proces osnovnega šolanja in opismenjevanja v slovenskem jeziku, ki ga je predvidevala habsburška zakonodaja, do pomembnih razlik pa je prišlo tudi v drugem povojnem obdobju, ko so se z mirovnim sporazumom in v skladu z odloki Zavezniške vojaške uprave po drugi svetovni vojni na Tržaškem in Goriškem ustanovile šole s slovenskim učnim jezikom. Šele po ustanovitvi dvojezične šole v Špetru, to je večstopenjske državne šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom, ki je sprva v šolskem letu 1985/86 delovala kot zasebni zavod in je bila pozneje zakonsko priznana za državno šolo, je to območje poselitve slovenske skupnosti pridobilo en sam slovenski šolski zavod.

To ozemlje in to prebivalstvo sta zato bolj kot vsi drugi segmenti sedanje slovenske skupnosti v Italiji utrpela posledice zgodovinskih dogodkov in vojn, ki so močno vplivali na rabo slovenskega jezika, kulturo ter na gospodarstvo in družbeni položaj.

Zaradi tega smo že na drugi deželni konferenci želeli opozoriti na Resolucijo Evropskega parlamenta z dne 11. septembra 2013 o **ogroženih evropskih jezikih in jezikovni raznolikosti v Evropski uniji**; med številnimi navedbami upoštevanih dejstev v resoluciji je za nas danes zlasti zanimivo, da »je zaradi nujne narave razmer, s katerimi se soočajo, jezikom, ki jim grozi izumrtje, treba posvetiti posebno pozornost« in da »je treba ogrožene jezike obravnavati kot del evropske kulturne dediščine, in ne kot orodje pri političnih, nacionalnih ali ozemeljskih težnjah«.

V zvezi s tem je po dvajsetih letih od zaščitnega Zakona št. 38/2001 in poznejšega izvedbenega Deželnega zakona št. 26/2007, kakor se je med drugim pokazalo že na drugi deželni konferenci, nujno treba opraviti splošno analizo, kateri rezultati so bili doseženi v dvajsetih letih dodeljevanja finančne podpore območju in kakšen vpliv so imela državna sredstva na območje – kako učinkovito je bilo to financiranje in, predvsem, kakšni so morebitni prihodnji načrti.

Na upravnem področju je Avtonomna dežela FJK že od samega začetka določila drugačen postopek za slovensko skupnost v videmski pokrajini, najprej z razdelitvijo pristojnosti med številne službe in različne odbore za slovensko skupnost in nato od leta 1996 s ponovnim združevanjem skorajda vseh pristojnosti v okviru novoustanovljene Službe za deželne in manjšinske jezike. Slovenska skupnost na videmskem območju je namreč prešla v pristojnost tedanje **Službe za gorska območja**, in čeprav je zdaj v pristojnosti Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini, se postopki še vedno vodijo ločeno od drugih dveh območij poselitve slovenske skupnosti in so nadalje razdeljeni med različne lokalne ustanove – od županov do izmenjavanja tedanjih gorskih skupnosti, ki so se nato združile v medobčinsko teritorialno unijo, potem pa preimenovala v Skupnost gorskega območja –, kar je dodatno otežilo odnos med lokalnimi ustanovami, vršilkami zakonodaje in naslovniki. Posledica tega je, da ravno na Videmskem, kjer je položaj slovenske skupnosti najslabši, upravljanje virov ni bilo centralno oziroma ni potekalo na podlagi programa, ki bi se nanašal na celotno zadevno območje, temveč lokalno in fragmentarno znotraj samega videmskega ozemlja.

Ob upoštevanju **20. člena Deželnega zakona št. 26/2007** (o prispevkih za razvoj gorskega območja oziroma sredstvih, namenjenih slovenski jezikovni manjšini), ki v skladu z določili 21. člena Zakona št. 38/2001 predvideva posebna sredstva za financiranje razvoja občin v tedanjih gorskih skupnostih, ki so tam navedene, lahko opazimo, da je zakonsko določena mobilizacija občin na teh območjih privedla do očitnega takojšnjega vključevanja celotnega ozemlja in nedvomne prepoznavnosti lokalnih združenj slovenske skupnosti. Negativna plat pa je ta, da se dodeljene subvencije niso takoj razdelile na sredstva, namenjena specifičnim administrativnim potrebam občin, kot so vzdrževanje cest, obnova fasad ali drugo, in sredstva, namenjena varstvu slovenskega jezika in kulture, ter da pri tem niso bile predvidene prednostne naloge ali različne stopnje sofinanciranja glede na naravo posameznih projektov. To je privedlo do ukrepov, ki niso dovolj poudarili resničnega namena zaščitnega zakona, in celo do ukrepov, ki jih zakon ne predvideva.

Razdelitev sredstev na območju z osemnajstimi občinami (toliko je namreč občin na Videmskem, v katerih je prisotna slovenska skupnost) brez usklajevanja med občinskimi upravami in brez skupnih ciljev je te ukrepe, ki so zadevali vsepovprek, potisnila še bolj ob rob, zaradi česar se ni bilo mogoče zoperstaviti vse večjim težavam območij, kjer je prisotna slovenska skupnost. V preteklih letih je to vodilo k financiranju številnih raznovrstnih posegov, ki jih je dodatno oteževala raznolikost razpisov, ki jih posamezne institucije na zadevnem območju objavljajo na različne načine.

V zvezi z **22. členom Deželnega zakona št. 26/2007** (Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine in jezikovnih različic Nadiške, Terske in Kanalske doline) je treba opozoriti, da se ni oblikoval večletni načrt, prav tako pa se niso prepoznali skupni cilji in prednostne naloge, zaradi česar prihaja do razdrobljenosti projektov in prijavljanja manjših samostojnih projektov, ki trajajo le kratek čas.

Če pa med različnimi upravičenci, ki so v skladu z navedenim členom v preteklih letih prejeli sredstva, preverimo zgolj število občin, ugotovimo, da so bile med prejemniki leta 2018 štiri občine, leta 2019 in 2021 pa se je njihovo število zmanjšalo na eno samo občino. Ob 20. členu navedenega zakona se torej postavlja tudi vprašanje, kako se izogniti temu, da se na pomembnem segmentu območja ne izvajajo zakonska določila, zakaj do tega sploh prihaja in ali je to res posledica zniževanja sredstev, kot se pogosto ugotavlja, ali morda pomanjkanja meril oziroma podatkov o resničnih potrebah oziroma celo težav pri načrtovanju.

Vendar pa bistveni problem navedenega 22. člena ostaja **poučevanje manjšinskega jezika**, ki je še danes pomanjkljivo, ob odsotnosti javnih šol s slovenskim učnim jezikom. Kot je bilo ugotovljeno na predhodnih deželnih konferencah, zaradi tistih nekaj ur, ki so namenjene poučevanju jezika, še ne moremo trditi, da se slovenski standardni jezik ali njegove krajevne različice res poučujejo. Očitno je, da je treba poskrbeti za zadostno število ur, da bi lahko govorili o šolskem izobraževanju, in v tem primeru bi morali govoriti o izobraževanju v učnem jeziku, sicer ne moremo pričakovati, da bi se učenci svojega jezika naučili v dveh urah na teden, kot je bilo ugotovljeno na drugi deželni konferenci, saj to ne zadošča niti za jezikovni tečaj slovenščine in zato ostaja poučevanje slovenskega jezika obrobne pomena.

Na tej točki velja opozoriti, da se je treba po dvajsetih letih od sprejetja splošne zaščitne zakonodaje dodatno poglobiti v **12. člen Zakona št. 38/2001 (Določila za videmsko pokrajino)** in zlasti poskrbeti za izvajanje šestega odstavka, ki v občinah videmske pokrajine predvideva možnost ustanovitve dvojezičnih državnih šol ali njihovih sekcij. Kot smo omenili na začetku, od šolskega leta 1985/86 do danes deluje na tem območju **en sam dvojezični zavod, to je večstopenjska dvojezična šola v Špetru**.

38 | Menimo, da je nujno treba oblikovati skupni okvir, ki bi zajemal celotno videmsko območje, ki tako ne bi bilo razdrobljeno na posamezna »mikroobmočja« in občine, zato da se omogoči centralizirano načrtovanje finančnih ukrepov, ki bi preprečilo drobljenje sredstev z izvajanjem presplošnih nenamenskih ukrepov. Prav tako je nujno treba prisluhniti lokalnim institucijam in združenjem slovenske skupnosti ter jih o ciljnih in postopkih ne seznanjati samo »od zgoraj«, temveč jih vanje tudi aktivno vključevati.

6 Institucionalna posvetovalna telesa in predstavništvo slovenske skupnosti

Pri preverjanju izvajanja zakonodaje na področju zaščite slovenske skupnosti je treba opozoriti še na nekaj vprašanj, ki so tesno povezana s slovensko skupnostjo in zanjo izrazito pomembna, in sicer zlasti na vprašanja, **povezana z delovanjem institucionalnih in posvetovalnih teles**.

Ne gre pozabiti, da je bilo v preteklih letih delovanje obeh institucionalnih posvetovalnih teles za vprašanja slovenske skupnosti, in sicer Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine (v nadaljevanju: Paritetni odbor) ter Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju: Deželna komisija), neoptimalno in nestanovitno, saj je doživelo več prekinitev, ki jih ni povzročil izključno covid-19.

Paritetni odbor, ustanovljen v skladu s 3. členom Zakona št. 38/2001, **se ni sestel od avgusta 2019 do februarja 2021**, kar pomeni, da v tem času ni delovalo najpomembnejše predstavniško telo, s katerim se vzpostavljata neposredni odnos in sodelovanje med predstavniki Avtonomne dežele FJK, ki jih imenuje vlada, in predstavniki slovenske skupnosti. 31. 1. 2019 je bila v Uradnem listu objavljena UPR št. 150 z dne 3. 12. 2018, ki ureja Pravilnik o ustanovitvi in delovanju Paritetnega odbora, pozneje pa je bil z UPR z dne 8. 10. 2020 Paritetni odbor že četrtoč obnovljen. Nov Paritetni odbor je nastopil funkcijo 22. 1. 2021.

Deželna komisija, ustanovljena v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 26/2007 (in pred tem v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 46/1991), **se ni sestala od maja 2018 do junija 2019**. Poudariti je treba, da gre v tem primeru za očitno pomanjkljivost deželne zakonodaje, saj tretji odstavek 8. člena Deželnega

zakona št. 26/2007 določa, da se mandat Deželne komisije preneha z iztekom zakonodajnega mandata, ne predvideva pa, da bi komisija ostala na položaju do nastopa nove Deželne komisije, kot je običajno (in kot je med drugim za prejšnjo Deželno komisijo, imenovano v skladu z 8. členom Deželnega zakona št. 46/1991, določal deveti odstavek 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007). Zato je treba pripraviti ustrezno spremembo deželnega zakona.

Ker se najprej dvanajst mesecev ni sklicalo zasedanje Deželne komisije in nato osemnajst mesecev niti zasedanje Paritetnega odbora, je bila slovenska skupnost prikrajšana za ključno povezavo z Avtonomno deželo FJK in državo, kar je povzročilo resen zastoj.

Prav tako je treba razpravljati tudi o **Skupščini županov**, saj se je z nedavnim šestinsedemdesetim odstavkom 9. člena Deželnega zakona št. 13/2021 (Sprememba proračuna) uvedla sprememba četrtega odstavka 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (Posvetovalna deželna komisija), s katero se med člane, ki sestavljajo komisijo, po črki d) doda črka d) bis: »predsednik skupščine slovenske jezikovne skupnosti iz 21. člena Deželnega zakona št. 26 z dne 12. decembra 2014 (Reorganizacija odnosov med deželo in lokalnimi upravami v Furlaniji - Julijski krajini. Ureditev medobčinskih teritorialnih unij in ponovna razdelitev upravnih nalog), če je oblikovana«.

Glede na to, da je skupščina županov, ki jo za slovensko skupnost predvideva navedeni zakon o proračunskih spremembah, v skladu z istim deželnim zakonom predvidena tudi za nemško skupnost in da je enako telo za furlansko skupnost že vzpostavljeno, je treba takoj opozoriti, da mora za tri deželne skupnosti, ki jih priznava državna zakonodaja (zakona št. 482/1999 in št. 38/2001), ustanovitev institucionalnih teles, posvetovalnih komisij ali le preprosto dodeljevanje sredstev temeljiti na podrobni analizi specifičnosti posameznih skupnosti in da v tem primeru ustanovljena telesa ne morejo biti preslikava enakega telesa za vse tri avtohtone skupnosti.

Premisliti bi bilo namreč treba o skupščini županov občin, opredeljenih v zakonih št. 482/1999 in št. 38/2001, v katerih je v rabi manjšinski jezik. Jasno je, da razmere na ozemlju treh jezikovnih skupnosti niso primerljive, ne kar zadeva skupno število županov, ne kar zadeva število samih občin na območju nekdanjih pokrajin in še najmanj kar zadeva manjšinsko ali večinsko zastopanje prebivalcev iz avtohtonih jezikovnih skupnosti na posameznih občinskih ozemljih.

Skupščina županov dvaintridesetih občin iz UPR z dne 12. 9. 2007 bi zlasti zaradi nehomogene zastopanosti težko obravnavala vprašanja v zvezi s slovensko skupnostjo – štirinajst občin je namreč z ozemlja nekdanje tržaške in goriške pokrajine, osemnajst pa jih je z ozemlja nekdanje videmske pokrajine. Prav zaradi te nehomogenosti zastopanih občin, tako po skupnem številu prebivalcev (pomislimo samo na dejstvo, da število prebivalcev v občini Trst, deželnem središču Avtonomne dežele FJK, za več kot dvakrat presega skupno število vseh prebivalcev ostalih enaintridesetih občin, zaradi česar bi morali za preštevanje glasov uvesti kompleksne algoritme) kot tudi po različnem številu državljanov slovenskega jezika v dvaintridesetih občinah, bi težko govorili o reprezentativnosti Skupščine županov. Drugačen je položaj Skupščine županov furlanskih občin, ki že opravlja svoje naloge, prav tak pa bi bil lahko položaj nastajajoče Skupščine županov nemške skupnosti, ki jo prav tako ureja nedavni Deželni zakon št. 13/2021 in bi lahko opravljala svoje naloge, če bi se nemška skupnost tako odločila.

Za slovensko skupnost pa je v skladu z UPR z dne 12. 9. 2007, črko c) drugega odstavka 3. člena Zakona št. 38/2001 (o sestavi paritetnega odbora) in povezano črko c) četrtega odstavka 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007 (o sestavi deželne komisije) že predvidena **Skupščina izvoljenih predstavnikov slovenskega jezika** v krajevnih upravah na naselitvenem območju. Gre za predstavniško telo, ki že deluje in ki ga je v preteklih letih že večkrat v skladu z zakonom sklical predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine. Ker je ustanovitev te skupščine zakonsko določena, bi bilo mogoče predvideti tudi natančnejšo identifikacijo izvoljenih predstavnikov, ki so pripadniki slovenske skupnosti, in z uredbo zagotoviti tako obtežitev glasov kot pristojnosti, ki bi presegle zgolj identifikacijo predvidenega števila predstavnikov v posameznih posvetovalnih telesih.

Nazadnje pa je treba v zvezi z vprašanjem o predstavnstvu avtohtonih skupnosti opozoriti, da 6. člen Deželnega zakona št. 27/2001 s sklicevanjem na 3. člen Statuta ureja izobešanje »zastav referenčnih skupnosti, katerim pripadajo jezikovne skupnosti, prisotne v deželi,« in določa, da se na javnih poslopih občin, v katerih prebivajo pripadniki različnih jezikovnih skupnosti, ob italijanski, evropski in deželni zastavi izobeša tudi zastava referenčne skupnosti. Doslej je svoje pravice v skladu s tem zakonom uveljavila le

furlanska skupnost; z uvedbo odstavka 1 bis 6. člena Deželnega zakona št. 27/2001 in v skladu s prvim odstavkom 2. člena Deželnega zakona št. 6/2015 pa je zastava furlanske skupnosti tudi z zakonom priznana.

Vse do danes ostaja potreba po zakonski ureditvi uporabe **zastave slovenske skupnosti**, saj ima skupnost pravico do uporabe narodnih simbolov, kakršna je zastava, ki ponazarja jezikovno in kulturno specifiko avtohtone slovenske skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. Poudariti velja, da so Paritetni odbor, krovne organizacije skupnosti ter institucionalni predstavniki slovenske skupnosti to vprašanje že pred začetkom pandemije covid-19 uradno predložili predsedniku deželnega odbora in se pri tem sklicevali na 7. in 10. člen Zakona št. 38/2001 ter zlasti na navedeni 6. člen Deželnega zakona št. 27/2001, ko so opozorili na pravico do uporabe simbolov slovenske narodne skupnosti v Italiji. Ob tem se je vzpostavila tudi korelacija s položajem italijanske skupnosti v Sloveniji, ki se v dogovoru z Republiko Slovenijo predstavlja z italijansko zastavo, kar je ustavna pravica te skupnosti.

Avtohtona slovenska skupnost se je skozi vsa desetletja po drugi svetovni vojni vselej predstavljala z lastno zastavo in izobešanje slovenske državne zastave na šolskih poslopih in poslopih drugih institucij je postalo običajno.

Treba je torej začeti uradni postopek identifikacije zastave, ki predstavlja slovensko skupnost, in zapolniti trenutno vrzel v zakonu.

Na področju **politične participacije Slovencev** je treba ob tej priložnosti opozoriti, da 26. člen Zakona št. 38/2001 (Volilna zakonodaja) odpira vprašanje o predstavnstvu slovenske manjšine v senatu in poslanski zbornici, vendar je treba hkrati poudariti, da v zadnjih dveh desetletjih ni bilo nadaljnjih korakov za zagotovitev dejanske in zanesljive prisotnosti predstavnikov slovenske skupnosti v teh institucijah. S predlogom zakona za zajamčeno zastopstvo Slovencev v parlamentu, ki ga je senatorka Tatjana Rojc predstavila na začetku septembra, se zdaj odpirajo novi izzivi.

7 Učenje lastnega jezika in deželni šolski sistem

Čeprav v statutu Avtonomne dežele FJK ni določena primarna pristojnost na področju izobraževanja, mora Avtonomna dežela FJK, v nasprotju z drugimi deželami s posebnim statutom, upoštevati, da je izobraževanje v lastnem jeziku temeljni gradnik vsake skupnosti, še zlasti avtohtonih manjšinskih skupnosti, pri katerih je jezik tesno povezan z identiteto, torej s ključnimi elementi skupnosti.

Kot je bilo že poudarjeno na prvi deželni konferenci, je za področje šolstva »— prav zaradi kompleksnosti in povezave s splošno področno zakonodajo – potrebna organizacija samostojne konference in soočenja s predstavniki tega sektorja«. Enako je bilo poudarjeno na drugi deželni konferenci, na kateri je bila ponovno izražena želja, »da bi na deželni ravni opravili poglobljeno analizo o tem ključnem in nepogrešljivem področju za slovensko manjšino«. Kot smo že omenili, Deželni zakon št. 26/2007 ne zajema vseh določil, ki jih ureja Zakon št. 38/2001, preverjanje izvajanja določil deželnega zakona pa bi bilo preozko v primerjavi z državnim zakonom, ki je običajno opredeljen kot globalni zaščitni zakon.

Zato znova poudarjamo potrebo po poglobljeni analizi področja poučevanja v slovenskem jeziku in položaja šol s slovenskim učnim jezikom, o pomenu katerih pričajo **štirje člani Zakona št. 38/2001**, in sicer 11. člen (Javne šole s slovenskim učnim jezikom), 12. člen (Določbe za videmsko pokrajino), 13. člen (Šolski upravni organi) in 14. člen (Deželni inštitut za raziskovanje na področju vzgoje).

Ne da bi se ob tej priložnosti podrobneje poglobljali v določila navedenih členov državnega zakona, moramo ponovno poudariti, kar je že bilo omenjeno na prvi deželni konferenci, in sicer da je neizvajanje 14. člena, ki ureja ustanovitev Deželnega inštituta za raziskovanje na področju vzgoje, zaradi poznejših povezanih državnih zakonov resno oškodovalo slovensko skupnost v preteklih dvajsetih letih in da je treba oceniti možnost, da se taka kršitev pravic odpravi tudi na deželni ravni.

Prav tako je bila že izražena želja, da se na deželni ravni opravi podroben pregled določil **za zaščito slovenske manjšine iz Zakona št. 482/1999** in še zlasti tistih iz 4. in 5. člena (v zvezi s šolami vseh vrst in vseh stopenj) ter 6. člena (v zvezi z visokošolskim izobraževanjem in s programi s področja manjšinskih jezikov in kultur).

Zato menimo, da je organizacija deželne konference za področje šolanja nujna in neodložljiva, prav tako pa je nujno, da se pristojnosti v zvezi s slovensko skupnostjo v prvi vrsti prenesejo na Deželno šolsko komisijo za pouk v slovenskem jeziku, ustanovljeno v skladu s tretjim odstavkom 13. člena Zakona št. 38/2001.

8 Sklepne misli

Ob zaključku tega poročila o oceni izvajanja določil zaščitne zakonodaje ter o ugotovljenih težavah in morebitnih pomanjkljivostih so v nadaljevanju predstavljene nekatere splošne ugotovitve.

Ne moremo se izogniti ponovnemu poudarjanju pomena **prepoznavnosti slovenske skupnosti in slovenskega jezika**, ki jo mora Avtonomna dežela FJK spodbujati predvsem v deželnem organigramu, ki je trenutno pomanjkljiv, in na deželni spletni strani, pa tudi na javno izobešenih oznakah ter v publikacijah in raziskavah deželne uprave. Če se znova povežemo s tem, kar je bilo povedano v zvezi s petimi cikli spremljanja Sveta Evrope o varstvu manjšin v Italiji, sta nujni in neizogibni tudi objava navedenih poročil iz preteklih let in njihova ustrezna vidnost na spletni strani Avtonomne dežele FJK.

Kar zadeva **slovensko skupnost na videmskem območju**, smo močno poudarili potrebo po celostnem premisleku o zakonodaji, ki bi se ob ohranjanju ciljev in namenov Zakona št. 38/2001 in sedanjega Deželnega zakona št. 26/2007 preoblikovala tako, da bi preprečila propad avtohtone slovenske skupnosti in omogočila ohranjanje avtohtonih krajevnih različic te jih s tem obvarovala pred izumrtjem. Če resnično želimo preprečiti to propadanje, je treba zagotoviti prepoznavnost in vključevanje naslovnikov zaščitne zakonodaje, slovenskih ustanov in združenj, ki delujejo na območju, ter jih postaviti v središče načrtovanja programov in projektov, kot se to dogaja na Tržaškem in Goriškem.

Na tretji deželni konferenci ponovno izražamo zahtevo po **samostojni konferenci za področje šolstva**, ki bi bila razdeljena na tri sklope, torej po enega za vsako jezikovno skupnost (slovensko, furlansko in nemško). Pri tem gre za javno obveznost, ki naj predvideva periodična srečanja in zahteva poglobljeno prospektivno analizo ter posvetovanje s strokovnjaki in zaposlenimi na tem področju. Zahtevo obnavljamo v obdobju, v katerem je pandemija nove koronavirusne bolezni celotnemu šolstvu zadala hud udarec in ki je s poukom na daljavo hudo bremenila učitelje, učence, dijake in starše.

Nekaterih predstavljenih predlogov pa ne bo mogoče uresničiti brez **krovnega usklajevalnega organa** za avtohtone deželne jezikovne skupnosti in brez **stabilne zadevne službe z ustreznimi kadri**. Morda se zdi nenavadno, da za uresničitev nadaljnjih sprememb predlagamo vrnitev v preteklost, to je k tisti službi, ki je bila v skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996, torej kar pet let pred državnima zakonoma št. 482/1999 in št. 38/2001, pristojna za »načrtovanje, koordinacijo, izvajanje in preverjanje ukrepov za zaščito in valorizacijo deželnih in manjšinskih jezikov«, zato da se sedanji deželni službi določijo izključno pristojnosti v zvezi s slovensko, furlansko in nemško skupnostjo.

Po dvajsetih letih od sprejetja zakonov št. 482/1999 in št. 38/2001 lahko le znova potrdimo, da so slovenska skupnost in vse ostale avtohtone jezikovne skupnosti bistvena značilnost Avtonomne dežele FJK in samega statuta avtonomne dežele ter morajo biti prepoznane kot take, ne le z odpravljanjem nenehnih pomanjkljivosti pri izvajanju državne in deželne zakonodaje, temveč tudi s premagovanjem marginalizacije v okviru deželne uprave in osnovanjem kakovostnih načrtov z evropsko razsežnostjo.

Opomba

Priprava tega prispevka se je zaključila 20. 9. 2021, zato v njem niso upoštevani morebitni poznejši dogodki.

TAMARA BLAŽINA in MARCO JARC

POROČILO DELOVNE SKUPINE

Koordinatorja delovne skupine:

Tamara Blažina in Marco Jarc

Delovno skupino sestavljajo:

Sara Brezigar, Martina Budin, Nives Cossutta, Julijan Čavdek, Štefan Čok, Igor Gabrovec, Samo Pahor, David Peterin, Stefano Sacher, Pavel Slamič, Sandor Tence in Martina Valentinčič

12. novembra 2021 je bilo v deželnem svetu prvo zasedanje Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine, ki jo je sklical predsedstvo deželnega sveta skladno z 10. členom Deželnega zakona št. 26/2007. Na zasedanju so strokovnjaki predstavili poročila. Raziskovalka Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) Adriana Janežič je bila zadolžena za oceno izvajanja zakonskih določil zaščitne zakonodaje. Ob izteku zasedanja je predsedujoči Igor Gabrovec imenoval delovne skupine. Prva delovna skupina, ki ji predsedujeta podpisana Tamara Blažina in Marco Jarc, je zadolžena, da poda zaključke glede poročila o oceni izvajanja določb zaščitne zakonodaje.

Delovna skupina je zasedala 16. novembra 2021 v prostorih Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) na Ul. sv. Frančiška 20 v Trstu. Sledijo zaključki, ki izhajajo iz razprave znotraj delovne skupine.

42

I.

Prisotni člani delovne skupine so na podlagi osnovnega poročila Adriane Janežič, ki ji gre iskrena zahvala za njen prispevek k strokovni razpravi, poglobili obravnavane teme in se osredotočili zlasti na tiste, ki so – po mnenju članov – ključne za nadaljnji vsestranski razvoj slovenske narodne skupnosti v deželi Furlaniji – Julijski krajini (FJK).

Člani delovne skupine menimo, da bi morala deželna konferenca v prihodnje upoštevati tudi globoke spremembe, ki so v zadnjih letih močno zaznamovale manjšinsko tkivo, zlasti z vidika demografskih trendov, izseljevanja mladih intelektualnih sil itd. S tem bi lažje opredelili naslovnike oziroma uporabnike posameznih ukrepov, kar bi prispevalo k analizi učinkovitosti uveljavljenih instrumentov.

Pri obravnavi udejanjanja zaščitnih norm je bilo ugotovljeno, da jezikovna raznolikost FJK pri splošnem poslovanju dežele ne prihaja do izraza, čeprav je eden od glavnih elementov njene statutarne avtonomije. V celoti je torej treba udejanjiti **1. člen Deželnega zakona št. 26/2007**, kar pomeni promovirati in izpostaviti prisotnost slovenske in ostalih manjšin v vseh segmentih deželnega delovanja, v zunanjih aktih in nastopih. Slovenska jezikovna skupnost ne želi biti ločen in neviden člen deželne stvarnosti, ampak razpoznaven element tudi v zunanji podobi dežele FJK, saj je sestavni del njene zgodovinske, kulturne in človeške dediščine.

Ker ocenjujemo, da ima varstvo manjšin tudi evropsko razsežnost, pozivamo deželo, naj se tudi sama zavzame za **ratifikacijo Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih**, ki jo je Italija podpisala že leta 2000, do danes pa je italijanski parlament še ni ratificiral. Ta listina je zelo pomembna, saj skupaj z Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin predstavlja podlago za poznejša državna zakona 482/1999 in 38/2001 ter za Deželni zakon št. 26/2007. Prav tako bi bilo primerno, da se na spletni strani dežele objavijo petletna **poročila o spremljanju izvajanja zakonskih določil v korist manjšine in vseh nadaljnjih priporočil Sveta Evrope**. To bi bilo zelo koristno, saj ti dokumenti predstavljajo pomemben vir za preverjanje stanja varstva manjšine.

Marsikatera tema strokovnega poročila pa je v pristojnosti obeh krovnih organizacij: zlasti sistem financiranja, natančnejša merila za določitev primarnih ustanov, dvojnost v organiziranosti civilne družbe in druge vsebine. Zato bi bilo umestno, da se končno definira postopek na podlagi izsledkov druge deželne konference in širšega posvetovanja znotraj celotne manjšine ter da se uvedejo prepotrebne reforme v sami manjšini.

Istočasno bi bilo treba ugotoviti, ali zaščitna zakonodaja še ustreza sedanjim in predvsem prihodnjim potrebam naše skupnosti, ter posledično načrtovati spremembe in dopolnila k Zakonu št. 38/2001, Deželnemu zakonu št. 26/2007 ter obstoječim pravilnikom.

II.

Slovensko šolstvo je nedvomno eden od temeljev za ohranjanje slovenske narodne skupnosti v Italiji. 12. oktobra 2021 je Paritetna komisija država–dežela FJK odobrila osnutek zakonskega predloga za **regionalizacijo šolstva v deželi FJK**, ki predvideva prenos pristojnosti v tem resorju z države na deželo. V tem novem okviru je jasno, da bo tudi slovenski šolski sistem v Italiji predmet reforme. Zakonski osnutek trenutno preverja pristojno ministrstvo, ki bo podalo morebitne popravke in predloge.

Napovedana reforma bo globoko spremenila strukturo Ministrstva za izobraževanje, katerega sestavna člena sta Urad za slovenske šole, ki deluje v sklopu Deželnega šolskega urada, in Deželna šolska komisija za izobraževanje v slovenskem jeziku. Spomnimo, da Urad za slovenske šole in Deželno šolsko komisijo ustanavlja in predvideva 13. člen zaščitnega zakona (Zakona št. 38/2001). Zakonsko določilo nadalje izrecno predvideva, da posebni urad vodi vodstveni uradnik, kar zagotavlja avtonomijo urada.

Paziti je torej treba, da bo reforma usklajena z določili Zakona št. 38/2001 in ostalimi določili, ki urejajo slovenski šolski sistem, in da bo zagotovljena raven varstva, ki ga manjšina že uživa. Še posebej bo treba poskrbeti, da bo nov zakonski ustroj ohranjal avtonomijo in pristojnosti posebnega Urada za slovenske šole in Deželne šolske komisije. Poudariti velja tudi, da mora ta posebni urad voditi usposobljen vodstveni uradnik (predstojnik), kar trenutna ureditev že predvideva.

Iz navedenih razlogov pozivamo deželno vlado, naj bo v tej fazi še posebej pozorna pri obravnavi vprašanja slovenskega šolstva in naj v postopek vključi Deželno šolsko komisijo, Urad za slovenske šole in Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine.

III.

Delovna skupina opozarja tudi na določbo 4. člena Deželnega zakona št. 26/2007, ki predvideva »sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi«. Skladno s tem členom bi morala dežela spodbujati dejavnosti, ki pospešujejo sodelovanje, razumevanje in vzajemno poznavanje slovenske jezikovne manjšine in italijanske jezikovne skupnosti, pa tudi medsebojno poznavanje slovenske, furlanske in nemške jezikovne manjšine ter njihovih ustanov na deželnem ozemlju in združenj, ki podpirajo poznavanje in širjenje manjšinskih jezikov. Dežela bi morala tudi podpirati izvajanje skupnih projektov, ki spodbujajo kulturno in jezikovno raznolikost ter krepijo pojem medkulturnosti, vključno z eksperimentalnimi projekti v sodelovanju s šolami, ki naj obravnavajo manjšinske jezike, priznane na deželnem ozemlju.

Po naši oceni je pomembno, da se dežela zavzame za dosledno izvajanje teh zakonskih določil, tudi ob upoštevanju dejstva, da so se ravnokar zaključile konference o varstvu preostalih jezikovnih skupin, nemške in furlanske, in da je prisotnost manjšin glavni element, ki upravičuje avtonomijo dežele FJK.

V tem okviru bi bilo umestno, da bi dežela – tudi glede na predloge, ki so bili izneseni ob začetku tega mandata – pri deželnem predsedstvu ustanovila **Deželno omizje jezikovnih manjšin**, kjer bi bile zastopane furlanska, slovenska in nemška skupnost. Omizje bi bilo pristojno za usklajevanje skupnih ukrepov in strateško načrtovanje dejavnosti na področju promocije jezikovne raznolikosti dežele ter za pripravo skupnih aktivnosti, namenjenih vsem deželnim skupnostim.

IV.

Glede deželnih služb in uradov, ki so pristojni za vprašanja slovenske manjšine in za izvajanje zaščitne zakonodaje, je treba deželni vladi, pristojnemu odborniku, vodstvenim kadrom in uslužbencem Službe za manjšinske jezike najprej priznati otipljiv napredek pri udejanjanju pravice pripadnikov slovenske jezikovne skupnosti in manjšinskih organizacij do pisne in ustne rabe slovenščine v odnosih z omenjeno službo. Še posebej je treba izpostaviti rezultate, ki jih je služba dosegla pri osveščanju in javnem sporočanju v slovenskem jeziku. Kot primer naj navedemo prevod zaščitne zakonodaje, ki je na tej konferenci udeležencem na razpolago v tiskani brošuri.

Adriana Janežič je v svojem poročilu izpostavila pomanjkanje kadra s poznavanjem slovenskega jezika v deželnih uradih in službah. Pozitivna je novica, da so bile tri prevajalke zaposlene za nedoločen čas, toda storitve in dejavnosti uradov v sklopu Službe za manjšinske jezike še danes v veliki meri izvajajo uslužbenci, ki so zaposleni s **prekarnimi pogodbami**. Dejstvo je, da je na tak način težko zagotoviti celostno in kontinuirano delovanje. Deželo torej pozivamo, naj z javnim razpisom prostih delovnih mest poskrbi za zaposlitev potrebnih kadrov za nedoločen čas.

Poleg tega ocenjujemo, da bi bilo koristno, če bi Avtonomna dežela FJK v razpisih prostih delovnih mest in pri zaposlovanju nasploh primerno izpostavila znanje manjšinskih jezikov priznanih skupnosti, prisotnih v deželi FJK – po Zakonu št. 482/1999 so to slovenščina, furlanščina in nemščina. Poleg tega bi bilo treba razpisati delovna mesta za **profesionalno usposobljene prevajalce in tolmače** za vse tri deželne manjšinske jezike.

Delovna skupina soglaša, da bi bilo za potrebe doslednega izvajanja pravice do rabe slovenščine v javni upravi koristno, če bi **32 občin, določenih v Uredbi predsednika republike z dne 12. septembra 2007, skupaj razpisalo prosta delovna mesta za uslužbence z znanjem slovenskega jezika**. Občine bi tako razpolagale z rezervnim seznamom, na podlagi katerega bi lahko zaposlovale uslužbence z znanjem slovenščine, ki bi zagotavljali dosledno izvajanje 8. člena Zakona št. 38/2001.

44

V.

V 8. členu Deželnega zakona št. 26/2007 je predvidena **Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino**. Do danes se je komisija v glavnem ukvarjala s porazdelitvijo sredstev, namenjenih slovenski manjšini, vendar so po zakonu njene pristojnosti širše. Komisija je splošni posvetovalni organ za vsa vprašanja in vsebine v zvezi s slovensko jezikovno manjšino, ki živi na območju dežele, in je po zakonu pristojna, da podaja mnenja na zahtevo deželnega sveta in odbora ali deželnih organov in agencij ter da sama pripravlja pripombe in predloge v zvezi s cilji iz 1. člena Deželnega zakona št. 26/2007.

Po oceni delovne skupine bi morala dežela skupaj z manjšinskimi organizacijami, ki so zastopane v posvetovalni komisiji, bolje izkoristiti ta organ za namene, ki jih predvideva zakon – še posebej za sestavo predlogov za izvajanje zaščitne zakonodaje in za doseganje ciljev iz 1. člena Deželnega zakona št. 26/2007.

VI.

Deželna zakonodaja predvideva še dva posvetovalna organa za vprašanja slovenske manjšine. V 21. členu Deželnega zakona št. 26/2014 je predvidena Skupščina županov 32 občin, določenih v Uredbi predsednika republike z dne 12. septembra 2007, ki ni nikoli zaživela zaradi neskladij zakonskega okvira.

Spomnimo, da deželna zakonodaja (četrti odstavek 8. člena Deželnega zakona št. 26/2007) in zaščitni zakon (drugi odstavek 3. člena Zakona št. 38/2001) predvidevata **Skupščino slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov**. Do danes se je ta skupščina sestajala izključno za izvolitev članov Deželne posvetovalne komisije in Paritetnega odbora.

Člani skupščine uživajo visok ugled, saj so izvoljeni v predstavnških telesih. Treba bi bilo razmisliti, ali bi bilo umestno skupščini poveriti širše pristojnosti, kot na primer nalogo, da njeni izvoljeni predstavniki

podajajo predloge Paritetnemu odboru in Deželni posvetovalni komisiji. V takem novem okviru bi bilo treba zakonsko določiti pristojnosti skupščine, način imenovanja članov (ki se morajo opredeliti, da so pripadniki slovenske manjšine) in izvajanje glasovalne pravice.

VII.

Nazadnje je treba izpostaviti tudi vprašanje **zastopstva v parlamentu**. Zaščitni zakon (26. člen) predvideva, da mora državna volilna zakonodaja vsebovati določbe, ki olajšajo izvolitev kandidatov, pripadnikov slovenske manjšine, bodisi v senat bodisi v poslansko zbornico. Z Ustavnim zakonom št. 1 z dne 19. oktobra 2020 je parlament zmanjšal število parlamentarcev. Po novem sistemu bo v FJK izvoljenih 8 poslancev (namesto sedanjih 13) in 4 senatorji (namesto sedanjih 7). To pomeni, da bodo nova volilna okrožja bistveno večja kot sedanja in se bodo slovenski glasovi porazgubili. Posledično obstaja resnična nevarnost, če ne že realna možnost, da slovenska manjšina ne bo mogla več izvoliti predstavnika v parlament.

Delovna skupina poziva deželno vlado, naj podpre prizadevanja, da se določba 26. člena zaščitnega zakona udejanji in s tem zagotovi zastopanost slovenske narodne skupnosti v obeh vejah parlamenta.

Večjezično šolanje v Kanalski dolini:
mit ali realen scenarij?

1 Uvod in opredelitev problema

Slovenska manjšina v Furlaniji - Julijski krajini razpolaga z mrežo šol s slovenskim učnim jezikom, ki je prisotna na Tržaškem in Goriškem, medtem ko sta na Videmskem, v Špetru, prisotna dvojezična šola in vrtec, ki sta del slovenske šolske mreže. Kanalska dolina, ki prav tako spada v poselitveno območje Slovencev v Italiji, pa nima vzpostavljenega sistema šol s slovenskim učnim jezikom ali dvojezičnih šol, zato je bila pravica do učenja slovenščine v šolah Kanalske doline od nekdaj med prizadevanji krajevnih slovenskih organizacij in slovenske manjšine nasploh.

Učenje slovenščine je pomembno za ohranjanje jezika ter medgeneracijski prenos jezika in kulturne dediščine. Vključevanje manjšinskega jezika v šolski kurikulum pa je pomembno tudi z vidika statusa jezika. Z vključitvijo v šolski sistem pridobi manjšinski jezik uradni status v šolski sferi, kar pozitivno vpliva na status jezika v družbi. Manjšinski jezik je v šolski sistem lahko vključen kot predmet (in sicer kot obvezni, dodatni ali izbirni predmet, drugi ali tuji jezik) ali kot učni jezik (za omejeno število ur ali kot edini učni jezik). V zadnjem primeru gre vsekakor za kombinacijo obeh možnosti: kot učni jezik in kot predmet.

V teh letih se v Kanalski dolini razvija in uvaja inovativen model večjezičnega šolanja, ki vključuje vse dolinske jezike, vključno s slovenščino, in ki smo mu posvetili glavnino naše pozornosti. Namen referata je analizirati proces uvajanja slovenščine v šole v Kanalski dolini, popisati dejansko izvajanje le-tega, proučiti pričakovanja soudeleženi deležnikov in civilne družbe, proučiti močne in šibke točke ter analizirati možne razvojne perspektive.

2 Opredelitev glavnih konceptov in terminološka pojasnila

Osnovno- in srednješolsko izobraževanje

Skladno z italijanskim šolskim sistemom s pojmom »osnovna šola« opredelimo šolanje za starostno kategorijo od 6. do vključno 10. leta starosti (pet razredov). Dalje se izobraževanje deli na srednje šole prve stopnje (od 11. do 13. leta starosti – trije razredi) in srednje šole druge stopnje (od 14. do 19. leta starosti – pet razredov). Vrtci, osnovne in srednje šole prve stopnje so združeni v večstopenjska ravnateljstva.

Manjšinski jezik

Manjšinski jezik je v prispevku pojmovan kot avtohtoni jezik, ki ni v dominantnem položaju v prostoru in ni uradni državni jezik. V prispevku je govora o manjšinskih jezikih, ki so deležni določenega formalnega priznavanja (slovenščina, nemščina, furlanščina). Manjšinski jezik ima lahko v določeni realnosti/državi status manjšinskega jezika, v sosednji državi pa status uradnega državnega jezika (v primeru Kanalske doline sta to slovenščina in nemščina). Drugi jeziki spadajo v kategorijo tako imenovanih regionalnih jezikov in nimajo statusa uradnega državnega jezika v nobeni državi (npr. furlanski jezik).

Pomen vključevanja manjšinskega jezika v šolske sisteme z vidika jezikovnih manjšin

Številni strokovnjaki – npr. Fishman (1991) in Paulston (1987), če omenim najbolj prodorna – so izpostavili tri ključne dejavnike, ki vplivajo na ohranjanje in razvoj jezika: družino, šolanje in skupnost oz. družbo. Pravica do učenja manjšinskega jezika in šolanja v manjšinskem jeziku je ključnega pomena za ohranjanje jezika ter medgeneracijski prenos jezika in kulturne dediščine. Z vprašanjem jezika je tesno povezano tudi vprašanje identitete oz. identifikacije z določeno jezikovno skupnostjo. Šolanje v manjšinskem jeziku spada med osnovne zahteve manjšine in možnosti šolanja v manjšinskem jeziku odražajo stopnjo zaščite, ki jo večina dodeljuje manjšini oz. je je manjšina deležna.

Priporočila Evropske unije: materni jezik in dva tuja jezika

Evropska unija je uvidela, da večjezičnost prebivalstva predstavlja predpogoj za združeno Evropo in podlago za integracijske procese, zlasti v obmejnem prostoru. Pri promociji večjezičnosti je priporočala, da bi se učenci učili dva tuja jezika, po možnosti jezika sosednjih držav (sklepi Evropskega sveta iz decembra 2017).¹

3 Metodologija

Za analizo problema smo v teoretičnem delu s pomočjo strokovne literature analizirali sorodne modele večjezičnega izobraževanja. Nadalje smo rekonstruirali razvoj uvajanja slovenščine v šole Kanalske doline s pomočjo poročil, časopisnih in drugih pisnih virov ter intervjujev s kvalificiranimi sogovorniki. V zadnji fazi so stekli še intervjuji z vodstvom večstopenjskega ravnateljstva Ingeborg Bachmann na Trbižu, kjer se uvaja večjezični pouk, nekaterimi učitelji slovenščine, starši in drugimi nosilci interesov: slovenskimi društvi v Kanalski dolini, krovnicima organizacijama Slovencev v Italiji Slovensko kulturno-gospodarsko zvezo (SKGZ) in Svetom slovenskih organizacij (SSO), predstavniki deželne uprave, predstavniki lokalnih občin ter izvoljenimi predstavniki iz vrst slovenske manjšine. Intervjuji so potekali v živo, prek telefona in videokonferenčnih sistemov. V sklepnem delu smo pridobili še mnenje Republike Slovenije, in sicer Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ter višje pedagoške svetovalke za slovenske šole v Italiji.

4 Tro- ali večjezično šolanje/izobraževanje

O tro- ali večjezičnem šolanju govorimo, ko se vsi trije jeziki (ali več) poučujejo kot učni predmet in so hkrati uporabljeni kot učni jezik v relevantnem obsegu (število učnih ur). Pri implementaciji koncepta pa gre zaslediti veliko raznolikost v organizaciji pouka, didaktičnih pristopih in ciljih večjezičnega šolanja.

50

Tro- ali večjezično izobraževanje je treba ločevati od enojezičnega izobraževanja z dvema ali tremi tujimi jeziki.² V zadnjem primeru je učni jezik en sam, ostali jeziki se uporabljajo le pri pouku tujih jezikov. Razlika je torej v učnem jeziku oz. učnih jezikih, ki hkrati odražajo tudi razliko v statusu jezika/jezikov v kurikulumu: v prvem primeru imajo jeziki status učnega jezika, v drugem pa tujega jezika oz. drugega in tretjega jezika.

Z večjezičnim poukom se odpira tudi vprašanje ustreznega predznanja jezikov, ki je pomembna predpostavka, da se lahko jeziki uporabljajo kot učni jeziki.

Ob šolskem je za učenje jezikov relevantna tudi prisotnost jezikov v širšem okolju: ali je učni jezik tudi jezik, ki je del okolja, kjer ga lahko učenci potem uporabljajo, utrjujejo in neposredno usvajajo (obraten primer so mednarodne šole z angleškim učnim jezikom, kjer se angleščina uporablja večinoma samo v šolskih prostorih z namensko oblikovanimi okolji in dogodki).

4.1 Na poti do večjezičnega izobraževanja: razmislek o namenu večjezičnega izobraževanja

Večjezično šolanje je del strategije jezikovnega načrtovanja: pri njeni realizaciji sodeluje več nosilcev interesov, vsak s svojimi potrebami in pričakovanji. Za usklajeno delovanje je pomembno razjasniti in čim bolj jasno opredeliti, kateri namen zasledujeta uvedba in izvajanje večjezičnega šolanja v določenem okolju, in to na ravni vseh družbenih deležnikov: družbe, ki živi v okolju, kjer se izvaja večjezično šolanje, institucij, ki sodelujejo ali podpirajo večjezično šolanje, in na ravni posameznikov, ki izberejo večjezično šolanje. Z jasno definiranim namenom je lažje opredeliti tudi operativne cilje in spremljati njihovo realizacijo.

¹ https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/142692.pdf

² Lahko gre za tuje jezike ali jezike okolja.

V nadaljevanju navajamo nekatera vprašanja, ki si jih moramo postaviti pri določanju namenov večjezičnega izobraževanja. Ta smo oblikovali na osnovi strokovne literature. Nekateri možni nameni zadevajo izključno ožje področje delovanja šole, drugi pa so širši.

1. *Ali večjezično šolanje prispeva zgolj k ohranitvi manjšinskega jezika v izbrani skupnosti ali k njegovemu razvoju/revitalizaciji?*

Pri večjezičnih modelih ni vedno jasno in enoznačno opredeljeno, ali je večjezično šolanje namenjeno zgolj ohranjanju jezikov kot dela kulturne dediščine ali tudi njihovem razvoju v smislu uporabe za nadaljevanje šolanja in javne rabe jezika. Če je na primer v učnem načrtu predvideno usvajanje tradicionalnih pesmi, je to bolj povezano z ohranjanjem kulturne dediščine, če gre na primer (tudi) za učenje izpolnjevanja vlog v slovenščini, pa gre za razvoj jezika v smislu širjenja njegove rabe na javno sfero ali na akademsko raven, na primer s pisanjem referatov v slovenskem jeziku.

2. *Ali gre za tranzicijski model večjezičnega šolanja ali za model, ki stremi k usvajanju enakovrednih jezikovnih kompetenc v vseh treh jezikih?*

Pri večjezičnih modelih izobraževanja tudi ni vedno jasno opredeljeno, ali gre za tranzicijski model, ki stremi k razvoju višjih akademskih jezikovnih kompetenc v enem samem (večinskem) jeziku, ali za model, ki stremi po polni večjezičnosti v smislu enakovrednega obvladovanja več jezikov ob koncu šolanja. Pri tranzicijskem modelu gre za postopno tranzicijo od jezikov okolja, ki so šolajočim se bližji, k uradnim (večinskim) jezikom. Vloga jezikov torej ni enakovredna, ker je končni cilj usposobljenost posameznika, da lahko nadaljuje s šolanjem v uradnem oz. večinskem jeziku, medtem ko ostali jeziki postopoma pridobivajo vedno bolj obrobno vlogo.³ V obratnem primeru pa večjezični model stremi k usvajanju enakovrednih jezikovnih kompetenc in posameznika usposobi za uporabo vseh jezikov na enakovredni ravni, kar posledično pomeni, da bi lahko učenec nadaljeval šolanje v vseh učnih jezikih, saj ima za vse učne jezike razvite akademske jezikovne kompetence na ustrezni ravni.

3. *Ali je namen večjezičnega šolanja večjezičnost posameznikov, ki naj obvladajo več jezikov, ali pa oblikovanje večjezične družbe, kjer se uporabljajo različni jeziki tudi v javnosti?*

Postavlja se vprašanje, ali večjezično šolanje zasleduje večjezičnost posameznikov ali večjezično družbo. Večjezičnost je tako individualni kot družbeni pomen in posledično lahko govorimo o večjezičnih posameznikih in večjezični družbi. Z uvajanjem večjezičnega šolanja se postavlja vprašanje, ali je namen večjezičnega šolanja večjezičnost posameznikov ali tudi večjezičnost prostora, tudi v smislu soprisotnosti in uporabe več jezikov v prostoru, pa tudi v javnem življenju.

4. *Ali je namen večjezičnega šolanja zgolj zasledovanje večjezičnosti, ker je trenutno aktualna in pozitivno vrednotena, ali usvajanje točno določenih jezikov, ki imajo v danem okolju določeno težo/pomen?*

Iskreno je treba razmisliti o globljih motivih, zaradi katerih se družine in posamezniki odločajo za večjezično šolanje. Med starši narašča interes za vključevanje otrok v večjezične modele šolanja, saj so številne raziskave dokazale prednost večjezičnosti in zgodnjega usvajanja več jezikov. Pri tem je težišče na usvajanju jezikov, izbira jezikov pa stranskega pomena. To pomeni, da je staršem precej vseeno, za katere jezike gre, pomembno jim je le, da gre za več jezikov. Postavlja se torej vprašanje, ali je motivacija za izbiro večjezičnega šolanja vezana zgolj na prednosti večjezičnosti in večjezičnega šolanja ali se odločajo za večjezično šolanje, ker si želijo znanja točno tistih jezikov, ki so del kulturne dediščine kraja. Ali izbiro slovenščine narekuje pretežno želja po večjezičnosti ali je za tem premišljena izbira slovenskega jezika?

³ Na primer v Luksemburgu se na nižjih stopnjah v večji meri uporablja luksemburški jezik, z višanjem stopnje šolanja pa v vedno večji meri francoščina. Na višjih stopnjah se drugi jeziki opustijo v korist francoščine, ki postane prevalentni jezik šolanja.

5. *Ali večjezično šolanje prispeva k novemu razmerju med globalizacijo in regionalizacijo ter ustvarjanju večjezične regije in večjezične Evrope?*

Gre za vprašanje umeščanja večjezičnosti v prostor oz. regijo. Zgodovinski razpleti so v zadnjih desetletjih ustvarili pogoje, ki so bolj naklonjeni razvoju večjezičnega šolstva. Tudi evropski integracijski procesi so prispevali k bistvenim spremembam v doživljanju večjezičnosti in večkulturnosti v obmejnih regijah. Sodelovanje v obmejnem prostoru postaja tesnejše. Ob uveljavljanju angleščine kot globalnega jezika pa se postavlja vprašanje, ali bomo v obmejnem prostoru uporabljali angleščino za sporazumevanje ali regionalne jezike, ki so tudi nosilci kulturne dediščine kraja. Kanalska dolina se je uveljavila kot dolina v osrčju Evrope, na stičišču treh kultur in jezikov, ter skuša promovirati to svojo posebnost, tudi v turistične namene. Večjezičnost doline je potem logična predpostavka. Mogoče pa tudi predpostavka za oblikovanje in razvoj čezmejnih regij.

Tudi pri udejanjanju večjezičnega šolanja v Kanalski dolini velja razmisliti o namenu, ki ga zasledujejo različni nosilci interesov oziroma o usklajenem pristopu med njimi: ali nameni različnih nosilcev interesov lahko sobivajo in se dopolnjujejo ali pa se vzajemno izključujejo?

4.2 Kratka predstavitev primerov tro- in večjezičnih modelov izobraževanja

Preden preidemo k predstavitvi modela večjezičnega šolanja, ki je bil oblikovan za potrebe Kanalske doline, naj prikažemo še primere že uveljavljenih modelov v drugih evropskih kontekstih.

Dolina Aoste

Z deželnim statutom Doline Aoste sta zajamčena enakopravnost med italijanskim in francoskim jezikom. V določenih predelih se med skupnostjo Walserjev uporabljajo tudi regionalni jeziki, ki so nemškega izvora. V teh predelih se poučuje tudi nemščina kot tretji jezik.

Sicer pa se na šolah vseh stopenj v Dolini Aoste učenci učijo enako število ur italijanski in francoski jezik, oba jezika se lahko uporabljata kot učni jezik. Učenje ostalih dolinskih jezikov pa ni normirano in odločitev je tako prepuščena šolam, ki se odločajo za učenje teh jezikov ob finančni podpori dežele. Na sekundarni stopnji je opaziti upad ur uporabe francoščine kot učnega jezika.

Južna Tirolska/Gornje Poadižje

Na Južnem Tirolskem ima nemška skupnost pravico do šolanja v nemščini na vseh stopnjah, od vrtca do vključno visokega šolstva. Italijanščina se poučuje kot drugi jezik. Obratno pa se na šolah z italijanskim učnim jezikom poučuje nemščina kot drugi jezik. Z novim tisočletjem je bil uveden nov pristop, ki stremi k razvoju funkcionalne večjezičnosti otrok.

V predelu, kjer so naseljeni tudi Ladinci, so priredili model: vse šole so dvojezične, tako da se enako število ur uporabljata italijanščina in nemščina kot učni jezik, ob tem pa se učenci vseh stopenj učijo tudi ladinskega jezika, ki se uporablja tudi kot učni jezik za omejeno število ur. Na vrtčevski stopnji pa potekajo dejavnosti v jeziku, ki je otrokom prvi jezik, kar je povečini ladinščina. V primeru, ko otrokov prvi jezik ni ladinščina, vzgojiteljice uporabljajo tudi nemščino in italijanščino, tako da je vrtčevsko okolje večjezično. V prvem razredu osnovne šole se otroci postopoma uvajajo v večinske jezike, to je v italijanščino in nemščino, ki postaneta ciljna jezika. Z zviševanjem jezikovne kompetence v italijanščini in nemščini se oži raba ladinščine, ki ima v višjih razredih bolj obrobno vlogo.

Učitelji na vseh stopnjah morajo obvladati vse tri jezike in to tudi ustrezno dokazovati.

Južna Koroška

Na Koroškem so poleg šol z nemškim učnim jezikom tudi tako imenovane dvojezične šole z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Za dvojezične osnovne šole normativa predvideva, da poteka pouk pol v nemščini in pol v slovenščini, kar se realno težko udejanja in velikokrat prevlada pouk v nemščini. V Celovcu pa zasledimo primere dvojezičnih šol, kjer se učni jezik alternira na dnevni (en dan poteka pouk v nemščini, naslednji dan v slovenščini) ali tedenski ravni.

Ponudba dvojezičnega šolanja se zaključi s primarno stopnjo, nato je slovenščina na voljo le kot dodatni obvezni predmet, kot alternativa obveznemu predmetu ali kot izbirni predmet. Izjema je le Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu. Od šolskega leta 1999/2000 je na slovenski gimnaziji v Celovcu na voljo projekt Kugyjevih razredov, po katerem poteka pouk v treh jezikih (slovenščini, nemščini in italijanščini) ter angleščini. Posamezne šole in vrtci pa se lahko odločijo, da svojo izobraževalno ponudbo obogatijo z dodatnimi urami tujih jezikov.

Na vrtčevski stopnji velja omeniti projekt Tri roke/Drei Hände/Tre mani, v katerem so sodelovale šole s Trbiža, Kranjske Gore in Podkloštra (Arnoldstein). Gre za projekt, ki spodbuja večjezičnost in povezovanje. V ta namen so se dvakrat tedensko izmenjevale vzgojiteljice iz sodelujočih vrtcev iz treh držav in se vključevale v aktivnosti drugega vrtca ter tako pripomogle k razvijanju jezikovnih kompetenc otrok v tujih jezikih.

Luksemburg

Uradni jezik je luksemburščina; francoščina je določena kot jezik prava, luksemburščina in nemščina pa kot jezika javne uprave. Za šolski sistem je značilno, da se na nižjih stopnjah v večji meri uporablja luksemburški jezik, z višanjem stopnje šolanja pa se utrjuje položaj francoskega jezika. Tako se luksemburščina uporablja kot prvi jezik v predšolski vzgoji, medtem ko je francoščina dominantna na sekundarni stopnji. Kot posledica migracij in demografskih sprememb danes večina šoloobvezne populacije ne uporablja luksemburškega jezika doma.

Šolski sistem točno določa zaporedje uvajanja vseh treh jezikov šolanja: na predšolski stopnji se uporablja luksemburščina, osnovnošolsko izobraževanje (od 6. do 12. leta starosti) pa poteka večinoma v nemščini. Nemščina je učni jezik pri večini predmetov, v njej steče tudi opismenjevanje. Francoski jezik uvedejo v drugem razredu, pri 8. letih starosti.

Na sekundarni stopnji se uporabljata nemščina in francoščina, luksemburščina je prisotna le obrobno. Na tej stopnji se uvede še učenje angleščine kot tujega jezika.

Kot zanimivost lahko izpostavimo, da se od učiteljev pričakuje, da vsaj pol leta študirajo v tujini, in to v državi, kjer je uradni jezik francoščina oz. nemščina.

Baskovske države

V baskovskih državah je na voljo dvojezični model, kjer se kot učni jezik uporabljata baskovski in španski jezik. V zadnjih letih se lahko poskusno uvaja tudi angleščina kot dodatni učni jezik za omejeno število ur, večinoma na nižjih stopnjah.

5 Slovenščina v šolah Kanalske doline

Kanalska dolina nima vzpostavljenega sistema šol s slovenskim učnim jezikom, zato je bila pravica do učenja slovenščine v šolah Kanalske doline od nekdaj med prizadevanji slovenskih organizacij in slovenske manjšine nasploh. Težava je bila tudi v opredelitvi oblike, s katero se je slovenščina uvajala v šole: slovenščina se je v taki in drugačni obliki postopoma pojavljala v šolstvu, sicer pa zelo fragmentarno in nesistematizirano. Težave so bile tudi s financiranjem ur pouka slovenščine, ker slovenščina ni imela statusa v uradnem predmetniku in tudi ne statusa učnega jezika, zato je ni neposredno financiralo italijansko ministrstvo za izobraževanje.

Proces vključevanja slovenščine v šolah Kanalske doline lahko v grobem ločimo v tri razvojne faze:

1. vključevanje slovenščine v šolsko ponudbo;
2. uvedba predmeta slovenski jezik;
3. uvedba večjezičnega šolanja.

5.1 Vključevanje slovenščine v šole Kanalske doline: zgodovinski razvoj

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so se začeli tečaji slovenskega jezika, ki so bili večinoma namenjeni otrokom, saj so od leta 1919 v Kanalski dolini le šole z italijanskim učnim jezikom. Prisotnost slovenščine od takrat do danes ni bila sistemsko urejena. Pouk slovenščine se je odvijal v različnih oblikah, vendar vedno kot dodatek oz. izvenkurikularni predmet v različnem obsegu. Odlok ministra za izobraževanje iz leta 1999 je šolam dodelil večjo avtonomijo, tudi v smislu prilagajanja šolske ponudbe krajevnim potrebam in možnosti delnega odstopanja od vsedravnega kurikula za prilagajanje izobraževalne ponudbe. Za uvedbo pouka slovenskega jezika časi še niso bili zreli, vendar je vodstvo večstopenjske šole Bachmann občutilo potrebo, da slovenščina najde pot v šolo. Tako je od šolskega leta 1998/99 šola nadgradila svojo izobraževalno ponudbo s projektom Multikultura in slovenščina je bila vključena po eno uro tedensko kot »petje v slovenskem jeziku«. Čeprav ne gre za pouk slovenskega jezika, predstavlja uvedba »petja v slovenskem jeziku« pomembno prelomnico. Sredstva za izvajanje pouka slovenščine so prihajala iz italijanskega deželnega in državnega proračuna.

5.2 Uvedba predmeta slovenski jezik

V šolskem letu 2003/04 je bil prvič uveden obvezni predmet slovenski jezik, in sicer eno uro tedensko, v vrtcih in prvih petih razredih osnovnih šol Kanalske doline. Še vedno gre za projektno dejavnost, ki se izvaja v sklopu šolske avtonomije. Šola je za izvedbo pouka slovenskega jezika podpisala sporazum s Slovenskim kulturnim središčem Planika, ki si je tudi prizadevalo, da se ocena iz slovenščine vključi v spričevalo. Ure slovenščine je izvajal zunanji učitelj/sodelavec, za katerega je slovenščina prvi jezik, ki dobro pozna jezik in kulturo Kanalske doline. Vsako leto so bile težave s financiranjem, saj šola ni imela ustreznih finančnih sredstev, da bi prevzela stroške za učitelje slovenščine. Omenjenemu financiranju iz Italije je treba dodati še financiranje Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, s katerim so prek Slovenskega kulturnega središča Planika v naslednjih letih uvedli dodatni dve uri slovenščine na osnovni šoli v Ukvah.

54

S šolskim letom 2016/17 je sodelovanje s šolo za izvedbo pouka slovenskega jezika prevzelo Združenje Don Mario Cernet.

Če povzamemo, vse do projektne uvedbe večjezičnega pouka (v šolskem letu 2017/18 v Ukvah in nato še v ostalih dolinskih šolah) ni bilo systemske rešitve za izvedbo pouka slovenskega jezika. Zaradi negotove kontinuitete v pridobivanju finančnih sredstev je bila vsako leto ob začetku šolskega leta izvedba pouka slovenščine postavljena pod vprašaj. Pouk slovenščine in nemščine se je financiral iz različnih virov in projektnih sredstev, večinoma prek Zakona št. 38/2001, ki podpira razvijanje slovenščine in njenih krajevnih narečnih različic v videmski pokrajini.

5.3 Na poti k večjezičnemu šolanju: prvi poskusi

V letih se vseskozi stopnjujejo pobude, namenjene ozaveščanju o pomenu večjezičnega šolanja in iskanju sistemskih rešitev za uvedbo večjezičnega pouka v Kanalski dolini. V letu 2011 občinska sveta na Trbižu in v Naborjetu - Ovčji vasi sprejmeta uradni sklep, s katerim podpirata uvedbo pouka v slovenščini in nemščini v okviru trbiškega večstopenjskega zavoda. Do uvedbe večjezičnega šolanja pride na pobudo krajevnih uprav, ki so preverile interes neposredno med starši šolajočih se otrok, torej kot odraz krajevne skupnosti (pristop *bottom up*, od spodaj navzgor).

Pri hitrem pregledu razvoja nadaljnjih dogodkov velja izpostaviti posvet v Naborjetu, ki je potekal 4. novembra 2016 v organizaciji domačih društev. Na tem posvetu so bile predstavljene izkušnje večjezičnega izobraževanja v Furlaniji - Julijski krajini, na Koroškem in Južnem Tirolskem. V naslednjih mesecih pride do podpisa uradne resolucije s strani občin Naborjet - Ovčja vas in Trbiž ter slovenskih in nemških društev, ki podpirajo večjezični pouk: Združenje don Mario Cernet, Slovensko kulturno središče Planika, Združenje don Eugenio Blanchini, Kanaltatler Kulturverein. V resoluciji pozivajo pristojne oblasti, naj čim prej sprejmejo zahtevo po večjezičnem izobraževanju v Kanalski dolini in drugje na Videmskem, kjer se želijo šolati tudi v slovenščini.

Za pripravo modela večjezičnega pouka je bila leta 2017 na pobudo občin imenovana mednarodna znanstvena komisija, ki ji je predsedovala dr. Aleksandra Krause, docentka Univerze na Dunaju. Naloga komisije je bila definiranje vertikalnega modela večjezičnega kurikula za šole vseh stopenj v okviru Večstopenjskega zavoda Trbiž. Sestavljali so jo izvedenci iz Italije, Slovenije in Avstrije. Tako nastane v sodelovanju z vodstvom šole načrt projekta za večjezično izobraževanje od vrtca do srednje šole druge stopnje, ki vključuje vse dolinske jezike: slovenščino, nemščino in furlanščino.

V šolskem letu 2017/18 se pod pokroviteljstvom občine Naborjet - Ovčja vas pilotno izvede projekt večjezičnega italijansko-slovensko-nemško-furlanskega pouka v zadnjem letniku vrtca in prvih dveh letih osnovne šole v Ukvah. Pouk poteka v italijanščini, slovenščini, nemščini in furlanščini. Ob tem se učenci učijo angleščine kot tujega jezika.

S šolskim letom 2019/20 se projekt razširi na vse vrtce in šole ravnateljstva. Načrt podpre Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, ki zagotovi finančna sredstva tudi v naslednjih letih, najprej iz zaščitnega zakona št. 38/2001 in nato še iz vsedržavne strategije za razvoj notranjih območij Italije (tako imenovane »Aree interne«). Pouk v dolinskih jezikih vedno izvajajo zunanji učitelji, ki jim je učni jezik prvi jezik. Izbor zunanjih učiteljev opravijo društva, ki sodelujejo pri projektu in so hkrati odgovorna za sklepanje pogodb o sodelovanju z učitelji in za izplačila honorarjev. Večstopenjska šola pa prevzema koordinacijo in supervizijo, potrjuje izvedeno delo in ure ter preverja dosežene rezultate. V šolskem letu 2020/21 je na osnovi sklenjene konvencije za osebje, ki poučuje dolinske jezike, poskrbela Teritorialna unija za Železno in Kanalsko dolino prek agencije za začasno zaposlovanje. Zaradi zahtevnosti postopkov je večjezični pouk stekel z zamudo.

Medtem je bila na italijanskem ministrstvu za izobraževanje oddana vloga za uvedbo eksperimentalnega večjezičnega pouka. Večjezično izobraževanje v Kanalski dolini je bilo vključeno tudi v reformo deželnega zakona o šolstvu.

6 Opis večjezičnega izobraževalnega modela, zdajšnjega izvajanja in načrtovanega eksperimentalnega kurikula

Pri opisu modela izhajamo iz dokumentacije, ki nam jo je posredovalo vodstvo večstopenjske šole Bachmann, iz pogovorov z ravnateljico in koordinatorji šole, ki so odgovorni za jezikovno področje, ter iz dodanih pojasnil inšpektorja za šole s slovenskim učnim jezikom pri Deželnem šolskem uradu.

Zelo sintetično lahko uvodoma povzamemo, da gre za poskus uvedbe večjezičnega šolanja v dolinskih jezikih po celi vertikali, od vrtca do vključno srednje šole druge stopnje. Gre za unikum v italijanskem izobraževanem prostoru, ki je sad dolgoletnih izkušenj poučevanja dolinskih jezikov v Kanalski dolini.

Preden opišemo model in njegove posebnosti, pa je pomembno, da izpostavimo štiri pomembne predpostavke:

1. Večjezično šolanje v Kanalski dolini poteka na večstopenjski šoli Bachmann. Večstopenjska šola krije celotno ozemlje petih občin Kanalske doline, od teh sta dve vključeni v seznam občin iz zaščitnega zakona 38/2001 (Naborjet - Ovčja vas/Malborghetto - Valbruna in Trbiž/Tarvisio), druge tri pa niso (Kluže/Chiusaforte, Dogna, Tablja/Pontebba). Posebnost šole je, da vključuje celotno vertikalo, od vrtca do vključno srednje šole druge stopnje (od 3. do 19. leta starosti učencev), in sicer:
 - 6 vrtcev: v Ukvah, Žabnicah, na Trbižu – mesto, Trbižu – centrala, Tablji in v Klužah;
 - 5 osnovnih šol: v Ukvah, na Trbižu – mesto, Trbižu – centrala, Tablji in v Klužah;
 - 2 srednji šoli prve stopnje: na Trbižu in Tablji;
 - 2 srednji šoli druge stopnje: na Trbižu, in sicer Tehnični zavod za turizem in Znanstveni licej, ki ima dve smeri (znanstveno in športno).

2. Ker gre za večjezično šolanje, se učenci soočajo tudi z nemščino in furlanščino. Nikoli ne izključno s slovenščino.
3. Učenje dolinskih jezikov sledi teritorialnemu načelu in porazdelitvi: na Tablji in Klužah (ki nista vključeni v seznam občin iz zaščitnega zakona) ni predvidena slovenščina (samo furlanščina in nemščina), medtem ko v preostalih sredinah je.

Za prikaz modela večjezičnega izobraževanja v Kanalski dolini bomo opisali stanje v dveh fazah:

- projektne fazi (ki se trenutno izvaja);
- fazi eksperimentalnega kurikula ali fazi stabilizacije z uvedbo eksperimentalnega kurikula (ki trenutno čaka na potrditev ministrstva za izobraževanje).

Fazi se razlikujeta predvsem po tem, da gre v projektne fazi za obogatitev kurikula (*Piano Triennale dell'Offerta Formativa* – PTOF), ki se izvaja v obliki projekta na osnovi šolske avtonomije. Šola mora poiskati zunanje vire financiranja za projektne dejavnosti in v celoti poskrbeti za izvajanje projekta. Izvajanje projektne aktivnosti poteka ob podpori različnih deležnikov, med katerimi velja izpostaviti predvsem slovenska društva. Iskanje finančnih virov predstavlja največjo hibo za kontinuiteto projekta. Projektne dejavnosti izvajajo zunanji sodelavci in ne učno osebje, ki ga ministrstvo dodeli šoli.

V fazi eksperimentalnega kurikula pa ministrstvo sprejme predlagane spremembe in nadgradnjo nacionalnega kurikula in tako dejavnosti, ki so se prej izvajale projektno, postanejo del rednega delovanja. Pri tem bi se ohranil isti koncept in model večjezičnega šolanja, stroški pa bi v celoti bremenili ministrstvo, ki bi na novo zaposlilo učitelje dolinskih jezikov.

Projekt se je v lanskem šolskem letu (2020/21) izvajal v dolinskih vrtcih in osnovnih šolah, in sicer od novembra 2020 do maja 2021. Skupno je bilo v projektno delo vključenih 118 vrtčevskih otrok in 134 osnovnošolskih otrok.⁴

V nadaljevanju predstavljamo to, kar se trenutno izvaja v projektne fazi in kar je predvideno v eksperimentalnem kurikulu za vsako stopnjo posebej.

6.1 Vrtci

6.1.1 Zdajšnja implementacija projekta

Tako slovenščina kot nemščina sta prisotni v vrtcih v Ukvah, obeh trbiških vrtcih ter v Žabnicah. V preteklem šolskem letu (2020/21) so v vseh omenjenih vrtcih imeli po dve uri tedensko vsakega jezika (slovenščine in/ali nemščine). Ure dolinskih jezikov so bile okrnjene, ker ni bilo zadostnih finančnih virov.

Pouk omenjenih dolinskih jezikov so izvajali zunanji sodelavci in sledili načelu »ena oseba en jezik«. Dolinske jezike so uporabljali pri rutinskih opravilih in usvajali besedišče prek pesmic, s katerimi so spremljali dnevna rutinska opravila (npr. umivanje rok ipd.) in drugih aktivnosti, v katerih so se lahko otroci izražali, na primer barve, živali, risbe ipd. Na osnovi interne evalvacije so otroci dobro sprejeli tako učenje dolinskih jezikov kot zunanje sodelavce.

6.1.2 Eksperimentalni kurikul

Razlika v primerjavi z zdajšnjo izvedbo je predvsem v povečanem obsegu števila ur, namenjenih dolinskim jezikom in statusu vzgojiteljev, ki vodijo urice dolinskih jezikov. Tako je v vrtcu predvidenih pet ur slovenščine tedensko (enako velja za nemščino in furlanščino). Pri tem vzgojiteljice sledijo državnim smernicam za predšolsko vzgojo.

⁴ Gre za skupno število učencev šol, vključenih v projekt. Vendar pa se v nekaterih vrtcih/šolah slovenščina ni izvajala (na Tablji in Klužah)

Pouk bi potekal nivojsko, tako da bi se dejavnosti, ki se izvajajo v dolinskih jezikih, razlikovale glede na starostno skupino otrok. Pri malčkih bi bil večji poudarek na dnevni rutini, pri srednje velikih otrocih na različnih področjih izkustva, pri večjih otrocih pa bi bila pozornost usmerjena v razvoj besedišča in govornih zmožnosti.

Ure slovenščine bi sledile principu »ena oseba en jezik« in »ena situacija en jezik«. Učiteljica slovenščine bi delovala v tesnem sodelovanju z vzgojiteljicami oddelka. Uporabljali bi se pristop mini CLIL⁵ in laboratorijske dejavnosti, ki se navezujejo na otrokov izkušenski svet.

Z eksperimentalnim kurikulumom bi ministrstvo prevzelo stroške za osebje in zaposlilo vzgojitelje, ki vodijo urice dolinskih jezikov. Vzgojiteljice za slovenski jezik bi bile redno zaposlene in del kolektiva (ne več zunanje sodelavke). Kot strokovno usposobljene javne uslužbenke bi jih zaposlilo neposredno ministrstvo ob spoštovanju pogojev, ki jih predvideva veljavna zakonodaja.

6.2 Osnovna šola

V osnovni šoli se po vsedravnem kurikulumu poučuje tudi angleščina kot prvi tuji jezik. Posebnost predlaganega večjezičnega modela pa je, da so poleg angleščine vključeni še lokalni jeziki, in sicer slovenščina, nemščina in furlanščina. Podobno kot nemščina in furlanščina je slovenščina vključena v dveh različnih oblikah, in sicer kot:

1. predmet z določenim številom ur pouka slovenskega jezika;
2. učni jezik za nekatere (nejezikovne) predmete za določeno število ur tedensko.

6.2.1 Zdajšnja implementacija projekta

Slovenščina je prisotna v zgoraj omenjenih oblikah na osnovnih šolah v Ukvah in obeh trbiških šolah:

1. od prvega do petega razreda po dve uri tedensko kot predmet. Učenci se učijo osnov slovenskega jezika;
2. kot učni jezik za določene (nejezikovne) predmete za določeno število ur (2) tedensko. Ta točka je za naše okolje najbolj inovativna. Za točno določene nejezikovne predmete namreč poteka pouk po dve uri tudi v slovenščini, tako da je poleg razredne učiteljice prisotna tudi učiteljica slovenščine, ki ima vsakič na voljo približno 20 minut, da obravnavane vsebine predela tudi v slovenščini. Pri tem ne gre zgolj za prevajanje vsebin, ampak za dodatno dejavnost, kot je lahko poglobitev, nadgradnja ali obravnava iste teme z drugačnim pristopom, da učenci usvojijo terminologijo v slovenskem jeziku. Pouk torej poteka ob sočasni prisotnosti in ob tesnem sodelovanju obeh učiteljic: najprej razredna učiteljica normalno izvede približno 40 minut pouka določenega predmeta, nato ima učiteljica slovenščine na voljo 20 minut, da isto temo predela, nagradi ali utrdi z drugo didaktično dejavnostjo v slovenščini. Ko v nadaljevanju govorimo o predmetih, ki se poučujejo tudi v slovenščini, govorimo torej o deležu učne ure (20 minut oz. ena tretjina učne ure), ki se izvaja v slovenščini. Predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini, sledijo načelu rotacije, kar pomeni, da se na dve meseca zamenjajo predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini (nemščini in furlanščini); prva dva meseca se tako v slovenščini poučujejo glasba, zemljepis in likovna umetnost, naslednja dva pa matematika/geometrija, zgodovina in naravoslovje. Uporabljata se načelo »ena oseba en jezik« in pristop CLIL, s katerim se razvijajo laboratorijske, skupinske in individualne dejavnosti, ki so skladne z državnim kurikulumom in vertikalnim kurikulumom šole.

V šolskem letu 2020/21 je v Ukvah in eni trbiški šoli prvič stekel večjezični pouk v vseh razredih osnovne šole. Pouk slovenščine vodijo zunanji sodelavci v tesnem sodelovanju z razrednimi učitelji in aktivni, odgovornimi za projekt.

⁵ Kratica CLIL pomeni *Content Language Integrated Learning* oz. učenje nejezikovnih predmetov in vsebin v tujem jeziku. Sočasno se poučuje predmet in s tem posredno tudi tuj jezik.

Čprav kurikulum ne določa stopnje znanja jezika, ki jo morajo učenci doseči, po mnenju koordinatoric z zdajšnjo implementacijo modela učenci na koncu osnovne šole dosežejo tako raven znanja slovenščine, ki približno odgovarja nivoju A1 (prva raven) po Skupnem evropskem referenčnem okviru za jezike.⁶ Pri tej stopnji učenec razume krajša ustna sporočila, ki se nanašajo nanj in na njegovo neposredno življenjsko okolje; na preprost način ustno in pisno opisuje teme, ki se nanašajo na trenutne potrebe ali splošne teme; rešuje naloge po navodilih učitelja in po potrebi vpraša za dodatna pojasnila.

6.2.2 Eksperimentalni kurikulum

V fazi eksperimentalnega kurikula ostaja nespremenjeno število tedenskih ur slovenščine (2), se pa poveča število ur pouka nejezikovnih predmetov, ki poteka tudi v slovenščini (3). Sicer pa pristop, ki je bil razvit v projektni fazi, ostaja nespremenjen. Ko steče pouk tudi v slovenščini, sta prisotni tako razredna učiteljica kot učiteljica slovenščine in pri vsaki uri ima učiteljica slovenščine na razpolago približno 20 minut, da snov obravnava tudi v slovenščini. Na dva meseca pa se zamenjajo nejezikovni predmeti, ki se poučujejo tudi v slovenščini. S tem učenci pridobijo možnost, da obogatijo svoje besedišče za različna predmetna področja tudi v dolinskih jezikih.

Izpostaviti velja, da sta si nemščina in slovenščina enakovredni po številu ur predmeta (2) in številu ur poučevanja v tem jeziku (3). Za furlansčino pa sta predvideni ena ura pouka furlanskega jezika in ena ura telovadbe v furlanskem jeziku.

Edina predmeta, pri katerih ni predviden pouk tudi v dolinskih jezikih, sta italijanščina in angleščina (ter verouk).

Z eksperimentalnim kurikulumom bi ministrstvo prevzelo vse stroške, ki so vezani na izvedbo kurikula v dolinskih jezikih. Učitelji slovenskega jezika bi bili del kolektiva. Kot strokovno usposobljene javne uslužbenke bi jih zaposlilo ministrstvo ob spoštovanju vsedravnih kriterijev in na osnovi prednostnih seznamov.

58

6.3 Srednja šola prve stopnje

V preteklem šolskem letu se je projektno izvajanje večjezičnega pouka zaključilo z osnovnošolsko stopnjo. Za eksperimentalni kurikulum pa je bil razvit vertikalni model, ki predvideva nadaljevanje učenja jezikov po uvedenem modelu še na srednji šoli prve in druge stopnje.

Za srednjo šolo prve stopnje je predvidena ena ura slovenskega jezika na teden, prav tako pa sta tedensko predvideni tudi dve uri pouka v slovenščini (20 minut) za nejezikovne predmete.

6.4 Srednja šola druge stopnje

Podobno kot velja za srednjo šolo prve stopnje, se tudi na srednji šoli druge stopnje ne izvaja projektna faza. Slovenščina ni na voljo ne kot predmet ne kot učni jezik.

Pri srednji šoli druge stopnje so v Kanalski dolini na voljo tri smeri:

- Znanstveni licej;
- Znanstveni licej s športno smerjo;
- Tehnični zavod za turizem.

⁶ Skupni evropski jezikovni okvir (SEJO) predstavlja skupno osnovo za pripravljane jezikovnih učnih načrtov, kurikularnih smernic, izpitov, učbenikov itd. v Evropi. Podrobno opisuje, česa vse se morajo osebe, ki se učijo jezikov, naučiti, da bodo uporabljale jezik za sporazumevanje, in katera znanja in spretnosti morajo razviti, da bodo lahko učinkovito delovale. Okvir opredeljuje tudi ravni jezikovnega znanja, ki omogočajo, da merimo napredek učencev na vsakem koraku učenja in na vseživljenjski osnovi. Opredeljenih je šest ravni, od najnižje, A1, do najvišje, C2. (Vir: Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje, 2011).

V načrtu eksperimentalnega kurikula sta pri vseh smereh za slovenščino predvideni okvirno 1–2 uri pouka slovenskega jezika na teden (odvisno od letnika), medtem ko je tedensko prevedena tudi po ena ura pouka v slovenščini za štiri predmete, in sicer po dve uri na dvomesečje. Pri Tehničnem zavodu za turizem pa so v zadnjem triletju predvidene tri ure pouka slovenščine na teden.

7 Ugotovitve notranjih evalvacij

Eksperimentalni kurikulum, ki je bil poslan v odobritev na ministrstvo, je odraz večletnih izkušenj. Na večstopenjski šoli Bachmann se isti model izvaja že vrsto let v obliki projekta, le obseg ur, ki jih uspejo kriti s projektnimi sredstvi, se razlikuje.

Z notranjo evalvacijo tudi ugotavljajo, katere so šibke točke, izzivi in prednosti modela in načrta njegove realizacije. V nadaljevanju izpostavljamo glavne ugotovitve, ki izhajajo iz dokumentacije o notranjih evalvacijah, ki nam jo je dala na razpolago šola, ter iz pogovorov z učitelji, koordinatorji in ravnateljico šole.

7.1 Težave pri implementaciji modela

Iskanje učnega kadra za poučevanje dolinskih jezikov

Pri iskanju in uvajanju zunanjih sodelavcev za poučevanje dolinskih jezikov se spopadajo z resnimi težavami. V Kanalski dolini jih težko najdejo, delovno mesto pa ni tako vabljivo za potencialne kandidate iz drugih krajev: razdalja predstavlja veliko oviro, gre za prekarno delovno mesto, med poletnim premorom ne prejema plačila, pa tudi taka delovna izkušnja se jim ne šteje kot referenca pri točkovanju ob prijavi na redno delovno mesto učitelja. Tudi sezname strokovnjaki za učenje slovenščine, iz katerih bi lahko črpali zunanje sodelavce, niso na voljo.

Ko šole že dobijo zunanje sodelavce, je kontinuiteta vedno pod vprašanjem, ker gre za letna sodelovanja. Zunanji sodelavci nimajo nujno močnega predhodnega znanja na področju didaktike jezikov in poučevanja dolinskih jezikov kot drugega jezika. Zato je predvidenega veliko sodelovanja z redno zaposlenimi učitelji in internega izobraževanja. Veliko je tudi učenja na delovnem mestu.

Kontinuiteta je pomembna tudi z vidika didaktike, da imajo učenci istega učitelja dolinskih jezikov za več let, da se vsako leto ne spreminjata pristop in način dela.

Vodstvo šole in sodelavci so mnenja, da bi z uvedbo eksperimentalnega kurikula delno presegle nekatere od omenjenih težav, saj bi se odprla redna delovna mesta za učitelje dolinskih jezikov in ne bi bilo več treba sklepati pogodb z zunanjimi strokovnjaki. Ko se odprejo omenjena delovna mesta, pa se postavlja vprašanje zaposlovanja vzgojiteljev oz. učiteljev dolinskih jezikov v vrtcu in osnovni šoli. Zatika se pri pogojih, ki jih morajo po veljavni zakonodaji izpolnjevati posamezniki, da se lahko zaposlijo na delovnem mestu vzgojitelja in učitelja dolinskih jezikov v vrtcu in osnovni šoli, ter pri tem, iz katerih prednostnih seznamov bi se izbirali vzgojitelji in učitelji slovenskega jezika. Zaposlovanje šolnikov ima pač svoja pravila in trenutno pri Deželnem šolskem uradu, ki je zadolžen za nameščanje šolskega osebja v deželi Furlaniji - Julijski krajini, obstajata dva ločena prednostna seznama za poučevanja v vrtcih in osnovnih šolah z italijanskim ali pa s slovenskim učnim jezikom (in v dvojezični šoli). Ker to ni vrtec/šola s slovenskim učnim jezikom, je v danih razmerah prednostni seznam za slovenske vrtce/šole neuporaben. Treba je poiskati drugo sistemsko rešitev, da se ustvari prednostni seznam kandidatov, ki bi lahko poučevali slovenščino v italijanskih vrtcih in osnovnih šolah. Za srednje šole prve in druge stopnje taki prednostni sezname že obstajajo. Navedene težave so potrdili tudi na Uradu za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu.

Za nemški jezik je rešitev lažja, ker ima nemščina precedens, saj je bila v preteklosti že prisotna kot tuji jezik na osnovnih šolah, preden bi uvedli obvezno angleščino.

Omejena finančna sredstva

Zaradi omejenih finančnih sredstev so okrnili ure pouka slovenščine tako v vrtcu (dve uri namesto petih predvidenih) kot v osnovni šoli (od treh predvidenih ur pouka tudi v slovenščini sta se izvajali le dve). Projekt je v šolskem letu 2020/21 stekel šele v novembru.

Ure za skupno načrtovanje pouka

Treba je predvideti več ur za skupno načrtovanje večjezičnega pouka v sklopu delovnega urnika vseh sodelujočih.

Usklajevanje urnikov, ur jezika in sočasne prisotnosti

Veliko je dela pri usklajevanju in umeščanju vseh jezikov in ur sočasne prisotnosti v urnik, kar zahteva veliko fleksibilnost in prožnost s strani učiteljev.

Učno gradivo

Didaktične pripomočke in učno gradivo učitelji ustvarjajo sami oz. so jim določeno gradivo ponudila lokalna društva. Dobro bi bilo urediti gradivo in oblikovati učbenik ali podobno. Otroci za učenje jezikov potrebujejo veliko slikovnega in drugega primerne gradiva.

Certifikati o znanju jezika

Za nemščino imajo (zunanje) certificiranje znanja jezika že urejeno in v popoldanskem času potekajo dodatne ure z zunanjimi strokovnjaki nemščine, namenjene pripravi na mednarodne certifikate o znanju jezika. Za slovenščino je to še nerešen izziv.

60

Učenci z učnimi težavami in posebnimi potrebami

Za te skupine učencev je treba dodatno premisliti o prilagoditvah, ki jih potrebujejo v povezavi z učenjem jezikov.

7.2 Prednosti oz. močne točke modela

Sodelovanje z okoljem

Šola zelo tesno sodeluje z društvi v Kanalski dolini, ki so odraz različnih lokalnih jezikovnih skupnosti. Za šolo pa je to povezovanje zelo dragoceno. Društva šoli odpirajo vrata v dolinske jezike in njihovo stvarnost.

Pouk nejezikovnih predmetov tudi v slovenščini

Čeprav samo za krajši del ure (20 minut), se učenci učijo nejezikovnih predmetov tudi v slovenščini, kar pripomore k usvajanju in razvoju besedišča za dotična predmetna področja. Z vidika didaktike jezika je pomembna odločitev, da se za pouk nejezikovnih predmetov tudi v dolinskih jezikih ne čaka, da dosega učenci najprej ustrezno raven znanja jezika, ampak se poučevanje izbranih predmetov prilagodi njihovem jezikovnemu znanju (sicer za omejen obseg ure).

Učiteljice poročajo, da učenci z lahkoto prehajajo med jeziki. Razumejo, da se lahko o isti temi pogovarjajo v več jezikih, ter se učijo upravljanja več jezikov in prehodov med njimi.

Pri tem ne gre spregledati implicitnega sporočila glede statusa jezika: slovenščina ni samo dolinski jezik, ki se ga učimo pri urah slovenščine, ampak je tudi jezik, v katerem lahko poteka pouk pri drugih predmetih. Gre za odraz suverenosti jezika (pri tem sta slovenščina in nemščina v enakovrednem položaju).

Pozitivno in inkluzivno učno okolje

Veliko se dela na pozitivni učni klimi v vključujočem učnem okolju, ki spoštuje tempo učencev. V prostoru je tudi veliko vizualnega gradiva v več jezikih. Ker gre za usvajanje več jezikov, učitelji spoštujejo čas, ki ga učenci potrebujejo, da usvojijo predelane vsebine, in ne hitijo. Tudi opismenjevanje v vseh jezikih poteka s počasnim tempom, da ne pride do prevelike kognitivne obremenitve in odpora. Ravno obratno, zasleduje se torej pozitivno doživljanje učne izkušnje v dolinskih jezikih.

Veliko je uporabe metode CLIL, naracije in dela po komunikacijskem pristopu ter uporabe ludičnih elementov.

Medpredmetno (horizontalno) in vertikalno povezovanje

Sočasna prisotnost učiteljev pri izvajanju pouka v dolinskih jezikih zahteva dodatno sodelovanje in vzajemno usklajevanje dela in vsebin, kar veliko pripomore k medpredmetnemu povezovanju. Dobro je vzpostavljeno tudi vertikalno sodelovanje, saj gre za redke primer, ko šole vseh stopenj delujejo pod istim ravnateljstvom in učno osebje različnih stopenj dobro sodeluje.

7.3 Drugi/dodatni izzivi modela in njegove izvedbe

Med delom na terenu smo s soudeleženi akterji in nosilci interesov ugotovili še nekatere močne oz. šibke točke, ki jim bo treba v prihodnje posvetiti nekaj pozornosti:

- gre za šolo, ki ni del slovenske šolske mreže, in Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu, ki je odgovoren za slovenske šole, nima nobene pristojnosti pri tem, še posebej pa ne v projektni fazi, ki se izvaja v sklopu šolske avtonomije;
- dokler se ne uvede eksperimentalni kurikulum, se postavlja problem kontinuitete po osnovnih šolah. Trenutno sta se projekt in večjezični pouk izvajala samo v vrtcih in na osnovnih šolah. Na srednji šoli prve in druge stopnje učenci nimajo na voljo slovenščine;
- težavo predstavljata tudi vertikalni kurikulum in položaj učencev, ki ne bodo imeli slovenščine v osnovnih in srednjih šolah prve stopnje. Na srednjih šolah druge stopnje na Trbižu se združijo učenci, ki prihajajo iz različnih dolinskih srednjih šol prve stopnje. Z implementacijo večjezičnega modela po celi vertikali se bo zgodilo, da nekateri ne bodo imeli slovenščine v vrtcu, osnovni in srednji šoli prve stopnje, ker je na Tablji in v Klužah predvidena samo nemščina. Iz tega izhaja, da bi potem na srednji šoli druge stopnje v istem razredu imeli učence, ki prihajajo z določenim predznanjem slovenščine, in učence, ki nimajo nobenega predznanja slovenščine. Ali sta za ti dve skupini predvidena učna diferenciacija in nivojski pouk slovenščine?

8 Stališča deležnikov

V nadaljevanju v zelo strnjeni obliki predstavljamo stališča ključnih deležnikov do večjezičnega šolanja, njegovih močnih in šibkih točk ter razvojnih perspektiv. Podatki so bili zbrani z individualnimi intervjuji.⁷ Pri predstavitvi sledimo logiki koncentričnih krogov: najprej predstavimo lokalno raven, nato deželno in državno raven ter stališče Republike Slovenije.

Občinski upravi občin Trbiž in Naborjet - Ovčja Vas sta bili v procesu nastajanja večjezičnega šolstva v Kanalski dolini njena gonilna sila. Upravi sta v projekt verjeli od začetka in veliko pripomogli k njegovi realizaciji. Intervjuvana pristojna odbornika (Barbara Lagger in Alberto Busetini) sta mnenja, da se dolinski jeziki že dolga leta uvajajo v šolstvo, vendar obstaja utemeljena potreba po sistematiziranem in kontinuiranem

⁷ Žal niso vsi deležniki izrazili pripravljenost na intervju. Seznam intervjuvanih deležnikov navajamo med viri tega prispevka.

učenju jezikov. Cilj je vzgojiti nove generacije prebivalcev Kanalske doline, ki bodo zmožne interakcije v dolinskih jezikih tudi s prebivalci sosednjih držav. Menita, da je večjezičnost prednost in bogastvo Kanalske doline ter da je dolinskim jezikom treba vrniti svoj položaj v družbi.

Intervjuvana občinska odbornika vidita prednosti v modelu, ki vključuje učenje jezikov tudi z učenjem nejezikovnih predmetov v dolinskih jezikih, kar daje jezikom enakovreden položaj. Prednosti sta tudi tesno sodelovanje z društvi in dober odziv okolja na inovacijo. Nastalo je močno partnerstvo med različnimi upravami, vključno z deželo in nosilci interesov. Namen je, da se v čim večji meri zaščitijo večjezičnost in posebnosti Kanalske doline. Intervjuvanca si prizadevata, da bi uvedli eksperimentalni kurikulum in tako večjezični pouk ne bi bil več odvisen od naklonjenosti ali nenaklonjenosti krajevnih uprav. Model bi postal vabljen tudi za posameznike z druge strani meje. Izpostavljata pa težave pri evidentiranju učiteljev slovenščine. Dober učitelj je v tej fazi še posebno pomemben in predstavlja dodano vrednost.

Če so stališča občinskih uprav dokaj usklajena, pa so mnenja predstavnikov lokalnih slovenskih društev o uvedbi trojezičnega šolanja v Kanalski dolini deljena. Pri analizi pričakovanj po eni strani prevladuje mnenje, da je dobro, da je slovenščina vključena v večjezično šolanje, po drugi strani pa zavedanje, da bo slovenščina imela bolj malo profita v primerjavi z nemščino, za učenje katere je zaznati večji interes. Izpostavljeno je bilo tudi stališče, da bi za pravo večjezično šolstvo morali zagotoviti tudi večjezično osebje, ne samo učitelje jezika.

62

Glede na krajevne posebnosti Kanalske doline je podpredsednik Slovenskega kulturnega središča Planika Rudi Bartaloth izrazil pričakovanje, da bi vsaj za Ukve, kjer je zgodovinsko slovenščina bolj prisotna v primerjavi z mestom Trbiž, uvedli dvojezični italijansko-slovenski pouk po vzoru špetske šole, z okrepljenim poukom nemščine. Taka šola bi spadala pod okrilje Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu. Na taki osnovi bi lahko slovenščina ponovno zaživela tudi zunaj šole, z izbranim modelom večjezičnosti pa bo po njegovem mnenju vse skupaj zvedenelo. Tudi pri društvu Don Mario Cernet, kjer v večji meri podpirajo izbrani model, se predsednica Anna Wedam strinja, da bi bila zelo dobra rešitev, če bi delovanje šole spremljal Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu. Po drugi strani izraža tudi pomislek, da bi z uvajanjem dvojezičnih šol prišlo do segregacije, medtem ko so sedaj vsi mladi vključeni v isti model večjezičnega šolanja. Meni, da se dvojezična italijansko-slovenska šola ne bi obnesla, ker mora v Kanalski dolini teči učenje slovenščine in nemščine vzporedno ter morata biti jezika enakovredna, drugače bi bila slovenščina v neugodnem položaju. Nemščina je namreč zanimivejša za nadaljnji študij in zaposlitvene možnosti čez mejo. Sicer tudi v Slovenskem kulturnem središču Planika priznavajo, da četudi ni idealna rešitev, je po drugi strani slovenščina v Kanalski dolini z uvedbo večjezičnega pouka, na primer na Trbižu, pridobila pomen, saj so starši sprejeli tudi pouk slovenščine, in to ne zato, ker je del kulturne dediščine Kanalske doline, ampak predvsem zato, ker gre za en jezik več in so načelno naklonjeni večjezičnosti.

Kot šibke točke predstavnika obeh društev izpostavljata, da se vse začne in konča pri pouku in jezik ostane omejen na šolsko okolje. Veliko je treba delati na tem, da se njegova raba širi. Druga šibka točka je vertikalna kontinuiteta oz. uvajanje slovenščine na srednji šoli prve in druge stopnje, kjer bi slovenščina že lahko bila prisotna, vsaj kot drugi tuji jezik. To stališče je v svojem poročilu izrazila tudi mednarodna znanstvena komisija, ki je bila zadolžena za pripravo modela večjezičnega pouka, in inšpektor za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji Peter Černic je potrdil, da so normativne podlage za dodelitev profesorja slovenščine na srednji šoli prve in druge stopnje že urejene. Težave se porajajo pri iskanju ustreznega kadra za poučevanje slovenščine.

Po mnenju predstavnika Slovenskega kulturnega središča Planika pa se poraja tudi vprašanje ustreznih jezikovnih kompetenc učencev, da bi lahko nadaljevali šolanje na dvojezičnih šolah ali slovenskih univerzah. Določene pomisleke je izrazil tudi nad viri financiranja, in sicer nad koriščenjem sredstev iz zaščitnega zakona št. 38/2001 za večjezični pouk in ne za dvojezični italijansko-slovenski pouk. Ob tem se poraja tudi vprašanje, ali sta si nemščina in slovenščina v večjezičnem šolskem modelu res enakovredni, saj se v določenih predelih Kanalske doline učijo samo nemščine.

Tudi uprava Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine in njeno odborništvo za šolstvo podpirata projekt večjezičnega šolanja. Pristojna odbornica Alessia Rosolen zagovarja stališče, da je treba ovrednotiti posebnosti Kanalske doline in njeno obmejno lego. Pri vprašanju o pričakovanjih in ciljih večjezičnega

šolstva, natančneje pri podvprašanju, ali gre za revitalizacijo dolinskih jezikov, pa je mnenja, da gre bolj za to, da se nadoknadi velik manko, ki je značilen za italijanski šolski sistem, in sicer da sta učenje jezikov in razvijanje večjezičnosti zapostavljena. V obmejnem prostoru je po njenem mnenju pomembno razviti centre odličnosti, kot je lahko večjezična šola, saj gre za zelo inovativen projekt v našem prostoru, ki bi ga lahko nekoč prenesli tudi v druge stvarnosti. Želi si, da bi premostili dihotomno delitev na slovenske in italijanske šole: rešitev vidi v transverzalnem celovitem modelu, ki vključuje vse.

Deželna predsednika krovnih organizacij Slovencev v Italiji pa sta izrazila določene pomisleke. Predsednik Sveta slovenskih organizacij (SSO) Walter Bandelj na primer trdi, da smo za dvojezično šolo zamudili vlak. To, kar se zdaj razvija, je dobra kompromisna rešitev, čeprav ne bo v domeni slovenske skupnosti v Italiji, ker ne bo del slovenske šolske mreže. Po njegovem mnenju se mora slovenska skupnost angažirati, da bo to le začasna rešitev in se z leti položaj spremeni v njeno korist. Podobnega mnenja je tudi predsednica Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) Ksenija Dobrila, ki meni, da to, kar se razvija, ne sovпада z modeli uvajanja slovenščine, ki jih predvideva zaščitni zakon, vendar gre za dobro rešitev. Ovrednotenje večjezičnosti v tem prostoru ni novost, po mnenju predsednika SSO pa so Avstrijci to prej razumeli in tako razvili večjezične modele pred Slovenci. Oba predstavnika kot prednost izpostavljata enakost dostojanstva jezikov, čeprav slovenščina in nemščina v tem okolju nimata enakovrednega statusa: nemščina je vezana bolj na ekonomsko učinkovitost, slovenščina pa bolj na kulturno dediščino in se manj uporablja. Glede prizadevanj za naprej na strani SKGZ omenjajo ustvarjanje ugodnih okoliščin za razvoj večjezičnosti, za usvajanje jezikov tudi zunaj šole in za povezovanje s Slovenijo. Oba sogovornika sta mnenja, da sta nerešena problema iskanje ustreznih kadrov in kadrovska podhranjenost učiteljev slovenščine.

Izvoljeni slovenski deželni svetnik Stranke slovenske skupnosti Igor Gabrovec meni, da je cilj večjezičnega šolstva višati nivo in širiti območje poučevanja slovenskega jezika. Pri tem gre slovenščina vzporedno z nemščino, kar je gotovo prednost za slovenski jezik in strateška izbira, saj je za nemščino v Kanalski dolini več interesa. Težko bi pričakovali, da bi imeli izključno dvojezično šolo kot v Špetru, ker bi bilo premalo kritične mase. V tem zgodovinskem trenutku je v Kanalski dolini presežena nenaklonjenost večjezičnosti – večjezičnost in večkulturnost se danes doživljata kot dodana vrednost, kar velja podpreti tudi z večjezičnim šolstvom. Prebivalstvo je projekt dobro sprejelo. Gre za velik pedagoški izziv, kako poučevati toliko jezikov. Med izzivi za prihodnost izpostavlja potrebo po tem, da se razvije namenska mreža za pošolske dejavnosti v slovenskem jeziku, drugače se slovenščina porazgubi. Glede tega, da se je iz zaščitnega zakona št. 38/2001 financiralo tudi poučevanje drugih dolinskih jezikov, ocenjuje, da je vzporedno vključevanje slovenščine in nemščine samo v korist slovenščini, ki bi drugače težko prodrla na enakovredno raven z nemščino. Glede pomisleka, da večjezična šola ni del slovenske šolske mreže, je mnenja, da bo možno po aktivaciji eksperimentalnega kurikula poiskati ustrezne rešitve in možne oblike soudeležbe.

Slovenska senatorka v italijanskem parlamentu Tatjana Rojc izpostavlja pomembno dejstvo, da se z večjezičnim šolstvom odpiramo navzven, medtem ko smo bili prej kot skupnost bolj usmerjeni v skrb za lastno zaščito. Slovenščina tako postane bolj vidna, njena prisotnost pa bolj konkretna. To je za Kanalsko dolino pomemben dosežek. Mladim generacijam prinaša nove razvojne perspektive in jim daje potrebne jezikovne kompetence, tudi z namenom, da se okrepijo čezmejni odnosi in zajezi migracija. Velik izziv predstavlja kadrovanje slovenskih učiteljev. Dodatno moramo biti pozorni na kader, ki deluje na obrobju, kjer je slovenščina najbolj izpostavljena in njeno znanje manj utečeno. Intervjuvana slovenska senatorka navaja, da bomo ustreznost modela spremljali in iz evalvacij ugotavljali, ali je jezikovno znanje ustrezno in rešitev primerna, pa čeprav ni ravno v sozvočju z zaščitnim zakonom.

Pri zbiranju podatkov smo pridobili tudi stališče Republike Slovenije, ki je naši prošnji ugodila s skupnim dopisom Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Poskusni projekt večjezičnega pouka pozorno spremljajo in so dobro seznanjeni z dejstvom, da se vsako leto znova postavlja vprašanje, ali bo pouk slovenskega jezika sploh potekal, ali bo dežela pravočasno nakazala potrebna finančna sredstva, ali bo mogoče zagotoviti ustrezen pedagoški kader itd. Zato Republika Slovenija spodbuja prizadevanje, da bo slovenska manjšina oz. njeni predstavniki v Italiji naredili vse, kar je v njihovi moči, da se v Kanalski dolini v okviru italijanske zakonodaje poučevanje v slovenskem jeziku dokončno ustrezno uredi ter z natančno opredeljenim številom ur pouka v slovenskem jeziku, zadostnim

pedagoškim kadrom in kontinuiranim sistemom poučevanja, ki bo učencem omogočal ustrezno razvijanje znanja slovenskega jezika, umesti v javni šolski prostor. Pri tem je Slovenija v okviru svojih pristojnosti in zmožnosti pripravljena ponuditi vso ustrezno podporo, in sicer tako pri morebitnih potrebnih diplomatskih stikih kot pri iskanju in usposabljanju ustreznega pedagoškega kadra ter pri potrebnih študijskih gradivih oz. njihovem razvijanju. Prav tako od Republike Italije in Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine pričakuje, da bo prizadevanja slovenske skupnosti po uvajanju slovenskega jezika v obvezni šolski pouk v Kanalski dolini podprla ter tudi v Kanalski dolini in v drugih krajih videmske pokrajine zagotovila redno šolanje v slovenskem jeziku v okviru javne šole.

Preverili smo tudi stališče višje pedagoške svetovalke za slovenske šole v Italiji pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo Andreje Duhovnik, ki nam je potrdila že izraženo stališče, in sicer da potrebujemo strokovno dobro zastavljen model. Po njeni oceni besedna zveza »trojezično šolstvo« pomeni, da so vsi trije jeziki enakovredno prisotni na vseh predmetnih področjih. Zato dvomi, da bi bil popoln trojezični model izvedljiv. Je pa po njenem mnenju treba vztrajati pri rednem pouku slovenščine po celi izobraževalni vertikali, ki bo prehajal k predmetom, ko in kolikor bo to izvedljivo.

9 Možni razvojni scenariji

Pri analizi možnih scenarijev izhajamo iz pogovora z inšpektorjem za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji Petrom Černicem, ki meni, da je možnih več scenarijev.

Prvega predstavlja uvedba eksperimentalnega kurikula, s katero se ustvarijo nova delovna mesta za vzgojitelje, učitelje in profesorje dolinskih jezikov ter finančno breme prevzame ministrstvo za izobraževanje. Rešiti pa je treba vprašanje kriterijev in prednostnih seznamov za zaposlovanje vzgojiteljev in učiteljev na teh delovnih mestih.

Druga možnost je, da ministrstvo podpre eksperimentalni kurikulum, vendar ne prevzame odgovornosti za kritje finančnih stroškov, ki pri tem nastanejo. V takem primeru bi morala deželna ali krajevne uprave oz. drugi akterji prevzeti finančno kritje teh stroškov.

Tretja možnost pa je, da ministrstvo eksperimentalni kurikulum zavrne in ostane le izvedba projekta večjezičnega pouka. V bistvu bi se ohranilo današnje stanje. S tem ostaja odprt izziv zagotavljanja redne dotacije financiranja za projektne dejavnosti, ki bi omogočalo kontinuiteto projektnih aktivnosti.

10 Sklepna razmišljanja

Na osnovi opravljene analize smo oblikovali nekatera stališča in izhodišča za nadaljnjo razpravo in razmišljanje glede večjezičnega poučevanja v Kanalski dolini in vloge slovenščine, ki jih v nadaljevanju predstavljamo po alinejah:

1. Porajajo se dvomi o **ustreznosti poimenovanja**: besedni zvezi »večjezično šolanje« in »večjezični kurikulum« delno zavajata, saj uvedeni model v celoti ne izpolnjuje kriterijev večjezičnega šolstva, čeprav se temu zelo približuje. Učenci se učijo več jezikov in tudi pouk nejezikovnih predmetov poteka (delno) v več jezikih. Vendar vsi jeziki niso enakovredno prisotni, ker je italijanščina še vedno prevalentni učni jezik. Poraja se torej vprašanje ustreznega poimenovanja oz. klasifikacije izobraževalnega modela med večjezične modele, kar poraja določena pričakovanja. Konkretno gre bolj za šolanje v več jezikih.
2. Šole s slovenskim učnim jezikom in dvojezične šole ali uvajanje slovenščine v večinske šole? S spodbujanjem uvajanja slovenščine v šolski sistem slovenska skupnost v Italiji zasleduje dva temeljna cilja (ne samo v Kanalski dolini): po eni strani je ukoreninjena potreba po mreži šol s slovenskim učnim jezikom, ki ponuja celotni pouk v slovenščini in posledično tudi bolj poglobljeno znanje slovenščine. Na Videmskem, v Špetru, se je temu modelu dodala še dvojezična šola. Po drugi strani pa je druga potreba manjšine, da širi krog oseb, ki se učijo slovenščino, jo do določene mere tudi razumejo in

govorijo. Za doseganje družbene večjezičnosti potrebujemo večjezične prebivalce (vsaj pasivno večjezične prebivalce) – iz tega izhaja, da bi se slovenščina uvajala tudi v večinske šole.

Slovenska manjšina je bila do zdaj uspešnejša pri zasledovanju prvega cilja kot pa drugega – uvajanje slovenščine v italijanske šole.⁸ Kanalska dolina je tu izjema, ker gre za posebnost. Na dlani imamo rešitev za drugo potrebo – **uvajanje slovenščine v italijanske šole**. Celotno prebivalstvo v občinah Kanalske doline, ki so vključene v seznam zaščitnega zakona, se bo učilo slovenščine. O slovenščini (in ne nujno v slovenščini) se bo govorilo v vsaki družini. Zato je zadovoljivo, da je slovenščina dobila polnopravno mesto v projektu, ki vključuje vse dolinske vrtce in šole. Vse naslednje mlade generacije prebivalcev v Kanalski dolini bodo imele osnovno znanje dolinskih jezikov, kar bo nedvomno pripomoglo k ustvarjanju bolj večjezičnega prebivalstva.

Postavlja pa se vprašanje glede prve potrebe: kako **zagotoviti** tistim otrokom in družinam, ki so zainteresirani za to, neko **bolj poglobljeno znanje slovenščine**? Ali obstaja manevrski prostor, da bi se vsaj v določenih predelih okrepili pouk slovenščine in bi se tako približali modelu dvojezične šole? Ali bi lahko tak model šole, kot je zdaj, sobival z dvojezično šolo? Ali je dovolj manevrskega prostora za oboje ali je bolje, da se znotraj obstoječega modela poiščejo možne rešitve in dopolnitve, s katerimi bi lahko zagotovili »učenje slovenščine na višji stopnji«? Z višjo stopnjo znanja slovenščine bi omogočili posameznikom tudi možnost nadaljevanja izobraževanja na slovenskih šolah (v Italiji in Sloveniji) in nadaljevanje študija tudi v Sloveniji.

3. V Kanalski dolini gre torej za dva izziva na dveh nivojih: prvič, ustvariti širok bazen prebivalcev Kanalske doline, ki vsaj pasivno razume slovenščino in je naklonjen večjezičnosti, in drugič, **razviti aktivne govorce slovenščine**, ki slovenščino dokaj redno uporabljajo. Šola sama ne uspe razviti aktivnih govorcev slovenščine. Že izkušnje na Tržaškem in Goriškem so nam pokazale, da je to pri posameznikih, ki v domačem okolju niso izpostavljeni slovenščini, velik izziv. In če je ta izziv velik za šolo s slovenskim učnim jezikom, je še toliko zahtevnejši za večjezično šolo. Za to potrebuje širšo podporo vseh deležnikov. Pomembna je namenska podpora mreža, ki se oblikuje v širšem prostoru, da se ustvari okolje, kjer so učenci lahko izpostavljeni slovenščini zunaj šole: s tem se osmisli usvajanje jezika, pa tudi pospeši njegov razvoj. Več je otrok izpostavljen določenemu jeziku, hitreje ga usvoji. Treba je torej **okrepiti nek kontinuum slovenščine in izpostavljenosti slovenščini tudi zunaj šole**. To mora biti skrb slovenske manjšine. Na glasbenem in kulturnem področju so določene aktivnosti že uvedene in redno potekajo, veljalo pa bi razmisliti še o ustreznih oblikah delovanja tudi na drugih področjih, na primer športnem, saj tudi šport med mladimi predstavlja pomemben dejavnik izpostavljenosti slovenskemu jeziku. Če se bo kdaj dopolnjevalo besedilo zaščitnega zakona št. 38/2001, bi veljalo razmisliti o tem, da se v 12. člen, ko je govora o slovenščini v šolstvu in videmski pokrajini, vključijo med financiranje tudi projekti obšolskih dejavnosti, ki bi potekali v slovenščini, v partnerstvu s šolo, oz. bi bilo treba poiskati neko ustrezno formulacijo.

Dobro bi bilo tudi sistemizirati določene **možnosti popolne potopitve v slovensko govoreče okolje**, ki bi bile učencem na voljo, kot so lahko enoletne ali polletne štipendije v Sloveniji, redne izmenjave in študijski obiski (vključno s šolo v naravi) tako s šolami v Sloveniji kot s šolami v zamejstvu na vseh stopnjah.

4. V dani situaciji in z obstoječim modelom se mora slovenska narodna skupnost sprijazniti z dejstvom, da ta šola ni del slovenske šolske mreže. Kljub temu pa je smiselno in strateško vzpostaviti tesno sodelovanje z njo ter ji nuditi vso potrebno **podporo za izvajanje pouka slovenskega jezika**. Na osnovi zbranih podatkov izstopajo predvsem nekatere potrebne oblike podpore: evidentiranje in usposabljanje kadrov ter razvijanje didaktičnih gradiv in pripomočkov.

Za učenje slovenščine je bila večkrat izražena potreba po **seznamu strokovnjakov za poučevanje slovenščine**. Ko se v vseh treh pokrajinah išče zunanje strokovnjake za poučevanje slovenščine, ni na voljo nobene evidence, s katero bi si lahko pomagali, pa naj gre za projektne dejavnosti šol ali za tečaje slovenskega jezika, ki ga prirejajo razne sredine.

⁸ Kot primera dobre prakse lahko navedemo izkušnje šol I. Masih v Trstu in N. Sauro v Miljah.

Smiselno bi bilo premisliti, kako bi lahko učitelje, ki poučujejo slovenščino na šolah v Kanalski dolini, »vključili« tudi v kategorijo slovenskih šolnikov in jim tako odprli možnost do določenih nadaljnjih izobraževanj in usposabljanj, kot so jesenski seminar, ki ga organizira Zavod RS za šolstvo, osimske štipendije in druge pobude nadaljnega izpopolnjevanja. Ustrezno je treba poskrbeti za njihov profesionalni razvoj, tako v smislu **začetnega kot nadaljnega usposabljanja**. Učitelji slovenščine naj pridobijo občutek, da niso prepuščeni samim sebi, ampak da imajo ob sebi ustrezno podporno mrežo, ki jo sestavljajo slovenska krajevna društva, in tudi strokovno podporo, ki jo lahko nudijo slovenske raziskovalne in visokošolske sredine ter strokovnjaki, ki se ukvarjajo z didaktiko jezika in širše s poučevanjem manjšinskih jezikov. Vodstvo šole je omenilo, da ima že vzpostavljena sodelovanja z univerzami v italijanskem prostoru, tudi v avstrijskem. Peša pa sodelovanje s slovenskimi visokoškolskimi in raziskovalnimi ustanovami.

Za učenje slovenščine kot J2 v obmejnem prostoru nastaja veliko gradiva za različne starostne skupine. Dobro bi bilo okrepiti koordinacijo in nadzor nad tem ter pomagati posameznikom in šolam pri urejanju tega gradiva. Če je res, da ministrske usmeritve spodbujajo učitelje, da sami oblikujejo in **razvijajo didaktična gradiva in didaktične pripomočke**, je tudi res, da je treba ta gradiva zbrati, ovrednotiti in deliti. Korak v tej smeri je na primer SLORI-jev projekt SM(e)Jse.⁹

Če strnemo, v Kanalski dolini se izvaja inovativen projekt večjezičnega šolstva, ki ga jemljemo za nek unikum v širšem prostoru. Gre za uvajanje vseh dolinskih jezikov (slovenščine, nemščine in furlanščine) kot učnih jezikov ob italijanščini, vendar za omejen delež učne ure (20 minut), ki se izvaja v tesnem sodelovanju in sočasni prisotnosti razredne učiteljice in učiteljice dolinskega jezika.

Slovenska manjšina naj pozorno spremlja razvoj uvajanja slovenščine v večjezično šolanje in preverja, ali odgovarja njenim potrebam, hkrati pa naj razmisli o podpori razvoju kadrov za poučevanje slovenščine in ustvarjanje okolij, kjer so učenci lahko izpostavljeni slovenščini tudi zunaj šolskega okolja. Glede namenov večjezičnega šolanja¹⁰ pa lahko na osnovi opravljenih intervjujev ugotovimo, da zaenkrat ni enotnega stališča: različni sogovorniki izpostavljajo različne namene. Med temi izstopajo skrb za ohranjanje/revitalizacijo jezika, dodana vrednost večjezičnosti in oblikovanje večjezične regije.

⁹ Gre za spletni portal, ki deluje kot zbirališče novih in že obstoječih orodij, gradiv in informacij za razvoj jezikovnih veščin in spretnosti v slovenskem jeziku. Več o tem na spletni strani <http://www.slori.org/projekti/portal-smejse/>.

¹⁰ Prim. razdelek 4.1.

Bibliografija

Apprendere le lingue territoriali in Valcanale - Canal del Ferro. Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Bangma, I., Van der Meer, C. in Riemersma, A. (ur.), 2011. *Trilingual primary education in Europe*. Mercator research center on Multilingualism, Leeuwarden/Ljouwert.

Bartaloth, R., 2019. Izzivi tromeje po šengnu. V Š. Čok in A. Škarabot (ur.), *Zamejski, obmejni, čezmejni*. SLORI, Trst. Str. 96-98.

Covi, L. in Campregher, S. (ur.), 2015. *Le lingue e il loro insegnamento in trentino*. IPRSE, Trento.

Documento della Commissione scientifica internazionale Scuola plurilingue della Valcanale. Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Duhovnik Anotni, A., 2020. Govorim-govorimo slovensko, zavedanje izbire in razumevanje odločitev. V T. Oletič (ur.), *Slovenstvo in Evropa: 54. Študijski dnevi Draga 2019*, 10-30.

Gliha Komac, N., 2009. *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana; Slovensko kulturno središče Planika, Ukve; SLORI, Trst.

Gliha Komac, N., 2019. Slovenska jezikovna skupnost na tromeji: potenciali in stvarnost (izbrani vidiki). V Š. Čok in A. Škarabot (ur.), *Zamejski, obmejni, čezmejni. Slovenci v Furlaniji-Julijski krajini deset let po vstopu Slovenije v šengensko območje*. SLORI, Trst. Str. 99-102.

Mercator education, 2005. *Slovene The Slovene language in education in Austria* (2nd edition).

Mercator education, 2005. *The Basque language in education in Spain* (2nd edition).

Mercator education, 2016. *The Ladin language in education in Italy* (2nd edition).

Mezgec, M., 2004. *Možnosti vseživljenjskega izobraževanja v manjšinskih jezikih Evropske unije*. Annales. Series historia et sociologia, 14 (1), 151-170.

Progetto »Crescere e apprendere in più lingue». Interna dokumentacija večstopenjske šole na Trbižu.

Venosi, S., 1996. Slovenci v Kanalski dolini. V I. Šumi in S. Venosi (ur.), *Večjezičnost na evropskih mejah: primer Kanalske doline*. SLORI, sedež Kanalska dolina, 45-50.

Časopisni viri

Dom/Slovit, 27. 11. 2013: Posvet o jezikih v Naborjetu / Convegno sulle lingue.

Dom/Slovit, 14. 11. 2016: Od septembra večjezična šola v Ukvah / Scuola plurilingue al via a Ugovizza.

Dom/Slovit, 27. 10. 2017: Za večjezično šolo nova komisija / Esperti per la scuola plurilingue.

Dom/Slovit, 1. 6. 2018: Jeziki še naprej v šoli / Per le lingua ancora a scuola.

Dom/Slovit, 19. 12. 2018: Večjezična šola tudi na Trbižu / Scuola plurilingue anche a Tarvisio.

Dom/Slovit, 30. 4. 2019: Močna podpora večjezičnemu pouku v Kanalski dolini.

Dom/Slovit, 15. 9. 2019: Lezioni di lingua sui banchi di tutta la valle.

Dom/Slovit, 29. 11. 2019: Dežela FJK za večjezično šolo / La regione con la scuola plurilingue.

Dom/Slovit, 20. 12. 2019: Tutti i vantaggi della scuola bilingue.

Dom/Slovit, 14. 2. 2020: Manj vpisov v vartace in primarne šole. V Tipani nobednega novega.

Dom/Slovit, 31. 7. 2020: Večjezični pouk je ministrstvu všeč / Scuola plurilingue, al ministero piace.

Dom/Slovit, 16. 10. 2020: Letos večjezični pouk še ni stekel / Il progetto plurilingue ancora non c'è.

Dom/Slovit, 13. 11. 2020: Večjezični pouk je stekel tudi letos / Il progetto plurilingue ora è partito.

Messaggero Veneto, 28. 11. 2019: Scuole plurilingue a Tarvisio, il progetto anche alle superiori.

Messaggero Veneto, 28. 10. 2017: Scuola plurilingue, il progetto debutta al ministero.

Novi Matajur, 9. 11. 2016: Uresničiti je treba želje po trojezičnem poučevanju.

68

Novi glas, 14. 11. 2016: Modeli in rešitve za pouk slovenščine v Kanalski dolini.

Novi Matajur 2. 1. 2017: Strokovna komisija pripravlja večjezični šolski kurikulum.

Novi Matajur 27. 3. 2019: Zaskrbljen klic na pomoč Slovencev v Kanalski dolini.

Novi Matajur 24. 4. 2019: »Dvojezična šola v Špetru je biser na državni ravni, škoda, da se tega ne zavedajo vsi domačini...«.

Novi Matajur, 4. 9. 2019: Na eni strani zadovoljstvo, na drugi kanček otožnosti: pogovor z ravnateljico Sonjo Klanjšček.

Primorski dnevnik, 7. 6. 2011: V Kanalski dolini bi radi trojezično šolo.

Primorski dnevnik, 16. 7. 2011: Naborjet podpira trijezično šolo.

Primorski dnevnik, 19. 1. 2017: Trijezične šole so želja in pravica prebivalstva.

Primorski dnevnik, 15. 11. 2017: V Kanalski dolini računajo na Giacominiya.

Primorski dnevnik, 15. 1. 2019: Slovenščina in nemščina izmenično z italijanščino.

Primorski dnevnik, 3. 9. 2019: Kako bo šola manjšine le prišla na zeleno vejo.

Primorski dnevnik, 27. 7. 2020: Zelena luč za trojezično šolstvo v Kanalski dolini.

Intervjuji z deležniki

Intervju z Rudijem Bartalothom, podpredsednikom Slovenskega kulturnega središča Planika, z dne 13. 5. 2021.

Intervju z Walterjem Bandljem, predsednikom Sveta slovenskih organizacij, z dne 1. 6. 2021.

Intervju s Ksenijo Dobrila, predsednico Slovensko kulturno-gospodarske zveze, z dne 7. 6. 2021.

Intervju z Alessio Rosolen, odbornico Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine za izobraževanje, univerzo in raziskovanje, z dne 14. 6. 2021.

Intervju z Anno Wedam, predsednico Združenja Don Mario Cernet, z dne 18. 6. 2021.

Intervju z Igorjem Gabrovcem, svetnikom Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, z dne 19. 7. 2021.

Intervju s Petrom Černicem, inšpektorjem za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji pri Deželnem šolskem uradu, z dne 20. 7. 2021.

Intervju z Doris Siega, Annamario Tributsch in Donatello Sacchet, ravnateljico večstopnjeske šole Ingeborg Bachmann na Trbižu in koordinatoricami šole za jezikovno področje, z dne 5. 8. 2021.

Intervju s Tatjano Rojc, senatorsko Republike Italije, z dne 3. 9. 2021.

Intervju z učiteljico slovenščine v Kanalski dolini z dne 9. 9. 2021.

Intervju z Albertom Busetinijem, odbornikom občine Naborjet - Ovčja vas za področje turizma, kulture in izobraževanja, z dne 10. 9. 2021.

Intervju z Barbaro Lagger, odbornico občine Trbiž za področje turizma, izobraževanja in enakih možnosti, z dne 13. 9. 2021.

ŽIVA GRUDEN in IGOR JELEN

POROČILO DELOVNE SKUPINE

Koordinatorja delovne skupine:

Živa Gruden, Igor Jelen

Delovno skupino sestavljajo:

Walter Bandelj, Rudi Bartaloth, Luciano Lister, Marino Marsič, Iole Namor, Luigia Negro, Riccardo Ruttar, Sandro Quaglia, Martina Šolc in Anna Wedam.

Delovna skupina se je sestala 16. 11. 2021 ob 17.00 – na daljavo.

Seje se je udeležila tudi raziskovalka Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) dr. Maja Mezgec, ki je pripravila strokovno poročilo na to temo.

Žal med člani delovne skupine ni bilo nobenega predstavnika Deželnega šolskega urada, ki bi s svojim poznavanjem problematike »od znotraj« lahko bistveno prispeval k razpravi.

70 Člani delovne skupine so z zadovoljstvom vzeli na znanje, da je bilo vprašanje finančnega kritja izvajanja eksperimentalnega modela večjezičnega šolanja, kot je orisan poročilu, za naslednje triletje rešeno, kar naj bi zagotovilo kontinuiteto izvajanja in implementacijo tistih v modelu predvidenih dejavnosti, ki se doslej zaradi finančne podhranjenosti projekta še niso izvajale. Gre za financiranje iz državnih sredstev, vendar ne v obliki eksperimentiranja, potrjenega na ministrstvu za šolstvo (pri katerem se baje ne zatika iz vsebinskih in didaktičnih razlogov, temveč predvsem pri vprašanju kadrov in zaposlovanja). Kot je znano, za vrtce in osnovne šole ni predvideno habilitacijsko področje (in se posledično ne morejo oblikovati sezname kadra) za poučevanje slovenščine v italijanskih šolah, kar ni problem le v Kanalski dolini, temveč nasploh pri uvajanju slovenščine na teh stopnjah šolanja, predvsem na območju videmske pokrajine. Videti je, da se bo v prihodnjih letih začrtano eksperimentiranje nadaljevalo in nadgrajevalo, vendar še naprej z vključevanjem zunanjih sodelavcev, ki niso predvideni v sistematizaciji delovnih mest, niso vključeni v šolske organe in torej formalno ne morejo ocenjevati učencev. Ta čas pa bi bilo nujno treba izkoristiti za iskanje sistemske rešitve, ki bi bila konec koncev tudi cenejša kot eksperimentiranje.

O izvajanjem modelu je bilo podčrtano, da so vanj vključeni vsi učenci, da ga je okolje dobro sprejelo in da ni naletel na nasprotovanja; pomisleki so bili izraženi zlasti glede postopka zaposlovanja kadrov (prek agencije za posredovanje dela) in zamud pri vsakoletnem začetku njegovega izvajanja. Tudi oblika uporabe slovenščine kot učnega jezika v obsegu 20 minut na koncu učne ure, ko so učenci že potešili svojo radovednost glede obravnavanih vsebin, se zdi premalo učinkovita. Po ocenah naj bi učenci ob koncu osnovne šole dosegli jezikovno raven A1 (približno isto raven, ki jo v istem obdobju dosežejo v angleškem jeziku), kar ne ustreza pričakovanjem slovenske skupnosti. Zato se nekateri zavzemajo za uvedbo učinkovitejšega modela, morda po prilagojenem vzorcu špeterske dvojezične šole. Pri tem je treba upoštevati tudi pričakovanja družin, saj si starši navadno želijo čim več. Iz drugih okolij v deželi so namreč znani primeri, ko se starši odločijo za prekinitev dejavnosti, če ta ne privede do dovolj hitrih in otipljivih rezultatov.

Več pozornosti je delovna skupina posvetila problemu strokovnega usposabljanja učiteljev manjšinskega jezika in strokovnemu spremljanju izvajanja projekta. Glede skupine, ki je model sestavila in naj bi spremljala njegovo izvajanje, je prišlo do izraza dejstvo, da je slovenska komponenta v njej odsotna (po nekaterih informacijah ni vabljen, po drugih se ne odziva), pa tudi dejstvo, da učiteljem izvajalcem doslej ni bila v posebno oporo.

Zato se za v prihodnje kažeta potreba po sestavi delovne skupine, ki naj bi spremljala projekt, ter splošnejša potreba po povezovanju med vzgojitelji in učitelji, tako v okviru dežele kot čezmejno, kar bi omogočilo prenašanja dobrih praks med posameznimi okolji, ki kljub različnosti izkazujejo določene skupne potrebe. Predvideti bi bilo treba tudi strokovna in pedagoška izpopolnjevanja.

Z vidika slovenske skupnosti si seveda želimo, da bi bila slovenščini dana čim večja teža in da bi prišli do systemske rešitve, ki bi omogočila izobraževanje čim bolj suverenih govorcev slovenskega jezika, česar vsaj za zdaj predlagani model ne zagotavlja. Z njegovo implementacijo, ki predvideva večjo izpostavljenost slovenščini v vrtcu, se bo položaj predvidoma izboljšal, vendar ne moremo pričakovati, da bi se s samim izvajanjem tako zastavljenega poučevanja jezikov okolja kompetence slovenskih govorcev ustrezno razvijale.

Znano je namreč, da je šola le eden od dejavnikov, ki vpliva na jezikovno kompetenco. Pomemben dejavnik je družina, glede katere pa vse pogosteje ugotavljamo, da svojo vlogo prenaša navzven, predvsem na šolo. Ne nazadnje pa je tu pomembno okolje, pomembne so priložnosti, ki jih to daje za motivirano rabo jezika, in pomembna je raba jezika v skupnosti.

Tudi številne dejavnosti, ki jih v dolini izvajajo organizacije in podjetja s sedežem v Sloveniji (turizem, šport, trgovina, kmetijstvo in živinoreja), bi lahko za manjšino predstavljale velike (tudi kulturne) prednosti (in priložnosti za morebitno prihodnje zaposlovanje sedanjih učencev).

Zato je delovna skupina mnenja, da bo treba v naslednjih letih okrepiti predvsem občolske dejavnosti, ki bi potekale izključno v slovenščini in tako krepile motivacijo za usvajanje jezika, hkrati pa bi pri otrocih utrjevale občutek pripadnosti slovenski narodnostni skupnosti. Če namreč šolski model spodbuja spoznavanje večjezične in večkulturne stvarnosti v Kanalski dolini ter, upamo, tudi spoštljiv odnos do vsake od njenih komponent, je po drugi strani potrebno, da vsaka od tam prisotnih komponent ohrani svoje značilnosti in svoj pomen v družbi. Le tako bo možno medsebojno oplajanje in ohranjanje kulturnega bogastva, katerega nepogrešljiv del je tudi slovenska skupnost.

**Ocena izvajanja določil iz 10. člena Zakona št. 38/2001
o krajevnih imenih in javnih napisih**

1 Uvod

V pričujočem poročilu bomo predstavili izsledke obširnega in temeljitega preverjanja vidne dvojezičnosti na pravno opredeljenem območju dvaintridesetih občin v deželi Furlaniji - Julijski krajini (v nadaljevanju: FJK), kjer je ob italijanščini predvidena raba slovenščine v toponomastiki in javnih napisih na podlagi 10. člena¹ Zakona o zaščiti slovenske jezikovne manjšine v deželi FJK št. 38 z dne 23. februarja 2001 (v nadaljevanju: Zakon št. 38/2001).

Delo se je razvijalo v več fazah. V prvi fazi smo na podlagi pravnih virov opredelili območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini. V drugi fazi smo fotografirali javne napise na opredeljenem območju dvaintridesetih občin in ustvarili fotografski arhiv javnih napisov. Fotografije smo porazdelili po vrsti in jeziku ter jih analizirali. V tretji fazi smo sestavili spletno geografsko karto na platformi My Google Maps. Na njej smo zbrano fotografsko gradivo razporedili tako, da smo fotografirane javne napise postavili na zemljepisno mesto, kjer smo jih posneli. Na spletni karti smo za vsako fotografijo javnih napisov opredelili vrsto, jezik in kraj, kjer je bila posneta. Namen spletne geografske karte je tudi vizualno prikazati zemljepisni obseg vidne dvojezičnosti na pravno opredeljenem območju dvaintridesetih občin. Geografska karta na platformi My Google Maps je dostopna na spletni strani Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI): www.slori.org.

Pričujočo analizo vidne dvojezičnosti smo omejili na javne toponomastične napise in cestne oznake. Zaradi širokega zemljepisnega območja in velikega števila fotografiranih javnih napisov nismo izrecno preverili rabe slovenščine na uradnih papirjih, kot so papirji z glavo, obrazci in drugo pisno gradivo, ter praporih. Pri fotografiranju stavb javnih uradov smo se omejili na javne napise, ki so vidni na pročeljih.

2 Pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini

V prvi fazi smo na podlagi pravnih virov opredelili območje vidne dvojezičnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Obstoječe območje vidne dvojezičnosti je bilo uradno določeno v obdobju 2008–2012 na podlagi postopka, ki ga je vodil Institucionalni paritetni odbor za probleme slovenske manjšine (v nadaljevanju: Paritetni odbor). Ta je sestavil seznam občin, pokrajin, gorskih skupnosti in koncesionarjev za opravljanje javnih služb, ki morajo izvajati zakonska določila, predvidena po 10. členu Zakona št. 38/2001. Omenjene institucije so Paritetnemu odboru predhodno poslale dopis, v katerem so izrazile svoj namen, da se vključijo v območje vidne dvojezičnosti, in hkrati izrazile morebitne omejitve, da se v območje vključijo le nekateri kraji ali pa le nekatere vrste javnih napisov. Seznam in dopise posameznih javnih uprav in koncesionarjev za opravljanje javnih služb je Paritetni odbor poslal predsedniku Avtonomne dežele FJK, ki je na tej podlagi izdal naslednjih pet uredb – Uredb predsednika Avtonomne dežele FJK (v nadaljevanju: UPD FJK):

- UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008;
- UPD FJK št. 362 z dne 31. 12. 2008;
- UPD FJK št. 300 z dne 27. 10. 2009;
- UPD FJK št. 70 z dne 21. 3. 2012;
- UPD FJK št. 71 z dne 21. 3. 2012.

¹ 10. člen Zakona št. 38/2001 se glasi: »Z uredbo predsednika deželnega odbora se na predlog Odbora in po posvetovanju s posameznimi upravami na podlagi seznama iz 4. člena določijo občine in deli občin ter zaselki in uprave, v katerih je ob italijanščini predvidena raba slovenščine na napisih javnih uradov, na pisemskem papirju z uradno glavo ter, na splošno, na vseh javnih napisih in praporih. Te določbe se uporabljajo tudi za napise krajevnih imen in cestne oznake.«

Deželne uredbe se sklicujejo na Uredbo predsednika republike z dne 12. septembra iz leta 2007, ki opredeljuje območje izvajanja Zakona št. 38/2001.

V območje vidne dvojezičnosti se je vključilo sedemindvajset od predvidenih dvaintridesetih občin, ki so zajete v Uredbi predsednika republike z dne 12. septembra 2007. Pet občin, in sicer Čedad, Prapotno, Špeter, Tavorjana in Tržič, ni poslalo dopisa Paritetnemu odboru z namenom, da se vključijo v dvojezično območje. To dejansko pomeni, da navedene občine niso formalno vključene v območje izvajanja vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001.

Območje dvajsetih občin je v celoti vključenih v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti in zajema vse vrste vidne dvojezičnosti, in sicer:

- štiri občine na Tržaškem: Devin - Nabrežina, Dolina, Repentabor, Zgonik;
- štiri občine na Goriškem: Doberdob, Ronke, Sovodnje ob Soči in Števerjan;
- dvanajst občin na Videmskem: Ahten, Bardo, Dreka, Grmek, Naborjet - Ovčja vas, Podbonesec, Rezija, Sv. Lenart, Sovodnja, Srednje, Tipana, Trbiž.

Sedem občin je v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti vključilo le nekatere kraje:

- občina Milje: Beloglav, Čampore, Lazaret, Oreh, Rabujez, Sv. Barbara, Štrammar, Vinjan in Žavljce;
- občina Trst: območji rajonskih svetov Vzhodni in Zahodni Kras ter Lonjer;
- občina Krmin: Ceglo, Monte, Montona, Novalje, Plešivo, Pradež in Subida;
- občina Gorica: Štandrež, Pevma, Štmaver, Oslavje in Podgora;
- občina Zagraj: Petovlje, Ušje in Zdravščine;
- občina Fojda: Čenijebola, Garmovščica, Pedroza, Podcirku, Podrata, Vila, Rauan in Radišče;
- občina Neme: Černjeja.

Štiri občine, in sicer tri na Goriškem (Gorica, Krmin in Zagraj) in ena na Videmskem (Podbonesec), so v dopisu Paritetnemu odboru navedle, da bodo omejile vidno dvojezičnost na toponomastiko, javne napise in cestne oznake. To pomeni, da ne uporabljajo slovenščine ob italijanščini v ostalih vrstah javnih napisov, kot so napisi javnih uradov, na uradnih papirjih in praporih.

Občina Rezija je izrecno navedla, da bo uporabljala krajevno različico slovenskega jezika. Občini Naborjet - Ovčja vas in Trbiž pa sta navedli, da bosta uporabljali slovenščino ob italijanščini dosledno z rabo ostalih dveh manjšinskih jezikov. Obe občini se namreč nahajata tudi na pravno opredeljenem območju javne rabe furlanščine in nemsščine.

V uredbah predsednika Avtonomne dežele FJK najdemo še bivši pokrajini Trst in Gorica, ki sta se vključili v pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti, a so ju nato ukiniteli.² V seznam javnih ustanov na območju vidne dvojezičnosti sta se vključili tudi gorski skupnosti, in sicer Gorska skupnost za Ter, Nadižo in Brda ter Gorska skupnost za Guminsko ter Železno in Kanalsko dolino.

² Pristojnost urejanja tabel in cestnih oznak na pokrajinskih cestah je po ukinitvi pokrajin prevzel koncesionar za opravljanje javnih služb FVG Strade.

Preglednica 1: Pravno opredeljeno območje vidne dvojezičnosti po občinah in krajih

	OBČINA	OBMOČJE VIDNE DVOJEZIČNOSTI	UREDBA PREDSEDNIKA AVTONOMNE DEŽELE FJK
	TRŽAŠKA		
1	Devin - Nabrežina / Duino - Aurisina	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
2	Dolina / San Dorligo della Valle	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
3	Milje (Muggia)	Beloglav, Čampore, Lazaret, Oreh, Rabujez, Sveta Barbara, Štramar, Vinjan, Žavlje.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
4	Repentabor / Monrupino	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
5	Trst (Trieste)	Območji rajonskih svetov Vzhodni in Zahodni Kras ter Lonjer.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008; UPD FJK št. 71 z dne 21. 03. 2012
6	Zgonik / Sgonico	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
	GORIŠKA		
7	Doberdob / Doberdò del Lago	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
8	Gorica (Gorizia)	Oslavje, Pevma, Podgora, Štandrež, Štmaver – omejeno na toponomastiko, raba slovenščine ni predvidena v občinskem praporu in na papirju z glavo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
9	Krmin (Cormons)	Ceglo, Monte, Montona, Novalje, Plešivo, Pradež, Subida – omejeno na toponomastiko in javne napise.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
10	Ronke (Ronchi dei Legionari)	V celoti.	UPD FJK št. 362 z dne 31. 12. 2008
11	Sovodnje ob Soči / Savogna d'Isonzo	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
12	Števerjan / San Floriano del Collio	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
13	Tržič (Monfalcone)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
14	Zagraj (Sagrado)	Petovlje, Ušje, Zdravščine – omejeno na toponomastiko in cestno signalizacijo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008

	VIDEMSKA	OBMOČJE VIDNE DVOJEZIČNOSTI	UREDBA PREDSEDNIKA AVTONOMNE DEŽELE FJK
15	Ahten (Attimis)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
16	Bardo (Lusevera)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
17	Čedad (Cividale)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
18	Dreka (Drenchia)	V celoti.	UPD FJK št. 70 z dne 21. 3. 2012
19	Fojda (Faedis)	Čenijebola, Garmovščica, Pedroza, Podcirku, Podrata, Radišče, Rauan, Vila.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
20	Grmek (Grimacco)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
21	Naborjet - Ovčja vas (Malborghetto - Valbruna)	Pod pogojem, da sta ostali dve jezikovni skupini, ki živita na območju, enakovredno obravnavani.	UPD FJK št. 300 z dne 27. 10. 2009
22	Neme (Nimis)	Černjeja.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
23	Podbonesec (Pulfero)	Omejeno na cestne oznake in signalizacijo.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
24	Prapotno (Prepotto)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
25	Rezija (Resia)	Raba krajevnih različic slovenskega jezika.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
26	Sovodnja (Savogna)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
27	Srednje (Stregna)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
28	Sv. Lenart (San Leonardo)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
29	Špeter (San Pietro al Natisone)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
30	Tavorjana (Torreano)	Območje ni vključeno v deželne uredbe o vidni dvojezičnosti.	/
31	Tipana (Taipana)	V celoti.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008
32	Trbiž (Tarvisio)	Pod pogojem, da sta ostali dve jezikovni skupini, ki živita na območju, enakovredno obravnavani.	UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008

V dodatni UPD FJK št. 229 z dne 2. 12. 2013 so opredeljeni koncesionarji za opravljanje javnih služb, ki morajo prav tako izvajati javno vidno dvojezičnost po 10. členu Zakona št. 38/2001 na pravno opredeljenem območju. Seznam je naveden v preglednici 2.

Preglednica 2: Koncesionarji za opravljanje javnih služb – UPD FJK št. 229 z dne 2. 12. 2013

	KONCESIONARJI ZA OPRAVLJANJE JAVNIH SLUŽB	PRISTOJNOSTI
1	Aeroporto Friuli Venezia Giulia S.p.A.	Letališče v Ronkah
2	Anas S.p.A.	Avtocesta, ceste
3	Autovie Venete S.p.A.	Avtocesta
4	Autostrade per l'Italia S.p.A.	Avtocesta
5	Azienda Provinciale Trasporti S.p.A. - APT	Avtobusni prevozi
6	Friuli Venezia Giulia Strade S.p.A.	Ceste
7	SAF-Autoservizi F.V.G. S.p.A.	Avtobusni prevozi
8	Poste Italiane S.p.A.	Pošta
9	Rai Radiotelevisione Italiana S.p.A.	Javni radio in televizija
10	Rete ferroviaria italiana S.p.A.	Železnice
11	Trenitalia S.p.A.	Železnice
12	Trieste Trasporti S.p.A.	Avtobusni prevozi

3 Analiza zbranih fotografij javnih napisov

3.1 Metodologija

V drugi fazi smo fotografirali javne napise na območju dvaintridesetih občin, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti. Upoštevali smo:

- dvajset občin v celoti: Devin - Nabrežina, Dolina, Repentabor in Zgonik na Tržaškem, Doberdob, Ronke, Sovodnje ob Soči in Števerjan na Goriškem ter Ahten, Bardo, Dreka, Grmek, Naborjet - Ovčja vas, Podbonesec, Rezija, Sv. Lenart, Sovodnja, Srednje, Tipana in Trbiž na Videmskem;
- sedem občin, in sicer občini Milje in Trst na Tržaškem, občine Krmin, Gorica in Zagraj na Goriškem ter občini Fojda in Neme na Videmskem, ki so v območje vidne dvojezičnosti opredelile le določene kraje;
- pet občin, in sicer Tržič na Goriškem ter Čedad, Prapotno, Špeter in Tavorjana na Videmskem, ki trenutno niso vključene v območje izvajanja vidne dvojezičnosti, vendar spadajo na podlagi Uredbe predsednika republike z dne 12. septembra iz leta 2007 v pravno opredeljeno območje izvajanja zaščitnih določil Zakona št. 38/2001.

Fotografirali smo različne vrste javnih napisov, ki smo jih razvrstili v deset sklopov:

- kažipoti

- znaki za ime naselja

- table za označevanje imena ulic in trgov

- znaki za območje občine in območje pokrajine

- znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah

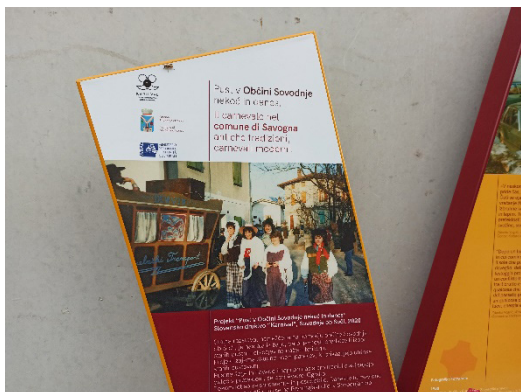
- znaki za imena služb, objektov in naprav

- 82
- znaki za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe

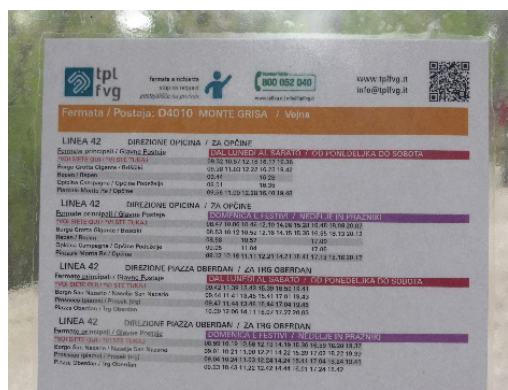
– turistična signalizacija

– napisi na zabojnikih za ločevanje odpadkov

- znaki na avtobusnih postajah, kot so vozni redi, imena avtobusnih postaj, znaki za avtobusno postajo in znaki na avtomatih za nakup vozovnic.

84 | Fotografije javnih napisov smo razvrstili tudi po jeziku na:

- slovenske, kjer so imena in napisi v celoti v slovenskem in italijanskem jeziku ali pa samo v slovenskem jeziku;
- italijanske, kjer so imena in napisi v celoti v italijanskem jeziku;
- delno slovenske, kjer so imena in napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenščini.

Fotografije smo posneli v obdobju od marca do oktobra 2021. Pred tem smo predhodno preverili, ali obstajajo popisi tabel na občinskih enotah. Ugotovili smo, da popisa javnih napisov ni. Zaradi tega smo se odločili, da sami določimo, kako in kje jih bomo fotografirali. Upoštevali smo metodologijo, ki jo je v predhodni sorodni raziskavi o vidni dvojezičnosti na furlansko govorečem območju v FJK opravil Franco Finco (2014) v sodelovanju z Deželno agencijo za furlanski jezik ARLEF.

Za vsako občino smo na podlagi občinskih statotov opredelili zaselke. Za vsak zaselek smo fotografirali javne napise na glavni ulici ali trgu oziroma na več ulicah in trgih v večjih urbanih centrih. Upoštevali smo pokrajinske ceste, večja križišča in krožišča ter avtocesto. Fotografirali smo pročelja stavb javnih služb, objektov in naprav, kot so občina, občinska knjižnica, občinska telovadnica, pošta, železniška postaja, karabinjerji, gasilci, policija, gozdarska policija, zdravstveni dom, pokopališče in podobno. Za vsak zaselek smo zbrali več vrst javnih napisov. Največ poudarka smo dali kažipotom in imenom zaselkov, ker vsebujejo toponomastiko. Za imena ulic in trgov smo zbrali pa enega ali več primerov na zaselek, upoštevajoč, da večina manjših zaselkov na tem območju nima ulic. Pri znakih za obveščanje o službah, objektih in napravah ter pri znakih za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe smo fotografirali več primerov, opazili pa smo, da se dinamika rabe jezika na občinskem območju ponavlja. Podobno se tudi raba jezika na avtobusnih postajah ponavlja na določenih območjih, zato smo vozne rede, imena avtobusnih postaj, avtomatov za vozovnice in znakov za avtobusno postajo fotografirali vzorčno oziroma samo nekatere primere za vsako občino. Ravno tako smo fotografirali tudi napise na zabojnikih za ločevanje odpadkov. Fotografirali smo tudi javne napise, ki določajo začetek občine ali pokrajine, ki smo jih srečali na poti, ter turistične table s poudarkom na turističnih točkah v zajetih zaselkih in mestih.

Fotografije je posnela ekipa sodelavk in sodelavcev: Zaira Vidau za Tržaško, Anja Škarabot za Goriško, Rudi Bartaloth za Kanalsko dolino, Luisa Cher za Terske doline, Sandro Quaglia za Rezijo in Aljaž Škrlep ter Elena Rucli za Benečijo. Posebna zahvala gre sodelavkam in sodelavcem na Videmskem za svetovanje pri analizi fotografij.

3.2 Tržaška pokrajina

Na Tržaškem smo posneli 1722 fotografij javnih napisov v vseh šestih občinah, in sicer Devin – Nabrežina, Dolina, Milje, Repentabor, Trst in Zgonik. Fotografije so navedene po številu, vrsti in jeziku v preglednici 3, na katero se sklicuje spodnja analiza po posamezni občini. Na tem območju smo zbrali 66 % fotografij povsem dvojezičnih javnih napisov, 10 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini in delno slovenščini ter 24 % fotografij z italijanskimi javnimi napisi.

V občinah Dolina,³ Repentabor⁴ in Zgonik⁵ so javni napisi skoraj povsem dvojezični, in sicer vsaj 90 % zbranih fotografij (v občini Dolina 91 % od skupno 249 fotografij, od katerih jih je 82 % povsem dvojezičnih in 9 % v italijanščini in delno v slovenščini; v občini Repentabor 92 % od skupno 122 fotografij, od katerih jih je 78 % povsem dvojezičnih in 14 % v italijanščini in delno v slovenščini; v občini Zgonik 94 % od skupno 252 fotografij, od katerih jih je 90 % povsem dvojezičnih in 4 % v italijanščini in delno v slovenščini). V vseh treh občinah so skoraj vsi kažipoti povsem ali delno dvojezični (v občini Dolina je od skupno osemdesetih fotografij kažipotov triinpetdeset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in devetnajst fotografij z delno dvojezičnimi napisi; v občini Repentabor je od skupno sedeminštiridesetih fotografij kažipotov triindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in sedemnajst fotografij z delno dvojezičnimi napisi; v občini Zgonik je od skupno devetinsedemdesetih fotografij kažipotov sedeminšestdeset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in osem fotografij z delno dvojezičnimi napisi). Fotografirana imena naselij, območja občine, turistična signalizacija, napisi na zabožnikih za ločevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente ter vozni redi avtobusov in imena avtobusnih postaj prevoznika TPL FVG so povsod dvojezični. V občini Dolina nimamo fotografij zabožnikov, ker poteka ločevanje odpadkov od vrat do vrat. V teh občinah so imena ulic redka, tako da smo fotografirali le eno dvojezično ime ulice v občini Dolina. Posneti znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah so v občinah Dolina in Zgonik večinoma dvojezični (v občini Dolina je od skupno štiriintridesetih fotografij teh znakov petindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi in štiri fotografije z delno dvojezičnimi napisi; v občini Zgonik je od skupno petnajstih fotografij teh znakov enajst fotografij s povsem dvojezičnimi napisi), v občini Repentabor pa so vsi dvojezični. Na občinskih stavbah v Dolini, na Colu in v Zgoniku so vsi napisi dvojezični. Tudi napisi na Sprejemnem centru naravnega rezervata doline Glinščice, občinskega gledališča, občinske knjižnice, sedeža civilne zaščite in občinskega zbirnega centra za odpadke v Boljuncu, občinske telovadnice v Dolini, pokopališča na Colu, obrtne cone Zgonik in vinoteke v Zgoniku so dvojezični (edino obvestilo o začasnem zaprtju vinoteke je bilo samo v italijanščini). Fotografirani znaki karabinjerjev v Dolini ter obvestila na pročelju pošte in poštnega nabiralnika v Zgoniku in Dolini (samo ime pošte v Dolini je dvojezično) so v italijanščini. Tudi fotografirani znaki za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe so večinoma dvojezični (v občini Dolina je od skupno sedemindvajsetih fotografij teh znakov enaindvajset fotografij s povsem dvojezičnimi napisi; v občini Repentabor je od skupno devetih fotografij teh znakov šest fotografij s povsem dvojezičnimi napisi, v občini Zgonik je od skupno trinajstih fotografij teh znakov osem fotografij s povsem dvojezičnimi napisi). Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali

³ V občini Dolina smo fotografije javnih napisov posneli v devetnajstih krajih. To so: Boljunec (Bagnoli), Boršt (Sant'Antonio in Bosco), Dolina (Dolina), Domjo (Domio), Draga (Sant'Elia), Gročana (Grozzana), Hervati (Ervatti), Jezero (San Lorenzo), Križpot (Crociana), Krmenka (Mattonaia), Kroglje (Crogole), Lakotiče (Lacotisce), Log (Log), Mačkolje (Caresana), Pesek (Pesek), Prebeneg (Prebeneg), Pulje (Puglie di Domio), Ricmanje (San Giuseppe della Chiusa) in Zabrežec (Moccò).

⁴ V občini Repentabor smo fotografije javnih napisov posneli v treh krajih. To so: Col (Col), Fernetiči (Ferneti) in Repen (Repen).

⁵ V občini Zgonik smo fotografije javnih napisov posneli v štirinajstih krajih. To so: Božje polje (Campo Sacro), Brišče (Bristie), Briščiki (Borgo Grotta Gigante), Deviščina (Devincina), Gabrovec (Gabrovizza), Koludrovca (Coludrozza), Križ (Santa Croce), Proseška postaja (Stazione Prosecco), Repnič (Rupinpiccolo), Salež (Sales), Samatorca (Samatorza), Trnovca (Ternova), Zagradec (Sagrado) in Zgonik (Sgonico).

javne napise na izhodih in vvhodih za Dolino, Zgonik in Fernetiče, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

V občini Devin - Nabrežina⁶ je visok delež fotografij s slovenskimi toponimi in napisi ob italijanskih, in sicer 80 %, od katerih so od skupno 423 fotografij skoraj tri četrtine (73 %) povsem dvojezične in 7 % v italijanščini in delno v slovenščini. Več kot tri četrtine (78 %) fotografiranih kaŝipotov je v glavnem povsem ali delno dvojezičnih (od skupno triinosemdesetih fotografij kaŝipotov je štiriinštirideset fotografij z dvojezičnimi napisi in enaindvajset fotografij z napisi v italijanščini in delno slovenščini). Vsa fotografirana imena naselij, območja občine, napisi na zaboŝnikih za ločevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente ter vozni redi avtobusov so povsem dvojezični. Napisi na avtomatu za nakup vozovnic v Devinu prevoznika TPL FVG so povsem dvojezični, medtem ko so napisi na avtomatu za nakup vozovnic v Šempolaju istega prevoznika TPL FVG samo v italijanščini. Fotografirali smo dve tabli z imeni ulic v Sesljanu, od katerih je bila ena v slovenščini in ena na območju naselja Portopiccolo v italijanščini. Tri četrtine fotografiranih znakov za obveščanje o sluŝbah, objektih in napravah so povsem ali delno dvojezične (od skupno enainpetdesetih fotografij teh znakov jih je trideset dvojezičnih in osem v italijanščini in delno slovenščini). Dobra polovica fotografiranih znakov za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe je dvojezičnih. Turistična signalizacija je skoraj povsem v italijanščini in slovenščini, le na napisih pred turistično informativno točko v Sesljanu Avtonomne deŝele FJK in na tabli o pešpoti programa INTERREG med Italijo in Avstrijo ni slovenščine. Dvojezične napise smo posneli na pročelju občinske stavbe in knjiŝnice, kraškega vodovoda ter zdravstvenega doma v Nabreŝini, na vhodu pokopališča v Cerovljah in Nabreŝini ter na pročelju vodovoda G. Randaccio koncesionarja Acegas v Štivanu. Prav tako sta dvojezični imeni pošt v Devinu in Sesljanu, ostali znaki na pročelju pošt in poštne nabiralniki v Devinu, Sesljanu in Šempolaju so v italijanščini. Samo v italijanščini pa so fotografirani napisi na pročelju gozdarske policije v Devinu, policijskega komisariata v Sesljanu in karabinjerjev v Nabreŝini. Samo v italijanščini so še fotografirana tabla z imenom začetka bivše pokrajine Gorica v Štivanu, znaki za avtobusno postajo prevoznika APT in plovni red pomorskega linijskega prometa prevoznika TPL FVG v Sesljanu. Na ŝelezniških postajah v Nabreŝini in Viŝovljah so vsi fotografirani znaki v italijanščini, le na ŝelezniški postaji v Viŝovljah so nekatera obvestila za potnike na oglasni deski tudi v slovenščini. V zbirnem centru za ločevanje odpadkov v Nabreŝini smo posneli fotografijo dvojezične table in fotografijo table samo v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vvhodih za Sesljan in Devin, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

V občini Trst⁷ smo fotografirali javne napise na območju vzhodnega in zahodnega Krasa ter v Lonjerju, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001, UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008 in UPD FJK št. 71 z dne 21. 3. 2012. Od skupno 586 fotografij javnih napisov jih je skoraj polovica (46 %) povsem dvojezičnih in dobra desetina (12 %) delno dvojezičnih. Tri petine (60 %) fotografiranih kaŝipotov so povsem ali delno dvojezične (od skupno 167 fotografij kaŝipotov jih je sedeminštirideset povsem dvojezičnih in štiriinpetdeset v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirana imena naselij so vsa dvojezična, vendar pod mnogimi tablamami so postavljeni kaŝipoti samo v italijanščini. Skoraj polovica (45 %) posnetih znakov za obveščanje o sluŝbah, objektih in napravah je prav tako dvojezičnih (od skupno enainšestdesetih fotografij teh znakov jih je štiriin dvajset povsem dvojezičnih, štiri pa so v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirani dvojezični znakov za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe je dobra tretjina (34 %; od skupno dvainosemdesetih fotografij teh znakov jih je šestindvajset povsem dvojezičnih, dve pa v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirani vozni redi na avtobusnih postajah in napisi na avtomatih za nakup vozovnic prevoznika TPL FVG so dvojezični, razen napisov na avtomatu za nakup vozovnic na območju sinhrotrona v Bazovici in imena avtobusne postaje ter postaje tramvaja

⁶ V občini Devin - Nabrežina smo fotografije javnih napisov posneli v sedemnajstih krajih. To so: Cerovlje (Ceroglie), Devin (Duino), Mavhinje (Malchina), Medjevas (Medeazza), Nabrežina (Aurisina), Nabrežina kamnolomi (Aurisina Cave), Nabrežina Kriŝ (Aurisina Santa Croce), Nabrežina postaja (Aurisina Stazione), Naselje Sv. Mavra (Borgo San Mauro), Praprot (Prepotto), Prečnik (Precenico), Ribiško naselje (Villaggio del Pescatore), Sesljan (Sistiana), Slivno (Slivia), Šempolaj (San Pelagio), Štivan (San Giovanni di Duino) in Viŝovlje (Visogliano).

⁷ V občini Trst smo fotografije javnih napisov posneli v enajstih krajih. To so: Bani (Banne), Bazovica (Basovizza), Ferlugi (Conconello), Gropada (Gropada), Kontovel (Contovello), Kriŝ (Santa Croce), Lonjer (Longera), Opčine (Opicina), Padriče (Padriciano), Prosek (Prosecco) in Trebče (Trebiciano).

na Nanoškem trgu na Opčinah, ki so v italijanščini. Fotografirana turistična signalizacija je dvojezična, izjema sta dve fotografirani turistični tabli na Kontovelu in Opčinah, ki sta delno dvojezični. Imena pošt v Bazovici, na Opčinah in Proseku so dvojezična, ostali znaki na pročelju pošt in poštni nabiralniki so v italijanščini. Fotografirana imena ulic na Opčinah, Proseku, v Bazovici in Lonjerju so samo v italijanščini, le v Bazovici smo fotografirali dvojezično ime Kosovelove ulice in na Opčinah trijezično ime Dunajske ceste, ki je bilo dodano pod tablo z imenom ulice v italijanščini. Napisi na zabojnikih za ločevanje odpadkov, ki jih upravlja koncesionar Acegas, so samo v italijanščini. Izjema so zabojniki za ločeno zbiranje vejevja, ki imajo dvojezični napis. Dvojezične napise smo fotografirali na pokopališču v Bazovici, Križu, na Kontovelu, Opčinah in Proseku. Zdravstveni dom na Opčinah ima dvojezično ime službe, ostali napisi na vhodu pa so v italijanščini. Na železniški postaji na Opčinah so vsi napisi v italijanščini, le zastopstvo slovenskih železnic ima dvojezični znak. V zbirnem centru za odpadke na Opčinah smo posneli dve fotografiji dvojezičnih napisov in eno fotografijo napisa samo v italijanščini. Občinska izpostava na Opčinah ima dvojezične zapise na vhodu, napisi na vhodu drugih služb, ki so zraven, pa so samo v italijanščini. Fotografirani znaki za karabinjerje in čistilno napravo koncesionarja Acegas v Bazovici, civilne zaščite v Križu ter gasilcev, policijskega komisariata, gozdarske policije in karabinjerjev na Opčinah so v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vhidih za Padriče, Trebče in Prosek, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini. Fotografirali smo tudi pročelje deželnega sedeža RAI na Ulici Fabio Severo v Trstu, na katerem je večjezično ime (v italijanščini, slovenščini in furlanščini), ostali napisi pa so v italijanščini.

V **občini Milje** smo fotografirali javne napise v naseljih Beloglav (Belpoggio), Čampore (Chiampore), Korošci (Santa Barbara), Lazaret (Lazaretto), Oreh (Noghere), Rabujez (Rabuiese), Štramar (Stramare), Vinjan (Vignano) in Žavlje (Aquilinia), kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008. Od skupno devetdesetih fotografij jih je skoraj polovica (49 %) povsem ali delno dvojezičnih (30 % fotografij ima dvojezične napise in 19 % v italijanščini in delno v slovenščini). Fotografirana imena naselij so dvojezična (osemnajst fotografij). V Žavljah smo fotografirali dvojezični znak za obveščanje o službah, objektih in napravah, dvojezično ime na vhodu pošte in dvojezične napise na avtomatu za nakup vozovnic ter v Orehu dvojezični vozni red na avtobusni postaji. Druge vrste fotografiranih javnih napisov so v italijanščini. Na avtocesti, ki jo upravlja koncesionar ANAS, smo fotografirali javne napise na izhodih in vhidih za Milje ter na priključku do meje v Rabujezu, na katerih so krajevni toponimi navedeni v slovenščini, ostali napisi pa v italijanščini.

Preglednica 3: Število fotografij javnih napisov v občinah na Tržaškem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA		TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILLO FOTOGRAFIJ (N=1718)			SKUPAJ V %													
	S	DS	I	DS	S	DS	I	DS	S	DS	I	DS	S	DS	I	DS	S	DS	I	S	DS	VSE	S	DS	I												
Devin - Nabrežina / Duino - Aurisina	44	21	18	73	0	0	1	0	1	4	0	1	30	8	13	21	2	23	21	0	18	53	0	6	39	0	0	24	0	2	310	31	82	423	73	7	19
Dolina / San Dorligo della Valle	53	19	8	42	0	0	1	0	0	9	0	0	25	4	5	13	0	2	21	0	6	22	0	0	0	0	19	0	0	205	23	21	249	82	9	8	
Milje (Muggia)	5	17	16	18	0	0	0	0	4	0	0	0	1	0	10	1	0	3	0	0	4	0	0	0	0	0	1	2	0	8	27	17	46	90	30	19	51
Repen-tabor / Monrupino	23	17	7	15	0	0	0	0	0	4	0	0	15	0	0	4	0	0	6	0	3	11	0	0	12	0	0	5	0	0	95	17	10	122	78	14	8
Trst (Trieste)	47	54	66	79	0	0	1	1	24	0	0	0	24	4	33	35	4	33	26	2	54	32	2	0	3	1	33	25	0	3	272	68	246	586	46	12	42
Zgonik (Sgonico)	67	8	4	55	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	4	10	1	2	8	0	5	28	0	0	36	0	0	13	0	0	228	9	15	252	90	4	6
Skupaj TS	239	136	119	282	0	0	3	1	29	17	0	1	106	16	65	84	7	63	82	2	90	146	2	6	90	1	34	88	0	13	1137	165	420	1722	66	10	24

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

3.3 Goriška pokrajina

Kot je razvidno iz preglednice 4, smo v osmih občinah na Goriškem (Doberdob, Gorica, Krmin, Ronke, Sovodnje ob Soči, Števerjan, Tržič in Zagraj) posneli 987 fotografij različnih vrst javnih napisov. Od teh jih je 34 % z javnimi napisi, ki so povsem dvojezični, in sicer v slovenskem in italijanskem jeziku, 6 % z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 60 % z javnimi napisi v italijanščini.⁸ Splošni prikaz kaže, da v javnih napisih sicer prevladuje italijanščina, vendar se položaj vidne dvojezičnosti močno razlikuje med posameznimi občinami.

Tri dvojezične občine, in sicer po padajočih odstotkih vidne dvojezičnosti: **Sovodnje ob Soči**,⁹ **Števerjan**¹⁰ in **Doberdob**,¹¹ imajo zelo visok odstotek dvojezičnih javnih napisov. Gre namreč za občinske uprave, ki jih vodijo slovensko govoreči županje in župani, hkrati pa je njihovo upravno osebje v glavnem prav tako dvojezično – vidna dvojezičnost se je udeležila še pred odobritvijo Zakona št. 38/2001. V teh treh občinah se fotografije z javnimi napisi razporejajo po jeziku tako:

- Sovodnje ob Soči: od skupno 134 posnetih fotografij je 81 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 3 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 16 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini;
- Števerjan: od skupno 43 posnetih fotografij je 79 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 9 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 12 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini;
- Doberdob: od skupno 114 posnetih fotografij je 73 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku, 4 % fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku ter 23 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini.

Če upoštevamo posnete fotografije javnih napisov v občinah Sovodnje ob Soči, Števerjan in Doberdob, opazimo, da so znaki na začetku in koncu zaselkov, table z imenom ulice ali trga, znaki območja občine ali pokrajine in turistična signalizacija povsem dvojezični. Pri kažipotih ter znakih za prepoved, omejitvev in izrecne odredbe opazimo, da so table, ki so jih postavile občine, v glavnem dvojezične, medtem ko koncesionarja za opravljanje javnih služb FVG Strade in ANAS v rabi slovenskih napisov na pokrajinskih cestah in avtocesti nista dosledna. Pri fotografijah napisov na vratih ali pročelij občinskih služb, objektov in naprav smo našli dvojezične napise, medtem ko državne službe, kot so karabinerji, nimajo dvojezičnih napisov. Napisi na pročelju pošte in poštne nabiralniku v Sovodnjah so v italijanščini. Poglavje zase so napisi na zabojnikih za ločevanje odpadkov, saj je teh na terenu le malo, ker poteka zbiranje odpadkov v teh občinah na domu. Fotografirani zabojniki imajo v glavnem dvojezični napis, za kar je poskrbel koncesionar ISA Isontina Ambiente. Avtobusne postaje imajo dvojezične vozne rede, za katere je poskrbel koncesionar TPL FVG, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT samo v italijanščini.

V **občini Gorica** smo poslikali javne napise na Oslavju (Oslavia), v Pevmi (Piuma), Podgori (Piedimonte), Štandrežu (Sant'Andrea) in Štmavru (San Mauro), kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008. Podatki trenutno niso spodbudni, saj med zbranim gradivom prevladujejo fotografije z javnimi napisi v italijanščini (63 % od skupno 166 fotografij), fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku je manj kot četrtina (23 %), ostalo (14 %) pa so fotografije z javnimi napisi v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku. Če upoštevamo tipologijo zbranih fotografij, opazimo, da so table na začetku in koncu zaselkov dvojezične, vendar v nekaterih primerih je napis imena občine pod napisom imena zaselka samo v italijanščini. Italijanski jezik prevladuje

⁸ Ponekod smo fotografirali napise v italijanskem in furlanskem jeziku, brez slovenščine, saj so nekatere občine tudi na pravno opredeljenem furlansko govorečem območju, a tega izrecno ne navajamo za namene pričujoče raziskave.

⁹ V občini Sovodnje ob Soči smo fotografije javnih napisov posneli v šestih krajih. To so: Gabrije (Gabria), Peč (Peci), Rubije (Rubbia), Rupa (Rupa), Sovodnje ob Soči (Savogna d'Isonzo) in Vrh (San Michele del Carso).

¹⁰ V občini Števerjan smo posneli fotografije v Števerjanu.

¹¹ V občini Doberdob smo fotografije javnih napisov posneli v dvanajstih krajih. To so: Boneti (Bonetti), Brni (Berne), Devetaki (Devetachi), Doberdob (Doberdò del Lago), Ferleti (Ferletti), Hišarji (Issari), Jamlje (Jamiano), Mikoli (Micoli), Palkišče (Palchisce), Poljane (Marcottini), Sabliči (Sablici) in Vižintini (Visintini).

v kaŝipotih (devetnajst fotografij od skupno dvaintridesetih fotografij kaŝipotov), imenih ulic ali trgov (trideset fotografij od skupno ŝtiridesetih fotografij imen ulic in trgov), znakov za prepoved, omejitvev, nevarnost in izrecne odredbe (enaintrideset fotografij od skupno sedemintridesetih fotografij teh znakov) ter na proĉeljih javnih sluŝb, objektov in naprav (dvanajst fotografij od skupno osemnajstih fotografij teh znakov). Tudi pri fotografijah z javnimi napisi za obveščanje o sluŝbah, objektih in napravah prevladuje italijanščina (devet fotografij od skupno petnajstih fotografij teh znakov), a smo vendarle opazili nekaj veĉ napisov v slovenščini v primerjavi z ostalimi prej navedenimi vrstami javnih napisov. Zaboŝnikov za loĉevanje odpadkov je na terenu malo, ker poteka zbiranje odpadkov tudi v goriški občini na domu. Fotografirani zaboŝniki imajo v glavnem dvojeziĉni napis, za kar je poskrbel koncesionar ISA Isontina Ambiente. Avtobusne postaje imajo dvojeziĉne vozne rede, za katere je poskrbel koncesionar TPL FVG, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT samo v italijanščini. Slovenske toponime in napise smo zasledili na nekaterih kaŝipotih odseka avtoceste iz Gradišĉa proti Štandreŝu.

Obĉini Krmin in Zagraj sta se opredelili za vkljuĉitev krajev, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojeziĉnosti po 10. ĉlenu Zakona ŝt. 38/2001 in UPD FJK ŝt. 346 z dne 18. 12. 2008. V krminski občini smo poslikali javne napise v krajih Ceglo (Zegla), Monte (Monte), Montona (Montona), Novalje (Novali), Plešivo (Plessiva), Pradeŝ (Pradis) in Subida (Subida). V omenjenih krajih krminske občine je zbranih fotografij z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku (36 % od skupno petinpetdesetih fotografij) ter v italijanskem in delno slovenskem jeziku (11 %) manj kot polovica (skupaj 47 %). V zagrajski občini smo fotografirali javne napise v Petovljah (Peteano), Ušjih (Boschini) in Zdravšĉinah (Poggio Terza Armata), med katerimi prevladujejo fotografije z javnimi napisi v italijanščini (78 % od skupno enainpetdesetih fotografij), fotografije z javnimi napisi v italijanskem in slovenskem jeziku (18 %) ter v italijanskem jeziku in delno v slovenskem jeziku (4 %) doseŝejo nekaj ĉez petino odstotkov (22 %). V obeh obĉinah so fotografije z imeni zaselkov v italijanskem in slovenskem jeziku (izjema je tabla z imenom konca zaselka Zdravšĉine samo v italijanščini). Kaŝipoti, ki jih je postavila bivša pokrajina Gorica, so v treh jezikih (italijanščini, furlanščini in slovenščini), ostali pa v italijanščini. Pri imenih ulic in trgov ter napisih na proĉeljih javnih sluŝb, objektov in naprav so zbrane fotografije javnih napisov samo v italijanskem jeziku. Tudi javni napisi za obveščanje o sluŝbah, objektih in napravah ter znaki za prepoved, omejitvev, nevarnost in izrecne odredbe so v glavnem v obeh obĉinah enojeziĉni (izjema so fotografija dvojeziĉne table za obveščanje o karabinjerjih v občini Krmin ter dve fotografiji dvojeziĉnih tabel o nevarnosti v občini Zagraj). Slovenščino smo zasledili na napisih na zaboŝnikih za loĉevanje odpadkov koncesionarja ISA Isontina Ambiente in na vozni redih avtobusov prevoznika TPL FVG v občini Zagraj, medtem ko so znaki za avtobusno postajo prevoznika APT v občini Krmin samo v italijanščini.

Poseben primer je **obĉina Ronke**,¹² kjer smo zasledili dvojeziĉne napise predvsem na tablah za obveščanje o sluŝbah, objektih in napravah ter na proĉelju treh javnih objektov, in sicer obĉinske knjiŝnice in pošte v Ronkah ter Ville de Dottori pri Sv. Vidu. Sicer pa je veĉina zbranih fotografij z javnimi napisi v italijanskem jeziku (72 % od skupno 195 fotografij), tiste v italijanskem in slovenskem jeziku (21 %) ter v italijanskem in delno slovenskem jeziku (7 %) doseŝejo nekaj ĉez ĉetrtno odstotkov (skupaj 28 %). Imena zaselkov so samo v italijanščini. Pri imenih ulic in trgov smo fotografirali dve dvojeziĉni tabli, ostalo je v italijanščini. Fotografirani vozni redi prevoznika TPL FVG so dvojeziĉni. Fotografirali smo tudi dve dvojeziĉni obvestili o prevozu podjetja APT v Ronkah. Zaboŝji za smeti so redki zaradi zbiranja smeti od vrat do vrat, fotografija zaboŝnika koncesionarja ISA Isontina Ambiente ima dvojeziĉen napis. Fotografirali smo tudi javne napise na proĉelju letališĉa Trieste Airport Friuli Venezia Giulia, kjer pa nismo zasledili slovenščine. Kaŝipoti na cesti proti letališĉu so delno dvojeziĉni, in sicer imajo dvojeziĉni napis imen nekaterih krajev. Ostali poslikani kaŝipoti v občini Ronke so v italijanščini. V Ronkah smo fotografirali tudi javne napise na ŝelezniški postaji, kjer ni nobenega napisa v slovenščini. Tudi na izhodih in vhodih na avtocesto za Ronke nismo našli slovenskih napisov.

Obĉina Trŝiĉ¹³ se trenutno ni opredelila za obmoĉje vidne dvojeziĉnosti in zaradi tega ni vkljuĉena v deŝelne uredbe, ki doloĉajo obmoĉje njenega izvajanja. Fotografiranje javnih napisov na trŝiškem

¹² V občini Ronke smo fotografije javnih napisov posneli v petih krajih. To so: Romjan (Vermeigliano), Ronke (Ronchi dei Legionari), Selce (Selz), Solešĉan (Soleschiano) in Sveti Vid (San Vito).

¹³ V občini Trŝiĉ smo fotografije posneli v Trŝiĉu.

občinskem območju potrjuje, da se tu ne izvaja vidne dvojezičnosti, saj smo od skupnih 229 fotografij javnih napisov zasledili le štiri fotografije s slovenskim napisom: večjezični napis Službe za zemljiško knjigo Avtonomne dežele FJK (v italijanščini, slovenščini in nemščini), večjezični napis na pročelju stavbe Papparotti Dieudonné v Tržiču (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini) in večjezična znaka za nevarnost na plaži v kraju Marina Julia (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini). V Tržiču smo fotografirali tudi javne napise na železniški postaji, kjer ni nobenega napisa v slovenščini. Tudi na avtocesti pri Ližercu ter na izhodu in vhodu za Tržič nismo našli slovenskih napisov.

Preglednica 4: Število fotografij javnih napisov v občinah na Goriškem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA		TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILLO FOTOGRAFIJ (N = 994)				SKUPAJ V %														
	S	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	DS	I	DS	S	DS	I	VSE	S	DS	I														
Doberdob / Doberdó del Lago	20	2	10	13	0	0	12	0	0	30	1	0	0	2	0	0	7	0	1	10	2	3	10	0	2	1	0	2	0	0	83	5	26	114	73	4	23		
Gorica (Gorizia)	5	8	19	3	5	0	10	0	30	1	0	0	3	3	9	6	0	0	12	2	4	31	12	5	0	2	2	1	1	5	0	1	39	23	104	166	23	14	63
Krmin (Gormons)	9	5	7	8	0	0	0	0	3	0	0	0	1	0	5	0	0	1	0	0	0	6	0	0	0	1	0	0	1	20	6	29	55	36	11	53			
Ronke (Ronchi dei Legionari)	0	8	13	0	0	12	2	0	23	1	0	0	27	5	20	3	0	0	36	1	0	36	0	0	0	1	0	0	6	0	1	41	13	141	195	21	7	72	
Sovodnje ob Soči / Savogna d'Isonzo)	38	2	5	6	0	0	23	0	0	2	0	0	18	1	0	6	1	3	9	0	10	3	10	3	0	1	0	2	0	3	108	4	22	134	81	3	16		
Števerjan / San Floriano del Collio	12	1	0	2	0	0	1	0	0	3	0	0	4	2	4	2	0	1	7	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	34	4	5	43	79	9	12			
Trzic (Monfalcone)	0	0	61	0	0	3	0	0	15	0	0	3	0	0	35	2	0	59	0	2	44	0	44	0	0	0	1	0	0	2	2	225	229	1	1	98			
Zagrai (Sagrado)	1	2	2	3	0	1	0	0	14	0	0	0	0	0	6	0	0	3	2	0	13	0	13	0	0	1	2	0	1	9	2	40	51	18	4	78			
Skupaj GO	85	28	117	35	5	16	48	0	85	9	0	3	60	11	80	29	3	117	32	7	152	13	13	3	10	9	2	2	16	0	10	336	59	592	987	34	6	60	

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

3.4 Videmska pokrajina

Na Videmskem smo posneli 1796 fotografij javnih napisov v **Benečiji, Kanalski dolini, Terskih dolinah in Režiji**, ki so po številu, vrsti in jeziku navedene v preglednici 5, na katero se sklicuje spodnja analiza po posamezni občini. Na tem območju smo zbrali 29 % fotografij povsem dvojezičnih javnih napisov, 12 % fotografij z javnimi napisi v italijanščini in delno slovenščini ter 59 % fotografij z italijanskimi javnimi napisi.¹⁴

Analiza zbranega fotografskega gradiva javnih napisov potrjuje, da je na tem območju raba krajevnih različic slovenskega jezika v toponimih in drugih javnih napisih ustaljena predvsem pri navajanju imen zaselkov in ledinskih imen ter imenih občine na pročelju občinskih stavb, znakov območja občine in tablah imen zaselkov. Na tablah z imenom nekaterih pokrajinskih cest je ime Pokrajine Videm navedeno kot »videmska pokrajina«.

V **Kanalski dolini** smo fotografirali javne napise v občinah Naborjet - Ovčja vas in Trbiž,¹⁵ kjer se slovenščina pojavlja pri manj kot tretjini fotografij javnih napisov. Krajevni javni upravitelji menijo, da bi bilo treba enakovredno uporabljati vse štiri jezike, ki so v obeh občinah pravno priznani, in sicer poleg italijanščine in slovenščine še nemščino in furlanščino. Preverjanje na terenu je pokazalo, da tudi na ravni večjezičnosti ni konkretnih rezultatov, saj smo dosledno rabo štirih jezikov zasledili le na tablah z napisoma dobrodošli in nasvidenje na začetku in koncu zaselkov ter na pročeljih nekaterih javnih služb in objektov. Upoštevati moramo, da cestna pravila o postavljanju cestnih znakov prostorsko omejujejo rabo večjezičnih imen v imenih zaselkov in na kažipotih. Vendar slovenščine in večjezičnosti v glavnem ni niti na turističnih tablah, kjer v rabi več jezikov ni formalnih omejitev.

V **občini Naborjet - Ovčja vas** smo posneli šestinsedemdeset fotografij javnih napisov.¹⁶ Niti desetina (8 %) fotografij javnih napisov je v italijanskem in slovenskem jeziku, petina (20 %) fotografij ima javne napise v italijanščini in delno v slovenščini, ostale fotografije javnih napisov, to je 72 %, so v italijanščini. Slovenščino smo zasledili na polovici kažipotov (od osemnajstih fotografij kažipotov so napisi na šestih kažipotih povsem dvojezični, napisi na dodatnih treh kažipotih pa so v italijanščini in delno v slovenščini). Omenjeni kažipoti s slovenskimi toponimi so v glavnem postavljeni na državni cesti od Lipalje vasi do Ukev, ki jo upravlja koncesionar FVG STRADE. Imena zaselkov so v italijanščini z napisom dobrodošli v štirih jezikih (italijanščini, nemščini, slovenščini in furlanščini). Slovenska imena krajev smo fotografirali še na kažipotu planinskih poti v Ukvah, kjer smo fotografirali še tri turistične table z napisom v italijanščini in angleščini ter navedbo slovenskih toponimov. Na pročelju beneške palače v Naborjetu je napis Etnografskega muzeja in urnika tudi v slovenščini. Fotografirali smo tudi table na železniški postaji Ukve - Ovčja vas, kjer ni slovenskih napisov. Prav tako nismo zasledili slovenskih napisov na avtobusnih postajah ali zabojskih za ločevanje odpadkov.

V **občini Trbiž** smo na 174 posnetih fotografijah našli še manj slovenskih napisov kot v občini Naborjet - Ovčja vas, saj je 86 % vseh fotografij javnih napisov v italijanskem jeziku, le 6 % v italijanskem in slovenskem jeziku in dodatnih 9 % v italijanskem in delno slovenskem jeziku.¹⁷ V zdravstvenem domu na Trbižu, ki spada pod okrilje Univerzitetne zdravstvene enote Srednje Furlanije (bivše Tretje zdravstvene enote Zgornje - Gričevnate - Srednje Furlanije), smo posneli štiri fotografije večjezičnih javnih napisov z imeni ordinacij in uradnimi urami (v italijanskem, nemškem, furlanskem in slovenskem jeziku). Občina Trbiž ima na pročelju občinskega sedeža (municipio, Rathaus, županstvo, municipi) in na sedežu občinske knjižnice štirijezični napis (v italijanščini, nemščini, slovenščini in furlanščini). Štirijezično imenovanje z urnikom smo posneli tudi na pročelju Gozdarske postaje na Trbižu. V Kokovi je na cerkvi nameščena

¹⁴ Ponekod smo fotografirali napise v italijanskem in furlanskem jeziku, brez slovenščine, saj so nekatere občine tudi na pravno opredeljenem furlansko govorečem območju, a tega izrecno ne navajamo za namene pričujoče raziskave.

¹⁵ V Kanalski dolini je tradicionalno slovensko govoreče območje tudi zaselek Lipalja vas v občini Tablja, ki pa ni zajet v območje izvajanja Zakona št. 38/2001.

¹⁶ V občini Naborjet - Ovčja vas smo fotografije javnih napisov posneli v šestih krajih. To so: Lužnica (Bagni di Lusnizza), Naborjet (Malborghetto), Ovčja vas (Valbruna), Šenkatrija (St. Caterina), Ukve (Ugovizza) in Zajzera (Val Saisera).

¹⁷ V občini Trbiž smo fotografije javnih napisov posneli v devetih krajih. To so: Bela peč (Fusine di Val Romana), Belopeška jezera (Laghi di Fusine), Kokova (Cocchau), Mrzla voda (Riofreddo), Predel (Predil), Rabelj (Cave del Predil), Sv. Anton (Sant'Antonio), Trbiž (Tarvisio) in Žabnice (Camporosso).

štirijezična turistična tabla (v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini). V Žabnicah ima blagajna žičnice za Višarje podjetja Promoturismo večjezične zunanje napise (dve fotografiji z napisi v italijanščini, slovenščini, nemščini in angleščini). Na Belopeških jezerih smo fotografirali štiri jezično občinsko tablo za parkirišče z urnikom in cenikom. V Rajblju smo posneli trijezični opozorilni znak (v italijanščini, nemščini in slovenščini) na parkirišču pred krajevnim pokopališčem. Slovenščino smo zasledili še na štiri jezični tabli Rabeljske pokrajinske ceste, ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na državni cesti od Ukev do Trbiža, ki jo upravlja koncesionar ANAS, ni slovenskih toponimov. Prav tako nismo zasledili slovenskih napisov na avtobusnih postajah ali zabojnikih za ločevanje odpadkov. Na avtocestnem odseku z izhodi za kraje v Kanalski dolini, in sicer za Trbiž, Naborjet in Ovčjo vas, ki ga upravlja koncesionar Autostrade per l'Italia, nismo našli slovenskih imen zaselkov na kaŕipotih ali drugih javnih napisov v slovenščini.

V občini Rezija smo posneli 169 fotografij javnih napisov. Na dobri polovici (51 %) fotografij so toponimi in besede tudi v rezijanščini, in sicer enakovredno v italijanščini in rezijanščini (37 %) ter v italijanščini in delno v rezijanščini (14 %). Vendar napisi v rezijanščini na večini fotografiranih tabel niso zapisani v skladu s slovenskim pravopisom za rezijanščino Hana Steenwijka, ki je uveljavljen na strokovni ravni ter v splošni rabi tudi v medijih in publikacijah.¹⁸ Table s toponimi in drugimi besedami, ki niso zapisane v skladu s Steenwijkovim pravopisom, je postavila občina pod vodstvom ŕupana Sergia Chineseja, ki si je zamislil nesistemski pravopis z zapisovanjem rezijanščine na »italijanski naĕin« (Šekli 2015, 210).

Navajamo nekaj primerov fotografiranih zapisov, ki niso v skladu s Steenwijkovim pravopisom:

– raba ĕrke z namesto ĕrke c v toponimih:

- Ravanzä (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Ravanca (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);
- Lipoväz (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Lipovac (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);
- ta-pod Zarkwo (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), ta-pod Carkwo (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);
- Solbiza (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Solbica (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);

– raba znaĕilnih naglasnih znamenj za rezijanščino:

- Bilä (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Bila (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);
- Buške (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Buškë (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom);
- Korüto (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Korïto (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom).

– zapisovanje imen sluŕb ali objektov:

- Rošajanskë kumün (zapis, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), Rozajanski kumün (zapis v skladu s Steenwijkovim pravopisom).

V občini Rezija smo fotografije javnih napisov posneli v dvaintridesetih krajih. To so: Barmen (Barman), Bila (San Giorgio), Brajda (Braidà), Ćentral (Centrale Elettrica), Gözd (Gost), Gurinjë (Origne), Karnïca (Sella Carnizza), Korïto (Coritis), Kriŕzaca (Crisacis), Ladïna (Ladina), Lipovac (Lipovaz), Liŕĕaca (Lischiazze), Lönïĕiĕĕĕ (Longisge), Oblazi (Oblase), Martinji Läs (Martignilas), Njivice (Stavoli Gnivizza), Njiwa (Gniva), Osoanë (Oseacco), Pöjë (Poje), Ravanca (Prato), Ronk (Ronch), Solbica (Stolvizza), ta-na te Plaze (Plase), ta-par Mustu (Ponte Rop – levi breg), ta-pod Klancon (Poclanaz), ta-pud Njiwo (Sotto Gniva), ta-pod Rubïdo (Sotto Robida), ta-par Tigu (Tigo), ta-par Sjëje (Croce Rossa), ta-za Mlinon (Zamlin), tu-w Robo (Ponte Rop – desni breg) in Uĕja (Uccea).

¹⁸ O slovnici in zapisovanju rezijanščine obstaja več strokovnih besedil, med njimi tudi ŕtudije jezikoslovcev Roberta Dapita z Univerze v Vidmu, Hana Steenwijka z Univerze v Padovi in Mateja Šeklija z Univerze v Ljubljani. Glej Dapit (2005), Steenwijk (1994, 1999, 2005, 2010) in Šekli (2015).

Od skupno dvainšestdesetih fotografij javnih napisov v italijanščini in rezijanščini se na enainpetdesetih fotografijah pojavi zapis v rezijanščini, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom, na ostalih fotografijah pa je ime kraja zapisano v rezijanščini po Steenwijkovem standardu. Od skupno devetindvajsetih fotografij kažipotov so na trinajstih toponimi v italijanščini in rezijanščini, od katerih je na desetih fotografijah zapis v rezijanščini, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom, ter v italijanščini in delno v rezijanščini na dodatnih osmih kažipotih. Imena zaselkov so na fotografiranih tablah navedena v italijanščini in rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom. Podobno se imena ulic na fotografijah pojavijo v italijanščini in rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom. Na fotografiranih znakih območja občine se pojavijo različne kombinacije jezikov: napisi v italijanščini in rezijanščini (dve fotografiji), v italijanščini in delno rezijanščini (dve fotografiji) ter izključno v italijanščini (štiri fotografije).

Rezijanščino se uporablja tudi na tablah, ki obveščajo o službah, objektih in napravah. Med zbiranjem fotografij na terenu smo posneli devetindvajset fotografij take vrste tabel. Od teh je na sedmih fotografijah javni napis v italijanščini in rezijanščini (od katerih se na štirih fotografijah pojavi zapis rezijanske besede, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom), na enajstih fotografijah v italijanščini in delno v rezijanščini, ostale (enajst fotografij) so v italijanščini. Ime občine, ki smo ga fotografirali na občinski stavbi v Ravanci, je v rezijanščini z zapisom, ki ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom: Comune di Resia – Rošajanskë kumün, beseda Municipio pa je samo v italijanščini. Na trinajstih fotografijah pročelij drugih služb in javnih objektov, in sicer pošte, zdravstvenega doma in vhoda sprejemnega centra Julijskih Predalp v Ravanci, gozdarske policije v Lipavacu ter občinske knjižnice na Solbici, ni napisov v rezijanščini.

Na podlagi zbranih fotografij se rezijanščine v glavnem ne uporablja pri znakih za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe. Edino na dveh fotografijah tabel Avtonomne dežele FJK na Solbici in kraju ta-za Mlinon se pojavi napis prepovedi netenja ognja v slovenščini. Fotografirali smo imena avtobusnih postaj (2 fotografiji) v italijanščini in rezijanščini, vendar na eni fotografiji rezijanski zapis imena avtobusne postaje ni v skladu s Steenwijkovim pravopisom. Na hrbtni strani teh tabel je napis Pokrajina Videm v italijanskem in furlanskem jeziku (Provincia di Udine – Provincie di Udin). Urniki avtobusov prevoznika TPL FVG so v italijanščini. Na zaboju za ločevanje odpadkov koncesionarja NET so napisi v italijanščini.

V **Terskih dolinah** smo fotografirali javne napise v občinah Bardo in Tipana.

V **občini Bardo** smo zbrali štiriintrideset fotografij javnih napisov, na katerih je kar na 94 % fotografiranih javnih napisov prisotna slovenščina enakovredno ob italijanščini (47 % fotografij) ali delno ob italijanščini (47 %).¹⁹ Samo na dveh fotografijah so javni napisi povsem v italijanščini. Med fotografijami s slovenskim napisom prevladujejo kažipoti (skupaj devet fotografij kažipotov, od katerih je sedem fotografij dvojezičnih kažipotov, dve fotografiji pa sta s toponimi v italijanščini in delno v slovenščini) in imena zaselkov (štirinajst fotografij), pri katerih so vsa imena zaselkov navedena dvojezično, ime občine in navajanje nadmorske višine pa samo v italijanščini. Ponekod so postavljene table z ledinskimi imeni samo v slovenščini (dve fotografiji), in sicer Dolina v Zavarhu in Méukići v Sedliščih. Fotografirani znak za obveščanje o najbližji karabinjerski postaji je v italijanščini. Na pročelju občinske stavbe v Bardu je dvojezični napis Municipio di Lusevera – Komun Bardo. Imena avtobusnih postaj (šest fotografij) so v italijanščini in slovenščini. Poštni urad v Bardu ima znak v italijanskem jeziku. V tej občini nimamo fotografij zaboju za ločevanje odpadkov, ker jih zbirajo na domu.

V **občini Tipana** smo zbrali triintrideset fotografij javnih napisov, na katerih je kar v 100 % primerov prisotna slovenščina enakovredno ob italijanščini (42 % fotografij) ali delno ob italijanščini (58 %).²⁰ Med posnetimi fotografijami prevladujejo kažipoti (skupaj deset fotografij kažipotov, od katerih je pet fotografij dvojezičnih kažipotov in pet fotografij s toponimi v italijanščini in delno v slovenščini) in imena zaselkov (trinajst fotografij), pri katerih so vsa imena zaselkov navedena dvojezično s pripisanim imenom občine samo v italijanščini; na eni fotografiji je ime Tipane v celoti dvojezično, ker ni zraven napisa imena občine. Na koncu nekaterih zaselkov, na primer v Prosnidu in Viškorši, smo fotografirali table s poslovnim pozdravom v petih

¹⁹ V občini Bardo smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Bardo (Lusevera), Podbardo (Cesariis), Mužac (Musi), Njivica (Vedronza), Sedlišča (Micottis), Ter (Pradielis) in Zavrh (Viillanova delle Grotte).

²⁰ V občini Tipana smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Brezje (Montemaggiore), Debeleš (Debellis), Plešišče (Platischis), Prosnid (Prossenico), Raune (Pontesambo), Tipana (Taipana) in Viškorša (Monteaperta).

jezikih (italijanščini, slovenščini, angleščini, nemščini in furlanščini). Fotografirali smo tudi table ledinskih imen v slovenščini, in sicer Horenji konac v Pleštišču, Podnjive v Viškorši, Kolarje v Prosnidu in Nauokičeni v Tipani (štiri fotografije). Na pročelju občinske stavbe v Tipani je dvojezični napis Comune di Tipana – Tipajski komun. Med znaki za obveščanje o službah in objektih imamo fotografijo s trijezično dobrodošlico v Karnajsko in Nediške doline na začetku območja tipanske občine ter fotografijo z dvojezičnim napisom, ki napotuje k občinski stavbi v Tipani. Fotografirali smo tablo začetka tipanske občine z imenom v italijanščini in dobrodošlico v petih jezikih (italijanščini, slovenščini, angleščini, nemščini in furlanščini – dve fotografiji). Slovenščino smo zasledili še na trijezični tabli Karnajske pokrajinske ceste (v italijanščini, furlanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Ostalih vrst napisov nismo našli.

V preostalih občinah v **Benečiji** je položaj vidne dvojezičnosti zelo raznolik. Na podlagi fotografiranih javnih napisov na terenu so se **občine Grmek** (101 fotografija javnih napisov),²¹ **Srednje** (131 fotografij javnih napisov)²² in **Špeter** (140 fotografij javnih napisov)²³ najbolj odrezale, saj je slovenščina prisotna v celoti ali delno na več kot dveh tretjinah fotografiranih javnih napisov (v občini Grmek 72 %, v občini Srednje 68 % in v občini Špeter 68 %). Od teh je med nekaj manj kot tretjino in dvema tretjinama fotografij javnih napisov popolnoma dvojezičnih (Grmek 64 %, Srednje 31 % in Špeter 44 %) ter od manj kot desetine do nekaj manj kot dveh petin fotografij javnih napisov v italijanščini in delno v slovenščini (Grmek 8 %, Srednje 37 % in Špeter 24 %). Po vrsti fotografiranih javnih napisov s slovenskim toponimom ob italijanskem prevladujejo kažipoti. Fotografirana imena zaselkov so v vseh treh občinah dvojezična, vendar v občini Grmek v celoti tudi z dvojezičnim imenom občine, medtem ko je v občinah Srednje in Špeter ime naselja dvojezično s pripisom imena občine samo v italijanščini. V občinah Srednje in Špeter smo fotografirali tudi imena ulic in našli ulice z imenom navedenim v italijanščini in slovenščini (vseh pet posnetih fotografij v občini Srednje ima napise v celoti dvojezične; od skupnih šest posnetih fotografij v občini Špeter sta na dveh napisa imena ulice povsem dvojezična, na treh je ime ulice dvojezično, dodatni napisi na tabli so v italijanščini in na eni fotografiji je ime ulice samo v italijanščini). Na fotografijah območja občine so imena občin dvojezična (na tablah, posnetih v občini Špeter, je ime dvojezično z napisom občina samo v italijanščini); slovenska imena občin so navedena v krajevni različici (Garmak, Sriednje in Špietar). Slovenščino zasledimo še na fotografiranih znakih za obveščanje o službah, objektih in napravah (na treh fotografijah od skupnih petih v občini Grmek, na štirih fotografijah od skupnih šestih v občini Srednje ter na treh fotografijah od skupnih petnajstih v občini Špeter). Na občinski stavbi občine Grmek v Hlodiču smo fotografirali dvojezični napis Municipio – Kamun in enojezični znak pred stavbo karabinjerjev. V občini Srednje smo na štirih fotografijah posneli napise samo v italijanščini, in sicer na pokopališču v Černečah in pročelju pošte ter na poštnem nabiralniku v Srednjah. V občini Špeter smo na pročelju pošte, karabinjerjev in občinske knjižnice fotografirali napis v italijanščini (štiri fotografije). Na pročelju občinske stavbe v Špetru smo fotografirali večjezični napis San Pietro al Natisone Municipio in v manjši pisavi Kamun, Občina, Rathaus, Hotel de Ville, Town Hall. Slovenščino smo zasledili še na dvojezični tabli Sauonske pokrajinske ceste (v italijanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na posnetih fotografijah znakov za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe so v vseh treh občinah napisi samo v italijanščini (štirinajst fotografij v občini Grmek, štirinajst fotografij v občini Srednje in osemnajst fotografij v občini Špeter). Pri turistični signalizaciji smo fotografirali slovensko tablo v Špetru, dve fotografiji z napisom v italijanščini in delno v slovenščini v občini Grmek (tu smo

²¹ V občini Grmek smo fotografije javnih napisov posneli v dvajsetih krajih. To so: Arbida (Arbida), Dolenje Bardo (Brida Inferiore), Dolina (Dolina), Gorenje Bardo (Brida Superiore), Hlodič (Clodig), Hostne (Costne), Kanalac (Canalaz), Liesa (Liessa), Log (Loch), Lombaj (Lombai), Mali Garmak (Grimacco Inferiore), Platac (Plataz), Podlak (Podlach), Seuce (Seuza), Skale (Scale), Slapovik (Slapovicco), Topolove (Topolò), Veliki Garmak (Grimacco Superiore), Zaločilo (Rucchin) in Zverinac (Sverinaz).

²² V občini Srednje smo fotografije javnih napisov posneli v devetnajstih krajih. To so: Bajar (Baiar), Černeče (Cernetig), Dolenji Tarbij (Tribil Inferiore), Duge (Dughe), Gnjuduca (Gnidovizza), Gorenji Tarbij (Tribil Superiore), Klinac (Clinaz), Kobilca (Cobilza), Melina (Melina), Oblica (Oblizza), Podgora (Podgora), Podsriednje (Postregna), Polica (Polizza), Preserje (Presserie), Raune (Raune), Sriednje (Stregna), Urataca (Urataza), Varh (Varch) in Zamir (Zamir).

²³ V občini Srednje smo fotografije javnih napisov posneli v dvaindvajsetih krajih. To so: Ažla (Azzida), Barnas (Vernasso), Bečja (Becis), Bjarč (Biarzo), Cedron (Cedron), Čebaj (Chiabai), Gorenja (Goregnis), Gorenj Barnas (Vernassino), Klenje (Clenia), Kočebar (Cocevaro), Koreda (Correda), Kuosta (Costa), Lipa (Tiglio), Mečana (Mezzana), Muost Puint (Ponte San Quirino), Nokula (Oculis), Petjag (Ponteacco), Pod Barnas (Sottovernassino), Puoja (Puoie), Sarženta (Sorzentto), Špietar (San Pietro al Natisone) in Tarpeč (Tarpezzo).

fotografirali še štiri napise v italijanščini) in tri fotografije z napisom v italijanščini in delno v slovenščini v občini Srednje (tu smo fotografirali še štiri napise v italijanščini). Na avtobusnih postajah v občinah Grmek in Špeter smo fotografirali dvojezična imena avtobusnih postaj (izjema je ena avtobusna postaja v sedišču Špetra). Na avtobusnih postajah so postavljene tudi table o Pokrajini Videm, kjer je ime pokrajine navedeno v italijanščini in furlanščini. V vseh treh občinah so fotografirani vozni redi avtobusov v italijanščini. Na fotografijah zabojnikov za ločevanje odpadkov v občinah Grmek in Srednje, ki jih upravlja koncesionar NET, nismo zasledili slovenščine. Spomnimo, da se občina Špeter formalno ni vključila v dvojezično območje (ni navedena v zadevnih deželnih uredbah), vendar jo na podlagi terenskega preverjanja udejanja.

V občinah **Podbonesec**²⁴ (236 fotografij javnih napisov), **Sovodnja**²⁵ (102 fotografij javnih napisov) in **Sv. Lenart**²⁶ (87 fotografij javnih napisov) je približno polovica posnetih fotografij z javnimi napisi v italijanščini in slovenščini (v občini Podbonesec 53 %, občini Sovodnja 51 % in občini Sv. Lenart 45 %) ali v italijanščini in delno v slovenščini (v občini Podbonesec 3 %, občini Sovodnja 4 % in občini Sv. Lenart 3 %). Imena zaselkov so v vseh treh občinah v glavnem napisana dvojezično. Na fotografijah območja občine so imena občin Sovodnja in Sv. Lenart dvojezična, medtem ko so v občini Podbonesec table območja občine enojezične z večjezičnim napisom »dobrodošli« (v italijanščini, slovenščini, angleščini in nemščini). Imena občin v slovenščini so na tablah območja občine, imen zaselkov in avtobusnih postaj navedena v krajevni različici (Podbuniesac, Sauodnja in Svet Lienart). Izrazito manj slovenskih toponimov najdemo na kažipotih (v občini Podbonesec na petih od skupaj osemindvajsetih fotografij, v občini Sovodnja na šestih od skupaj osemnajstih fotografij in v občini Sv. Lenart na eni od skupaj šestnajstih fotografij). Med fotografijami znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah (v občini Podbonesec deset fotografij, v občini Sovodnja enajst fotografij in v občini Sv. Lenart šest fotografij) sta samo dve fotografiji z dvojezičnim javnim napisom v občini Sovodnje, in sicer znak v kraju Barca in tabla Sauonske pokrajinske ceste, ki jo je postavila Pokrajina Videm v Sauodnji. Napis v italijanskem in slovenskem jeziku smo fotografirali na pročelju krajevnega muzeja v Mašeri. Slovenski napisi ob italijanskem so še na fotografijah turistične signalizacije v občini Podbonesec (na šestih od skupaj dvanajstih fotografij), v občini Sovodnje (na treh od skupaj šestih fotografij) in v občini Sv. Lenart (na eni od skupaj štirih fotografij). V občini Podbonesec so imena avtobusnih postaj v italijanščini in slovenščini (tri fotografije). Fotografirani vozni redi na avtobusnih postajah prevoznika TPL FVG v občinah Podbonesec in Sovodnje so v italijanščini. Prav tako je v italijanščini znak za avtobusno postajo podjetja SAF v občini Sv. Lenart. Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

²⁴ V občini Podbonesec smo fotografije javnih napisov posneli v šestdesetih krajih. To so: Arbeč (Erbezzo), Bardo (Bardo), Bijača (Biacis), Bizonta (Bizonta), Brišča/Malin (Brischis/Molino), Bročjana (Brocchiana), Butera (Buttera), Čarni varh (Montefosca), Čedarmaci (Cedarmas), Domejža (Domenis), Dorboli (Dorbolò), Flormi (Flormi), Gorenja vas (Goregnavas), Jalči (Jalig), Jerebi (Ilerip), Juretiči (Iuretig), Kal (Calla), Kamunjar (Comugnero), Klavora (Clavora), Klin (Clin di Bardo), Kočjanci (Coceanzi), Koliéša (Coliessa), Kosaneja (Cosanea), Krancove (Cranzove), Kras (Cras), Lahove (Lacove), Landar/Špasa (Antro), Laze (Lasiz), Log Linder (Loch Linder), Marsieli (Marseu), Marsin (Mersino), Medveži (Medves), Obali (Oballa), Ofijan (Pegliano), Orehovlje (Oriecuia), Ošjak (Ossiach), Pačejda (Paceida), Parmirci (Parmirzi), Peruovca (Perovizza), Pocera (Pozzera), Pocovac (Pokovaz), Podbuniesac (Pulfero), Podšpanjud (Spagnut), Podvaršč (Podvarschis), Pulerji (Puller), Ruonac (Rodda), Skubina (Scubina), Ščigla (Cicigolis), Šošnja (Sosgne), Špehuonja (Specognis), Štonderji (Stonder), Štupca (Stupizza), Šturmi (Sturam), Tarčet (Tarcetta), Tuomac (Tuomaz), Uodnjak (Uodgnach), Varh (Spignon), Zapatok (Zapatocco), Zejac (Zeiaz) in Žorža (Zorza).

²⁵ V občini Sovodnje smo fotografije javnih napisov posneli v osemnajstih krajih. To so: Barca (Barza), Čeplesišče (Cepletischis), Dolenje Barca (Brizza di Sotto), Dolenje Pečnije (Pechinie di Sotto), Duš (Dus), Gabruca (Gabrovizza), Gorenje Barca (Brizza di Sopra), Gorenje Pečnije (Pechinie di Sopra), Jelina (Iellina), Jeronišče (Ieronizza), Ložac (Losaz), Mašera (Masseris), Matajur (Montemaggiore), Polava (Polava), Sauodnja (Savogna), Starmica (Stermizza), Stiefinči (Stefenig) in Tarčmun (Tercimonte).

²⁶ V občini Sv. Lenart smo fotografije javnih napisov posneli v petindvajsetih krajih. To so: Čarnica (Cernizza), Čemur (Cemur), Dolenja Kozca (Cosizza di Sotto), Dolenja Miersa (Merso di Sotto), Dolienjane (Dolegna), Gorenja Miersa (Merso di Sopra), Gruobja (Grobba), Hlasta (Clastra), Hrastovije (Crostù), Hum (Potcravero), Jagnjed (Iainich), Jesenje (Iesegna), Ješičje (Iesizza), Kozca (Cosizza), Kravar (Cravero), Ošnije (Osgnetto), Pičič (Picig), Podutana (San Leonardo), Puoštak (Postach), Seuce (Seuza), Škrutove (Scrutto), Ušiuca (Ussivizza), Utana (Altana), Zabardo (Zabrida) in Zamir (Zamir).

V **občinah Ahten**²⁷ (triiintrideset fotografij javnih napisov), **Dreka**²⁸ (petinosemdeset fotografij javnih napisov), **Fojda**²⁹ (petindvajset fotografij javnih napisov) in **Prapotno**³⁰ (182 fotografij javnih napisov) so na več kot treh četrtinah posnetih fotografij javni napisi samo v italijanščini (v občini Ahten v 91 %, v občini Dreka v 87 %, v občini Fojda v 76 % in v občini Prapotno v 78 %).

V **občini Ahten** smo fotografirali imena zaselkov, od katerih so kraji Malina, Subid in Porčinj navedeni v italijanščini in slovenščini, ime občine in napis za nadmorsko višino v italijanščini (tri od skupaj devetih fotografij imen zaselkov). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Dreka** so na nekaterih fotografiranih kaŕipotih toponimi navedeni v italijanščini in slovenščini, in sicer na petih fotografijah od skupaj petnajstih fotografij kaŕipotov. Slovenščino smo zasledili na dvojezični tabli Rečanske pokrajinske ceste v kraju Kras, ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na Prelazu Solarij smo fotografirali turistične table z večjezičnimi napisi v italijanščini, angleščini, nemščini in slovenščini (pet od skupaj osmih fotografij). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Fojda** smo fotografirali imena zaselkov, kjer je predvideno izvajanje vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 in UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008, od katerih so kraji Čenijebola (Canebola), Podcirku (Valle di Soffumbergo), Rauan (Costapiana) in Radišče (Gradischiutta) navedeni v italijanščini in slovenščini, ime občine pa v italijanščini (pet od skupaj osem fotografij imen zaselkov). Na fotografiranem turističnem kaŕipotu za kolesarsko pot v kraju Radišče je toponim naveden v italijanščini in slovenščini. Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

V **občini Prapotno** so na nekaterih fotografiranih kaŕipotih toponimi navedeni v italijanščini in slovenščini, in sicer na devetih fotografijah od skupaj sedeminštiridesetih fotografij kaŕipotov. Več kot polovica fotografiranih imen zaselkov je dvojezičnih (štiriindvajset fotografij od skupaj petinštiridesetih fotografij imen zaselkov). V Prapotnem je fotografirana tabla informativnega centra Rural dvojezična, in sicer v italijanščini in slovenščini. Slovenščino smo zasledili na trojezični tabli Starogorske pokrajinske ceste na Stari gori (v italijanščini, furlanščini in slovenščini), ki jo je postavila Pokrajina Videm. Na Stari gori in v Prapotnem smo fotografirali tri turistične table z napisi v italijanščini in slovenščini (tri od skupaj šestnajstih fotografij turistične signalizacije). Na fotografiranih vozniških redih prevoznika TPL FVG v krajih Ibana in Prapotno so napisi v italijanščini in slovenščini (dve fotografiji). Na ostalih fotografijah so javni napisi v italijanščini.

²⁷ V občini Ahten smo fotografije javnih napisov posneli v petih krajih. To so: Ahten (Attimis), Malina (Forame), Porčinj (Porzus), Rekluŕ (Racchiuso) in Subid (Subit).

²⁸ V občini Dreka smo fotografije javnih napisov posneli v sedemnajstih krajih. To so: Brieg ali Breg (Clabuzzaro), Cuoder ali Coder (Zuodar), Dolenja Dreka (Drenchia Inferiore), Dubenije (Obenetto), Gorenja Dreka (Drenchia Superiore), Kraj (Crai), Kras (Cras), Laze (Lase), Obranki (Obranche), Očne Bardo (Oznebrida), Pacuh (Paciuch), Peternel (Peternel), Praponca (Prapotnizza), Svet Štuoblank ali Štoblank (San Volfango), Trinko (Trinco), Truŕnje (Trusgne) in Zavart (Zavart).

²⁹ V občini Fojda smo fotografije javnih napisov posneli v sedmih krajih. To so: Čenijebola (Canebola), Garmovščica (Stremiz), Pedroza (Pedrosa), Podcirku (Valle di Soffumbergo), Radišče (Gradischiutta), Rauan (Costapiana) in Vila (Costalunga).

³⁰ V občini Prapotno smo fotografije javnih napisov posneli v dvaintridesetih krajih. To so: Bordoni (Bordon), Brišča (Brischis), Budaŕi (Berda), Budgoji (Bodigoji), Bukovica (Bucovizza), Kravarejda (Craoretto), Čela (Cialla), Čubci (Ciubiz), Fradel (Fragelis), Ibana (Albana), Kodarmaci (Codromaz), Koŕoni (Cosson), Kovačevca (Covacevizza), Kras (Cras), Muci (Prepotischis), Novak (Novacuzzo), Obuorča (Oborza), Pikulišče (Picolischis), Podarskije (Podresca), Podklanac (Podclanz), Poljane (Poianis), Podmiešča (Ponte Miscecco), Prapotno (Prepotto), Ronchi (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Salamanti (Salamant), Selce (Cladrecis/Seucè), Skvarča (Squarzullis), Sriednje (Stregna di Prepotto), Stara gora (Castelmonte), Stari Malin (Molino Vecchio), Tarčmun (Tercimonte) in Tijeje (San Pietro di Chiazzacco).

V občinah **Čedad**³¹ (devetinosemdeset fotografij javnih napisov), **Neme**³² (osem fotografij javnih napisov) in **Tavorjana**³³ (enaindevetdeset fotografij javnih napisov) nimamo fotografij javnih napisov, na katerih bi bila ob italijanščini še slovenščina. Občini Čedad in Tavorjana nista formalno vključeni v območje izvajanja vidne dvojezičnosti po 10. členu Zakona št. 38/2001 oziroma nista navedeni v zadevnih deželnih uredbah. Za občino Neme je v UPD FJK št. 346 z dne 18. 12. 2008 navedeno, da bo izvajala vidno dvojezičnost v kraju Černjeja (Cergneu), vendar so poslikane fotografije različnih vrst javnih napisov (imena zaselka, kažipota, ulice, znaka za obveščanje o službah, objektih in napravah) v italijanščini.

³¹ V občini Čedad smo fotografije javnih napisov posneli v osmih krajih. To so: Čedad (Cividale del Friuli), Gagliano (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Grupignano (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Prešnje (Purgessimo), Rualis (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Rubignacco (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Šenčur (Sanguarzo) in Spessa (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli).

³² V občini Neme smo fotografije javnih napisov posneli v Černjeji (Cergneu), ki se deli v zgornji konec (Cergneu superiore) in spodnji konec (Cergneu inferiore).

³³ V občini Tavorjana smo fotografije javnih napisov posneli v štirinajstih krajih. To so: Brajda (Casali Laurini), Reka (Casali Rieka), Njivice (Gnivizza), Derjan (Reànt), Mažerole (Masaròlis), Mòntina (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli), Podgrad (Costa), Prestint (Prestènto), Skrile (Canalutto), Ronke (Ronchis), Tamore (Tàmoris), Tavorjana (Torreano), Toljan (Togliano) in Zamparutti (slovenskega imena ni oz. ga nismo našli).

Preglednica 5a: Število fotografij javnih napisov v občinah na Videmskem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA		TABLA ZA OZNACEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 1796)				SKUPAJ V %							
	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	VSE	S	DS	I							
Alten (Attimis)	0	0	4	0	3	6	0	0	3	0	0	0	0	3	0	0	5	0	0	0	1	0	3	30	33	0	9	91				
Bardo (Lusevera)	7	2	0	0	14	0	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	6	0	0	16	16	2	34	47	47	6			
Čedad (Civdalle)	0	0	3	0	0	35	0	0	13	0	0	0	12	0	0	11	0	0	5	0	0	8	0	0	89	89	0	0	100			
Dreka (Drenchia)	1	4	10	0	0	32	0	0	0	0	2	1	0	9	0	0	4	3	2	3	0	0	6	5	6	74	85	6	7	87		
Fojda (Faedis)	0	0	3	1	4	3	0	0	1	0	0	1	0	0	5	0	1	4	0	0	0	0	1	5	19	25	4	20	76			
Grmek (Grinacco)	14	6	1	34	0	0	0	12	0	0	3	0	2	1	0	14	0	2	4	0	0	3	1	0	3	65	8	28	101	64	8	28
Naborjet - Ovčja vas (Malborghetto - Valbruna)	6	3	9	0	7	3	0	0	2	0	1	0	1	20	0	4	0	3	0	0	0	4	0	0	2	6	15	55	76	8	20	72
Nome (Nimis)	0	0	1	0	0	2	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8	8	0	0	100		
Podbonesec (Pulfero)	3	2	23	113	0	1	0	0	0	0	3	0	0	10	0	33	5	1	6	0	0	13	3	0	9	124	8	104	236	53	3	44
Prapотно (Prepotto)	7	2	38	23	1	21	0	0	0	0	0	6	1	0	11	1	1	0	0	8	0	13	0	2	7	34	6	142	182	19	3	78

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Preglednica 5b: Število fotografij javnih napisov v občinah na Videmskem po vrsti in jeziku

OBČINA	KAŽIPOT		ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA		TABLA ZA OZNACEVANJE IMENA ULICE/ TRGA		ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE		ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH		SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE		ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZREČNE ODREDBE		TURISTIČNA SIGNALIZACIJA		NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV		ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH		SKUPNO ŠTEVILLO FOTOGRAFIJ (N = 1796)			SKUPAJ V %													
	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	S	DS	I	VSE	S	DS	I												
Rezija (Resia)	13	8	8	23	1	0	13	0	9	2	2	4	7	11	11	1	0	13	0	2	24	1	0	3	0	0	5	2	0	6	62	24	83	169	37	14	49
Sovodnja (Savogna)	4	2	12	40	1	1	0	0	2	3	0	2	0	9	1	0	5	0	0	10	2	1	3	0	0	1	0	0	3	52	4	46	102	51	4	45	
Srednje (Stregna)	23	3	6	4	41	0	5	0	5	0	0	4	3	1	2	0	4	0	0	14	0	3	4	0	0	5	0	5	40	48	43	131	31	37	33		
Sv. Lenart (San Leonardo)	1	0	15	35	1	3	0	0	1	3	0	1	0	6	0	1	2	0	0	7	0	1	3	0	0	7	0	1	39	3	45	87	45	3	52		
Špeter (San Pietro al Natisone)	8	3	7	46	15	1	2	0	1	0	10	0	1	2	12	0	1	4	0	18	1	0	0	0	0	3	0	2	61	34	45	140	44	24	32		
Tavorjana (Torreano)	0	0	9	0	0	0	0	0	6	0	0	6	0	5	0	0	6	0	0	16	0	0	3	0	0	0	0	8	0	0	91	91	0	100			
Tipana (Taipana)	5	5	0	1	12	0	4	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	19	0	33	42	58	0		
Tbriž (Tarvisio)	0	0	58	2	9	8	0	0	4	0	0	4	1	1	30	5	5	21	1	13	1	0	1	0	0	3	0	0	11	10	15	149	174	6	9	86	
Skupaj UD	92	40	207	322	109	145	26	3	54	25	17	19	21	16	145	12	10	86	1	2	193	15	15	60	0	0	72	15	2	72	529	214	1053	1796	29	12	59

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

4 Zaključki

Na podlagi analize zbranih fotografij javnih napisov na območju dvaintridesetih občin, kjer naj se na podlagi Zakona št. 38/2001 izvaja vidna dvojezičnost, predlagamo naslednja izhodišča, namenjena izboljšanju in nadgradnji položaja vidne dvojezičnosti.

Iz analize izhaja (preglednica 6), da je od skupno 4505 zbranih fotografij javnih napisov največ vidne dvojezičnosti na Tržaškem, saj dosega dobre tri četrtine (76 % od skupno 1722 fotografij javnih napisov). Na Videmskem in Goriškem je položaj vidne dvojezičnosti v bistvu enak. Vidne dvojezičnosti je skoraj za polovico manj, saj v obeh primerih ne dosega dveh petin posnetih fotografij (41 % od skupno 1796 fotografij javnih napisov na Videmskem in 40 % od skupno 987 fotografij javnih napisov na Goriškem).

Preglednica 6: Lestvica pokrajin po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

POKRAJINA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
	SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
TRŽAŠKA	1302	420	1722	76	24
VIDEMSKA	743	1053	1796	41	59
GORIŠKA	395	592	987	40	60
SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Kot je razvidno iz preglednice 7, se izvajanje vidne dvojezičnosti močno razlikuje tudi po občinah. Imamo občinska območja, kjer je vidna dvojezičnost na zelo dobri ravni. Devet občin ima namreč več kot 75 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov. To so dvojezične občine na Tržaškem in Goriškem ter obe občini v Terskih dolinah. Na dobri ravni (50–75 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov) je sedem občin, med katerimi je občina Trst, ostale občine v tej podskupini pa so na Videmskem. Med šestimi občinami na Tržaškem, Goriškem in Videmskem, kjer je javnih napisov v italijanščini in slovenščini malo (25–50 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov), je tudi občina Gorica. Sedem občin na Goriškem in Videmskem ima pod 25 % fotografij povsem ali delno dvojezičnih javnih napisov, v treh občinah pa med zbranimi fotografijami ni javnih napisov s slovenščino ob italijanščini.

Preglednica 7: Lestvica občin po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

	OBČINA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
		SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
1	Tipana (UD)	33	0	33	100	0
2	Bardo (UD)	32	2	34	94	6
3	Zgonik (TS)	237	15	252	94	6
4	Dolina (TS)	228	21	249	92	8
5	Repentabor (TS)	112	10	122	92	8
6	Števerjan (GO)	38	5	43	88	12
7	Sovodnje ob Soči (GO)	112	22	134	84	16
8	Devin - Nabrežina (TS)	341	82	423	81	19
9	Doberdob (GO)	88	26	114	77	23
10	Grmek (UD)	73	28	101	72	28
11	Špeter (UD)	95	45	140	68	32
12	Srednje (UD)	88	43	131	67	33
13	Trst	340	246	586	58	42
14	Podbonesec (UD)	132	104	236	56	44
15	Sovodnja (UD)	56	46	102	55	45
16	Rezija (UD)	86	83	169	51	49
17	Milje (TS)	44	46	90	49	51
18	Sv. Lenart (UD)	42	45	87	48	52
19	Krmin (GO)	26	29	55	47	53
20	Gorica	62	104	166	37	63
21	Naborjet - Ovcja vas (UD)	21	55	76	28	72
22	Ronke (GO)	54	141	195	28	72
23	Fojda (UD)	6	19	25	24	76
24	Prapotno (UD)	40	142	182	22	78
25	Zagraj (GO)	11	40	51	22	78
26	Trbiž (UD)	25	149	174	14	86
27	Dreka (UD)	11	74	85	13	87
28	Ahten (UD)	3	30	33	9	91
29	Tržič (GO)	4	225	229	2	98
30	Čedad (UD)	0	89	89	0	100
31	Neme (UD)	0	8	8	0	100
32	Tavorjana (UD)	0	91	91	0	100
	SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Tudi glede na vrsto fotografij javnih napisov je analiza pokazala nekatere dobre in manj dobre prakse v rabi vidne dvojezičnosti. Kot je razvidno iz preglednice 8, je povsem ali delno dvojezičnih tri četrtine ali več fotografiranih imen naselij (82 %) in znakov za območje občin in pokrajin (75 %). Med polovico in tremi četrtinami povsem ali delno dvojezičnih fotografiranih javnih napisov so turistična signalizacija (72 %), kažipoti (58 %) in znaki na avtobusnih postajah (56 %). Pod polovico povsem ali delno dvojezičnih fotografiranih javnih napisov so napisi na zaboju za ločevanje odpadkov (49 %), znaki za obveščanje o službah, objektih in napravah (44 %), napisi na pročeljih služb, objektov in naprav (35 %) ter tabele za označevanje imen ulic ali trgov (33 %). Popolne ali delne vidne dvojezičnosti je najmanj pri znakih za prepoved, omejitve, nevarnost in izrecne odredbe, in sicer nekaj nad petino (22 %).

Preglednica 8: Lestvica vrst znakov po deležu fotografij z dvojezičnim javnim napisom

	VRSTA ZNAKA	SKUPNO ŠTEVILO FOTOGRAFIJ (N = 4505)			SKUPAJ V %	
		SKUPAJ S IN DS	I	VSE	SKUPAJ S IN DS	I
1	ZNAKA ZA IME NASELJA IN KONEC NASELJA	753	161	914	82	18
2	ZNAKA ZA OBMOČJE OBČINE IN OBMOČJE POKRAJINE	68	23	91	75	25
3	TURISTIČNA SIGNALIZACIJA	194	76	270	72	28
4	KAŽIPOT	620	443	1063	58	42
5	ZNAKI NA AVTOBUSNIH POSTAJAH	121	95	216	56	44
6	NAPISI NA ZABOJNIKIH ZA LOČEVANJE ODPADKOV	102	108	210	49	51
7	ZNAKI ZA OBVEŠČANJE O SLUŽBAH, OBJEKTIH IN NAPRAVAH	230	290	520	44	56
8	SLUŽBE, OBJEKTI IN NAPRAVE	145	266	411	35	65
9	TABLA ZA OZNAČEVANJE IMENA ULICE/TRGA	81	168	249	33	67
10	ZNAKI ZA PREPOVED, OMEJITEV, NEVARNOST IN IZRECNE ODREDBE	126	435	561	22	78
	SKUPAJ	2440	2065	4505	54	46

LEGENDA:

S (slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in slovenskem jeziku ali samo v slovenskem jeziku;

DS (delno slovensko) – število fotografij javnih napisov v italijanskem in delno v slovenskem jeziku;

I (italijansko) – število fotografij javnih napisov samo v italijanskem jeziku.

Na tej podlagi priporočamo, da Paritetni odbor redno preverja in spodbuja občinske, deželne in državne institucije ter koncesionarje za opravljanje javnih služb k izvajanju 10. člena Zakona št. 38/2001. Opozarjamo tudi, da pet občin, in sicer Čedad, Prapotno, Špeter, Tavorjana in Tržič, trenutno ni formalno vključenih v območje izvajanja vidne dvojezičnosti.

Na podlagi analize zbranih fotografij javnih napisov smo opazili nekatere pomanjkljivosti v rabi vidne dvojezičnosti, in sicer:

- prevod v slovenščini zapisan v manjši in/ali drugačni pisavi, na primer na nekaterih turističnih tablah ali imenih zaselkov; italijanski in slovenski jezik morata biti v javnih napisih načeloma **enakovredna po velikosti in pisavi črk**;
- **nepravilna raba sklonov** v slovenščini, na primer na dvojezičnih avtobusnih vozniških redih, ki jih je prevoznik TPL FVG postavil na Tržaškem in Goriškem, kar je vsekakor vredno pohvale;
- zapisovanje toponimov in drugih besed v rezijanščini v **občini Rezija**, ki ne upoštevajo slovenskega pravopisa za rezijanščino, ki ga je pripravil Han Steenwijk;
- zelo raznolika in neusklajena raba ter zapisovanje **krajevniških narečij v Terskih in Nadiških dolinah**, predvsem v toponimih naselij in občin; po zgledu Deželne agencije za furlanski jezik ARLEF priporočamo opredelitev določenih splošnih načel;
- **slovenski toponimi, ki so uradno v rabi samo v slovenski različici** (npr. Dolina), se ponekod na kažipotih pojavijo z istim dvojnimi zapisom (npr. Dolina – Dolina), praviloma naj bi se jih zapisovalo samo enkrat;
- pri javnih napisih z **dvojezičnimi imeni naselij** na začetku ali koncu vasi so ponekod postavljeni smerokazi ali znaki za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe samo v italijanščini; načeloma naj se vidna dvojezičnost uporablja v čim bolj popolni obliki;
- na kažipotih so **toponimi naselij in mest**, ki se nahajajo na zaščitenem območju, napisani načeloma dvojezično (npr. Trieste – Trst, Padriciano – Padriče itd.), ostali toponimi pa samo v italijanščini (npr. Venezia, Udine itd.). Po možnosti naj se v javnih napisih uporablja vse toponime, ki imajo tudi slovensko različico;
- na občinskih območjih, kjer je vidna dvojezičnost prisotna predvsem v rabi toponimov in znakov za obveščanje o službah, objektih in napravah, priporočamo, naj se jo nadgradi z rabo slovenščine tudi na **znakih za prepoved, omejitev, nevarnost in izrecne odredbe**, za katere je analiza zbranih fotografij pokazala, da so večinoma v italijanščini;
- iz analize izhaja, da je na občinskih območjih, kjer se vidna dvojezičnost načeloma izvaja v rabi toponimov, raba slovenščine vsekakor zelo pomanjkljiva v **imenih ulic**, še zlasti na območju občin Gorica, Krmin, Milje, Ronke, Trst in Zagraj.

Če upoštevamo vidno dvojezičnost, ki jo **izvajajo koncesionarji za opravljanje javnih služb**, lahko njihov položaj povzamemo v naslednjih točkah:

- napisi na **zabojnikih za ločevanje odpadkov** naj bodo v slovenščini ob italijanščini; po zgledu koncesionarja Isa Isontina Ambiente naj se tudi na Tržaškem in Videmskem uredi vidna dvojezičnost na zabojnikih za ločevanje odpadkov v pristojnosti koncesionarjev Acegas in Net;
- prevoznik TPL FVG je namestil **dvojezične vozne rede avtobusov** na Tržaškem (le v občini Milje ne dosledno) in Goriškem (izjema je občina Tržič), zato naj te vozne rede razširi še na ostale občine na Videmskem; po zgledu prevoznika TPL FVG naj tudi koncesionar SAF namesti primerne dvojezične znake;
- na nekaterih odsekih **cest v pristojnosti koncesionarjev ANAS in FVG Strade** ni nameščenih dvojezičnih javnih napisov;

- po zgledu koncesionarja ANAS, ki je na **avtocesti med Sesljanom in Rabužezom** namestil dvojezične toponime krajev na zaščitenem območju, naj se tudi na ostalih avtocestnih odsekih na območju vidne dvojezičnosti v pristojnosti koncesionarjev Autovie Venete in Autostrade per l'Italia uredi vsaj dvojezične toponime, idealno pa bi bilo, če bi bila slovenščina ob italijanščini prisotna tudi na vseh ostalih napisih;
- na pročeljih **poštnih uradov**, ki jih upravlja koncesionar Poste Italiane, naj bodo poleg dvojezičnega imena pošte še drugi javni napisi v slovenščini ob italijanščini;
- na **železniških postajah**, ki jih upravljata koncesionarja Rete ferroviaria italiana in Trenitalia trenutno ni dvojezičnih javnih napisov; izjema so nekatera večjezična obvestila za potnike na železniški postaji v Vižovljah, ki so tudi v slovenščini;
- na **letališču** v Ronkah, ki ga upravlja koncesionar Aeroporto Friuli Venezia Giulia, imajo nekateri kažipoti dvojezične toponime, drugih javnih napisov pa nismo zasledili;
- na pročelju **deželnega sedeža RAI** v Trstu je tabla z večjezičnim imenom (v italijanščini, slovenščini in furlanščini), ostali napisi pa so v italijanščini.

Nad 4.500 zbranih fotografij predstavlja dragoceno gradivo, ki je lahko koristno tudi za nadaljnje jezikoslovne, geografske ali etnografske analize, hkrati pa za preverjanje potrebe po zamenjavi dotrajanih znakov. Predlagamo tudi, da se na podlagi analize zbranega fotografskega gradiva oblikujejo smernice in priročnik o rabi vidne dvojezičnosti, ki bi bile v pomoč občinskim, deželnim in državnim institucijam ter koncesionarjem za opravljanje javnih služb pri njenem izvajanju. Pri tem so lahko občinska območja z urejeno rabo vidne dvojezičnosti ter dobre prakse nekaterih občin in koncesionarjev za opravljanje javnih služb za zgled in v pomoč ostalim institucijam in koncesionarjem.

Bibliografija

Finco, F., 2014. *Toponomastica e segnaletica in friulano: una panoramica generale della situazione presente*. V F. Finco, G. Iannàccaro (ur.) *Nomi, Luoghi, Identità: toponomastica e politiche linguistiche / Names, Places, Identities: Toponymy and Linguistic Policies*. Atti del Convegno Internazionale di Studi (Cividale del Friuli, 17 - 19 novembre 2011) / Proceedings of the International Conference Meeting (Cividale del Friuli, 17th - 19th November 2011), (zbirka: QTF Quaderni di Toponomastica Friulana, vol. 10). Società Filologica Friulana, Videm, 153–197.

Dapit, R., 2005. *Il resiano di fronte allo sloveno standard*. Studi italiani di linguistica teorica e applicata, 24, 3, 431–447.

Steenwijk, H., 1994. *Ortografia resiana/Tö jošt rozajanskë pisanjë*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 1999. *Grammatica pratica resiana. Il sostantivo*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 2005. *Piccolo dizionario ortografico resiano/Mali bisidnik za tö jošt rozajanskë pisanjë*, CLEUP, Padova.

Steenwijk, H., 2010. *L'adozione di una »Grafia ufficiale« del Comune di Resia e le sue conseguenze*, v *Näš glas/ La nostra voce*, 6, 1, 1–9.

Šekli, M., 2015. *Rezijanščina: geneolingvistična in sociolingvistična opredelitev*. V *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 8, 199–213.

JAKOB LEOPOLI in LIVIO SEMOLIČ

POROČILO DELOVNE SKUPINE

Koordinatorja delovne skupine:

Jakob Leopoli e Livio Semolič

Delovno skupino sestavljajo:

Walter Bandelj, Martina Budin, Luisa Cher, Miha Coren, Stefan Čok, Tatjana Devetak, Maja Humar, Igor Kocijaničič, Marilka Korsič, Marco Milkovič, Franca Padovan, Valentina Repini in Jadran Vecchiet.

Delovna skupina se je sestala 15. 11. 2021 ob 16.00 v prostorih Sveta slovenskih organizacij (SSO) v Gorici: nekateri člani so sejo spremljali na daljavo prek aplikacije Zoom. Seje se je po Zoomu udeležila tudi raziskovalka Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) dr. Zaira Vidau, ki je pripravila strokovno poročilo na to temo.

Zakonski okvir in uveljavitev določila 10. člena

Iz raziskave, ki jo je pripravila dr. Zaira Vidau, lahko razberemo, da se norma, ki jo predvideva 10. člen zaščitnega zakona, samo delno uporablja.

Določilo obravnava tako imenovano vidno dvojezičnost, to je obstoj slovenščine ob italijanščini na napisih javnih uradov, na pisemskem papirju z uradno glavo in na splošno na vseh javnih napisih in praporih; določilo hkrati obravnava zapise krajevnih imen in cestne oznake.

Poznavalci zaščitnega zakona vedo, da je v 8. členu Zakona št. 38/2001 prisotna še druga norma, ki na prvi pogled obravnava podobno področje, predvsem glede javnih obvestil – zato je treba sistematično upoštevati obe normi in vsako udejanjiti v specifičnih primerih. Sicer pa ne gre zanemariti tudi dejstva, da predstavljajo vidna dvojezičnost in specifično dvojezični napisi tudi spodbudo za uporabo slovenskega jezika v odnosu do javne uprave in javnih koncesionarjev. Jasen primer te dobre prakse je goriška bolnišnica, ki je v pritličju primerno opremljena z dvojezičnimi napisi, kar posledično spodbuja k uporabi dvojezičnega okenca.

Ratio 8. člena je v tem, da slovensko govoreče stranke lahko uveljavljajo pravico do rabe slovenskega jezika v odnosu do javne uprave in koncesionarjev za opravljanje javnih služb (razen v primerih, ki jih predvideva drugi odstavek istega člena): to konkretno pomeni, da lahko uporabniki na primer sestavljajo dopise in vloge v slovenskem jeziku in prejmejo v istem jeziku tudi odgovore nanje. Bistvo problema je v tem, da norma ne učinkuje sama po sebi, to je *de plano*, temveč samo na zahtevo posameznega uporabnika – določilo se torej izvaja samo, ko je uveljavljena pravica v odnosu do javne uprave ali koncesionarja.

Druga velika razlika med 8. in 10. členom je v tem, da je norma iz 8. člena že v veljavi v vseh 32 občinah, kot je določeno v Uredbi predsednika republike z dne 12. septembra 2007, in to (razen dveh izjem) na celotnem območju omenjenih občin.

Norma, ki jo vsebuje 10. člen, pa se od norme 8. člena razlikuje v treh elementih: po predmetu, načinu izvajanja in obsegu.

Primeri, ko se mora slovenski jezik pojavljati ob italijanskem, so že jasno predvideni: to velja za toponomastiko, cestne oznake, uradno glavo na pisemskem papirju, napise javnih uradov; izjema so vsi javni napisi, kar dovoljuje širšo interpretacijo.

In secundis se določila 10. člena razlikujejo od 8. člena po tem, da se uporabljajo samodejno, ne da bi upravičenec specifično uveljavljal kakršno koli pravico. Norma že sama po sebi javni upravi in

koncesionarjem določa, naj bo prisotna slovenščina ob italijanščini. Javni interes, ki ga to določilo ščiti, je v tem primeru različen: raba slovenskega jezika ni samo javni interes slovenske manjšine; prisotnost manjšinskega jezika je pomembna tudi za ljudi, ki govorijo druge jezike, saj ponazarja posebnost in bogastvo tega območja. Javni interes, ki ga 10. člen uveljavlja, ima torej večji obseg kot določila v 8. členu.

Tretja razlika je v tem, da določila 10. člena ne veljajo v vseh 32 občinah, na katere se nanaša zgoraj omenjena uredba; izbor občin, v katerih se izvaja, je manjši in nekatere občine so 10. člen sprejele samo za nekatere predele ali pa so njegovo veljavnost omejile samo na nekatere javne napise. Za občini Gorico in Trst na primer velja, da je slovenščina v napisih javnih uradov ali toponomastiki prisotna samo v nekaterih mestnih četrtih in predelih občine. Isti občini sta se, tako kot Krmin, odločili, da ne bosta uporabljali slovenščine v uradnih glavah na pisemskem papirju.

Druge občine, kot sta Špeter in Čedad, spadajo v seznam 32 občin po Uredbi predsednika republike z dne 12. 9. 2007, niso pa sploh pristopile k uveljavitvi 10. člena.

Delovna skupina je mnenja, da bi morali Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine (Paritetni odbor) in člani občinskih svetov v sklopu udejanjenja 10. člena zasledovati naslednje cilje:

- *razširiti uveljavitev 10. člena na vse občine, ki so na seznamu Uredbe predsednika republike z dne 12. 9. 2007; najbolj bi bilo priporočljivo, da bi si navedeni akterji prioriteto prizadevali za uveljavitev tega člena v občinah Čedad in Špeter;*
- *v nekaterih občinah je vidna dvojezičnost omejena samo na nekatera območja: udejanjenje vidne dvojezičnosti bi bilo treba razširiti tudi na celotna območja občin, ne samo na nekatere predele – to velja predvsem za Trst in Gorico;*
- *v Gorici naj bo posebna pozornost namenjena uvedbi vidne dvojezičnosti, kjer je v mestu še ni, in sicer zaradi Evropske prestolnice kulture (EPK) ki bo v sosednji Novi Gorici leta 2025; to je enkratna priložnost, da se vidna dvojezičnost razširi na vse mestne četrti;*
- *poleg tega, da se vidna dvojezičnost ne izvaja vedno na celotnem območju posameznih občin, se v nekaterih primerih omejuje samo na toponomastiko ali na cestne oznake, celo brez imen ulic in trgov; dvojezične oznake za imena krajev so seveda dobrodošla, a naj bodo le odskočna deska za uveljavitev dvojezičnosti v najobširnejšem pomenu 10. člena;*
- *na splošno je treba javno upravo ali koncesionarje opozoriti vsakič, ko se vidna dvojezičnost izvaja neustrezno ali površno, in zahtevati doslednost.*

Dvojezičnost na ulicah

Raziskava je pokazala, da so primeri dvojezičnega poimenovanja ulic in trgov redki – izjemo predstavljajo tako imenovane slovenske občine (beri: občine, ki po statutu poslujejo dvojezično) in navajanje ledinskih imen. Imen ulic in trgov ne moremo enačiti ne z napisi krajevnih imen ne s cestnimi oznakami. Lahko pa v tem primeru obravnavamo table, na katerih so zapisana imena ulic in trgov, kot splošne javne napise.

Delovna skupina je mnenja, da bi morali Paritetni odbor in člani občinskih svetov zahtevati, da se dvojezičnost uveljavi tudi na ulicah in trgih, in sicer po določitih 10. člena. Ker je finančno breme za spremembo vseh tabel veliko, bi lahko predlagali, da se namesto enojezičnega postavi dvojezični napis, ko je treba tablo zamenjati iz drugih razlogov.

Koncesionarji za javne službe: podjetja, ki se ukvarjajo z odpadki, prevozom in pošto

Raziskava je pokazala, da je raven uveljavljanja vidne dvojezičnosti pri koncesionarjih precej raznolika. Nekateri izvajalci javnih storitev si zelo prizadevajo za dosledno uveljavljanje zakonskih določil (čeprav se občasno pojavljajo jezikovne napake, na primer pri sklonih), drugi pa so vidno dvojezičnost popolnoma prezrli. Primera dobre prakse sta podjetje Isambiente, ki ima na vsakem zabojju za smeti dvojezični ali

trojezični napis (tudi v furlanščini), in prevozniško podjetje TPL FVG, ki ima na goriškem in tržaškem območju dvojezične napise. Podjetje Ferrovie dello Stato je žal uveljavilo popolnoma vidno dvojezičnost samo na postaji v Čedadu, nekaj dvojezičnih napisov se najde tudi na postaji v Vižovljah. Na letališču v Ronkah pa danes dvojezičnosti ni skoraj nikjer, čeprav je pred samo prenovo letališča doslednejša. Tudi italijanska pošta, podjetje Poste italiane, izvaja določila 10. člena samo delno in izključno v nekaterih občinah.

Delovna skupina je mnenja, da bi morali Paritetni odbor ter člani občinskih svetov in deželnega sveta v sklopu udejanjenja 10. člena zasledovati naslednje cilje:

- *zabojniki za ločevanje odpadkov bi morali imeti – po zgledu podjetja Isambiente – ob italijanščini tudi slovenski prevod, in to v vseh občinah, kjer se izvaja 10. člen; primerno bi bilo, da bi bila tudi druga navodila dosledno prevedena v slovenščino;*
- *prevozniška podjetja bi morala imeti – po zgledu TPL FVG za Goriško in Tržaško – dvojezične vozne rede avtobusov oziroma vlakov in primerne dvojezične oznake, in to v vseh občinah, kjer se izvaja 10. člen; predvsem železniško podjetje Ferrovie dello Stato bi moralo dosledneje upoštevati vidno dvojezičnost;*
- *od podjetja Aeroporto Friuli Venezia Giulia bi morali zahtevati, naj uvede predpisano dvojezičnost;*
- *od podjetja Poste Italiane bi morali zahtevati, naj se v vseh poštnih uradih občin, kjer se izvaja 10. člen, upoštevajo njegova določila;*
- *doseči, da je v javnih razpisih dežele ali občin izrecno predvideno, da mora podjetje, ki je izbrano za koncesionarja, uveljavljati določila 10. člena v primerih, ko norma to zahteva.*

Koncesionarji za javne službe: komunalna podjetja, pristojna za vzdrževanje cest

Posebno razpravo pa je sprožil problem podjetij, ki upravljajo kašipote na lokalnih cestah ali avtocestah. Večkrat so kašipoti samo v italijanščini ali pa samo delno tudi v slovenščini. Razpravo je sprožilo tudi dejstvo, da imajo načeloma avtocestne oznake na območjih, kjer se izvaja 10. člen, slovenski prevod samo za kraje, kjer je prisotna slovenska manjšina. Sogovornikov na tem področju je več (to so na primer podjetja Anas, Autostrade, FVG strade in Autovie Venete, pri čemer sta zadnji dve v pristojnosti dežele Furlanije - Julijske krajine). Podjetje Anas je med drugim odgovorno za odsek med Sesljanom in Škofijami, kjer so dvojezične oznake v glavnem dosledno prisotne in dokaj pravilne. Delno neurejen je odsek od Sesljana do Moščenic, ki je v pristojnosti Autovie Venete in kjer bodo med drugim začeli obnovitvena dela. Zato je nujno potrebno takojšnje opozorilo temu podjetju, naj pri preureditvi omejenega odseka spoštuje navodila 10. člena. Na državni cesti 55 Gorica–Sabliči, ki je v pristojnosti podjetja Anas, je le polovica odseka opremljenega z dvojezičnimi napisi (predel občine Sovodnje ob Soči), v drugem predelu, v občini Doberdob, pa so smerokazi še vedno izključno v italijanskem jeziku.

Delovna skupina je mnenja, da bi morali Paritetni odbor ter člani občinskih svetov in deželnega sveta v sklopu udejanjenja 10. člena zasledovati naslednje cilje:

- *opozoriti omenjena podjetja, naj se na območjih izvajanja 10. člena uveljavijo določila, ki jih ta člen navaja, na primer na avtocesti med Moščenicami in Rabujezom/Škofijami ali na državni cesti Gorica–Sabliči (Anas);*
- *nemudoma opozoriti cestno podjetje Autovie, ki upravlja avtocestni odsek pri Moščenicah, naj povsod poskrbi za dvojezične table.*

Končne in splošne smernice delovne skupine

Delovna skupina je mnenja, da bi morali Paritetni odbor ter člani občinskih in deželnega sveta za udejanjenje 10. člena zasledovati naslednje cilje:

- *sestavo priročnika, ki bi se ga občine ali koncesionarji javnih služb posluževali za spoštovanje vidne dvojezičnosti; priročnik bi vseboval navodila, ki bi veljala za vse dvojezične napise (v sodelovanju s Centralnim uradom za slovenski jezik);*
- *uveljavitev možnosti, da bi tudi zasebniki lahko sodelovali pri spletnem zemljevidu, ki ga je pripravil SLORI, in nalagali nove fotografije dvojezičnih napisov;*
- *petletno spremljanje stanja na področju izvajanja 10. člena zaščitnega zakona, tudi v sklopu deželnih konferenc o varstvu slovenske jezikovne manjšine.*

Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini:

pregled delovanja in novi izzivi

1 Uvod

Centralni urad za slovenski jezik (v nadaljevanju: CU) je nastal s ciljem, da zadosti potrebam, ki izhajajo iz izvajanja zakonskih predpisov s področja zaščite slovenske jezikovne manjšine v Italiji, in sicer predvsem iz pravice do rabe slovenščine v odnosih med govorcami in govorkami tega jezika in javnimi institucijami, sodnimi organi in izvajalci javnih služb in storitev na naselitvenem območju slovenske manjšine v Italiji.¹ Urad je bil formalno ustanovljen leta 2017 v okviru Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini; jezikovne in prevajalske aktivnosti pa so dejansko stekle 1. junija 2018 z zaposlitvijo treh prevajalk/tolmačk, ki se jim je pozneje pridružilo še drugo strokovno osebje. Tako je trenutno poleg vodje zaposlenih pet prevajalk in tri administrativne sodelavke.

Nekateri vsebinski in organizacijski izzivi nastajajočega urada so bili izpostavljeni že v prispevku, ki ga je Slovenski raziskovalni inštitut (v nadaljevanju: SLORI) predstavil na Drugi deželni konferenci o zaščiti slovenske jezikovne manjšine novembra 2017 (Grgič 2018). Tedanja vzorčna analiza je pokazala na jezikovno neustreznost slovenskih besedil, ki so nastajala v javni upravi na naselitvenem območju slovenske manjšine v Italiji. Kot glavni problem teh besedil so bile izpostavljene terminološke, morfosintaktične, pravopisne in besedilne/slogovne posebnosti. Te rabe so se izkazale za problematične, saj so bile po eni strani (predvsem na ravni terminologije, a tudi pravopisa, morfologije in drugih ravnin) nedosledne in neustrezne tudi znotraj samega lokalnega korpusa besedil, po drugi strani pa so čedalje bolj odstopale od standardov primerljivih besedil v referenčnem prostoru za slovenski jezik, kar ima lahko za manjšinsko skupnost dolgoročne negativne posledice (Grgič 2020; Jagodic in drugi 2019).

Med razlogi, ki so privedli do tega stanja, so bili posebej evidentirani ti dejavniki (Grgič 2018):

- sociolingvistični dejavniki: podaljšano medjezikovno stikanje s posledičnim enosmernim vplivom italijanščine na slovenščino ter relativna jezikovna »izoliranost« skupnosti govorcev in govork slovenskega jezika;
- strokovno-specialistični dejavniki: pomanjkljiva oz. fragmentarna izobrazba osebja; pomanjkljiva jezikovna izpostavljenost osebja besedilom, praksam in diskurzivnim dinamikam v okoljih, kjer je slovenski jezik prevalentni sporazumevalni kod (v Republiki Sloveniji), in v drugih referenčnih okoljih (v institucijah Evropske unije);
- organizacijski dejavniki: odsotnost skupnega vodenja postopkov analize, prevajanja in lektoriranja besedil ter jezikovnega/terminološkega svetovanja; pomanjkanje skupne strategije pri izbiranju, usposabljanju in zaposlovanju osebja; pomanjkanje informacijske infrastrukture, ki bi bila skupna vsem kadrom.

Vzpostavitev CU in njegovo delovanje v teh treh letih sta omogočila postopno reševanje in odpravljanje težav, vendar pa ostajajo nekatera vprašanja še vedno odprta.

¹ Za dodatne informacije o pravni podlagi za vzpostavitev CU prim.: Centralni urad za slovenski jezik (2021).

2 Metodologija

Pričujoči prispevek je nastal na podlagi:

- analize razpoložljive literature na področju stanja slovenskega jezika v Italiji, predvsem v javni upravi in v javnosti nasploh (Grgič 2017 in 2019; Jagodic in drugi 2019; Kaučič Baša 1997; Mezgec 2015; Pirih Svetina 2013; Vidau 2017);
- opazovanja z udeležbo, saj sta bili avtorici tega prispevka aktivno soudeleženi pri dejavnostih CU oz. SLORI-ja, s katerim ima CU podpisan sporazum o sodelovanju;
- pregleda orodij, priročnikov, programske opreme, baz podatkov in arhivskih virov CU in SLORI-ja;
- anketnega vprašalnika, ki so ga izpolnili prevajalci/prevajalke oz. referenti/referentke za slovenski jezik posameznih občin in drugih organov javne uprave, ki so pristopili k Mreži za slovenski jezik v javni upravi FJK (v nadaljevanju tudi: Mreža);
- fokusnih skupin, ki so jih sestavljale prevajalke CU ter (i) prevajalci/prevajalke oz. referenti/referentke za slovenski jezik posameznih občin in drugih organov javne uprave, ki so pristopili k Mreži; (ii) odgovorne osebe za storitve v slovenskem jeziku pri posameznih občinah in drugih organih javne uprave; (iii) župani občin oz. predstavniki drugih javnih zavodov, ki so pristopili k Mreži;
- poglobljenih intervjujev z vodjo in osebjem CU;
- analize korpusa besedil.

3 Pregled doslej opravljenega dela

Od ustanovitve leta 2017 in začetka dejavnosti leta 2018 je CU opravil nekaj ključnih korakov, ki so postavili temelje za nadaljnje delovanje na področju rabe slovenskega jezika v javni upravi.

Urad je že v prvi fazi delovanja vzpostavil Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK. Ta je nastala na pobudo Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine in je bila ustanovljena s Sklepom deželnega odbora št. 1990 z dne 26. 10. 2018, formalno pa je začela delovati januarja 2019. Za prvo triletno obdobje delovanja so ji bila namenjena sredstva iz državnih dotacij v višini 3.240.000,00 EUR. Mreža temelji na podpisu sporazuma med pobudnico, Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino, ter občinami in drugimi javnimi zavodi. V Mreži je trenutno 35 subjektov: 31 občin, 2 javni zdravstveni podjetji, Trgovinska zbornica za Trst in Gorico ter Deželna agencija za okolje ARPA (Centralni urad za slovenski jezik, 2021). Mrežo koordinira CU, ki ima pri tem dvojno vlogo: administrativno, saj skrbi za dodeljevanje državnih sredstev, in strokovno (jezikovno).

Na strokovnem področju je CU poskrbel, da imajo vsi subjekti, ki so pristopili k Mreži, dostop do enotnega programa za računalniško podprto prevajanje SDL Studio.² Urad je v ta namen nakupil 14 samostojnih in 9 skupinskih licenc, ki so na voljo vsem prevajalcem in prevajalkam ter jezikovnim referentom in referentkam pri organih lokalne samouprave in javnih zavodih, ki so vključeni v Mrežo. Program za računalniško podprto prevajanje omogoča delo na skupni platformi z enotnim pomnilnikom prevodov in preverjeno terminološko bazo. To pomeni, da je prevajalski proces hitrejši, doslednejši in kakovostnejši.

² Računalniško podprto prevajanje za razliko od strojnega ni avtomatičen proces, pri katerem stroj generira prevod brez posredovanja človeka, ampak prevajalsko orodje, ki človeku olajša delo, s tem da mu na enem samem namizju (platformi) ponuja čim bolj prilagojene in preverjene rešitve.

Pomnilnik prevodov in terminološka baza, ki delujeta kot arhiv zgledov posameznih že prevedenih stavkov/povedi oz. kot glosar že prevedenih terminov, sta uporabna le pod pogojem, da se redno posodabljata s preverjenimi, zanesljivimi jezikovnimi podatki, ki so stalno dostopni vsem prevajalcem in prevajalkam. Orodji morata torej zadostiti predvsem dvema pogojema, kvantitativnemu in kvalitativnemu: to pomeni, da mora biti pomnilnik (arhiv) dovolj bogat, zgledi pa zanesljivi, torej jezikovno ustrezni.

Vzpostavitev take platforme predpostavlja veliko zagonskega dela, sredstev in resursov, ki jih je treba vložiti v izgradnjo sistema, ter stalno zaledno delo pregledovanja, dopolnjevanja in vzdrževanja. Poleg tega morajo imeti prevajalci in prevajalke na razpolago še druga orodja, hkrati pa morajo biti za rabo tehnologije pri prevajalskem procesu ustrezno izobraženi.

Ker kadrovske zahteve takega projekta presegajo trenutne kapacitete urada in ker je v tem kontekstu potrebno skupno delo strokovnjakov in strokovnjakinj z različnih področij, je CU vzpostavil sodelovanje s SLORI-jem in tako razširil bazen svetovalcev in svetovalk, ki so pristopili k različnim dejavnostim.

V nadaljevanju predstavljamo najpomembnejše dejavnosti in dosežene rezultate.

3.1 Pomnilnik prevodov

Pomnilnik prevodov je arhiv dvojezičnih konkordančnih parov, to je potencialno vseh doslej prevedenih stavkov oz. povedi. Konkordance se uporabniku oz. uporabnici programa za računalniško podprto prevajanje prikažejo avtomatično oz. z ustreznim iskalnim nizom.

Za izgradnjo pomnilnika prevodov potrebujemo obsežen korpus prevedenih besedil, ki jih moramo jezikovno in terminološko temeljito pregledati in jih nato uvoziti v program skupaj z izvornikom, na podlagi katerega so nastala.

CU je, tudi s pomočjo strokovnjakov in strokovnjakinj SLORI-ja (lektorjev, leksikologov, terminologov, računalniških jezikoslovcev in drugih), zbral, izbral, pregledal, lektoriral, prilagodil in uvozil korpus besedil, ki v ciljnem jeziku (slovenščini) obsega 738.717 znakov, torej 492,47 prevajalske strani.

Pri tem je treba opozoriti, da se v pomnilnik prevodov uvozijo samo besedila, ki so dokončno preverjena. Postopek pregledovanja besedil je dolgotrajen in natančen ter obsega več faz – trenutno je v obdelavi še 1388,50 prevajalske strani za skupnih 2.082.796 znakov.

Gre za slovenska besedila, prevedena iz italijanščine, ki so nastala v javni upravi na območju naselitve slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini, delno že pred vzpostavitvijo CU, delno pa po letu 2018.

Pomnilnik prevodov je na razpolago vsem subjektom, ki so pristopili k Mreži. Ker gre za rezultat projekta, ki se financira z javnimi sredstvi, je konkordančnik prosto dostopen tudi na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.³

3.2 Terminološka baza, Zvezek normiranih terminov in zapisniki terminoloških delovnih skupin

Poleg pomnilnika prevodov vsebujejo programi za računalniško podprto prevajanje še terminološke baze – ti glosarji prevajalcem in prevajalkam sugerirajo najustreznejše rešitve za termine, ki se pojavljajo v besedilu.

Tudi vključevanje terminov v podatkovno bazo je dolgotrajen, zapleten in zahteven proces, saj je treba termine najprej izluščiti iz korpusa besedil, jih leksikografsko obdelati, poiskati ustreznice v ciljnem jeziku, te kategorizirati (jih na primer po potrebi normirati, standardizirati, poenotiti itd.) in jih nazadnje uvoziti v računalniško bazo.

³ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#podatkovne-baze>, obiskano 13. 9. 2021. Več o portalu v razdelku 3.5.

V danem kontekstu je bil še posebej zahteven proces normiranja terminologije na nekaterih področjih, kjer je predmetnost (pojmovnost) v obeh referenčnih prostorih (torej v Italijanski republiki in Republiki Sloveniji) različna. To je značilno predvsem za področja (upravnega) prava, (javnih) financ in računovodstva ter šolstva. Poleg tega mora normiranje terminologije upoštevati več dejavnikov, ki gredo od ustaljene rabe v različnih okoljih do jezikovne ustreznosti, doslednosti, stopnje variantnosti in pričakovane enoznačnosti.

Za namene normiranja upravno-pravne in računovodske terminologije v javnem sektorju je CU poveril SLORI-ju nalogo, da vzpostavi dve strokovni delovni skupini. V obeh skupinah so bili – poleg osebja CU – strokovnjaki in strokovnjakinje iz Slovenije in Italije: pravniki, računovodje, sodni tolmači, visokošolski učitelji, lektorji, prevajalci in drugi. Skupini sta obravnavali najtežje terminološke primere, medtem ko so ostale primere obravnavale prevajalke CU ob posvetovanju z zunanjimi strokovnjaki.

Na podlagi dela terminoloških skupin je nastal Zvezek normiranih terminov, ki se stalno posodablja; zadnja različica je prosto dostopna na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁴ Uporabniki in uporabnice lahko spremljajo proces normiranja prek zapisnikov posameznih delovnih skupin.⁵ Termini so zbrani tudi v terminološki bazi, ki je prosto prenosljiva v program za računalniško podprto prevajanje.⁶

3.3 Slogovni priročnik in vzorčna besedila

Na podlagi zbranega korpusa besedil sta poleg pomnilnika prevodov in terminološke baze oz. Zvezka normiranih terminov nastala tudi Slogovni priročnik in zbirka vzorčnih besedil.

Slogovni priročnik, ki ga je pripravil CU, je nastal na podlagi analize zbranega korpusa besedil; vsebinsko se osredotoča predvsem na slogovna odstopanja od primerljivega slovenskega standarda, ki so posledica jezikovnega stikanja z italijanščino oz. jezikovne izolacije. Priročnik povzema osnovne napotke za učinkovitejše pisanje in prevajanje upravnih besedil za potrebe slovenske manjšine v Italiji; v njem je povzeta raba temeljnih sestavin jezikovnega izražanja s praktičnimi primeri iz korpusa besedil. Priročnik sledi zgledu podobnih orodij, ki nastajajo pri institucijah Evropske unije. Ponuja kratek pregled najpomembnejših sestavin jezikovnega pisnega izražanja v uradnih položajih, kjer prevladujejo strukturirani sporazumevalni vzorci in je treba upoštevati standardno besedišče, slog in skladnjo. Poleg tega obravnava najpomembnejše elemente italijansko-slovenskega stikanja in jezikovna vprašanja, povezana z različno organizacijo uprave in ostalimi dejavniki, ki so značilni za večkulturna območja. Priročnik je prosto dostopen na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁷

Zbirka vzorčnih besedil zajema primere jezikovno in terminološko pregledanih prevodov celih besedil. Gre za predloge in obrazce, ki nastajajo po standardiziranih in strukturiranih sporazumevalnih vzorcih, kar pomeni, da sta v takih besedilih pričakovani terminološka in jezikovna doslednost oz. enotnost. Primeri besedil so zbrani in prosto dostopni na spletnem portalu www.jeziknaklik.it.⁸

3.4 Izobraževanje

CU je v sodelovanju z Insielom organiziral več izobraževalnih programov.

Na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije je potekalo skupaj 6 večdnevni tečajev (skupaj 90 ur izobraževanja) z akreditiranim predavateljem za program SDL Studio; tečajniki so obiskovali najprej pouk na osnovni stopnji, nato pa izpopolnjevalne programe, namenjene naprednim uporabnikom programa za računalniško podprto prevajanje.

⁴ <https://www.jeziknaklik.it/zvezek/>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁵ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#zapisniki>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁶ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#podatkovne-baze>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁷ <https://www.jeziknaklik.it/slogovni-prirocnik/>, nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

⁸ <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#predloge> in <https://www.jeziknaklik.it/obrazci-gradivo/#obrazci>, oboje nazadnje obiskano 13. 9. 2021.

Na področju slovenskega jezika je CU organiziral 6 izvedb 20-urnih izpopolnjevalnih tečajev, namenjenih različnim profilom govorcev slovenskega jezika, in 26 izvedb 40-urnih tečajev slovenščine na ravni A1 (začetnih tečajev slovenščine). Splošni izpopolnjevalni tečaji so bili namenjeni uslužbencem javnega sektorja, specifični tečaji pa prevajalcem in referentom za slovenski jezik pri t. i. jezikovnih okencih. Te tečaje je izvajal SLORI, tudi v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki in strokovnjakinjami.

3.5 Vzpostavitev portala www.jeziknaklik.it

V času nastajanja tega prispevka je bil vzpostavljen spletni portal www.jeziknaklik.it. Portal je skupni projekt CU in SLORI-ja. Na enem samem, vidnem mestu so združene vsebine, ki so nastale v prvem triletju delovanja CU, in uporabne hiperpovezave do drugih virov: glosar Zvezek normiranih terminov, Slogovni priročnik, predloge nekaterih pogosto prevedenih besedil, obrazci, zapisniki terminoloških delovnih skupin, organigrami, sezname zemljepisnih imen, podatkovne baze (terminološka baza in pomnilnik prevodov), hiperpovezave do najpomembnejših eno-, dvo- in večjezičnih virov ter druge koristne povezave.

Več o vsebinah izhaja iz posameznih razdelkov tega referata. Na tem mestu naj izpostavimo le, da je bilo za objavo na spletnem portalu potrebno preoblikovanje nekaterih virov, kar zdaj zagotavlja boljšo uporabniško izkušnjo in več možnosti nadaljnje nadgradnje.

V času pisanja tega prispevka se pripravlja tudi objava prve, testne različice avtomatičnega spletnega svetovalca Lorisa – to je namensko jezikovno orodje, namenjeno uporabi na spletnem portalu. Gre za spletno aplikacijo, ki omogoča avtomatsko preverjanje besedil, pri tem pa uporabnike opozarja na različna odstopanja od standardne rabe, na primer na pravopisne napake, ki jih običajni urejevalniki besedil (npr. Word) ne zaznavajo, predvsem pa na pojave, ki so značilni za slovenščino v Italiji in so posledica italijansko-slovenskega jezikovnega stikanja oz. jezikovne marginalizacije govork in govorcev.

4 Odprta vprašanja in kritične točke

V tem razdelku povzemamo ugotovitve, ki so izšle iz anketnih vprašalnikov in fokusnih skupin, torej iz posrednih in neposrednih odzivov različnih profilov (prevajalcev in referentov, odgovornih oseb in županov oz. predstavnikov), ki sodelujejo s CU na podlagi sporazuma o pristopu k Mreži. K temu dodajamo še nekatere ugotovitve, ki so izšle iz intervjujev z osebjem CU. V nadaljevanju so podane nekatere kritične točke, ki jih bo treba v bližnji prihodnosti odpraviti, da se zagotovita uspešno delovanje urada in doseganje zastavljenih ciljev v korist celotne skupnosti. Ob šibkih točkah so navedeni tudi nekateri pozitivni vidiki, ki lahko predstavljajo temelj za nadaljnje delo.

4.1 Tehnologija (strojna in programska oprema)

Iz pogovorov s fokusnimi skupinami je CU ugotovil, da večina računalnikov, s katerimi razpolagajo uporabniki v Mreži, ni dovolj zmogljiva in ne omogoča delovanja programa za računalniško podprto prevajanje. Dodaten problem predstavlja pomanjkanje programskega paketa Microsoft Office; nekateri člani v Mreži še vedno uporabljajo OpenOffice ali LibreOffice, ki ju SDL Studio ne podpira v celoti, zato nastajajo težave pri uvozu/izvozu datotek. Težave se nadalje pojavljajo še pri internetnih povezavah, ki so ponekod tako šibke, da uporabniki ne dostopajo do platforme. Lokalne službe za računalniško in informacijsko podporo niso dovolj usposobljene za reševanje težav, ki so povezane z delovanjem tega specifičnega programa, zato uporabnikom in uporabnicam ne morejo nuditi hitrih in zadovoljivih rešitev.

Vse to odvrča številne potencialne uporabnike od rabe programa za računalniško podprto prevajanje, kar pomeni, da poteka prevajalski proces na marsikateri občini ali v javnem zavodu še vedno ročno oz. analogno.

V tehnologijo za računalniško podprto prevajanje je CU vložil veliko finančnih sredstev za nakup licenc ter veliko znanja in časa za svetovanje in reševanje sprotih težav, saj je prevzel vlogo veznega člana med končnimi uporabniki, Insielom⁹ (ki upravlja strežnik, na katerem se vrta skupna platforma) in SDL-ovim poprodajnim servisom. CU je organiziral tudi številne izobraževalne tečaje o uporabi programa SDL Studio na osnovni, vmesni in nadaljevalni stopnji; na teh tečajih je predaval akreditiran predavatelj. Žal pa je bil velik del pridobljenega znanja kmalu izgubljen, saj tečajniki zaradi že naštetih težav niso imeli možnosti neposrednega prenosa pridobljenih veščin v prakso. Tudi pogoste zamenjave na delovnih mestih ne pripomorejo k utrjevanju pridobljenega znanja – anketa med osebjem v Mreži je pokazala, da je nekaj več kot 25 % vseh trenutnih sodelavcev zaposlenih za obdobje, krajše od enega leta, približno 10 % pa je agencijskih delavcev.

Prevajalci in prevajalke, ki redno uporabljajo platformo za računalniško podprto prevajanje, menijo, da je sprememba v načinu opravljanja delovnih nalog izrazita. Program namreč omogoča, da na enem mestu prikličemo normirano terminologijo (prek vgrajenega glosarja) in shranjene podobne ali identične segmente že opravljenih prevodov. S tem se zagotovita poenotenje terminologije in večja doslednost pri prevajanju, poenostavi delo in skrajšajo roki. Začetni vložek v izobraževanje ni zanemarljiv, tako z vidika »investitorja« (CU, ki tečaje financira in organizira) kot uporabnikov, ki morajo v usvajanje znanj vložiti čas in energijo. Vložek se obrestuje, če uporabniki opravljajo prevajalsko delo v večjem obsegu (in ne samo občasno, kot se dogaja v številnih primerih), če je uporaba programske opreme dosledna in če so za to dani ustrezni delovni pogoji – dovolj zmogljivi računalniki, ustrezna internetna povezava in kompatibilna programska oprema.

4.2 Terminologija in terminografija

120

Oblikovanje zbirke normiranih terminov, ki nastaja na podlagi vsakodnevnega prevajalskega dela na CU, lektoriranja že prevedenih besedil, individualnih posvetovanj s pravniki in dela posebnih terminoloških skupin, se je izkazalo za posebno dobrodošlo. Zvezek normiranih terminov cenijo vsi uporabniki v Mreži.¹⁰

Osebe CU ugotavlja, da je uporaba tega glosarja omejena na osnovno iskanje, saj prevedki niso leksikografsko obdelani, torej razvrščeni ter opremljeni z razlagami, zgledi in kvalifikatorji, ki bi uporabniku pomagali razumeti, kako se termin uporablja v ciljnem jeziku. Trenutno se pojavljajo le nekateri ključni kvalifikatorji, ki opozarjajo na področje rabe.

V prihodnje bo torej treba terminološko bazo nadgraditi v tej smeri – portal www.jeziknaklik.it bo treba opremiti z novim leksikografskim orodjem, ki bo vsebino Zvezka normiranih terminov dopolnilo skladno s sodobnimi strokovnimi smernicami. To bo omogočalo lažje iskanje terminov in preverjanje njihove rabe, tudi navzkrižno ob uporabi terminološke baze in pomnilnika besedil, vgrajenih v program za računalniško podprto prevajanje.

Prav tako se kaže potreba po standardizaciji in normiranju terminov z nekaterih področij, ki jih CU doslej še ni sistemsko obravnaval – na primer s področja šole in izobraževanja, kjer so odstopanja od standarda izrazita in imajo zaradi samega konteksta velik vpliv na sporazumevalno zmožnost govorcev in govork, in s področja toponomastike, zlasti na Videmskem.

4.3 Pomnilnik prevodov, predloge besedil in revidirani prevodi referenčnih besedil

Oblikovanje skupnega pomnilnika (podatkovne baze, v kateri so shranjeni stari lektorirani in prečiščeni prevodi upravnopravnih besedil) se je izkazalo za izjemno velik zalogaj, tako z jezikoslovnega kot s

⁹ Insiel je storitveno podjetje v javni lasti, ki za ves javni sektor dežele FJK ponuja storitve predvsem na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij.

¹⁰ Spomnimo, da sta anketiranje in delo v fokusnih skupinah potekala pred predstavitvijo portala www.jeziknaklik.it, zato tu niso zbrana mnenja o uporabniški izkušnji pri delu s tem portalom.

tehnološkega vidika, ugotavlja osebje CU. Besedila so se zbirala v glavnem iz občinskih virov, terminološko so bila zelo neenotna in jezikovno pomanjkljiva – skratka, neprimerna za standardno lektoriranje.

Vsako besedilo je moralo skozi štiri branja pri različnih sodelavcih, ki so ga obdelovali z različnimi, med seboj ne nujno kompatibilnimi orodji. Zaradi tega je prihajalo do tehničnih težav, kar pomeni, da je bilo treba poenotiti uporabljene tehnološke pripomočke, to pa je terjalo veliko časa in truda. Delo še ni zaključeno, zato njegove učinkovitosti in uporabnosti ne moremo dokončno oceniti.

Če bo pomnilnik zajel zadostno število lektoriranih in prečiščenih besedil, bo prevajalcu, ki bo povezan na skupno platformo in bo prevajal podobna besedila, ponujal že oblikovane in jezikovno ustrezne segmente stavkov oz. povedi. Skupni pomnilnik bo moral zajemati zlasti besedila, ki počasneje zastarajo, kot na primer razne obrazce (npr. tiste, ki so skupni vsem dvojezičnim občinam ali drugim organizacijam), računovodska besedila (ki se redno pojavljajo vsako leto ob istem času), skupne pravilnike raznih občinskih služb, morda celo besedila, ki so povezana z evropskimi programi Interreg. Osebje CU meni, da bo treba v prihodnje razmisliti o racionalizaciji tega dela projekta in na novo premisliti izbor besedil, ki se vključujejo v pomnilnik, zato da bo delo potekalo hitreje in da bo končno orodje bolj uporabno v prevajalskem procesu.

V tem času so bili jezikovno pregledani in terminološko revidirani tudi prevodi nekaterih referenčnih besedil, na primer Posebni statut Avtohtone dežele Furlanije - Julijske krajine, Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999: »Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin«, Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 »Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini«, Uredba predsednika republike z dne 12. 9. 2007 »Potrditev seznama občin Furlanije - Julijske krajine, v katerih se izvajajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine v skladu s 4. členom Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001«, Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 »Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine« in izdelane predloge nekaterih uporabnih obrazcev.

4.4 Lektoriranje

Zlasti v zadnjem letu je CU zabeležil velik porast povpraševanja po lektoriranju prevodov, ki nastajajo pri institucijah, podpisnicah sporazuma o Mreži, pa tudi pri drugih organih in deželnih službah. Pregledovanje teh besedil je osebju CU ter sodelavcem in sodelavkam SLORI-ja, ki so sodelovali pri projektu, omogočilo vpogled v dejanske potrebe njihovih piscev, ki so bodisi izobraženi prevajalci bodisi referenti za slovenska jezikovna okenca in drugi sodelavci z raznolikim znanjem slovenščine, a brez prevajalske izobrazbe¹¹ – ta heterogenost se odraža tudi v kakovosti prevodov in posledično vpliva na obseg dela, ki ga mora opraviti CU med lektoriranjem.

V večini primerov – seveda so tu izjeme – sploh ne gre za klasično lektoriranje, pač pa za naporno in korenito preoblikovanje in predelavo že nastalih prevodov, kar je pogosto celo zahtevnejše od sprotnega prevajanja, zlasti pa neekonomično z vidika stroškovne učinkovitosti.

Lektorsko delo mora biti v teh primerih zaupano strokovnjakom in strokovnjakinjam, ki obvladajo tudi italijanski jezik, vsaj do mere, da lahko razumejo izvirnik, na podlagi katerega je nastalo slovensko besedilo, to pa povzroča dodatne omejitve na kadrovskem področju, saj je ustrezno usposobljenih lektorjev s takim znanjem italijanščine in slovenščine malo.

Na podlagi analize teh besedil nastaja novo računalniško orodje, avtomatski spletni jezikovni svetovalec Loris, ki bo skušal uporabnikom in uporabnicam pomagati vsaj pri odpravljanju splošnih težav – to seveda ne bo moglo nadomestiti lektorskega dela, bo pa verjetno sprostilo vsaj začetne faze pregledovanja.

¹¹ Iz ankete izhaja, da ima prevajalsko izobrazbo le približno četrtnina vseh vprašanih, kar pa še ne pomeni, da so se specifično izobraževali tudi na področju prevajanja v slovenski jezik, saj so med študijem lahko izbirali druge jezikovne kombinacije.

4.5 Zaposlovanje osebja znotraj Mreže

Da se bomo lahko lotevali težav, ki smo jih omenjali v prejšnjih razdelkih, moramo najprej poskusiti odgovoriti na vprašanje, kako različni odločevalci (od vodij služb do političnih predstavnikov na lokalni, regionalni in tudi višji ravni) razumejo dejavnost prevajalcev oz. drugih zaposlenih na jezikovnem področju in kako do tega pristopajo. Razen redkih izjem je na lokalni ravni ta poklic v zadnjih desetletjih izgubil na ugledu, kar se odraža v načinu zaposlovanja prevajalcev in jezikovnih referentov, pri katerih se preverjanje znanja slovenščine pred zaposlitvijo opravi zelo nestrokovno. Razpisi so povečini zastavljeni tako, da ne ciljajo prednostno na jezikovne veščine, ampak na širša upravno-pravna znanja; preverjanje strokovnih veščin s področja prevajanja (in lektoriranja) je skoraj povsem odsotno. Zaposlujejo se nespecifični profili, ki jih je lažje prerazporejati na druga delovna mesta oz. jim dodeljevati druge naloge.

Iz ankete, ki je bila opravljena za potrebe tega prispevka, izhaja, da ima nekaj več kot 60 % osebja v Mreži (torej na občinah in v drugih javnih zavodih) le maturo (približno 10 % teh celo na šolah z italijanskim učnim jezikom). Med tistimi, ki imajo visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo, jih ima le nekaj več kot 25 % izobrazbo s področja prevajanja in tolmačenja, nekaj manj kot 25 % pa diplomu iz slovenistike ali tujih jezikov. Le zanemarljiv delež (5 %) vprašanih se je kdaj, tudi za krajše obdobje, izobraževal v Sloveniji, torej v prostoru, kjer je slovenski jezik prevalentni sporazumevalni kod, kar omogoča usvajanje jezikovnih veščin po sistemu popolne potopitve.

Poleg tega iz ankete izhaja, da se v večini primerov daje prednost zaposlovanju brez kontinuitete, torej zaposlitvam za določen, v glavnem zelo kratek čas, avtorskim pogodbam in agencijskemu delu (na podlagi različnih prekarnih pogodb opravlja prevajalsko in včasih tudi tolmaško delo več kot 60 % anketirancev). Plače so v primerjavi s tržiščem nizke, pogoji dela pa nestimulativni.

Na večini razpisov se zahteva le matura (ISCED 3). Vsi jezikovni poklici (prevajanje, tolmačenje in lektoriranje) predvidevajo vsaj 3-letno visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo (ISCED 6), dejansko pa 5-letno terciarno izobraževanje (strokovni magisterij; ISCED 7), večletne izkušnje in stalno izpopolnjevanje. Poleg tega je za vse te profile ključno, da vsaj del izobrazbe pridobijo v okoljih, kjer je njihov delovni jezik prevalentni sporazumevalni kod, in da tudi po izobraževanju ohranjajo stalen stik s temi okolji. Razpisi v javni upravi pa celo določajo, da morajo imeti kandidati izobrazbo, pridobljeno v Italijanski republiki, ali nostrificirano diplomu; ker je proces nostrifikacije zapleten in dolgotrajen, to dodatno omejuje možnosti zaposlovanja ustrezno usposobljenega kadra iz Republike Slovenije oz. odvrča perspektivne dijake in dijakinje, da bi se odločali za študij v Sloveniji, kar bi nedvomno pripomoglo k izboljšanju njihove sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku.

4.6 Izobraževanje in izpopolnjevanje

CU si sicer prizadeva za redno organizacijo krajših izpopolnjevalnih programov s področja slovenskega jezika za zaposlene v deželni in lokalnih upravah; tečaje izvaja SLORI v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki. Žal pa s takimi kratkimi izobraževalnimi programi ni mogoče zapolniti vrzeli, ki so nastale zaradi pomanjkanja ustrezno izobraženih strokovnjakov na jezikovnem in prevajalskem področju.

Iz anket in fokusnih skupin so izšle nekatere pomanjkljivosti teh tečajev. Prvi problem predstavlja heterogenost udeležencev, saj imajo ti zelo različen nivo znanja slovenskega jezika in različne izobraževalne potrebe. Drugi problem je trajanje tečajev in njihova koledarska razporeditev – jesenski meseci niso najboljša možnost, saj so takrat delovne obremenitve največje, 20 ur programa, strnjene v nekaj tednov, pa ne omogoča ustrezne kontinuitete. Tretji problem predstavlja vsebina: prevajalci in prevajalke potrebujejo čim več konkretnih rešitev za specifična vprašanja s področja italijansko-slovenskega jezikovnega posredovanja, kadra, ki bi obvladal in znal posredovati te vsebine, pa je malo.

Iz zapsanega izhaja, da je treba premisliti ponudbo izpopolnjevalnih programov, hkrati pa poskrbeti za sistemske rešitve. Ob tem je še treba upoštevati, da so programi za prevajalce iz italijanščine v slovenščino na univerzah v Trstu in Vidmu močno okrnjeni, diplomanti, ki študij zaključijo na univerzah v Sloveniji, pa imajo še vedno preveč težav z nostrifikacijo diplome, čeprav sta sosednji državi članici Evropske unije.

Kljub temu je v zadnjem triletju zaznati nekatere premike. Na oddelku IUSLIT Univerze v Trstu se v sodelovanju z Univerzo v Ljubljani oblikuje univerzitetni študijski program za to področje v sklopu t. i. dvojne diplome, vendar bo zagon terjal kar nekaj časa in posledično se tudi prvi diplomanti še dolgo ne bodo pojavljali na trgu. Ob upoštevanju vseh dejavnikov (demografskih trendov, študijskih procesov, zahtev tržišča, zaposlovanja v javni upravi itd.) lahko računamo, da bo celotni javni sektor v Furlaniji - Julijski krajini v naslednjih desetih letih iz tega naslova pridobil le nekaj sodelavcev, ki pa bodo morali šele začeti pridobivati ustrezne izkušnje in se nadalje izpopolnjevati.

Zato je CU na podlagi predhodno sklenjenega sporazuma o sodelovanju predlagal Oddelku IUSLIT oz. Univerzi v Trstu uvedbo posebnega enoletnega izpopolnjevalnega programa iz prevajanja upravnopravnih besedil, ki bi ga iz državnih sredstev za slovensko manjšino financirala dežela FJK ob podpori Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine.

4.7 Videmska pokrajina

Po triletnem sodelovanju z občinami na Videmskem, v katerih je priznana raba slovenščine, je CU prišel do ugotovitve, da se jezikovne in zlasti prevajalske potrebe na tem delu naselitvenega območja slovenske manjšine zelo razlikujejo od potreb na preostalem območju (Jagodic in drugi 2019). Poleg tega so opazna tudi odstopanja pri splošnem jezikovnem znanju in specifičnih strokovnih znanjih prevajalcev in prevajalk, kar je v sodobnem globaliziran svetu lahko le delno odvisno od posebnosti nekega prostora oz. regije.

Ugotavljamo, da je v teh občinah smiselna prisotnost referenta za slovensko jezikovno okence, nekoliko manj utemeljena pa bi bila prisotnost prevajalca s polnim delovnim časom. Zaradi same narave delovanja teh občin se prevajanje opravlja le občasno in se pretežno osredotoča na promocijsko-turistična besedila, pozornost pa je usmerjena zlasti v gojenje lokalnih narečij.

Zato je CU začel razmišljati o možnosti nujenja dodatne pomoči članicam v Mreži, ki bi posebej ustrezala razmeram na Videmskem: deželna uprava bi izbrala in plačala izkušenega zunanjega izvajalca (prevajalski servis), na katerega bi se vsaka članica v Mreži lahko obrnila ob potrebi po prevajanju do izčrpanja obsega obračunskih strani, ki bi ji bile priznane. Več o tem v razdelku 5.2.

5 Projekti v teku in predlogi

V tem razdelku predstavljamo nekaj projektov, ki so že v teku in katerih namen je kratkoročno reševanje najbolj perečih težav, ter nekaj srednje- in dolgoročnih predlogov, ki naj omogočijo nemoteno in učinkovito delovanje CU.

5.1 Problem kadra – izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje

CU se z Univerzo v Trstu, s katero ima podpisan sporazum o sodelovanju, dogovarja za izvedbo podiplomskega programa strokovnega usposabljanja. Program, ki naj bi stekel v drugi polovici leta 2022 in trajal eno leto, naj bi bil namenjen kandidatom z univerzitetno izobrazbo in ustreznim znanjem slovenščine, ki bi se želeli preusmeriti na področje prevajanja oz. utrditi svoja znanja ob delu (namenjen naj bi bil namreč tudi trenutnemu kadru), med iskanjem zaposlitve ali po zaključenem vsaj triletnem visokošolskem študiju. Vsebine bi se osredotočale na utrjevanje zlasti aktivnega znanja slovenščine (pa tudi italijanščine) in upravnopravne terminologije s primerjavo ureditev v Italiji in Sloveniji ter na praktične vaje iz prevajanja strokovnih (upravno-pravnih besedil) v obe smeri ter osnov prevodoslovja in računalniških tehnologij na področju prevajanja. Namen je kratkoročno zagotavljanje novih usposobljenih kadrov oz. dodatno izpopolnjevanje obstoječih kadrov, ki nimajo ustrezne strokovne izobrazbe oz. znanj za prevajanje upravnopravnih besedil v slovenščino.

Ko bo uradno razpisan visokošolski program prve stopnje z dvojno diplomom na tržaški in ljubljanski univerzi – program je trenutno v fazi potrditve –, bo lahko CU na podlagi že sklenjenega sporazuma s tržaško univerzo še naprej omogočal študentom in študentkam opravljanje prakse oz. zagotovil druge oblike vodene vključevanja v delovno okolje.

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina bi morala razpisati več krajših izpopolnjevalnih programov, namenjenih obstoječemu kadru v javnem sektorju oz. institucijah, ki so pristopile k Mreži. Programi morajo biti namenjeni manjšim homogenim skupinam in vsebinsko čim bolj definirani. Da se omogoči obiskovanje teh programov čim širšemu krogu tečajnikov, mora pouk potekati modularno, skozi vse leto, koledar pa mora biti definiran predhodno.

Organi, ki so na nacionalni in lokalni ravni pristojni za priznavanje izobrazbe, pridobljene v tujini, bi morali sprostiti postopke nostrifikacije diplom na področju jezikovnih poklicev (prevajanje, tolmačenje, lektoriranje itd.), pri katerih je ključno, da se kader vsaj delno izobražuje v državi, kjer je jezik, ki se ga uči, prevalentni sporazumevalni kod. V primeru CU in Mreže gre seveda za izobraževanje na javnih in akreditiranih visokošolskih zavodih v Republiki Sloveniji.

5.2 Problem kadra – zaposlovanje

Zato da pritegnemo in ohranimo usposobljene kadre, jim moramo zagotoviti urejeno in stimulatívno delovno okolje, kar pomeni zaposlitve za nedoločen čas, ustrezne prejemke, jasno določene delovne naloge in druge pogoje.

Delovni mesti prevajalca (tolmača, lektorja) in jezikovnega referenta na okencu morata biti ločeni. Prevajalci, tolmači in lektorji morajo opravljati samo in izključno naloge, povezane z medjezikovnim posredovanjem – prevajanjem, tolmačenjem in pregledovanjem besedil v slovenskem jeziku. Stiki z javnostmi, promocija dvo- in večjezičnosti ter slovenske kulture, posredovanje informacij in vodenje čezmejnih projektov so pomembne zadolžitve, ki pa niso kompatibilne s prevajanjem, tolmačenjem ali lektoriranjem, saj zahtevajo procesi medjezikovnega posredovanja in pregledovanja besedil popolno osredotočenost kadra. Z ločitvijo delovnih nalog bi jezikovne referente na okencih razbremenili nalog, ki jim pogosto niso kos, zagotovili ustreznejše pogoje za delo prevajalcev, tolmačev in lektorjev ter vsem deležnikom ponudili boljše, kakovostnejše storitve.

Poleg tega opozarjamo, da morajo biti razpisi za prosta delovna mesta prevajalcev, tolmačev in lektorjev poenoteni in morajo ustrezati zahtevam teh profilov. Prevajalci (pa tudi lektorji in tolmači) morajo na primer imeti specifična jezikovna in strokovna znanja, ki presegajo sam pojem materne govornice oz. merilo izobrazbe (npr. mature) v danem jeziku. Za ta delovna mesta je treba predvideti visoko raven izobrazbe (vsaj ISCD 6, torej univerzitetno diplomom prve stopnje, po možnosti ISCD 7 – magistrsko diplomom) ustrezne smeri, hkrati pa je treba v fazi izbora preveriti jezikovno znanje in specifične strokovne veščine kandidatov in kandidatke, kar lahko opravi le komisija, ki jo sestavljajo usposobljeni ocenjevalci in ocenjevalke. Zaposlovanje teh kadrov z javnimi selekcijskimi postopki, ki jih razpisujejo dežela in ostali organi lokalne samouprave, bi bilo veliko enostavnejše in bolj ciljno, če bi uprave v svojih kadrovskih načrtih predvidele tudi poklicni profil »jezikoslovca« (po vzoru institucij EU) ali vsaj »prevajalca«, namesto da bi razpisovale ta delovna mesta v sklopu poklicnih profilov s področja turizma in kulture ali administracije. Prizadevanja potekajo tudi v tej smeri.

Na območjih in za institucije, ki zaradi svojih specifik (npr. obsega poslovne enote, geografske oddaljenosti, omejenega delokroga itd.) ne morejo zagotoviti delitve delovnih mest na prevajalce (tolmače, lektorje) na eni strani in jezikovne referente na drugi, se predvidi izbor enotnega zunanega prevajalskega servisa. Zunanega ponudnika bi izbral CU ob upoštevanju strogih pogojev, ki naj zagotavljajo visoko kakovost storitev. Te storitve bi lahko koristili vsi subjekti v Mreži, tudi tisti, ki imajo ali bodo imeli vzpostavljeno ustrezno prevajalsko službo, na primer za prevajanje specifičnih besedil ali ob povečanem obsegu dela.

5.3 Jezikovna orodja

CU bo moral v naslednjih letih v sodelovanju z zunanjimi partnerji izdelati oz. nadgraditi sodobna orodja za jezikovni par italijanščina–slovenščina. Na tem področju nimamo ustreznih jezikovnih virov in priročnikov – niti tiskanih oz. analognih, kaj šele spletnih/digitalnih. To stanje pogojuje delo prevajalcev, tolmačev in lektorjev, ki se ne morejo opreti na zanesljive in neposredne vire.

CU in SLORI sta na tem področju že dosegla pomembne rezultate. V zadnjih treh letih sta nastala Zvezek normiranih terminov in Slogovni priročnik (najprej v PDF-obliki, zdaj tudi s spletnim iskalnikom), izdelana sta bila pomnilnik prevodov in terminološka baza, ki sta namenjena poklicni rabi, razvit je bil spletni portal www.jeziknaklik.it, ki združuje vsa omenjena orodja, druge vire in koristne povezave.

Poleg tega je bila izdelana prva različica spletne aplikacije za jezikovne svetovanje Loris, ki uporabnike in uporabnice opozarja na pojave jezikovnega stikanja, neustrezne prevode, pravopisne napake in druga odstopanja od jezikovnega standarda, ki se pojavljajo v besedilih. Aplikacijo bo treba v naslednjih letih še nadgraditi, da bo njena uporaba čim prijaznejša in učinkovitejša. Razvijanje spletnih jezikovnih tehnologij terja veliko znanja, dela in resursov, kar pomeni, da gre za ambiciozne projekte, ki morajo imeti zadovoljivo institucionalno in finančno podporo.

V naslednjih letih bo treba razviti še novo orodje, ki bo povezovalo terminološko bazo in pomnilnik prevodov ter njune vsebine prikazalo v pregledni, dostopni, neposredno uporabni aplikaciji. Orodje bo združevalo – po zgledu sorodnih pripomočkov, ki že obstajajo na ravni EU – glosar, leksikografsko obdelavo terminov, zglede iz korpusa pregledanih besedil in povezave do drugih virov. Zasnova orodja, ki smo ga prehodno poimenovali Bistra, je bila že izdelana, vendar pa so bile vse faze realizacije preložene v naslednje programsko obdobje (2021–2023).

5.4 Nadaljnji razvoj CU in Mreže

Odgovori iz anket, opravljenih med članicami Mreže, so privedli tudi do naslednjih ugotovitev, ki so relevantne za usmerjanje nadaljnje razvoja dela na CU in v sklopu Mreže.

Velik delež osebja, vključenega v fokusne skupine, je pokazal visoko stopnjo zadovoljstva z nastankom CU in same Mreže, s katerima je delo pridobilo na strokovnosti in usklajenosti. Sami sogovorniki in sogovornice pa ugotavljajo, da je mreženje med občinami in drugimi včlanjenimi organi še vedno prešibko – med razlogi navajajo pomanjkanje vlaganja v povezovanje, kar ne spodbuja iskanja skupnih vsebin ter sistematičnega poenotenja besedil in pripadajočih prevodov (kot so številni pravilniki ali spletne strani). Pomanjkanje pozornosti je občutiti predvsem na odločevalski ravni, ki ni seznanjena s prevajalskim delom, njegovimi procesi in zahtevami.

Večja povezanost bi prav gotovo prispevala k sproščanju določenih zmogljivosti na CU; urad bi se lahko bolj preusmeril z obsežnega lektorskega dela na dejansko prevajalsko delo, kar bi bilo tudi bolj ekonomično in bi odgovarjalo potrebam deželnih služb.

Da bi se čim hitreje odzval na potrebo po poenotenju besedil (in strokovnejših prevodih), je CU začel načrtovati oddajo določenega obsega prevajalskih strani zunanjemu prevajalskemu servisu (prim. razdelek 5.2), ne nazadnje pa – kot izhaja tudi iz odgovorov anketirancev – bi se rešitev lahko našla v obliki okrepitve urada in prek njega cele Mreže, če bi se predvideli delovni mesti za lektorja (m/ž) in prevajalca – računalničarja (m/ž), specializiranega za orodje SDL Studio.

6 Zaključek

Analiza delovanja Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini je pokazala številne pozitivne rezultate, ki jih je dosegel urad, in nekatere pomanjkljivosti, ki jih bo treba v prihodnje odpraviti, da se zagotovita uspešno delovanje in še kakovostnejša raven storitev.

Med najvidnejšimi rezultati naj navedemo:

- vzpostavitev Mreže, h kateri je pristopilo 35 subjektov (prim. razdelek 3), in zaposlitev treh prevajalk za nedoločen čas na CU;
- nastanek pomnilnika prevodov (razdelek 3.1) in terminološke baze (razdelek 3.2) za računalniško podprto prevajanje ter njuna objava na portalu www.jeziknaklik.it;
- standardiziranje in normiranje terminologije ter objava Zvezka normiranih terminov (razdelek 3.2) tudi na portalu www.jeziknaklik.it;
- priprava in objava Slogovnega priročnika in vzorčnih besedil (razdelek 3.3);
- organizacija izobraževalnih programov (razdelek 3.4);
- vzpostavitev portala www.jeziknaklik.it (razdelek 3.5);
- redno lektoriranje besedil, ki se prevajajo v okviru Mreže (razdelka 3.1 in 3.3);
- terminološko in jezikovno svetovanje prevajalcem, subjektom v Mreži in drugim pripadnikom slovenske manjšine.

126

V treh letih delovanja so različni deležniki zaznali tudi nekatere pomanjkljivosti, ki jih v nadaljevanju povzemamo skupaj s predlogi za njihovo odpravljanje:

- težave, povezane z uporabo strojne in programske opreme, na primer omejena zmogljivost, slabe internetne povezave, potreba po dodatnem izobraževanju itd. (prim. razdelek 4.1); vzpostavitev ustrezne infrastrukture pri vseh subjektih v Mreži;
- omogočanje lažjega in interaktivnega iskanja po terminoloških in jezikovnih virih, ki jih objavlja CU, z izdelavo dodatnih spletnih aplikacij Loris in Bistra (razdelka 4.2 in 5.3);
- optimizacija procesov lektoriranja in nov sistem vključevanja besedil v pomnilnik prevodov (razdelka 4.3 in 4.4);
- pomanjkljivosti na kadrovskem področju: načrtno in smotrno zaposlovanje prevajalcev in jezikovnih strokovnjakov za slovenski jezik v Mreži na podlagi strokovno utemeljenih selekcijskih procesov (razdelki 4.5, 5.2 in 5.4);
- pomanjkanje povezovanja in sinergij med subjekti v Mreži: uvedba in raba poenotениh vzorcev, pravilnikov, dokumentov, spletnih strani, dogovarjanje o skupnih projektih (razdelek 5.4);
- izobraževanje in usposabljanje: organizacija podiplomskega programa, podpora čezmejnemu programom, prizadevanja za lažje postopke nostrifikacije nazivov, pridobljenih v Republiki Sloveniji (razdelka 4.6 in 5.1);
- optimizacija procesov prevajanja pri subjektih v Mreži, zlasti na Videmskem (razdelka 4.7 in 5.4).

Nekatere pomanjkljivosti bo ob ustreznih finančnih dotacijah in institucionalni podpori lahko odpravil sam CU v sodelovanju z zunanjimi partnerji – v ta kontekst se na primer uvršča priprava novih, učinkovitejših orodij in priročnikov. Druge pomanjkljivosti zahtevajo širše organizacijsko zaledje – sem spadajo na primer zagotavljanje računalniške infrastrukture na posameznih občinah, preoblikovanje izpopolnjevalnih programov za prevajalce, ki jih organizira Insiel, in drugi sorodni ukrepi. Tretji sklop pomanjkljivosti pa bo

lahko odpravil le enoten nastop odločevalcev na vseh strokovnih in političnih ravneh, saj se bodo sicer težave, povezane s priznavanjem izobrazbe, zaposlovanjem kadrov in njihovimi delovnimi nalogami, le še poglobljale, kar bi dolgoročno lahko izničilo trud in prizadevanja vseh deležnikov.

Spomnimo, da je med možnimi razvojnimi perspektivami CU tudi potencialno prevzemanje novih pristojnosti in zadolžitev na področju deželne jezikovne politike za slovenski jezik, kar zahteva utrditev sedanje organizacijske strukture in širjenje na nova strokovna področja z ustreznimi kadrovskimi profili. Več o tem v petem prispevku.

CU je nastal iz potrebe po zagotavljanju pravice do rabe slovenskega jezika v javnosti – da temu svojemu namenu zadosti, mora imeti ustrezno strukturo, vlogo in pristojnosti. Od njegovega delovanja in od delovanja celotne Mreže sta namreč v veliki meri odvisna položaj slovenskega jezika v deželi Furlaniji - Julijski krajini in izvajanje zakonskih predpisov, ki zagotavljajo nadaljnjo večjezičnost te regije.

Bibliografija

Centralni urad za slovenski jezik, 2021. Vloga in dejavnost Centralnega urada za slovenski jezik. V: Ž. Gruden, (ur.), *Manjšine med standardnim jezikom in narečij*. Špeter: Inštitut za slovensko kulturo; Čedad: Most. 257–270.

Grgič, M., 2018. Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli. V: A. Janežič in D. Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*, Gorica, 24. novembra 2017, Trst, 25. novembra 2017. Trst: Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale. 67–82. http://www.consiglio.regione.fvg.it/export/sites/consiglio/pagine/4/pubblicazioni/Pubblicazioni-allegati/druga_dezelna_konferenca_zbornik.pdf.

Grgič, M., 2019. *Slovenian in Italy: questioning the role of rights, opportunities, and positive attitudes in boosting communication skills among minority language speakers*. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen* 12/1–2. 126–139.

Grgič, M., 2020. Terminology as a cultural project: the consequences of the double standard in a minority context. V: V. Mikolič (ur.), *Language and culture in the intercultural world*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 102–124.

Jagodic, D., Kaučič Baša, M. in Dapit, R., 2017. Jezikovni položaj Slovencev v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 66–88.

Kaučič Baša, M., 1997. *Where do Slovenes speak Slovene and to whom? Minority language choice in a transactional setting*. *International journal of the sociology of language* 124. 51–73.

Mezgec, M., 2016. *Linguistic landscape as a mirror: the case of the Slovene minority in Italy*. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 77. 67–85.

Pirih Svetina, N., 2013. Tri učiteljice: ena v službi, druga na karenčnem dopustu, tretja v staležu. Slovenščina in njene standardne različice za različne uporabnike. V: A. Žele (ur.), *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 313–318.

Vidau, Z., 2017. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 50–55.

MARTIN LISSIACH in FULVIA PREMOLIN

POROČILO DELOVNE SKUPINE

Koordinatorja delovne skupine:

Martin Lissiach in Fulvia Premolin

Delovno skupino sestavljajo:

Igor Antonič, Antonio Banchig, Mara Černic, Ksenija Dobrila, Marjan Drufovka, Alenka Florenin, Kristina Knez, Bogdan Kralj, Marijan Kravos, Viviana Persi, Gorazd Pučnik, Andrej Šik, Martina Šolc in Eva Žerjul.

Prisotna je ena od avtoric strokovnega referata, dr. Matejka Grgič (Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI). Poleg nje sta za SLORI prisotna tudi predsednica dr. Sara Brezigar in direktor dr. Devan Jagodic.

Delovna skupina se je sestala 16. 11. 2021 ob 18.00 v Gregorčičevi dvorani na Ulici sv. Frančiška 20 v Trstu. Nekateri člani so sejo spremljali na daljavo prek aplikacije Zoom.

Ob koncu konstruktivne debate delovna skupina povzema naslednja stališča in priporočila:

Koordinatorja se v uvodu zahvaljujeva avtoricama referata Matejki Grgič (SLORI) in Fedri Paclich (Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini) za pregleden opis in izčrpno analizo delovanja Centralnega urada za slovenski jezik, ki je v svojih začetnih treh letih s skromnim številom zaposlenih vestno zasledoval svoj cilj, da zadosti potrebam slovenske jezikovne manjšine v Italiji na področju ustrezne rabe slovenskega jezika v odnosu do javnih institucij, sodnih organov in izvajalcev javnih služb in storitev na naselitvenem območju slovenske skupnosti v Italiji.

Po vzpostavitvi Mreže za slovenski jezik v javni upravi Furlanije - Julijske krajine, ki jo trenutno sestavlja 35 subjektov (31 občin, 2 javni zdravstveni podjetji, Trgovinska zbornica za Trst in Gorico ter Deželna agencija za okolje – ARPA), je Centralni urad za slovenski jezik poskrbel za vrsto orodij in jezikovnih pripomočkov za jezikovni par italijanščina–slovenščina, kot so na primer pomnilnik prevodov, terminološka baza, slogovni priročnik itd., ki pa jih je treba stalno nadgrajevati in posodabljeti, kar zahteva ustrezna finančna sredstva in ustrezno število stalno zaposlenega in strokovno pripravljenega osebja. Če želimo zagotoviti razvoj jezikovnih virov in tehnologij, je nujno potreben vnaprej določen model financiranja omenjene slovenske jezikovne infrastrukture.

Jezikovno izobraževanje je odvisno tudi od jezikovne opremljenosti, zato se morajo prizadevanja na teh področjih razvijati vzporedno.

Vse omenjeno gradivo, na osnovi katerega se izboljšuje raba slovenščine, je na razpolago celotni Mreži za slovenski jezik, prepotrebno pa bi bilo tudi vzgojno-izobraževalnim zavodom v deželi FJK (dogovori naj bi že stekli). Upoštevati je treba, da so šole avtonomni subjekti, ki lahko že sami sklepajo sporazume in pogodbe z zunanjimi partnerji. Sodelovanje med Deželnim šolskim uradom in Centralnim uradom je že v teku, a ga je treba še utrditi. Prevajalsko delo za šole je treba sistematizirati (enotna služba, Centralni urad pa naj poskrbi za revizijo in lekturo) – terminološka komisija za šole je že predvidena, pričakovati je, da bo sklicana v kratkem.

V Mrežo je treba vključiti tudi krajevne izpostave državnih javnih služb, kot so INPS, Agencija za prihodke itd. – tudi po principu financiranja iz lastnih sredstev.

Avtorici strokovnega referata navajata tudi šibke točke, ki bi jih bilo treba čim prej rešiti, da se proces pospeši.

Prisotni se strinjajo, da morajo posamezne javne uprave poskrbeti za krepitev zmogljivosti računalniške opreme, da bodo lahko zaposleni prevajalci redno uporabljali platformo za računalniško podprto prevajanje. Predlaga se tudi preverjanje opravljenega dela, na primer števila prevedenih strani in spletne uporabe

slovenščine pri posameznih službah ali občinah, saj bo treba v naslednjih letih usmeriti veliko pozornosti v ponudbo spletnih storitev v slovenskem jeziku.

Priporoča se stalen stik med Centralnim uradom in posameznimi javnimi upravami, pa tudi boljše povezovanje med samimi javnimi upravami za doseg večje usklajenosti in kakovosti pri rabi slovenskega jezika. To naj bo tudi priložnost za izmenjavo informacij o težavah in prednostih ponujenega materiala. Stiki naj potekajo ne samo z odgovornim oziroma vodstvenim uradnikom, ampak tudi z ostalimi uslužbenci. Če namreč želimo, da bo projekt o jeziku resnično zaživel, ga morajo usvojiti vsi segmenti okolja, kjer je slovenski jezik enakovreden italijanskemu. Znanje slovenskega jezika naj bo tudi pogoj za zaposlitev, in sicer ne glede na delovno mesto (vodstveni uradnik, višji uradnik, uradnik ipd.), na kar včasih pozabljamo, pri čemer naj bi bila predvidena sposobnost sporazumevanja tudi v slovenskem standardnem jeziku in ne samo v narečju.

Žal se javne uprave spopadajo tudi s problemom pomanjkanja visoko usposobljenega osebja, ki se med drugim stalno zamenjuje, ker status prevajalcev še ni urejen; zato se priporoča zaposlitev strokovno usposobljenega osebja za nedoločen čas. Podčrtuje se potreba po pospešitvi postopkov nostrifikacije diplom, pridobljenih v Sloveniji, za kar bi bil dobrodošel poziv obema državam – Italiji in Sloveniji.

Sistem »okenc« je skoraj preživel; na področju prevajanja je treba razmisliti o navezi več občin za sestavo skupine prevajalcev, ki bi krila skupne potrebe. Razmisliti je treba o skupnih službah (enotnih prevajalskih službah za več občin), nadaljevati z enotnimi razpisi delovnih mest, sestavo skupnega prednostnega seznama strokovnega osebja za potrebe zaposlovanja in izborom enotnega zunanje izvajalca za prevajalske storitve.

Zavedamo se, da je danes, v času mednarodnih integracij, sporazumevanje v tujih jezikih skoraj vsakdanja nuja, a predvsem skrb za lasten jezik je nezamenljiva vrednota, saj je prav jezik osnova za samoutemeljitev naše narodne skupnosti.

Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino:

teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir

1 Uvod

Nobena skupnost govorcev¹ se ne more razvijati brez ustrezne jezikovne politike – ta aksiom je še posebej aktualen za manjšinske skupnosti oz. skupnosti, ki so kakorkoli jezikovno ranljive.

S terminom »jezikovna politika« mislimo na strategije in prakse, ki jih načrtujejo in implementirajo tako skupnost govorcev kot tudi strokovno-institucionalni organi države ali lokalnih samouprav.

Cilj jezikovne politike je razvoj jezikovnih parametrov vsaj do stopnje, ki zagotavlja dolgoročno rabo danega jezika znotraj neke skupnosti oz. na nekem območju kot primarnega koda v čim širšem spektru sporazumevalnih okoliščin – temu preprosto pravimo »preživetje jezika«.

Ob pomanjkanju ustreznih strategij, mehanizmov in namenskih institucionalnih organov na področju jezikovne politike za slovenščino v Furlaniji - Julijski krajini (v nadaljevanju: FJK) je organizacijski odbor Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju tudi: tretja deželna konferenca) poveril Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (v nadaljevanju tudi: SLORI) nalogo, da izdela koncept deželne jezikovne politike, ki naj omogoča učinkovito načrtovanje in uresničevanje ukrepov za utrditev položaja slovenskega jezika v tem družbenem okolju.

Za doseganje tega cilja bomo avtorji pričujočega prispevka izhajali iz:

- teoretskih izhodišč, namenov in ciljev jezikovne politike, ki jih uvaja strokovna literatura;
- pregleda jezikovnopolitičnih praks v drugih evropskih večjezičnih kontekstih, zlasti tam, kjer so prisotni manjšinski ali regionalni jeziki;
- analize stanja in potreb skupnosti govorcev slovenščine v FJK;
- analize trenutnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito in promocijo slovenskega jezika kot podlage za katerikoli spremembo ali nadgradnjo.

V nadaljevanju prispevka bomo najprej prikazali temeljna izhodišča in cilje jezikovne politike, ki nam bodo naposled v pomoč pri oblikovanju predlaganega modela.

2 Kaj je jezikovna politika

Definicij pojma jezikovna politika je v strokovni literaturi nešteto. Na splošno so si strokovnjaki edini, da gre za ideje, principe, strategije, načrte in prakse, katerih cilj je doseganje sprememb na področju percepcije in rabe nekega jezika (Kaplan in Baldauf 1997; Combs in Penfield 2012). O jezikovni politiki govorimo v kontekstu vseh – tudi večinskih ali dominantnih – skupnosti: v ta okvir vključujemo na primer zakone o javni rabi nacionalnega jezika, ki so jih sprejele nekatere države, kot sta Francija in Slovenija.² Posebej pa je jezikovna politika za sociolingvistiko zanimiva takrat, ko so njen predmet manjšinski ali drugače ranljivi, celo ogroženi jeziki – samo ustrezna jezikovna politika lahko namreč zagotavlja dolgoročno večjezičnost, kar nadalje pozitivno vpliva na družbeno kohezijo ter na razvoj in konkurenčnost (decentraliziranih) regij.

Nekateri avtorji opozarjajo, da se v kontekst jezikovnih politik vključujejo tudi negativne strategije in prakse, ki temeljijo na marginalizaciji in izključevanju – cilja takih politik sta lahko izničenje jezika in asimilacija ali

¹ V tem prispevku so izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, uporabljeni kot nevtralni za vse spole.

² Prim.: Loi n 94-665 du 4 août 1994 (<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000005616341/>) in Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>), oboje nazadnje obiskano 18. 9. 2021.

celo likvidacija pripadnikov in pripadnic jezikovne skupnosti (Tollefson 1991); v manj ekstremnih primerih gre za ideološko vzpostavljane primata ene jezikovne zvrsti nad drugo. V nadaljevanju bomo jezikovno politiko obravnavali kot izrazito inkluzivno strategijo, ki predvideva načrtovanje nediskriminatornih praks in si za cilj postavlja razvoj vseh idiomov slovenščine kot manjšinskega jezika v večjezičnem in večkulturnem kontekstu Avtonomne dežele FJK. Eno od ključnih izhodišč tega prispevka je namreč jezikovni pluralizem kot sestavni del družbene pluralnosti in konkurenčnosti (Gazzola 2010).

Prvi, temeljni cilj vsake (pozitivne, inkluzivne) jezikovne politike je zagotoviti ohranjanje oz. »preživetje«
ogroženih jezikov.³ Na ogroženost jezikov vplivajo nekateri družbeni, politični in kulturni dejavniki, med katerimi velja izpostaviti število in starost govorcev, njihovo razpršenost/strnjenost na danem območju, družbeni, politični in ekonomski položaj, izobrazbo, medgeneracijski prenos jezika, pridobivanje novih govorcev, opis jezika, dostop do jezikovnih virov itd. Lahko torej rečemo, da jezikovna politika v prvi fazi ne vpliva neposredno na jezik, ampak na okolje in okoliščine, v katerih se jezik uporablja.

Drugi cilj jezikovne politike je preprečiti, da bi se neka jezikovna skupnost približala meji ogroženosti. Za doseganje tega cilja moramo vplivati na znane in predvsem na manj znane dejavnike, ki lahko negativno pogojujejo razvoj jezika. Med njimi velja omeniti pogosto nezaznano neravnovesje med centrifugalnimi in centripetalnimi silami, ki lahko vodijo v izrazito globalizacijo in posledično asimilacijo oz. odtujenost govorcev od lastnega jezika ali v izrazito regionalizacijo in posledični jezikovni separatizem ali secesionizem, ki je v primeru manjših in manjšinskih skupnosti po navadi razdiralen, kot bomo videli v nadaljevanju. Drugi dejavniki so povezani z medgeneracijskim prenosom jezika, učinkovito izpostavljenostjo različnim sporazumevalnim praksam, dosledno rabo jezika v vseh sporazumevalnih okoliščinah, didaktiko jezika, širjenjem jezika med negovorci, terminološko standardizacijo in statusom jezika na naseljitvenem območju skupnosti.

134 | Jezikovna politika je učinkovita, če se postavi in vzpostavi na strokovnih temeljih, implementira pa na podlagi soglasja širše skupnosti. Uspešnejša je, če se vzpostavi v zgodnejših fazah jezikovnega pešanja (folklorizacije jezika, opuščanja, asimilacije itd.), saj je siceršnja alternativna rešitev, tj. jezikovna revitalizacija že ogroženih ali celo opuščenih idiomov, bistveno zahtevnejši, držaji in bolj tvegan proces (Combs in Penfield 2012).

Pri zasnovi in implementaciji jezikovne politike je treba upoštevati tudi nekatera nova dejstva, ki so prišla na dan na prehodu iz 20. v 21. stoletje, in to predvsem v razvitih državah, kjer imajo že vzpostavljene mehanizme za zaščito jezikovnih manjšin. Raziskave so na primer pokazale, da (zakonsko določena) pravica do rabe jezika ni zadosten porok za njegovo dejansko rabo – z drugimi besedami: govorcev jezik dejansko uporabljamo, če zaznamo, da je to iz kakršnihkoli razlogov nujno, ne pa zgolj dovoljeno. Zakoni in drugi akti se morajo torej spremeniti in dopolniti v smislu ne le zagotavljanja možnosti rabe manjšinskega jezika, ampak zahteve po rabi (Panzeri 2016). Druge raziskave so pokazale, da družbeno okolje in jezikovna krajina nista več le fizični prostor, kjer govorcev ali potencialni govorcev prihajamo v stik z jezikom, ampak predvsem virtualni/spletni prostor, v katerem se vse pogosteje izobražujemo, družimo, zaposlujemo, oskrbujemo s hrano in drugim blagom, zabavamo itd. (Grgič 2019). Jezikovnopolitični ukrepi morajo posegati tudi v virtualne in spletne svetove oz. se nanje pravzaprav osredotočati.⁴ Tretji sklop sodobnih raziskav na področju jezikovne politike je pokazal na omejeno učinkovitost učenja manjšinskega jezika zgolj v didaktično strukturiranih okoljih (v šolah, na tečajih, univerzah itd.). Po mnenju nekaterih strokovnjakov (Hickey 2001) lahko govorcev v takih okoliščinah usvojimo le del jezikovnih

³ Merila in kriterije za določanje ogroženosti jezikov je predstavil Unesco; prim. Grgič 2016 in Moseley 2012.

⁴ Kot eno od ključnih področij zagotavljanja jezikovnih pravic so bili že po drugi svetovni vojni evidentirani stiki med državljani/občani in javno upravo – zagotavljanje možnosti teh stikov v manjšinskem/ranljivem jeziku je bil eden od temeljev učinkovitih povojnih jezikovnih politik (Panzeri 2016; Vidau 2017). Prav tam, kjer so bile te politike implementirane, se danes kaže potreba po njihovem preseganju, dopolnjevanju in nadgrajevanju (Sorolla in Flors-Mas 2020). Stik z javno upravo je vse manj fizičen in osebni; vse pogosteje poteka prek spletnih platform in s pomočjo virtualnih asistentov. Zaposlovanje na primer dvojezičnega osebja na tako imenovanih okencih, namenjenih govorcev manjšinskega jezika, torej še zdaleč ni več dovolj – ob zagotavljanju fizičnega stika z visoko usposobljenim osebjem je treba čim prej poskrbeti tudi za ustrezne tehnološke rešitve v manjšinskem jeziku, ki bodo omogočale rabo tega jezika v digitalnem okolju in pri poslovanju na daljavo.

in sporazumevalnih spretnosti in veščin, ki jih potrebujemo za suvereno rabo jezika v kompleksnih praksah in interakcijah v sodobnem svetu. Doseganje visoke sporazumevalne zmožnosti, ki je eden od ključnih dejavnikov za dejansko rabo jezika, je mogoče le ob stalni izpostavljenosti različnim rabam in posledičnem spontanem usvajanju jezika. Če ta dejavnik umanjka, se zgolj šolanje v manjšinskem jeziku ne more zoperstaviti šibitvi, folklorizaciji in asimilaciji, kot smo domnevali še v drugi polovici 20. stoletja.

3 Analiza stanja in potreb govorcev slovenščine v Italiji

O stanju in potrebah govorcev slovenskega jezika v Italiji⁵ je bilo opravljenih že veliko relevantnih raziskav (Grgič 2016; Jagodic et al. 2017 in druge). Slovenščina v Italiji izkazuje danes sicer visoko stopnjo vitalnosti, predvsem če jo primerjamo z drugimi manjšinskimi jeziki v Evropi. Delno in počasi se izboljšuje stanje na področju statusa jezika, v zadnjih 30 letih pa so bili opazni pozitivni premiki na ravni percipiranega prestiža jezika – tudi med pripadniki in pripadnicami večinske skupnosti. Ob upoštevanju števila govorcev in drugih sociolingvističnih značilnosti slovenščine v Italiji (ki je, po razvrščanju manjšinskih jezikov, nacionalni manjšinski čezmejni jezik s srednje visoko stopnjo zaščite) opozarjamo, da so lahko take primerjave delno zavajajoče, saj so izhodišča slovenske skupnosti v Italiji bistveno ugodnejša kot izhodišča regionalnih jezikov (npr. furlanščine) ali manjših čezmejnih skupnosti (npr. nemško govoreče skupnosti v FJK).

Še kompleksnejše je stanje na področju (socio)lingvistične strukture jezika in njegove rabe. Število govorcev še vedno upada – delno zaradi negativnih demografskih trendov, delno pa tudi zaradi asimilacijskih procesov in neučinkovitih ukrepov na področju pridobivanja novih govorcev (Jagodic et al. 2017). Prav tako upada sporazumevalna zmožnost, ki jo pojmuje kot sposobnost govorcev, da jezik suvereno uporabljajo v vseh sporazumevalnih okoliščinah, tudi takrat, ko se ne morejo zatekati h kompenzacijskim strategijam (Grgič 2019).⁶ Upad sporazumevalne zmožnosti lahko privede do opuščanja manjšinskega jezika oz. do (samo)izolacije in (samo)marginalizacije govorcev v odnosu do danega jezikovnega kontinuuma, kar vodi v začaran krog vedno bolj omejene jezikovne izpostavljenosti in s tem vedno bolj ranljive sporazumevalne zmožnosti (Schmid 2007).

Poseben problem predstavljajo pojavi jezikovnega separatizma in secesionizma,⁷ ki se že uveljavljajo na Videmskem, raziskave pa kažejo, da so zanje dani nekateri predpogoji tudi na Tržaškem in Goriškem (Jagodic et al. 2017). Jezikovni separatizem in secesionizem sicer nista sama po sebi problematična: njun končni rezultat je močno odvisen od družbenih, političnih in tudi jezikovnih dejavnikov. Eden takih ključnih dejavnikov je na primer število govorcev: da se jezik polno razvija, potrebujemo (poleg ostalega) tudi ustrezno razvejano družbeno mrežo (Grgič 2019; Sorolla in Flors-Mas 2020); če torej »nov« jezik ne razpolaga z dovolj obsežnim bazenom govorcev, je zelo verjetno, da se brez zaledja svojega jezikovnega kontinuuma ne bo ohranil. Ko število aktivnih govorcev (torej tistih, ki idiom uporabljajo redno za različne potrebe vsakdanjega sporazumevanja v različnih okoliščinah) pade pod kritično mejo 1.000 enot, lahko govorimo le še o oživljanju jezika; če se starostna krivulja teh 1.000 govorcev približuje upokojitveni starosti (pribl. 65 let), lahko rečemo, da je ohranjanje idioma na danem območju že srednjeročno resno ogroženo (Moseley 2012).

Jezikovne politike, ki so vplivale na status, položaj in strukturo slovenščine v Italiji, so bile zasnovane takoj po drugi svetovni vojni, kar pomeni, da še danes odgovarjajo predvsem na potrebe tedanje družbe. V

⁵ Termin »govorci slovenskega jezika v Italiji« uporabljamo kot nevtralnega za označevanje vseh ljudi, ki na različnih ravneh uporabljajo različne idiome slovenskega jezika na območju naselitve slovenske manjšine v Italiji; pojem zajema torej tudi govorce slovenščine kot drugega/tujega jezika in tiste pripadnike in pripadnice manjšinske skupnosti, ki svoj jezik uporabljajo le občasno oz. v določenih (omejenih) okoliščinah.

⁶ Med najbolj tipičnimi kompenzacijskimi strategijami je hibridizacija, to je raba italijanskih leksemov namesto slovenskih. Hibridizacija je lahko pragmatična, ko želijo govorci popestriti sporazumevanje in ga s tem narediti učinkovitejšega, ali kompenzacijska, ko morajo uporabljati lekseme dominantnega jezika, ker drugih ne poznajo; najpogosteje se obe vrsti kompenzacije prepletata.

⁷ Govorci, ki so izpostavljeni izključno ali pretežno lokalnim variantam, lahko v določenih družbenopolitičnih okoliščinah razvijejo percepcijo unikatnosti jezikovnih pojavov, ki jih poznajo, in začenjajo svoje narečje dojemati kot samostojen jezik zunaj siceršnjega jezikovnega kontinuuma. Raba narečja v okoljih in praksah, v katerih so tradicionalno prisotne druge zvrsti (npr. v medijih, šoli, uradni toponomastiki, javni upravi itd.), lahko take dinamike le še spodbuja.

mnogih primerih je šlo celo za ukrepe, ki so bili že ob sprejetju zastareli in na različnih ravneh neuspešni, večkrat tudi negospodarni – terjali so veliko finančnih, političnih in drugih naporov, njihov učinek pa je bil minimalen. Nekateri ukrepi so bili izrazito ideološki in nestrokovni, drugi pa kratkoročni oz. kratkovidni – eni in drugi so se na srednji in dolgi rok izkazali za kontraproduktivne. Na izzive jezikovne diglosije⁸ sta na primer tržaška in goriška skupnost po drugi svetovni vojni odgovorili s promocijo knjižnega jezika; skupnosti v videmski pokrajini pa so na primerljive izzive odgovorile s promocijo narečja. Obe politiki sta bili, sicer na drugačnih ravneh, vsaj delno neuspešni.

To nas postavlja pred dejstvo, da bi bilo treba jezikovno politiko slovenske skupnosti v Italiji ponovno premisliti **z vsebinskega vidika** – torej z vidika ukrepov in aktivnosti, ki bi omogočile ohranjanje slovenskega jezika v Italiji in njegov razvoj.

Morda lahko vsaj del težav z »vsebinsko« zasnovo jezikovnih politik pripišemo odsotnosti nekega **institucionalnega okvira**, ki bi skupnost prisilil h globljemu premisleku o jezikovnem vprašanju in morebitnih jezikovnih politikah. Treba je namreč poudariti, da slovenska skupnost v Italiji vse do vzpostavitve Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK (v nadaljevanju: Centralni urad za slovenski jezik) ni imela institucionalne infrastrukture, v katero bi uokvirila jezikovno vprašanje. Centralni urad za slovenski jezik tako predstavlja prvi poskus sistematičnega urejanja jezikovnih vprašanj na poselitvenem območju manjšine, čeprav je njegova dejavnost omejena na prevajanje, lektoriranje in tolmačenje besedil v javni upravi in na financiranje oz. koordiniranje teh dejavnosti.

Ob tem velja omeniti, da na področju nujenja jezikovnih storitev civilni družbi deluje že nekaj let tudi strokovna skupina SLORIjezik. Skupina je nastala leta 2019 v okviru Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI), ponuja pa vrsto storitev na področju izobraževanja, svetovanja, lektoriranja, promocije in druge oblike jezikovne podpore skupnosti. Jezikovna podpora je namenjena organizacijam, društvom, šolam, podjetjem, skupinam in posameznikom pri njihovih prizadevanjih za razvoj slovenskega jezika. Skupina nudi tudi strokovno svetovanje pri načrtovanju jezikovnih strategij, nima pa za sabo ustreznega institucionalnega zaledja, saj je rezultat prizadevanja ene same strokovno-raziskovalne organizacije.

Vprašanje jezikovne politike pri slovenski skupnosti je torej vprašanje z dvema obrazoma – vsebinskim in institucionalnim.

4 Jezikovne politike kot sredstvo ohranjanja jezikovnih manjšin

Strategije in prakse jezikovnih politik so lahko »implicitne« (sprotne, kratkoročne, nenapisane, pogosto nestrokovne, neuzakonjene itd. – te so značilne predvsem na individualni ravni in ravni »od spodaj navzgor«) ali »eksplicitne« (načrtovane, dolgoročne, napisane, strokovne, uzakonjene itd. – te so značilne za skupnostni pristop s pripravo strokovno zasnovanega temeljnega načrta, sprejetjem strategije na ravni odločevalcev znotraj in zunaj skupnosti ter delovanjem na podlagi širokega soglasja pri implementaciji posameznih praks ob podpori in koordinaciji namenskih organov).

Ta dva pristopa si lahko predstavljamo kot dva ekstrema iste premice, kjer je na eni strani strukturirani, institucionalizirani, *top-down*, eksplicitni pristop, na drugi strani pa spontani, *laissez-faire*, *bottom up*, implicitni pristop. Različne skupnosti ubirajo različne poti snovanja jezikovnih politik in se uvrščajo na različne položaje na tej premici. Nekatero jezikovne skupnosti se uvrščajo bliže strukturirani in institucionalizirani skrajnosti premice. Druge so bliže drugi skrajnosti, ko se vprašanje jezikovne politike (ne) obravnava z *laissez-faire*, implicitnim pristopom.

Na pojavno obliko jezikovne politike pri manjšinski skupnosti nedvomno vpliva več dejavnikov. Če izhajamo iz značilnosti jezika samega, je dokaj samoumevno, da so lahko potrebe po eksplicitni jezikovni politiki

⁸ Diglosija je jezikovni pojav, ki smo mu priča takrat, ko dvo- ali večjezični govorniki uporabljajo večinski/dominantni jezik v okoliščinah, ki veljajo za bolj prestižne, manjšinskega/recesivnega pa za sporazumevanje v okoliščinah, ki veljajo za manj prestižne. Te dinamike so se v zadnjih letih vsaj v Evropi drastično spremenile. Danes zato že govorimo o inverzni diglosiji: govorniki manjšinskih jezikov uporabljajo te jezike tudi v javnosti in celo v formalnih okoliščinah, v neformalnih okoliščinah pa večinske – posledici tega sta neuravnovešena dvojezičnost v prid večinskemu jeziku in folklorizacija manjšinskega jezika (Saxena 2014).

manj izrazite pri velikih jezikovnih skupnostih, ki uporabljajo svetovne jezike ali imajo v svetovnem merilu veliko število govorcev. Pri manjših jezikovnih skupnostih, ki želijo zagotoviti svoj dolgoročni obstoj, pa je vprašanje jezikovne politike izjemnega pomena. Tako ne preseneča, da se skandinavske države praviloma odločajo za snovanje eksplicitnih jezikovnih politik, in to ne zgolj za manjšinske skupnosti, temveč tudi za uradne državne jezike (Orešnik 1995). V nasprotju s tem države, ki imajo kot uradni jezik angleščino ali španščino, čutijo manj potrebe po snovanju eksplicitnih jezikovnih politik in so bliže implicitnim.

Jeziki manjših jezikovnih skupnosti, jezikovnih manjšin in regionalni jeziki⁹ so v okolju, kjer se uporabljajo, praviloma postavljeni v ranljivejši položaj. Njihov dolgoročni obstoj in ohranjanje pa sta odvisna od načrtovanja in implementacije politik, ki so eksplicitne. V neuravnoteženem jezikovnem okolju je namreč ohranjanje šibkejšega jezika odvisno od načrtnih in zavestnih odločitev za njegovo rabo in ohranjanje. Zato ne preseneča, da najbolj izdelane jezikovne politike večkrat zasledimo prav pri regionalnih jezikih oz. pri narodih brez držav, kot so Katalonci, Valižani, Okcitanzi ipd.

Jezikovno politiko določene skupnosti je poleg tega treba razumeti znotraj njenega političnega, družbenega, upravnega in celo gospodarskega konteksta, ki ponujajo nek okvir razmišljanja tudi na drugih področjih delovanja. Tako lahko potegnemo neko vzporednico med anglosaškim in južno evropskim modelom družbenogospodarskega sistema, ki je neprimerno bliže *laissez-faire* pristopu in je bolj individualistično naravnano v primerjavi s srednjeevropskim ali skandinavskim, ki sta bolj strukturirana in kjer obstaja večja težnja po reguliranju prostega trga na številnih področjih življenja (prim. Katz in Darbishire 2001). Prav tako ne gre zanemariti, da so skandinavske države kulturno bolj naravnane k vrednotam kolektivnosti kot individualnosti in jim je zato morda bliže pristop urejanja vprašanj, ki so povezane z jezikom, na kolektivni ravni (prim. Hofstede 2003, Hofstede et al. 2010). Do svojih uradnih in pogosto tudi manjšinskih jezikov na svojem teritoriju imajo tako Italija, Španija in Velika Britanija pogosteje bolj implicitne jezikovne politike v primerjavi s Švedsko, Islandijo, Dansko ali Slovenijo.

Jezik in okolje sta torej dva pomembna dejavnika, ki vplivata na oblikovanje jezikovne politike. Tretji pomemben dejavnik pa je jezikovna skupnost sama, ki v večji ali manjši meri čuti potrebo po razvoju jezikovne politike. Če obstaja v skupnosti zavest o ogroženosti jezika, potem je *raison d'être* eksplicitne jezikovne politike večji.

Pri manjšinskih skupnostih, ki predstavljajo del naroda v sosednji državi, je prav zaradi obstoja matične države ta zavest praviloma manj razvita, nekako implicitno prepuščena matični državi in so zato narodne manjšine, kot so slovenske manjšine v zamejstvu ali italijanska v Sloveniji, večkrat bliže implicitnim oblikam jezikovne politike. Ob tem velja omeniti, da Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025, ki jo je sprejela Republika Slovenija, zajema tudi poglavje o slovenščini v zamejstvu.

Vendar pa je ta predstava jezikovne »varnosti«⁹ tovrstnih manjšinskih skupnosti varljiva. Ohranjanja manjšinskega jezika namreč ne ogroža zgolj asimilacija (v okolju večinskega jezika), ampak tudi njegova neprilagojenost pravno-upravnemu okolju, v katerem se jezik uporablja. Posledici tega sta izguba življenjskih domen, v katerih se uporablja manjšinski jezik, in neustrezno prevajanje izrazov iz večinskega jezika, ki vodi v razvoj novih jezikovnih različic, ki se od materinščine razlikujejo v vedno večji meri.

Zato je pomembno tudi za narodne manjšine, ki predstavljajo del naroda v sosednji državi, da:

1. ozavestijo potrebo po eksplicitni, institucionalizirani jezikovni politiki »od zgoraj navzdol«,
2. v skladu z njo vzpostavijo institucionalni okvir, ki je potreben za njeno delovanje.

Vzpostavitev tega institucionalnega okvira namreč omogoča manjšinski skupnosti, da dolgoročno ohranja svoj jezik in kulturo tako, da poskrbi, da je jezik uporaben in v skladu z vsakodnevnimi potrebami njegovih govorcev. Še pomembneje pa je, da se ta kulturna in jezikovna raznolikost ohranjata ne le kot osebni kapital govorcev manjšinskega jezika, ampak tudi kot kapital teritorija, okolja, kjer ti govorcevi živijo (prim. Crystal 2000, 2014, Haugen 1953, 1966, 1972). Šele ko ozavestimo, da sta manjšinski jezik ter z njim povezana kultura in zgodovinski spomin bogastvo teritorija (Crystal 2000, 2014), lahko namreč to bogastvo pretvorimo v prodajne prednosti izdelkov in storitev, tudi na področju turizma. Ohranjanje

⁹ V to skupino lahko prištejemo še jezikovne otoke in enklave.

manjšinskega jezika pa prispeva tudi k ustvarjanju odprtega, večkulturnega okolja, jezikovno bogati delovni sili, ki ima prednosti dvojezičnih govorcev (boljše jezikovne kompetence, večja miselna fleksibilnost in izražene sposobnosti preklapljanja) (Bilingualism Matters 2020; Sorace 2015).

5 Vzpostavitev institucionalnega okvira jezikovnih politik

Institucionalni okviri jezikovnih politik za manjšinske jezike so glede na razmere v posameznih državah in ponekod tudi pri posameznih manjšinah različni.

V **skandinavskih državah** stremijo na primer k zelo eksplicitnim jezikovnim politikam ne zgolj za manjšinske jezike, temveč tudi za uradne državne jezike. Na Danskem, Islandiji, Švedskem in Norveškem zasledimo ureditve institucionalizacije okvira jezikovnih politik, ki temeljijo na uradih za jezik (Language Committees, Language Councils). Gre za institucionalni okvir, ki se s posameznimi odstopanji in prilagoditvami uporablja tako za uradne jezike v teh državah kot tudi v primeru Ferskih otokov, za finščino na Švedskem, laponsščino in grenlandski jezik.

Skandinavske izkušnje ponujajo zanimive modele ureditev. Iz njih lahko izluščimo sistem, ki temelji na treh ključnih elementih, ki se večkrat pojavljajo kot ločene entitete – telesa/organi/odbori/institucije:

- večje telo/odbor, ki zajema tako strokovnjake, ki se ukvarjajo specifično z jezikom, kot tudi predstavnike različnih organizacij in institucij, ki posredno ali neposredno vplivajo na razvoj jezika in ki se prvenstveno ukvarjajo z drugimi področji, kot so pravo, ekonomija, šolstvo, kultura ipd. Vključitev teh akterjev je nujna, ker v odsotnosti eksplicitne jezikovne politike ti akterji večkrat ustvarjajo implicitno jezikovno politiko, čeprav je ne ozavestijo. Ključna naloga takšnega telesa je, da se sestaja periodično, razpravlja o vprašanih jezik v najširšem smislu in ozavešča odločitve, s katerimi ustvarja implicitno ali eksplicitno jezikovno politiko;
- manjše telo/odbor, ki postavlja jezikovno politiko. Običajno gre za manjše telo, ki na področju jezikovne politike postavlja strategije in cilje ter spremlja njihovo učinkovitost;
- servisno-raziskovalna institucija. Gre za telo, ki izvaja jezikovno politiko in s podpornimi funkcijami servisira vse druge ustanove in javnost na področju jezika. Nudi jezikovne nasvete, rešuje jezikovne zagate, skrbi za razvoj jezika (načrtovanje jezikovnega koda), ko se pojavljajo potrebe po novem izrazoslovju, lahko ponuja lektorske storitve in storitve prevajanja. Poleg tega je vloga tega telesa, da ponuja podlago za pripravo jezikovnih politik in strategij, zbira podatke in raziskuje učinke obstoječih politik.

Pomembno pri tem je, da so vsa tri telesa povezana na nivoju delovanja, kar se običajno kaže tudi z institucionalno povezavo med njimi.

Če kot konkreten primer implementacije takšnega institucionalnega okvira vzamemo na primer **Danski urad za jezik**,¹⁰ je njegova naloga nuditi državnim organom in javnosti znanstveno utemeljene nasvete in podatke o danščini. Institucionalna ureditev zajema:

- odbor predstavnikov. Ta je sestavljen iz 40 predstavnikov različnih institucij in organizacij, ki so strokovnjaki na področju jezika in/ali izvajajo dejavnosti, ki lahko vplivajo na razvoj jezika in jezikovno politiko (urad premierja, ministrstvo za pravosodje, ministrstvo za šolstvo, ministrstvo za gospodarstvo, univerze, radiotelevizija, predstavniki sindikata učiteljev, novinarjev, pisateljev, igralcev itd.). Odbor se sestaja dvakrat letno;
- odbor direktorjev, ki skrbi za upravljanje in strateški razvoj jezika in jezikovne politike. Šteje 7 članov. 5 članov izvoli odbor predstavnikov med svojimi člani, 1 predstavnika imenuje ministrstvo za kulturo in 1 predstavnika imenuje raziskovalni inštitut;
- raziskovalni inštitut, ki se ukvarja s strokovnimi vprašanji na področju jezika in na leto odgovori na 8000 vprašanj glede jezika, ki jih postavljajo strokovnjaki ali splošna javnost. Gre za raziskovalno-

¹⁰ <https://dsn.dk/>

posvetovalno delo, katerega glavni namen je, da svetuje pristojnim institucijam na področjih, ki so povezana z jezikom.

Nekoliko drugačen pristop do jezikovne politike se uporablja pri nekaterih regionalnih jezikih in jezikih narodov brez držav v **Zahodni in Jugozahodni Evropi**. Ta običajno temelji na trdni pravni podlagi za jezikovno politiko dotičnega jezika, in izvršnem telesu, ki to politiko izvaja. Prednost tega pristopa je, da je osredotočen na implementacijo jezikovne politike, ki sicer ostane v obliki nekih splošnih zagotovil držav o ohranjanju in rabi jezika zgolj delno (prim. Berber 2012 – o jezikovnem vidiku zaščite manjšin v Avstriji, Sloveniji, Madžarski, Romuniji, Italiji in Slovaški).

Dober primer takšnega močnega izvršnega telesa je mogoče zaslediti pri **Valižanih**. Ti so ustanovili Odbor za valižanski jezik (*Welsh Language Board – WBA*),¹¹ ki je skrbel za izvajanje Zakona o valižanskem jeziku (*Welsh Language Act – WLA*) in je ob ustanovitvi leta 1993 upravljal proračun v višini 13 mio funtov. Leta 2012 ga je nadomestil Urad za valižanski jezik (*Welsh Language Service – WLS*), ki danes upravlja proračun v višini 40 mio funtov. Njegova glavna naloga je implementacija WLA, deli pa denarna sredstva, s katerimi podpira implementacijo jezikovnih politik pri javnih in zasebnih ustanovah. Njegovo delo je sprva temeljilo na Jezikovni strategiji 2012–2017,¹² ki jo je sprejel Svet ministrov v Walesu.

Med njegovimi zadolžitvami je bilo bdenje nad načrtovanjem in implementacijo jezikovnih politikih v javnih ustanovah s pomočjo tako imenovanih valižanskih jezikovnih načrtov (*Welsh Language Schemes*), kjer so od vsake ustanove zahtevali, da pripravlja in spremlja uresničevanje lastnega jezikovnega načrta, s katerim krepi rabo valižanskega jezika v javnem sektorju. WLB in kasneje WLS sta nudila pomoč tudi zasebnim ustanovam pri načrtovanju in implementaciji jezikovne politike. Valižanske jezikovne načrte je načrtovalo in implementiralo več kot 500 javnih zavodov. Če javni zavodi niso delovali v skladu s svojim jezikovnim načrtom, je imel WLB tudi pristojnosti inšpekcijskega organa.

Soroden pristop so ubrali tudi v **Kataloniji** (Iglésias 2019), kjer je osnovni namen Katalonskega vladnega sekretariata za jezikovno politiko ta, da olajšuje vključitev vsakega državljan v Katalonijo in v katalonsko jezikovno skupnost: namen je torej poenostaviti pridobivanje znanja katalonščine in ponuditi državljanom sredstva, da lahko jezik normalno uporabljajo in da ga lahko vsakdo vzame za svojega.¹³

139

Priredbo te ureditve je mogoče zaslediti tudi pri **Furlanih**, kjer ARLeF (Agenzie Regionâl pe lenghe furlane) kot javna ustanova FJK koordinira aktivnosti, povezane z zaščito in promocijo furlanskega jezika v skladu z deželno zakonodajo.¹⁴ Tako ponuja jezikovno svetovanje zasebnim in javnim ustanovam ter izvaja promocijske aktivnosti za furlanski jezik. ARLeF ima upravni odbor in tehnično-znanstveni svet. Med pomembne naloge te ustanove spada tudi priprava (vsakih pet let) Okvirnega načrta za jezikovno politiko furlanščine¹⁵, ki ga bomo podrobneje predstavili v podpoglavju 7.3.

Nekoliko bolj decentraliziran pristop, močno povezan z ekonomskim razvojem teritorija, zasledimo pri **Okcitancih v Piemontu**. V njihovem primeru je dežela Piemont ob odsotnosti državne zakonodaje sprejela serijo deželnih zakonodajnih aktov, ki so ustvarili potrebni formalnopравни okvir za financiranje projektov in aktivnosti v prid ohranjanju in promociji okcitanskega jezika.¹⁶ Takšen pravni okvir je omogočil deželi

Piemont, da je razvila inovativno politiko ohranjanja, vrednotenja in promocije zgodovinskih jezikov Piemonta ter tako spodbudila razvoj številnih pobud še pred sprejetjem Zakona št. 482/1999.¹⁷ Tako se je ohranjanje okcitanskega jezika zlilo z vrednotenjem okcitanske kulture kot vira (turističnega, kmetijskega, ekonomskega) bogastva teh gorskih dolin (Pla-Lang 2008). Kot posledica teh aktivnosti je danes prestiž

¹¹ <http://www.welsh-language-board.org.uk/>

¹² Strategy for 2012 to 2017 "A living language: a language for living".

¹³ <https://llengua.gencat.cat/permalink/acd8dbe8-5380-11e4-8f3f-000c29cdf219>

¹⁴ <https://arlef.it/app/uploads/page/statuto-arlef-modificato-aggiornato-al-29-07-2020-ok.pdf>

¹⁵ https://arlef.it/app/uploads/documenti/allegato_1_alla_delibera_1039-2015.pdf

¹⁶ Deželni zakon št. 26 z dne 10. aprila 1990: »Tutela, valorizzazione e promozione della conoscenza dell'originale patrimonio linguistico del Piemonte»; Deželni zakon št. 37 z dne 17. junija 1997; Deželni zakon št. 11 z dne 7. aprila 2009: "Tutela, valorizzazione e promozione del patrimonio linguistico del Piemonte"; <https://minoranzelinguistiche.regione.piemonte.it/progetto>

¹⁷ <https://minoranzelinguistiche.regione.piemonte.it/progetto>

okcitankega jezika presenetljivo visok, čeprav so podatki o njegovi rabi v zadnjih desetletjih manj spodbudni, prav tako pa raste delež starejših govorcev.

Espaci Occitan je ena izmed osrednjih organizacij okcitanke manjšine, ki se ukvarja s promocijo okcitanke kulture, predvsem na področju jezika, glasbe, plesa, navad in teritorija ter ponuja na teh področjih tudi serijo jezikovnih in drugih storitev. Združenje javnih zavodov (*Associazione enti pubblici*) prek Inštituta za okcitanke študije, Okcitankega muzeja in Jezikovnega okenca predstavlja v Italiji prvo »sinergijsko« središče, posvečeno okcitanškemu svetu.¹⁸

Nazadnje velja omeniti še *nemško skupnost na Južnem Tirolskem*, ki pa je na območju, kjer živi, v dominantnem položaju. Številčnost nemške skupnosti in njena dominantnost v okviru samoupravnega sistema Južne Tirolske omogočata oblikovanje jezikovnih politik do manjšin znotraj večinskih institucij, ki so usmerjene v večjezičnost in večkulturnost, tudi s posvečanjem pozornosti ladinskemu jeziku (Baur, Mezzalira in Pichler 2008).

6 Vsebinski sklopi jezikovnih politik

Jezikovne politike posegajo praktično na vsa področja in vse domene življenja jezikovnih manjšin. ARLEF tako med svoja področja delovanja¹⁹ uvršča družino, šolo, medije, javno upravo, nove tehnologije, znanost, prireditve in kulturo ter delovno okolje. Številne aktivnosti na področju jezikovnih politik posegajo na več področij. Risanke so na primer namenjene otrokom, uporabi v šolskem okolju ali pa se predvajajo/posredujejo z uporabo novih tehnologij. Zato je razvrščanje aktivnosti po posameznih področjih včasih zahtevno oz. so razmejitve nejasne. Nekoliko drugačen pristop so ubrali Valižani, ki niso klasificirali aktivnosti jezikovne politike po (izvornih) področjih, ampak so jih prvenstveno umestili glede na ciljne skupine, ki jih aktivnosti naslavlajo.

WLS tako navaja naslednje ciljne skupine: družine, otroci in mladi, skupnosti, delovno okolje.²⁰ Tem lahko dodamo še tri transverzalna področja: jezikovne storitve, tehnologija, zabava in drugi viri ter prireditve.

V nadaljevanju bomo na osnovi te kategorizacije po ciljnih skupinah predstavili nekaj primerov aktivnosti, ki jih izvajajo različne manjšine v Evropi in ki lahko služijo kot primeri dobrih praks.

a) Družina

Na tem področju se aktivnosti jezikovne politike ukvarjajo s spodbujanjem usvajanja in rabe jezika znotraj družin v najširšem pomenu ter zajemajo vse od jasli in vrtcev v manjšinskem jeziku, *online* tečajev za bodoče starše o prednostih dvojezične vzgoje otrok do igralnih uric in drugih aktivnosti za dojenčke in starejše otroke (urice pravljic, izštevank, joga in plavanje za dojenčke). Za starejše otroke je treba omeniti športne, kulturne in druge aktivnosti, popoldanske krožke in vse drugo, kar jim omogoča, da se učijo, zabavajo in uživajo v manjšinskem jeziku.²¹

b) Otroci in mladi

Na tem področju se aktivnosti jezikovne politike ukvarjajo predvsem s spodbujanjem usvajanja in rabe jezika pri otrocih in mladih, in to tako v šolskem okolju kot tudi zunaj njega. Poleg že omenjenih športnih in kulturnih aktivnosti je tu v ospredju predvsem potreba, da otroci in mladi pridobijo občutek o uporabnosti

¹⁸ <http://www.espaci-occitan.org/chi-siamo/>

¹⁹ <https://arlef.it/it/agenzia/chi-siamo/>

²⁰ <http://www.welsh-language-board.org.uk/>

²¹ Dober primer predstavljajo aktivnosti organizacije Mudiad Meithrin (<https://meithrin.cymru/>), ki skrbi za spodbujanje usvajanja jezika pri najmlajših. Zajema mrežo jasli/vrtcev v valižanskem jeziku in številne aktivnosti za družine in predšolske otroke; Mentrau Iaith (<https://mentrauiath.cymru/>) je osrednja organizacija za promocijo valižanskega jezika, ki ima na lokalnem nivoju svoje izpostave. Pomaga posameznikom, organizacijam in skupnostim, da »živijo, se učijo in uživajo v valižanščini«. Ne nazadnje pa lahko sem uvrstimo tudi aktivnosti, kot je risanka za otroke *Free & Ulli e lis besteatys* (<https://arlef.it/it/free-e-ulli-e-lis-besteatis/>), ki v furlanščini poučuje otroke o higieni.

manjšinskega jezika v razredu, pri aktivnostih prostega časa in pri aktivnostih, s katerimi se mladi ukvarjajo na začetku oblikovanja lastne kariere poti.²²

c) Skupnost

Na tem področju gre za rabo jezika na nivoju skupnosti. V središču pozornosti je torej vprašanje, kako spodbujati, da se manjšinski jezik v največji možni meri uporablja kot jezik za sporazumevanje v skupnosti. K spodbujanju rabe in učenja manjšinskega jezika lahko pripomore kapilarno delovanje številnih organizacij, ki zastopajo interese nekega segmenta manjšinske populacije (npr. ženske, kmeti itd.)²³, kot tudi ponujanje uporabnih informacij, storitev in izdelkov v manjšinskem jeziku²⁴. Sem spadajo tudi spletni tečaji manjšinskega jezika za odrasle²⁵ in posebej za priseljence ter številne druge aktivnosti za olajšanje vključevanja novih govorcev in krepitev njihovih spretnosti v manjšinskem jeziku, na primer s programi jezikovnih prostovoljcev in jezikovnih motivatorjev.²⁶

č) Delovno okolje

Odrasli ljudje preživimo v delovnem okolju tretjino svojega življenja. Zato je pomembno, da spodbujamo rabo jezika na delovnem mestu tako med sodelavci kot v odnosu do strank.

Aktivnosti so na tem področju zelo raznolike in zajemajo na primer prakse uvajanja jezikovnih načrtov (*Language Schemes*) za spodbujanje rabe jezika na delovnem mestu, kot v primeru Walesa. Sem spadajo tudi številni marketinški priročniki o tem, kako uporabljati manjšinski jezik v promocijskih materialih, kako oblikovati dvojezična vabila in nalepke »tu govorimo manjšinski jezik«,²⁷ ki jih lahko uporabljajo npr. trgovine in pomagajo pri povečevanju možnosti za rabo manjšinskega jezika. Nekatere aktivnosti lahko povezujejo manjšinski jezik in lokalni razvoj.²⁸

d) Transverzalna področja

Omenjenim štirim ciljnim skupinam (družine, otroci in mladi, skupnost, delovno okolje) so Valižani dodali nekaj transversalnih področij, ki delujejo kot podpora navedenim. To so: 1) jezikovne storitve, 2) tehnologija, zabava in viri, 3) dogodki.

²² Med takšnimi organizacijami velja omeniti Gobaith Cymru (<http://www.gobaith.cymru/english/>), ki se ukvarja s poučevanjem valižanske glasbe in pesmi ter s prevajanjem cerkvenih pesmi v valižanščino, in organizacijo Wales Young Farmers (<https://yfc.wales/about-us/>), ki pomaga mladim kmetom do uspeha na svoji življenjski poti. Bombons furlan je aktivnost za otroke med 3. in 10. letom, ki jo sestavlja 20 igrivih videov za poučevanje furlanščine pri otrocih. Sem spadajo tudi natečaji za otroke, kot na primer *Emozions furlanis in viaç pal teritori*, s katerim si skupnost prizadeva za promocijo furlanske kulture/umetnosti/naravnega okolja/zgodovine.

²³ V Walesu igra posebno pomembno vlogo pri spodbujanju valižanščine v skupnosti združenje ženske Merched y wawr (<https://merchedywawr.cymru/>), ki se ukvarja z vprašanji, ki so pomembne za ženske, in jim ponuja podporo na najrazličnejših področjih.

²⁴ Furlanska skupnost je pripravila video priročnik »Kako se zaščititi pred koronavirusom«.

²⁵ Espaci Occitan posveča veliko pozornosti jezikovnim tečajem (tudi preko spleta) in tečajem jezika, kulture in petja.

²⁶ Katalonski sekretariat je veliko navora usmeril tudi v razvoj spletnih tečajev katalonščine, ki so namenjeni priseljencem. Prav tako posveča veliko pozornosti številnim nevladnim pobudam, ki spodbujajo pridobivanje znanja katalonščine med odraslimi. Med njimi je na primer Konzorcij za jezikovno normalizacijo (CPNL), ki zaposluje več kot 1000 ljudi (vključno z učitelji katalonščine in »jezikovnimi motivatorji«), opravlja storitve za 100.000 ljudi in izvaja številne aktivnosti, med katerimi velja izpostaviti Program jezikovnih prostovoljcev (VxL): v par združijo nekoga, ki zna dobro katalonščino, z nekom, ki bi se rad v jeziku izboljšal. Osebi se potem srečujeta in vadita konverzacijo v katalonščini.

²⁷ Posebno uspešna je bila akcija z nalepkami »Tu govorimo valižansko«, ki so jo trgovci prilepili na vhodna vrata, tako da so prihajajoče stranke opozorili, da lahko v tem prostoru uporabljajo valižanski jezik, saj jih bo prodajalec razumel. S tem so ustvarjali priložnosti za rabo jezika in predvsem širili nabor področij, kjer se je lahko uporabljal manjšinski jezik.

²⁸ Ena izmed osrednjih organizacij, Okcitancev Espaci Occitan, pa je zasnovala tako imenovani *Sportelli di Animazione Gal*, ki se ukvarja z lokalnim razvojem – in sicer s tem, kako lokalnim obrtnikom in samostojnim podjetnikom približati vire financiranja za njihove projekte (npr. na področju kmetijstva, turizma ipd.) (<http://www.tradizioneterreoccitane.com/gal/>).

Številne manjšine imajo neko obliko jezikovnih storitev, ki pa se razlikujejo po obsegu in namembnosti ter zajemajo na primer ozaveščanje populacije o tem, katere storitve/usluge lahko pričakujejo v manjšinskem jeziku, svetovanje in strokovne storitve na področju jezika, kot so lektoriranje, prevajanje itd. Ukvarjajo se z rabo jezika na tablah, napisih, sloganih in vsem, kar spada v obširno poglavje vidne dvojezičnosti.²⁹

Tehnologija, zabava in drugi viri so namenjeni vsem podpornim dejavnostim, ki so potrebne, da lahko v največji možni meri uporabljamo manjšinski jezik. Valižani v to področje na primer uvrščajo vse podperne dejavnosti, da lahko vsak Valižan »živi digitalno« v valižanščini, če tako želi.

Področje dogodkov ne potrebuje posebne razlage, saj imajo jezikovne manjšine prav na tem področju običajno zelo bogato dejavnost.³⁰

7 Trenutni pravno-institucionalni okvir za zaščito slovenskega jezika v FJK

Pred predstavitvijo koncepta deželne jezikovne politike, ki ga avtorji tega prispevka predlagamo za razvoj in krepitev slovenščine v FJK, bomo v nadaljevanju orisali trenutni pravno-institucionalni okvir za zaščito slovenskega jezika v obravnavanem kontekstu. Menimo namreč, da je analiza veljavnega pravno-institucionalnega okvira podlaga za katerokoli spremembo ali nadgradnjo.

7.1 Pravni okvir

Pravni položaj slovenske jezikovne skupnosti v FJK ureja vrsta mednarodnih dokumentov, bilateralnih sporazumov, ustavnih določil Italijanske republike, državnih in deželnih zakonskih aktov, ministrskih uredb, občinskih statutih in pravilnikov. Leta 2001 je bil odobren zakon za globalno zaščito slovenske jezikovne manjšine, to je Zakon št. 38/2001, ki predstavlja pomembno prelomnico v razvoju pravnega statusa te skupnosti. Leta 2007 je Avtonomna dežela FJK z Deželnim zakonom št. 26/2007 sprejela vsebine državnega zaščitnega zakona, hkrati pa uvedla tudi nekatere novosti. Omenjena zakona – skupaj z Zakonom št. 482/1999, ki Slovence vključuje med dvanajst priznanih avtohtonih jezikovnih manjšin v Italiji – urejata temeljne pravice slovenske jezikovne skupnosti v FJK v skladu s 6. členom italijanske ustave in mednarodno zakonodajo.

Omenjeni zakoni obsegajo vrsto splošnih načel in določil na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika ter koriščenja jezikovnih pravic, ne predvidevajo pa jasnih obveznosti izvajanja. V tem pogledu se pravno varstvo slovenske jezikovne skupnosti v Italiji ne more kosati z zaščito, ki jo uživajo nekatere druge manjšine v Evropi, kot na primer Katalonci ali Valižani. Pravni okvir slovenske manjšine je namreč bistveno bolj »liberalen«, saj državnim in lokalnim oblastem ne nalaga eksplicitnih odgovornosti in dolžnosti, temveč poskuša predvsem ustvariti pogoje in razmere, v katerih lahko manjšina sama razvija promocijo in razvijanje lastnega jezika (Brezigar 2004). Prav tako ni v nobenem od omenjenih zakonov ali drugem pravnem dokumentu navedena potreba po izdelani jezikovni politiki, ki bi temeljila na sistematičnem načrtovanju in uresničevanju ukrepov za razvoj slovenskega jezika v tem okolju.

Nadalje je treba upoštevati tudi dejstvo, da uresničevanje jezikovnih pravic, predvidenih z veljavnimi zakoni, ni samodejno in niti ne takojšnje. Zakon št. 38/2001 je prve otipljive sadove obrodil z veliko zamudo, poleg tega pa se določila izvajajo le delno, zaradi česar so tudi priložnosti za rabo slovenščine v javnem sporazumevanju – posebej v mestnem okolju Trsta in Gorice, kjer živi največji del slovenske manjšine – še vedno zelo omejene. V zadnjem obdobju je mogoče zaslediti napredek na področju rabe slovenščine v javni upravi (Susič in drugi 2011) in vidne dvojezičnosti (Vidau, v tem zborniku), izvajanje zakonodaje pa

²⁹ Med sredstvi Katalonskega urada na področju jezikovnih storitev velja omeniti osrednji jezikovni svetovalni spletni servis OPTIMOM, kjer lahko vsakdo, ki ima vprašanje v zvezi s katalonščino, to tudi postavi in prejme odgovor. Posebej velja izpostaviti tudi konzorcij TERMCAT, ki ima enega najsodobnejši terminoloških inštitutov v Evropi in ki se stalno ukvarja s standardizacijo terminov.

³⁰ Velja pa posebej izpostaviti dogodek »Words into Action«, ki je bil namenjen delitvi dobrih praks o ponujanju storitev v valižanščini v zdravstvu in na področju sociale in skrbništva – torej področju, ki pri številnih manjšinah ostane na obrobju jezikovne politike.

še vedno ovirajo nekateri politični, birokratski in družbenoekonomski dejavniki. Vse bolj aktualno postaja tudi vprašanje, ali so slovensko govoreči državljani dovolj ozaveščeni o obstoju jezikovnih (in drugih) pravic oziroma ali so jih pripravljene dosledno uporabljati v vsakdanjih sporazumevalnih praksah. To je tudi vzrok, zakaj se v javni razpravi pogosto izpostavlja potreba po aktivni in eksplicitni jezikovni politiki, ki naj presega golo izvajanje zaščitnih določil in se dejavno zavzema za vsesplošni razvoj in krepitev slovenščine v tem specifičnem prostoru.

7.2 Institucionalni okvir

Za uresničevanje zakonodaje na področju zaščite slovenske jezikovne skupnosti so pristojna različna telesa in organi. Znotraj organigrama Avtonomne dežele FJK trenutno delujeta dve enoti, ki imata specifične odgovornosti na tem področju. To sta:

- *Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini*

V skladu z Deželnim zakonom št. 15/1996, ki je to službo ustanovil (s takratnim poimenovanjem Služba za deželne in manjšinske jezike), naj bi omenjena enota skrbela za »načrtovanje, koordinacijo, izvajanje in preverjanje ukrepov za zaščito in valorizacijo deželnih in manjšinskih jezikov«, vključno s slovenščino. Dejansko ugotavljamo (prim. Janežič v drugem prispevku za tretjo deželno konferenco), da je delovanje te službe danes močno okrnjeno in se omejuje zgolj na administrativno vodenje postopkov podeljevanja državnih sredstev iz 18. člena Deželnim zakonom št. 26/2007.

- *Centralni urad za slovenski jezik*

Centralni urad je nastal na podlagi 19. člena bis Deželnega zakona št. 26/2007 s ciljem, da zadosti potrebam, ki izhajajo iz pravice do rabe slovenščine v odnosih govorcev tega jezika z javnimi zavodi, sodnimi organi in izvajalci javnih služb. Urad nudi tolmaške in prevajalske storitve, skrbi za terminološko normiranje pravnega in upravnega besedišča ter za jezikovno izobraževanje, sploh pa si prizadeva za krepitev slovenščine v javni upravi. V ta namen je vzpostavil Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK, ki temelji na sporazumu med deželo, občinami in drugimi javnimi zavodi (prim. Grgič in Paclich v tem zborniku).

Za uresničevanje zakonodaje na področju zaščite slovenske jezikovne skupnosti in slovenskega jezika so nadalje pomembna tri druga telesa:

- *Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine*, ki je bil ustanovljen v skladu z Zakonom št. 38/2001 in je pristojen za preverjanje izvajanja zaščitnih določil za Slovence v Italiji;
- *Posvetovalna deželna komisija za slovensko jezikovno manjšino*, ki je nastala kot posvetovalni organ »za vsa vprašanja in vsebine v zvezi s slovensko jezikovno manjšino« (8. člen Deželnega zakona št. 26/2007), dejansko pa se njeno delovanje omejuje na podajanje stališč in predlogov glede porazdelitve ter porabe javnih sredstev, namenjenih slovenski skupnosti;
- *Deželna šolska komisija za pouk v slovenskem jeziku*, ki je bila ustanovljena v sklopu Urada za slovenske šole in je pristojna za avtonomijo slovenskega šolstva v Italiji.

Kot izhaja iz orisa delovanja navedenih organov, se njihovo poslanstvo v praksi uresničuje le delno. V večini primerov se ta telesa omejujejo na porazdeljevanje sredstev, ki izhajajo iz zaščitne zakonodaje, brez ustreznih strateških ciljev in/ali mehanizmov evalvacije izvedenih dejavnosti in projektov. V tem prispevku pa izpostavljamo predvsem pomanjkanje organov z izrecno pristojnostjo na področju aktivne in eksplicitne jezikovne politike. V skladu z besedilom Deželnega zakona št. 15/1996 bi to vlogo formalno lahko prevzela deželna Služba za manjšinske jezike, ki pa se spopada s kadrovske podhranjenostjo in se zato njena dejavnost omejuje na administrativno poslovanje. Na področju rabe slovenščine v javni upravi je to vrzel vsaj delno zapolnil Centralni urad za slovenski jezik, znotraj deželnega organigrama pa pogrešamo organ ali službo, ki bi prevzela skrb za izvajanje jezikovnopolitičnih ukrepov tudi na drugih pomembnih področjih življenja skupnosti, na primer po vzoru modela, ki je predviden za furlanščino.

7.3 Model deželne jezikovne politike za furlanščino

Če za slovensko skupnost trenutno ni zaslediti ustreznih strategij in praks na področju jezikovne politike, je za furlansko skupnost to vprašanje že dalj časa urejeno bistveno bolje. Že z Deželnim zakonom št. 15/1996 je bil ustanovljen deželni organ za načrtovanje ukrepov v korist furlanskega jezika, *Osservatori pe Lenghe e pe Culture Furlanis* (Opazovalnica za furlanski jezik in furlansko kulturo), ki ga je leta 2005 nadomestila *Agenzie Regionâl pe Lenghe Furlane – ARLeF* (Deželna agencija za furlanski jezik). ARLeF je administrativno in finančno avtonomen subjekt javnega prava, ki je pristojen tako za pripravo jezikovnopoličnih smernic kot za preverjanje izvajanja ukrepov, predvidenih po Deželnem zakonu št. 29/2007 (Pravila o varstvu, valorizaciji in promociji furlanskega jezika). Poslanstvo ARLeF-a temelji na načrtovanju in koordiniranju vseh dejavnosti, projektov in ukrepov, ki jih dežela in drugi javni ter zasebni zavodi v FJK izvajajo za krepitev furlanščine v vseh kontekstih sporazumevanja. Agencija nudi tudi jezikovno svetovanje, samostojno pa uresničuje akcije za promocijo rabe furlanščine v družini, šoli, medijih, novih tehnologijah, javni upravi, raziskovanju, kulturi in gospodarstvu. ARLeF razpolaga z različnimi telesi (upravnim odborom, znanstvenim svetom, operativno enoto), katerih pristojnosti so določene s statutom.

Temeljni strateški dokument ARLeF-a je Okvirni načrt jezikovne politike za furlanski jezik, ki se sprejema in obnavlja vsakih pet let. Okvirni načrt zasleduje naslednje cilje: a) omogočati furlansko govorečim državljanom koriščenje jezikovnih pravic; b) spodbujati rabo furlanščine v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja; c) uresničevati celovito jezikovno politiko prek koordiniranih ukrepov, ki jih izvajajo razni javni in zasebni akterji; č) opredeliti prednostne ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja; d) opredeliti prednostne ukrepe na področjih medijev in podpore društvom. Zadnji odobren načrt za petletno obdobje 2015–2019 sestavlja osem poglavij, ki so razdeljena tako: 1) sociolingvistični okvir; 2) splošni cilji okvirnega načrta; 3) javna uprava; 4) vzgoja in izobraževanje; 5) mediji in sporazumevanje; 6) društva in organizacije; 7) socializacija identitete; 8) promocija in diseminacija.

144

Pristojni organ ARLeF-a za pripravo okvirnega načrta je upravni odbor, ki določa tudi prednostne ukrepe za vsako leto skladno z razpoložljivimi finančnimi sredstvi. V skladu s 25. členom Deželnega zakona št. 29/2007 deželna vlada z uredbo usvoji omenjeni načrt in ga objavi v uradnem listu dežele (BUR). Uresničevanju novega okvirnega načrta za petletno obdobje 2021–2025 je dežela namenila 22 milijonov evrov, kar znaša 34,4 % več kot v preteklem petletnem obdobju. Po besedah pristojnega odbornika povišanje proračunske postavke temelji na želji po bolj središčni vlogi in večji stabilnosti ARLeF-a, ki bo na tak način polno operativen (Primorski dnevnik, 20. 10. 2021).

8 Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino

8.1 Utemeljitev

Ob upoštevanju predstavljenih izkušenj in praks jezikovne politike za manjšinske in regionalne jezike v Evropi, predvsem pa po opravljeni analizi potreb govorcev slovenskega jezika v FJK in veljavnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito tukajšnje slovenske jezikovne skupnosti, bomo v nadaljevanju predstavili koncept deželne jezikovne politike, ki ga predlagamo za razvoj in krepitev slovenščine v obravnavanem kontekstu.

V sozvočju z zaključki Druge deželne konference o zaščiti slovenske jezikovne manjšine (Dobriča in Jarc, poročilo tretje delovne skupine, 2018) koncept uvaja potrebo po večji vlogi in angažiranosti Avtonomne dežele FJK na področju jezikovne politike za slovenščino, po zgledu že vpeljanega modela za furlanščino. Predpostavljamo namreč, da v sodobnih geopolitičnih razmerah, ki jih označujejo odprava fizičnih in ideoloških mejà med Italijo in Slovenijo, evropski integracijski procesi in splošno izboljšanje sosedskih odnosov, ohranja FJK status avtonomne dežele le še zato, ker so na njenem ozemlju prisotne različne avtohtone jezikovne skupnosti. Zaradi tega ocenjujemo, da bi si morala deželna vlada v večji meri prizadevati za razvoj zgodovinskega in kulturnega bogastva svojih jezikovnih manjšin, tudi prek dejavnih jezikovnih politik, ki presegajo golo izvajanje zaščitne zakonodaje. Pomembno je, da dežela svoje

manjšine obravnava kot potencial, ne pa kot breme, saj je ravno kulturna in jezikovna raznolikost njenega družbenega tkiva eden od glavnih vzrokov za njeno privlačnost navzven, na primer v turističnem smislu. Skrb za slovenski jezik naj se torej obravnava tudi kot skrb za razvoj in promocijo celotnega deželnega ozemlja (Jagodic 2012).

Potreba po izdelanih strategijah in praksah jezikovne politike za slovenščino v FJK je bila izpostavljena že na Drugi deželni konferenci, v preteklih poglavjih pa smo jo skušali ustrezno utemeljiti tudi na osnovi pregleda strokovne literature. Dokazali smo, da manjšine dolgoročno ohranjajo jezik le tako, da načrtujejo njegovo rabo; če tega ne delajo, puščajo, da teče proces postopne zamenjave manjšinskega jezika z večinskim, ki se v takih razmerah vedno sproži (Jagodic in drugi, 2017). Ob pomanjkanju ustreznih jezikovnopoličnih strategij in praks je zato upravičeno predvidevati, da se bo v FJK proces opuščanja slovenščine nadaljeval tudi v prihodnje, s tem pa bo oslabela tudi večjezičnost celotnega območja. Tovrstni pesimistični scenarij pa vendar ni edini mogoč, saj je še vedno odprta možnost, da s ciljno usmerjenimi ukrepi upočasnimo tok izgubljanja govorcev slovenščine ali ga izravnavamo z vzporednim pridobivanjem novih govorcev. Za to pa so potrebni premišljeni mehanizmi jezikovne politike, ki na podlagi strokovnih analiz določajo strateške cilje in ukrepe na področju učenja, rabe in promocije jezika med različnimi ciljnimi skupinami.

8.2 Vzpostavitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino

V drugem poglavju smo ugotavljali, da je vprašanje jezikovne politike pri slovenski skupnosti vprašanje z dvema obrazoma – vsebinskim in institucionalnim. Koncept *Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino* (v nadaljevanju: DPJPS), ki ga tu ponujamo v premislek, prinaša pomembne novosti na obeh temeljnih ravneh:

1. na **vsebinski ravni** uvaja postopek priprave *Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino* (v nadaljevanju: ONJPS), to je temeljnega strateškega dokumenta, ki opredeljuje strateške cilje jezikovne politike, področja ukrepanja in pričakovane rezultate ter določa naloge in odgovornosti posameznih akterjev. Po furlanskem vzoru naj se dokument praviloma obnavlja vsakih pet let, izdela pa naj ga namenski strokovno-institucionalni odbor, ki ga mora predvideti zakonodajni okvir. V skladu s predstavljenim konceptom mora ONJPS odobriti Deželna konferenca za zaščito slovenske jezikovne manjšine, nato pa še deželna vlada, ki ga objavi v uradnem listu dežele (BUR). Z javno objavo postane ONJPS temeljna podlaga za uresničevanje načrtovanih jezikovnopoličnih dejavnosti in ukrepov;
2. na **institucionalni (organizacijski) ravni** koncept vzpostavlja okvir in mehanizme, ki bodo omogočali sistematično načrtovanje in uresničevanje ukrepov na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika v FJK. Institucionalni okvir jezikovne politike za slovenščino, ki naj bo ustrezno orisan v posebnem členu Deželnega zakona št. 26/2007, določa namenske pristojne organe ter opredeljuje njihove odgovornosti in zadolžitve. Koordinacijsko vlogo naj prevzame Avtonomna dežela FJK, skladno z modelom, ki je predviden za furlanščino. Deželna vlada naj v tesnem sodelovanju z drugimi javnimi in zasebnimi zavodi, strokovnimi institucijami in organizacijami slovenske civilne družbe prevzame režijo in odgovornost načrtovanja ter izvajanja ukrepov, ki jih predvideva sprejeti ONJPS.

V nadaljevanju bomo predlagani koncept jezikovne politike podrobneje predstavili tako z vsebinskega kot z institucionalnega vidika.

8.3 Vsebinska zasnova

8.3.1 Jezikovnopolična vizija – splošni in specifični cilji

Razvojno naravnana jezikovna politika mora temeljiti na prepričanju, da sta slovenski jezik in slovenska jezikovna skupnost v FJK dinamični pojavnosti, ki se zaradi značilnih sociolingvističnih posebnosti danes

nahajata v močno izpostavljenem položaju. Na področjih, ki potrebujejo še posebno skrb za ohranjanje obsega in vitalnosti slovenskega jezika, je treba zato zagotavljati ukrepe, ki bodo stanje izboljševali. DPJPS se mora zavzemati, da se pravica do znanja in uporabe slovenščine uveljavlja v vseh možnih okoliščinah in kontekstih sporazumevanja, za to pa je potrebna ustrezna jezikovnopolitična vizija, ki naj izhaja iz analize dejanskega stanja in potreb.

Jezikovnopolitična vizija za slovensko skupnost v FJK naj temelji na naslednjih ugotovitvah, ki izhajajo iz večletnega raziskovanja sociolingvističnih praks v tem okolju:

- slovenska narodna skupnost v Italiji temelji v dobri meri na identifikaciji posameznikov in skupnosti z jezikom – *slovenščino*;
- dolgoročno je jezik lahko identitetni simbol samo, če se znotraj določene skupnosti njegova *raba ohranja, krepi in razvija*;
- za dolgoročno ohranjanje in krepitev rabe je ključno, da govorci dosega *visoko stopnjo sporazumevalne zmožnosti* – da je torej manjšinski jezik eden od njihovih primarnih sporazumevalnih kodov (torej jezikov, ki jih najbolj suvereno obvladajo v potencialno vseh sporazumevalnih okoliščinah);
- da to visoko sporazumevalno zmožnost dosežemo, moramo zagotoviti *ustrezno izpostavljenost jeziku* – se pravi, da moramo omogočiti in promovirati dosledno (stalno) rabo različnih zvrsti jezika (od narečja do knjižnega jezika) v različnih sporazumevalnih okoliščinah;
- pri tem moramo upoštevati sporazumevalne dinamike, kar pomeni, da moramo ustvariti *okolje*, ker bodo govorci čutili željo in potrebo, da te različne zvrsti jezika dejansko uporabljajo – tudi prek utrjevanja pravnega položaja jezika, njegovega družbenega ugleda in vidljivosti na celotnem obravnavanem ozemlju.

146

V skladu z zgoraj navedenimi ugotovitvami izpostavljamonekatere **splošne cilje**, ki bi jih moral DPJPS predvidevati. To so:

- utrditi pravni položaj, družbeni ugled in vidno prisotnost slovenskega jezika v FJK, tudi prek doslednega uresničevanja zaščitne zakonodaje in spodbujanja uporabe jezikovnih pravic;
- širiti ozaveščenost o pomenu in vlogi rabe slovenščine v javnem in zasebnem življenju;
- oblikovati skupnost samostojnih govorcev z razvito sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini in visoko stopnjo jezikovne samozavesti;
- spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine (v ustni in pisni obliki) ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja;
- spodbujati medgeneracijski prenos znanja in rabe slovenščine ter njenih krajevnih narečnih govoric;
- ustvarjati okoliščine in priložnosti za pridobivanje novih govorcev slovenščine;
- spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju;
- povezovati slovenski jezikovni prostor v FJK z jezikovnim prostorom v Republiki Sloveniji;
- promovirati slovenski jezik in slovensko kulturo kot bogastvo ozemlja dežele FJK.

Poleg splošnih ciljev mora ONJPS v FJK pri vsakem jezikovnopolitičnem ukrepu predvideti tudi **specifične cilje**. Ti bodo natančno opredeljeni v fazi priprave dokumenta. Specifični cilji morajo biti merljivi (na osnovi vnaprej določenih kazalnikov, s katerimi bo kasneje izmerjeno, ali so bili zares doseženi), uresničljivi in časovno opredeljeni, predvsem pa usklajeni s splošnimi cilji.

8.3.2 Ciljne skupine – primeri dejavnosti in ukrepov

Jezikovne politike posegajo na praktično vsa področja in vse domene življenja jezikovnih manjšin, zato je razvrščanje aktivnosti po posameznih področjih včasih zahtevno oziroma so razmejitve nejasne. Vsebinske

sklope jezikovnih politik za slovenščino v FJK bomo zato tu zasnovali po vzoru valižanskega modela,³¹ ki dejavnosti in ukrepov ne klasificira po področjih, temveč jih umesti glede na **ciljne skupine**, ki jih ti ukrepi naslavlja. V vsebinski zasnovi dejavnosti in ukrepov DPJPS namreč prvenstveno izhajamo iz vsakodnevnih potreb govorcev, družin, skupin, institucij, organizacij ali podjetij oziroma iz iskanja primernih pristopov, kako navedenim ciljnim naslovljencem omogočati čim lažji dostop do slovenščine ter čim bolj motivirano in suvereno rabo jezika v vseh kontekstih sporazumevanja.³²

Koncept DPJPS, ki ga predlagamo, temelji na naslednjih petih prednostnih ciljnih skupinah: (1) družine, (2) otroci in mladi, (3) skupnost, (4) podjetja in (5) javni zavodi.

Za vsako ciljno skupino bomo v spodnji razpredelnici prikazali nekaj **primerov jezikovnopolitične dejavnosti ali ukrepa**.

<i>Družine</i>	Strokovno svetovanje družinam o sporazumevalnih strategijah in praksah, ki spodbujajo aktivno in suvereno rabo slovenščine v družinskem krogu. Popusti družinam pri naročinah na slovenske tiskane in spletne medije; olajšan dostop do osrednjeslovenskih spletnih medijev. Izdelava jezikovnega gradiva (slovarjev, pravopisov ipd.) v tiskani in spletni obliki za specifične potrebe slovenskih družin in drugih uporabnikov v Italiji.
<i>Otroci in mladi</i>	Priprava učnega gradiva (učbenikov, priročnikov, vaj itd.) za razvijanje znanja in veščin v slovenščini pri učencih in dijakih. Gradivo naj odgovarja specifičnim potrebam vrtcev in šol s slovenskim učnim jezikom v FJK. Olajšano dostopanje do otroških in mladinskih knjig ter revij, risank, e-virov, programske opreme za pametne telefone, tablice, računalnike idr. Sistematični programi šolskih izmenjav z Republiko Slovenijo.
<i>Skupnost</i>	Obvezno sprejetje jezikovnih načrtov (v skladu z načeli in cilji ONJPS) na ravni posameznih slovenskih organizacij; financiranje v skladu z evalvacijo. Sistematično jezikovno usposabljanje kadrov, zaposlenih v slovenskih organizacijah (upravnega in strokovnega osebja, pedagoških delavcev, trenerjev, publicistov idr.). Sistematično financiranje fizičnih in spletnih tečajev slovenščine kot drugega jezika z vzpostavitvijo sistema preverjanja in certificiranja znanja jezika.
<i>Podjetja</i>	Sistematično jezikovno usposabljanje kadrov, zaposlenih v slovenskih podjetjih. Sistematični programi izmenjave kadra, praks in pripravništev z Republiko Slovenijo. Strokovna podpora podjetjem, trgovinam, restavracijam idr. pri uporabi dvo-/večjezičnega sporazumevanja v trženjske in promocijske namene.
<i>Javni zavodi</i>	Sistematična skrb za prisotnost slovenskega jezika v okviru jezikovne krajine, še posebej za uresničevanje 10. člena Zakona št. 38/2001. Dosledno normiranje upravnopravne terminologije v slovenščini na vseh pomembnih področjih njene javne rabe. Sistematično usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za poučevanje otrok, učencev in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski šolski sistem.

V prilogah prispevka predstavljamo nekaj konkretnih primerov, kako bi bilo možno zastaviti področno načrtovanje posameznih dejavnosti ali ukrepov po kriterijih, ki jih predlagamo za pripravo ONJPS. Za vsak primer ukrepa navajamo: ciljno skupino, splošni cilj, na katerega se ukrep navezuje, specifične cilje, opis ukrepa, kazalnike, pričakovane rezultate, čas izvajanja, neposredne in posredne nosilce, ocenjena okvirna sredstva in vir financiranja.

³¹ Prim. razdelek 6.

³² Klasifikacijo ukrepov po ciljnih skupinah je sicer mogoče nadomestiti z drugačnim pristopom, na primer z bolj tradicionalno razvrstitvijo po področjih ukrepanja, ki jo uporabljajo drugi jezikovni načrti (npr. ARLeF za furlanščino). Značilna področja ukrepanja so v takih primerih družina, šola, javna uprava, gospodarstvo, mediji, nove tehnologije, kultura, šport, sociala idr.

8.4 Institucionalni (organizacijski) okvir

8.4.1 Neposredni nosilci jezikovne politike

Nosilci dejavne jezikovne politike so lahko neposredni ali posredni.

Neposredni nosilci so navadno namenski organi, institucije ali službe, ki so neposredno soudeleženi pri načrtovanju, izvajanju in/ali spremljanju učinkovitosti jezikovnopoličnih dejavnosti in ukrepov.

Po vzoru skandinavskega modela jezikovne politike³³ predlagani koncept DPJPS uvaja organizacijski okvir, ki temelji na treh glavnih akterjih:

1) Institucionalni odbor

Sestavljajo naj ga predstavniki javnih ustanov, zavodov ali teles (poleg Avtonomne dežele FJK, ki naj prevzame koordinacijsko vlogo, navajamo tu še občine, gorske skupnosti, druge javne zavode, pristojne za uresničevanje zaščitne zakonodaje, razne šolske organe, Paritetni odbor itd.), organizacij slovenske jezikovne skupnosti (npr. krovnih organizacij, zvez, tako imenovanih organizacij primarnega pomena, drugih organizacij) in strokovnih institucij (univerz, raziskovalnih inštitutov), ki s svojo dejavnostjo vplivajo na položaj in razvoj slovenskega jezika v FJK.

Odbor naj se sestaja periodično, praviloma enkrat ali dvakrat letno. Sestavlja ga vnaprej opredeljeno število članov (okvirno med 15 in 30). Odboru predseduje predstavnik Avtonomne dežele FJK. Sestava odbora naj upošteva teritorialno zastopanost Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Za sodelovanje v odboru ni predvidenih honorarjev.

Institucionalni odbor naj bo pristojen, da:

- razpravlja o vprašanih slovenskega jezika v FJK v najširšem smislu;
- določa temeljne smernice za pripravo ONJPS;
- določa sestavo ožjega odbora, ki bo pristojen za pripravo ONJPS;
- določa okvirna sredstva za petletno programsko obdobje izvajanja ONJPS in posamezno proračunsko leto ter navaja vire financiranja;
- spodbuja in spremlja izvajanje ukrepov ter doseganje ciljev iz ONJPS;
- določi sestavo evalvacijskega odbora, ki bo skrbel za spremljanje učinkovitosti ukrepov iz ONJPS in pripravo periodičnih poročil;
- obravnava poročila evalvacijskega odbora o izvedenih dejavnostih in ukrepih;
- daje pobude za spremembo zakonodaje s področja jezikovne politike za slovenščino.

2) Odbor za pripravo ONJPS

Sestavlja naj ga ožja skupina članov (od 5 do 9): praviloma je to mešanica članov institucionalnega odbora in strokovnjakov za slovenščino, vključno z vodjo/direktorjem servisno-strokovne službe, ki jo predstavljamo v nadaljevanju prispevka. Sestava odbora naj upošteva teritorialno zastopanost Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Za sodelovanje v odboru je predviden honorar.

Odbor naj bo pristojen, da:

- pripravi ONJPS za petletno programsko obdobje na podlagi predhodne analize stanja in potreb govorcev slovenščine v FJK ter ob upoštevanju smernic institucionalnega odbora;
- opredeljuje jezikovno strategijo za slovensko skupnost v FJK, splošne in specifične cilje jezikovne

³³ Prim. razdelek 5.

politike, prednostna področja ukrepanja, ciljne skupine, vsebine posameznih dejavnosti in ukrepov, pričakovane rezultate, kazalnike, nosilce (neposredne in posredne), čas izvajanja, okvirna sredstva in vire financiranja;

- predstavi osnutek ONJPS na Deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine in skrbi za pripravo dokončne različice dokumenta v skladu s smernicami in predlogi konferenčne delovne skupine, ki bo dokument obravnavala.

3) Servisno-strokovna služba

Temeljno vlogo na področju jezikovne politike za slovenščino v FJK mora imeti servisno-strokovna služba, ki naj prevzame odgovornost neposrednega izvajanja in/ali koordinacije izvajanja jezikovnopolitičnih dejavnosti in ukrepov. Servisno-strokovna služba naj bo glavni neposredni nosilec jezikovne politike za slovenščino, ki za doseganje svojih ciljev mora razpolagati z ustrezno kadrovske, tehnične in finančne strukturo.

Servisno-strokovno službo naj sestavlja skupina strokovnjakov za slovenščino, ki zastopajo glavna področja jezikovnega načrtovanja: načrtovanja statusa jezika (pravniki, sociologi, komunikologi idr.), korpusa jezika (jezikoslovci, terminologi, leksikologi idr.), učenja jezika (učitelji, pedagogi idr.) in rabe jezika (lektorji, prevajalci, tolmači idr.). Služba naj razpolaga z visoko usposobljenimi kadri, ki prevzemajo odgovornost izvajanja posameznih področij ukrepanja. Število vključenih profesionalnih kadrov je odvisno od obsega predvidenih ukrepov in posledičnih razpoložljivih finančnih virov. Službo vodi strokovni vodja ali direktor z ustrezno izobrazbo, izkušnjami in veščinami.

Servisno-strokovna služba naj bo pristojna, da:

- skrbi za neposredno izvajanje jezikovnopolitičnih dejavnosti in ukrepov v skladu z načeli in cilji ONJPS;
- podpira in usmerja posredne nosilce (razne organizacije in ustanove; glej opis v nadaljevanju prispevka) pri izvajanju svojih dejavnosti v skladu z načeli in cilji ONJPS;
- nudi vrsto strokovnih storitev različnim ciljnim skupinam na področjih jezikovnega svetovanja, lektoriranja, prevajanja, tolmačenja, izobraževanja, promocije in drugih oblik jezikovne podpore;
- z vodjo ali direktorjem aktivno sodeluje v odboru za pripravo ONJPS.

Ob upoštevanju veljavnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito slovenščine v FJK predlagamo dve možni obliki vzpostavitve servisno-strokovne službe:

a) *Širitev pristojnosti in delovanja že obstoječega Centralnega urada za slovenski jezik*

Centralni urad za slovenski jezik se v tem primeru ne bi več omejeval le na krepitev položaja slovenščine v javni upravi, temveč bi prevzel tudi širše pristojnosti izvajanja in/ali koordinacije izvajanja jezikovnopolitičnih dejavnosti, ki jih bo ONJPS predvideval na drugih področjih ukrepanja oziroma jih namenjal drugim ciljnim skupinam. Prevzem novih odgovornosti in zadolžitev seveda predpostavlja temeljit preustroj trenutne strukture Centralnega urada, z ustrezno ojačano kadrovske zasedbo in prilagojeno finančno dotacijo. S sklepanjem sporazumov o sodelovanju bi za nekatera področja ukrepanja Urad lahko poveril odgovornost drugim strokovnim partnerjem iz FJK in RS, ki se ukvarjajo s krepitvijo slovenščine v tem okolju ter razpolagajo z ustrezno organizacijsko, kadrovske in tehnične infrastrukturo.

b) *Vzpostavitev Deželne agencije za slovenski jezik po zgledu ARLeF-a za furlanščino*

Druga možna rešitev predvideva vzpostavitev namenske deželne agencije za slovenščino po zgledu ARLeF-a za furlanščino. Agencija naj bo sestavni del organigrama Avtonomne dežele FJK ali pa naj prevzame obliko administrativno in finančno avtonomnega subjekta javnega prava, po vzoru že vpeljanega furlanskega modela. Razpolaga naj z različnimi organi (npr. z upravnim odborom, znanstvenim svetom, servisno-strokovno službo), katerih pristojnosti se ujemajo z

zgoraj predstavljenim institucionalnim okvirom DPJPS. Servisno-strokovno službo naj sestavljajo strokovnjaki, ki jih bo agencija izrecno zaposlila, možna pa so tudi partnerska sodelovanja z drugimi strokovnimi institucijami, ki naj prevzemajo odgovornost za določena področja ukrepanja.

Ob zgoraj navedenih treh glavnih organih jezikovne politike predvideva predstavljeni koncept še dva neposredna nosilca s pristojnostmi na področju preverjanja doseženih rezultatov. To sta:

4) Evalvacijski odbor

Odbor naj bo pristojen za spremljanje in ocenjevanje uspešnosti ter učinkovitosti realiziranih ukrepov, tudi s pripravo periodičnih poročil. Poročila odbora bodo predmet obravnave v institucionalnem odboru. Evalvacijski odbor naj bo pristojen tudi za pripravo zaključnega poročila o uresničevanju ONJPS ob koncu petletnega obdobja in za predstavitev tega dokumenta na Deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

Odbor naj sestavljajo trije samostojni in neodvisni ocenjevalci, ki ne bodo člani nobenega od zgoraj predstavljenih organov. Člane evalvacijskega odbora imenuje institucionalni odbor.

5) Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

Deželna konferenca naj omogoča najširšo razpravo o jezikovnih vprašanjih, predvsem pa naj bo to trenutek evalvacije o opravljenem delu in načrtovanja novih ciljev in ukrepov. Na konferenci naj bo predstavljen in obravnavan ONJPS za naslednje petletno programsko obdobje.

8.4.2 *Posredni nosilci jezikovne politike*

150

Jezikovna politika je sestavni del drugih politik, od šolske do gospodarske, od kulturne do urbanistične. H krepitvi slovenskega jezika v FJK s svojo dejavnostjo prispevajo najrazličnejši javni in zasebni akterji, kot so občine in drugi javni zavodi, vzgojno-izobraževalne ustanove, javne in zasebne knjižnice, kulturne in umetniške ustanove, mediji, založbe, razne organizacije in društva slovenske jezikovne skupnosti, podjetja, ki poslujejo (tudi) v slovenskem jeziku, in razni drugi akterji. Veliko institucij, organizacij in društev črpa za to namenska sredstva (redna ali izredna) iz Zakona št. 38/2001 in/ali drugih zakonskih virov za varstvo, razvoj in promocijo slovenske jezikovne skupnosti.

Predlagani koncept DPJPS temelji na izdelavi jezikovne strategije, ki naj pogojuje in usmerja uporabo teh javnih sredstev, na primer s prilagajanjem pravilnikov in/ali razpisov, ki naj upravičencem nalagajo spoštovanje načel in ciljev ONJPS. Te institucije in organizacije prevzamejo na tak način vlogo **posrednih nosilcev** jezikovne politike; čeprav niso neposredno odgovorne za izvrševanje jezikovnopolitičnih ukrepov, morajo svoje poslanstvo in delovanje (v večji meri) prilagajati prednostnim ciljem sprejete jezikovne strategije. Pri tem lahko računajo na podporo servisno-strokovne enote, ki bo spodbujala in usmerjala spoštovanje načel in ciljev v ONJPS v praksi, predvsem pa ponujala permanentno obliko strokovnega svetovanja. DPJPS mora namreč temeljiti na strokovnem in koordiniranem pristopu, ki omogoča doseganje zastavljenih ciljev.

Tako imenovane »organizacije primarnega pomena« slovenske jezikovne skupnosti, ki so deležne javnih sredstev iz 18. člena Deželnega zakona št. 26/2007, naj se splošnim načelom in ciljem ONJPS prilagajajo tudi z obveznim sprejemom notranjih jezikovnih načrtov. Jezikovni načrt je jasen in pregleden dokument, ki določa prednostne jezikovnopolitične cilje organizacije, ustrezne dejavnosti za njihovo uresničitev in predvidene učinke. Glede na različno delovanje omenjenih organizacij naj se jezikovni načrt prilagaja kontekstu, v svoji izhodiščni zasnovi pa sledi splošnim ciljem in načelom ONJPS, kar bo prispevalo k doslednejši, celovitejši in učinkovitejši jezikovni politiki. Spoštovanje ciljev in načel ONJPS naj bo predmet evalvacije in vpliva na financiranje delovanja in projektov omenjenih organizacij.

Podoben postopek prilagajanja načelom in ciljem ONJPS predlagamo tudi za javne zavode in institucije, ki sestavljajo Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK, vzgojno-izobraževalne ustanove ter druge javne in zasebne akterje, ki so odgovorni za uveljavitev in razvoj slovenščine v FJK.

8.4.3 Postopki in mehanizmi

Skladno z zgoraj predstavljenim institucionalnim okvirom v spodnji razpredelnici povzemamo glavne **postopke in mehanizme**, ki jih DPJPS uvaja za vsako petletno obdobje, vključno z navedbo nalog in zadolžitev posameznega vpletenega organa.

Pristojni organ	Naloga/postopek
<i>Institucionalni odbor</i>	Oprelitev smernic za pripravo ONJPS. Oprelitev okvirnih sredstev in virov financiranja. Sestava odbora za pripravo ONJPS.
<i>Odbor za pripravo ONJPS</i>	Analiza stanja in potreb govorcev slovenščine. Priprava ONJPS.
<i>Deželna konferenca za slovensko jezikovno manjšino</i>	Obravnava ONJPS. Oblikovanje pripomb in predlogov, vse do sprejema dokončne različice.
<i>Deželni odbor FJK</i>	Odobritev ONJPS in objava v uradnem listu dežele (BUR).
<i>Servisno-strokovna institucija</i>	Izvajanje dejavnosti in ukrepov, ki jih predvideva ONJPS. Podpiranje in usmerjanje posrednih nosilcev pri prilaganju svojega delovanja načelom in ciljem ONJPS.
<i>Posredni nosilci jezikovne politike</i>	Prilaganje delovanja načelom in ciljem ONJPS ob podpori servisno-strokovne službe.
<i>Evalvacijski odbor</i>	Priprava letnih poročil izvajanja in učinkovitosti ukrepov.
<i>Institucionalni odbor</i>	Obravnava letnih poročil in morebitno načrtovanje novih ukrepov.
<i>Evalvacijski odbor</i>	Priprava zaključnega poročila o izvajanju ONJPS ob koncu petletnega programskega obdobja.
<i>Deželna konferenca za slovensko jezikovno manjšino</i>	Obravnava zaključnega poročila, razprava in sklepi. Obravnava ONJPS za novo petletno programsko obdobje.

8.5 Kadrovski in finančni okvir

Vzpostavitev namenskih organov, postopkov in mehanizmov jezikovne politike predpostavlja aktivno udeležbo pomembnega števila visoko usposobljenih in profesionalnih kadrov – strokovnjakov za slovenski jezik v FJK. To odpira dve pomembni vprašanji: kadrovsko in finančno.

Natančen **kadrovski načrt** za izvajanje DPJPS bo izdelan šele v postopku priprave ONJPS. Tu se omejujemo na navedbo nekaterih strokovnih profilov, ki se nam zdijo potrebni za izvajanje programa, tako kot je bil predstavljen, in morajo biti za to ustrezno honorirani. Ti strokovni profili so:

- trije/štirje strokovnjaki za slovenski jezik v odboru za pripravo ONJPS, ki naj zastopajo glavna področja jezikovnega načrtovanja: statusa, korpusa, učenja in rabe jezika;

- ustrezno število strokovnjakov za slovenski jezik v servisno-strokovni službi, ki prevzemajo odgovornost za posamezna področja ukrepanja, nudijo strokovno svetovanje posrednim nosilcem jezikovne politike ter ponujajo vrsto drugih storitev in oblik jezikovne podpore. Potrebni strokovni profili so tu: lektorji, prevajalci, tolmači, jezikoslovci, terminologi, leksikologi, učitelji, pedagogi, pravniki, komunikologi, sociologi, strokovnjaki za jezikovne tehnologije ipd.;
- dva/trije strokovnjaki za slovenski jezik v evalvacijskem odboru.

Tudi **finančni načrt** bo natančno izdelan šele v postopku priprave ONJPS ob upoštevanju navodil in smernic institucionalnega odbora. Skladno s furlanskim modelom naj institucionalni odbor določi okvirna razpoložljiva sredstva za celotno petletno programsko obdobje, hkrati pa tudi za vsako proračunsko leto posebej.

Institucionalni odbor naj opredeli tudi možne vire financiranja, med katerimi bi tu našli sredstva iz zaščitne zakonodaje za slovensko jezikovno manjšino (Deželni zakon št. 26/2007, Zakon št. 32/2001), druga deželna sredstva za različne resorje, Zakon št. 482/1999 in druge možne vire.

8.6 Predlagani razvojni koraki in okvirna časovnica

Za vzpostavitev institucionalnega okvira, postopkov in mehanizmov jezikovne politike skladno s predstavljenim konceptom DPJPS predlagamo naslednje glavne razvojne korake:

Prvi korak (leta 2022): prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira

Za vzpostavitev DPJPS je v prvi vrsti nujna ustrezna prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira za varstvo slovenske jezikovne manjšine v FJK. Deželni zakon št. 26/2007 trenutno obravnava pravila in ukrepe za zaščito slovenščine v različnih členih, zato bi bilo treba zakon dopolniti z dodatnim členom, ki naj utemelji potrebo po izdelani deželni jezikovni politiki za slovenščino, oriše strateške cilje programa, uvede postopek priprave ONJPS, predstavi namenski institucionalni okvir z navedbo glavnih nosilcev in postopkov, opredeli vire financiranja in kadrovske potrebe.

Drugi korak (2023): vzpostavitev institucionalnega odbora

Po dopolnitvi DZ 26/2007 bi bilo treba sklicati prvo zasedanje institucionalnega odbora, ki naj opredeli glavne smernice jezikovne politike, imenuje odbor za pripravo prvega ONJPS za petletno obdobje 2026–2030, določi okvirna sredstva in vire financiranja.

Tretji korak (2023–2025): priprava prvega ONJPS za petletno obdobje 2026–2030

Pristojni odbor naj pripravi prvi Okvirni načrt za petletno obdobje (2026–2030).

Četrty korak (2024–2025): vzpostavitev servisno-strokovne službe

Temeljnega pomena je nato vzpostavitev pristojne servisno-strokovne službe za izvajanje DPJPS v skladu z izbrano obliko (širitev prisotnosti Centralnega urada za slovenski jezik, vzpostavitev Deželne agencije za slovenščino ali tretja rešitev).

Peti korak (2025): Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

ONJPS naj bo predstavljen na Četrty deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Dokončna različica naj gre nato v obravnavo v deželni odbor. Po objavi načrta v uradnem listu dežele (BUR) se lahko začne z uresničevanjem opredeljenih dejavnosti in ukrepov.

Šesti korak (2026): začetek izvajanja dejavnosti in ukrepov iz ONJPS

9 Zaključki

V prispevku smo načrtali koncept jezikovne politike, ki bi bila za slovensko jezikovno skupnost v Italiji, po naši strokovni presoji, najučinkovitejša.

Strokovna analiza, ki smo jo opravili za potrebe tega prispevka, temelji na:

- splošnih teoretskih izhodišč, namenih in ciljih jezikovnih politik;
- pregledu jezikovnopolitičnih praks v evropskih večjezičnih kontekstih, v Italiji in FJK;
- analizi stanja in potreb skupnosti govorcev slovenščine v FJK;
- analizi trenutnega pravno-institucionalnega okvira za zaščito in promocijo slovenskega jezika.

Na podlagi teh izhodišč smo izdelali koncept *Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino*, ki vključuje vsebinski in institucionalni (organizacijski) del. Na vsebinski ravni predvideva pripravo *Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino*, na organizacijski ravni pa predstavlja okvire in mehanizme ter določa pristojne organe, ki naj omogočajo implementacijo tega načrta.

Program jezikovne politike za slovenščino je ključnega pomena, če želimo poskrbeti za opolnomočenje sedanjih in novih govorcev ter s tem zagotoviti ohranjanje, krepitev in razvoj rabe slovenskega jezika v Italiji. Aktivna in vključujoča jezikovna politika izhaja iz prepričanja, da večjezičnost bogati celotno skupnost nekega območja in omogoča torej splošni napredek na vseh ravneh družbenega življenja.

Bibliografija

Baur, S., Mezzalana, G. in Pichler, W., 2008. *La lingua degli altri. Aspetti della politica linguistica e scolastica in Alto Adige-Südtirol dal 1945 ad oggi*. Franco Angeli, Milano.

Berber, N., 2012. Minority Languages in Twenty first century Central Europe: Between Assimilation and Cohabitation, 93–119. V: Emma Lantschner, Sergiu Constantin, Joseph Marko (ur.), *Practice in Minority Protection in Central Europe*. Nomos, Baden Baden.

Bilingualism Matters, 2000. https://www.bilingualism-matters.ppls.ed.ac.uk/wp-content/uploads/2020/09/BMRS2020_Programme_Session2_Abstracts.pdf

Brezigar, S., 2004. Politike promocije manjšinskih jezikov: primer pridobivanja znanja na Tržaškem in Goriškem. *Razprave in gradivo* 44, 106–133.

Combs, M. C., in Penfield, S. D., 2012. Language activism and language policy. V: B. Spolsky (ur.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*, 461–474. Cambridge University Press, Cambridge.

Crystal, D. 2000, 2014. *Language Death*, Cambridge University Press.

Garraffa, M., Beveridge, M. in Sorace, A., 2015. Linguistic and Cognitive Skills in Sardinian–Italian Bilingual Children. V: *Frontiers in Psychology* 6, <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2015.01898>

Gazzola, M., 2010. L'approccio economico alla pianificazione linguistica. Contributi recenti e riflessioni generali. *Lingua Italiana d'Oggi*. 6. 103–118.

Grgič, M., 2016. *Jezik: sistem, sredstvo in simbol. Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Trst.

154

Grgič, M., 2019. Slovenian in Italy: Questioning the Role of Rights, Opportunities, and Positive Attitudes in Boosting Communication Skills among Minority Language Speakers. *European Journal of Minority Studies* 12 (1-2). 126–139.

Dobrila, K. in Jarc, M., 2018. Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: poročilo delovne skupine. V: Janežič, A. in Jagodič, D. (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*. Avtonomna deželna Furlanija - Julijska krajina, Trst.

Haugen, E., 1953. *The Norwegian language in America: a study in bilingual behavior*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA.

Haugen, E., 1966. *Language conflict and language planning: the case of Modern Norwegian*. Harvard University Press, Cambridge, MA.

Haugen, E., 1972. *The ecology of language: essays by Einar Haugen* edited by Anwar S. Dil. Stanford University Press, Stanford, CA.

Hickey, T., 2001. Mixing Beginners and Native Speakers in Minority Language Immersion: Who is Immersing Whom? *The Canadian Modern Language Review* 3/57. 443–474.

Hofstede, G., 2003. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*;

Hofstede, G. Hofstede, G. J., Minkov, M., 2010 *Cultures and Organizations: Software of the Mind*, 3rd Edition McGraw Hill.

Iglésias, N., 2019. Language Policies in Contemporary Catalonia: A History of Linguistic and Political Ideas. V: P. Casanovas, M. Corretger, V. Salvador (ur.), *The Rise of Catalan Identity*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-18144-4_5.

Jagodič, D., 2012. Zaključno poročilo. V: A. Janežič in Š. Čok (ur.), *Prva deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*, Avtonomna deželna Furlanija - Julijska krajina, Trst.

Jagodic, D., Kaučič Baša, M. in Dapit, R., 2017. Jezikovni položaj Slovencev v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.): *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 66–88.

Kaplan, R. B. in Baldauf, R. B., 1997. *Language Planning from Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters.

Katz, H. C. in Darbishire, O., 2001. *Converging Divergences: Worldwide Changes in Employment Systems*, Cornell Studies in Industrial and Labour Relations.

Moseley, C., 2012. *The UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger: Context and Process*. <http://www.unesco.org/languages-atlas/>.

Orešnik, J., 1995. *Uradi za jezik v Skandinaviji*. SAZU, Ljubljana.

Panzeri, L., 2016. *La tutela dei diritti linguistici nella Repubblica delle autonomie*. Milano: Giuffrè Editore.

Pla-Lang, L., 2008. *Occitano in Piemonte: riscoperta di un'identità culturale e linguistica? Uno studio sociolinguistico sulla minoranza occitana piemontese*. Peter Lang.

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25), Uradni list RS, št. 94/21.

Saxena, M., 2014. "Critical diglossia" and "lifestyle diglossia": development and the interaction between multilingualism, cultural diversity, and English. *International Journal of the Sociology of Language*, 1/225). 91–112.

Schmid, M S., 2007. The role of L1 use for L1 attrition. V: B. Köpke et al. (ur.), *Language Attrition: theoretical perspectives*, 135–153. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Sorolla, N. in Flors-Mas, A., 2020. The use of Catalan by millennials in Catalonia: less influence of linguistic origin. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 73, 50–68.

Susič, E., Vidali, Z., Janežič, A., Bogatec, N., Ozbič, M. in Štoka, R., 2011. Raziskava o preverjanju izvajanja zaščite slovenske manjšine po 8. členu zakona št. 38/2001. Raziskovalno poročilo po nalogu Institucionalnega paritetnega odbora za probleme slovenske manjšine. SLORI, Trst.

Tollefson, J. W., 1991. *Planning language, planning inequality: language policy in the community*. London: Longman.

Vidau, Z., 2017. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.) *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT in Slori. 50–55.

PRILOGE

Primeri jezikovnopoličnih dejavnosti in ukrepov po kriterijih, ki jih predlagamo za pripravo ONJPS

1)

<i>Ciljna skupina</i>	Družine
<i>Splošni cilji</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabe slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja. Spodbujati medgeneracijski prenos znanja in rabe slovenščine ter njenih krajevnih narečnih govoric. Ustvarjati okoliščine za pridobivanje novih govorcev slovenščine.
<i>Specifični cilj</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine v družini.
<i>Ukrep ali dejavnost</i>	Strokovno svetovanje družinam (slovenskim, neslovenskim, jezikovno heterogenim) o sporazumevalnih strategijah in praksah, ki spodbujajo aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine v družinskem krogu.
<i>Kazalniki</i>	– Strokovno svetovanje 30 slovenskim družinam. – Strokovno svetovanje 30 jezikovno heterogenim družinam. – Strokovno svetovanje 30 neslovenskim družinam.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Bolj aktivna, dosledna in suverena raba slovenščine v vključenih družinah.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilec</i>	Servisno-strokovna služba
<i>Posredni nosilec</i>	Družine
<i>Okvirna sredstva</i>	Neopredeljeno
<i>Vir financiranja</i>	Neopredeljeno

156

2)

<i>Ciljna skupina</i>	Otroci in mladi
<i>Splošna cilja</i>	Oblikovati skupnost samostojnih govorcev z razvito sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini in visoko stopnjo jezikovne samozavesti. Povezovati slovenski jezikovni prostor v FJK z jezikovnim prostorom v Republiki Sloveniji.
<i>Specifični cilj</i>	Razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenščini prek popolne jezikovne potopitve v šolsko okolje Republike Slovenije.
<i>Ukrep ali dejavnost</i>	Sistematični programi šolskih izmenjav z Republiko Sloveniji.
<i>Kazalnik</i>	Izvedba 15 programov šolskih izmenjav z Republiko Sloveniji: <ul style="list-style-type: none"> - 15 dijakov drugostopenjskih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem se eno šolsko leto šola na srednji šoli v Republiki Sloveniji; - 15 dijakov srednjih šol v Republiki Sloveniji se eno šolsko leto šola na drugostopenjski srednji šoli s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem.
<i>Pričakovana rezultata</i>	Razvoj sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenščini pri dijakih, ki se eno šolsko leto šolajo v Republiki Sloveniji. Pozitiven vpliv vključevanja dijakov iz Republike Slovenije na sporazumevalne prakse v slovenščini v šolah s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem.
<i>Čas izvajanja</i>	2027–2028
<i>Neposredna nosilca</i>	Servisno-strokovna služba
<i>Posredni nosilci</i>	Drugostopenjske srednje šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ali Goriškem Srednje šole v Republiki Sloveniji
<i>Okvirna sredstva</i>	Neopredeljeno
<i>Vir financiranja</i>	Neopredeljeno

3)

<i>Ciljna skupina</i>	Skupnost
<i>Splošna cilja</i>	Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabo slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja. Spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju.
<i>Specifični cilj</i>	Določiti jezikovnopolitična načela in cilje za razvoj in krepitev slovenščine v ključnih resorjih družbenega življenja slovenske skupnosti v FJK.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Priprava in sprejetje jezikovnih načrtov (v skladu z načeli in cilji ONJPS) na ravni posameznih »organizacij primarnega pomena« slovenske skupnosti.
<i>Kazalnik</i>	Vse »organizacije primarnega pomena« slovenske skupnosti sprejmejo jezikovni načrt, ki bo usmerjal jezikovno politiko organizacije v skladu z načeli in cilji ONJPS ter ob strokovni podpori servisno-strokovne službe FJK.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Določitev jezikovnopolitičnih standardov, ki bodo podlaga za krepitev rabe in znanja slovenščine v ključnih resorjih družbenega življenja skupnosti.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilci</i>	»Organizacije primarnega pomena« slovenske skupnosti v FJK
<i>Posredna nosilca</i>	Servisno-strokovna služba Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini FJK
<i>Okvirna sredstva</i>	Neopredeljeno
<i>Vir financiranja</i>	Neopredeljeno

4)

<i>Ciljna skupina</i>	Podjetja
<i>Splošna cilja</i>	Utrditi pravni položaj, družbeni ugled in vidno prisotnost slovenskega jezika v FJK. Spodbujati aktivno, dosledno in suvereno rabe slovenščine ter ustrezno izpostavljenost jeziku v vseh kontekstih vsakdanjega sporazumevanja.
<i>Specifični cilj</i>	Krepiti rabo slovenskega jezika v gostinstvu in turizmu.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Strokovna podpora restavracijam in kavarnam na območju izvajanja Zakona št. 38/2001 pri pripravi dvojezičnih italijansko-slovenskih jedilnih listov.
<i>Kazalnik</i>	Strokovna podpora 60 restavracijam in kavarnam (20 na Tržaškem, 20 na Goriškem in 20 na Videmskem) pri izdelavi dvojezičnih jedilnih listov (priprava ali prevod besedil v slovenščino; jezikovni pregled slovenskih besedil).
<i>Pričakovani rezultat</i>	Okrepljena raba slovenskega jezika v gostinstvu in turizmu na območju izvajanja Zakona št. 38/2001.
<i>Čas izvajanja</i>	2026–2027
<i>Neposredni nosilec</i>	Pristojna servisno-strokovna institucija
<i>Posredni nosilci</i>	Restavracije in kavarne na območju izvajanja Zakona št. 38/2001
<i>Okvirna sredstva</i>	Neopredeljeno
<i>Vir financiranja</i>	Neopredeljeno

5)

<i>Ciljna skupina</i>	Javni zavodi
<i>Splošni cilj</i>	Spodbujati kakovostno rabo slovenskega jezika v javnem življenju.
<i>Specifični cilj</i>	Spodbujati rabo dosledne in ustaljene terminologije v slovenščini na šolskem področju.
<i>Ukrepi ali dejavnosti</i>	Normiranje terminologije na področju šolstva s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v FJK.
<i>Kazalniki</i>	<ul style="list-style-type: none"> - 6 sestankov strokovne skupine, ki bo obravnavala najzahtevnejše terminološke primere. - Ostale primere bodo obravnavale prevajalke Centralnega urada za slovenski jezik ob posvetovanju z zunanjimi strokovnjaki.
<i>Pričakovani rezultat</i>	Obogatena terminološka baza na portalu Jezik na klik, ki bo omogočala rabo dosledne in usklajene terminologije na šolskem področju.
<i>Čas izvajanja</i>	2026
<i>Neposredni nosilci</i>	Mreža šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v FJK
<i>Posredna nosilca</i>	Centralni urad za slovenski jezik Deželni šolski urad FJK Servisno-strokovna služba
<i>Okvirna sredstva</i>	Neopredeljeno
<i>Vir financiranja</i>	Neopredeljeno

MARTIN LISSIACH in FULVIA PREMOLIN

POROČILO DELOVNE SKUPINE

Koordinatorja delovne skupine:

Martin Lissiach in Fulvia Premolin

Delovno skupino sestavljajo:

Igor Antonič, Antonio Banchig, Mara Černic, Ksenija Dobrila, Marjan Drufovka, Alenka Florenin, Kristina Knez, Bogdan Kralj, Marijan Kravos, Viviana Persi, Gorazd Pučnik, Andrej Šik, Martina Šolc in Eva Žerjul.

Prisotni so avtorji strokovnega referata dr. Sara Brezigar, dr. Matejka Grgič in dr. Devan Jagodic (vsi Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI).

Delovna skupina se je sestala dne 16. 11. 2021 ob 18.00 v Gregorčičevi dvorani na Ul. sv. Frančiška 20 v Trstu. Nekateri člani so sejo spremljali na daljavo prek aplikacije Zoom.

Ob koncu konstruktivne debate delovna skupina povzema naslednja stališča in priporočila:

Koordinatorja se v uvodu v imenu vseh prisotnih zahvaljujeva SLORI-ju, ki nam je na osnovi široke raziskave posredoval strokovni referat *Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir* avtorjev Sare Brezigar, Matejke Grgič in Devana Jagodica. Iz besedila razberemo, da je učinkovita jezikovna politika osnovnega pomena za razvoj in ohranjanje jezika, saj podpira rabo jezika v vseh sporazumevalnih okoliščinah (govorci različnih skupin začutijo potrebo, da govorijo v svojem jeziku); v nasprotnem primeru začne jezik počasi usihati (govorci začnejo v nekaterih kontekstih uporabljati drug jezik, tuje in prirejene besedne zveze pa povsem izpodrinejo prvotne ustreznice).

Govorec v dvojezičnem okolju izbira tisti jezik ali tisto besedišče, ki mu zagotavlja čim hitrejšo in čim lažjo možnost sporazumevanja, zato je ključno, da govorci manjšinskega jezika dosežejo stopnjo visoke sporazumevalne zmožnosti tudi v tem jeziku.

Slovinci v Italiji potrebujemo strokovno zasnovan program jezikovne politike, in to čim prej, saj se kot skupnost oblikujemo na podlagi jezika, ta pa v nekaterih okoljih že »zmanjkuje« – na primer v upravnopravnem okolju. Motivacija posameznika in bližina matične države skoraj zagotovo nista več dovolj za zagotavljanje rabe slovenskega jezika.

Jezik in njegove govorce je treba opremiti z vsem, kar za svojo rast in razvoj potrebujejo vsi sodobni jeziki in njihovi govorci, to je institucionalni in vsebinski okvir (eksplicitna praksa in strategija). Potrebne pa je še veliko politične volje in odgovornosti vladajočih, ki žal nista vedno samoumevni.

V Evropi obstajajo različni modeli jezikovne politike, ki so se uveljavili pri različnih ogroženih jezikovnih skupnostih in so bistveno pripomogli k nemotenemu razvoju jezika; zato smo prisotni toliko bolj prepričani, da je treba z delom oziroma postopkom za udejanjenje deželne jezikovne politike za slovenščino začeti čim prej.

Jamstvo za nemoten potek dela naj tudi tokrat, kot pri ustanovitvi Centralnega urada za slovenski jezik, ponudi Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine, ki naj zagotovi podporo pri izpeljavi zakonskega postopka, vzpostavitvi ustrezne strukture in dodelavi načrta.

Deželna vlada naj poskrbi za dodatni člen k deželnemu zaščitnemu zakonu št. 26 iz leta 2007: poleg že dodanega člena *19 bis*, ki določa nastanek Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini, je treba dodati še člen *19 ter*: ta naj ustanavlja organ s potrebnimi telesi oziroma naj preprosto razširi Centralni urad za slovenski jezik z dodatnim oddelkom, ki bi prevzel skrb za izvajanje jezikovnopolitičnih ukrepov za izboljšavo rabe jezika vseh govorcev ciljnih skupin.

V skladu s časovnico, ki jo predlaga referat, bi sledila vzpostavitev institucionalnega odbora. Prisotni pri razpravi pa predlagajo, da bi naslednjo, to je 4. konferenco o varstvu Slovencev v Italiji, sklicali predčasno in izključno s ciljem priprave *Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino*.

Predlagani koncept *Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino* je nastavljen tako jasno in pregledno, da ne potrebuje dodatnih pojasnil, zato se zbrani v delovni skupini strinjamo, da ga je treba čim prej uresničiti, saj sta rast in razvoj slovenskega jezika temeljnega pomena za celotno slovensko narodno skupnost.

RAZPRAVA

KSENIJA DOBRILA
WALTER BANDELJ
HELENA JAKLITSCH
TATJANA ROJC
RUDI PAVŠIČ
LUCIANO LISTER
SAMO PAHOR
LIVIO SEMOLIČ
MARTIN LISSIACH
MARIJA FERLETIČ

KSENIJA DOBRILA

PRESEDNICA SLOVENSKE KULTURNO-GOSPODARSKE ZVEZE (SKGZ)

Najprej hvala predsedstvu deželnega sveta, pristojnemu odborništvu za manjšine in deželnemu osebju za organizacijo in izpeljavo Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine, ki se odvija v zelo atipičnih trenutkih, ki jim diktira ritem pandemija. Zahvala gre seveda našemu raziskovalnemu inštitutu SLORI-ju, predsednici Sari Brezigar, direktorju Devanu Jagodicu in celotni ekipi za opravljeno raziskovalno delo. Mišljenje vseh nas je, da ste tokrat presegli okvire gole strokovne analize, saj smo v vseh referatih cenili predvsem smernice in osnutke, predstavitev analiz v prakso. Slovenci smo zmožni poglobljene analize, včasih pa se zalomi pri izdelavi akcijskih načrtov oziroma pri odločevalcih, ki jih morajo udejanjiti.

Spomnila bi na smernice druge deželne konference, ki je opozorila na potrebo po poglobitvi nekaterih vidikov, recimo šolskega vprašanja. Vsem je na očeh, da slovensko šolstvo v Furlaniji - Julijski krajini zaradi načrta porajajoče regionalizacije potrebuje poglobitve vseh vidikov, ne nazadnje tudi vprašanja zaščite in razvoja.

Tudi področje predstavnštva slovenske manjšine, ki ga je poglobljeno obravnavala druga konferenca, se je zaustavilo. Spomnimo se, da se je delovna skupina takrat izrekla o demokratizaciji procesov odločanja v krovnih organizacijah, o večji transparentnosti in demokraciji pri izbiri vodstev. Ugotavljali smo zastarelost zasnove obstoječih vodstvenih struktur in seveda predlagali prenavo.

Dovolim si predlagati naslednje: civilna družba in politično predstavnštvo naj skupaj s koordinatorji delovnih skupin nadaljujeta zastavljeno delo v okviru druge in tretje deželne konference ter naj skupaj izdelata okvir akcijskega programa. Porazdelita naj si tudi delo oziroma naj opredelita, kdo naj določena vprašanja in področja pelje naprej. Tako da smernice spremenimo v programe in ne ostane vse samo pri analizi in predlogih.

Naj spomnimo, da smo analizo zmožni spremeniti v prakso, glejte le primer Centralnega urada za slovenski jezik, ki je pridobil osnovo in soglasje v okviru druge konference leta 2017 in je sedaj realnost, ki jo velja implementirati. To je primer dobre prakse, ki se seli tudi v Slovenijo in bo zaživel kot primer promocije manjšinskega jezika v javni upravi tudi med italijansko in madžarsko narodno skupnostjo. Tudi v Švici, v italijanskem kantonu, se zanimajo za tak način dela.

Nazadnje še ena misel: v uvodnem delu konference smo slišali zelo obetavne in spodbudne besede deželnega odbornika, podžupanje mesta Trst in predsednika deželne skupščine o dodani vrednosti slovenske narodne skupnosti, ki skupaj s furlansko in nemško skupnostjo utemljujejo avtonomijo naše dežele. Danes smo slišali besedo »triptih«, ki jo je omenil direktor Campo. Rekla bi, da je to pravzaprav kvartet – jeziki te dežele so štirje, tudi večinski gre zraven. Skupaj tvorijo neko polifonijo in ta biotska raznolikost – tako kot v naravi tudi v družbenem kontekstu – utemljuje ravnovesje, ki je konotacija družbenih pojavov, preplet in tudi čar različnosti. Dovolite mi pripombo: ravnovesje v tem mikrokozmosu še ni doseženo. Razvita raven zaščitnih norm nagovarja na večjezičnost in družbeno kohezijo, družbene strategije in prakse, ki smo jim priča, pa to spregledujejo in silijo v marginalizacijo. Večkrat imam občutek, da naše narodne skupnosti živijo ena poleg druge, v nekakšnih ločenih predalih. Ni ozmoze, ni več zvočnosti in polifonije in – da sem malo bolj konkretna – vsem je na očeh, da se na spletnih straneh dežele Furlanije - Julijske krajine in mnogih občin v našem poselitvenem prostoru večjezičnost zelo marginalno pojavlja. Jezikovna pokrajina, ki smo ji priča, ne nagovarja človeka, ki pride v to naše okolje, ne opozarja na večjezični kontekst. Imena ulic ne ponazarjajo odseva slovenskega narodnega telesa. Pred kratkim nastavljenе table na barkovljanskem nabrežju ne nagovarjajo slovenskega človeka, saj je edini slovenski napis izginil že naslednji dan. Vprašajmo se, zakaj se na italijanskih šolah ne poučuje jezika in kulture sosedu. Jezik, ki ga govori dvomilijonski narod, je jezik, ki je sooblikoval ta prostor, in je ne nazadnje tudi jezik, ki omogoča, da lahko dvojezični človek razširi svoj bivanjski prostor v kulturnem, gospodarskem in poselitvenem smislu, da lahko izbira ne le med dvema univerzama, temveč med petimi, in lahko ne nazadnje živi ta prostor, ki je že najmanj štirinajst stoletij italijanski in slovenski.

Zaključila bi z mislijo, ki jo je izrazila predsednica SLORI-ja pred enim tednom, z željo, da se tisto Van Goghovo sliko potegne iz kletnih prostorov in se jo postavi na vidno mesto v sprejemnico. Ker če si vsi odločevalci – politika in civilna služba – to želijo, lahko to tudi uresničijo. Pomislimo le na primer projekta Evropska prestolnica kulture, ki nagovarja k družbeni kohezivnosti; to se pravi, da kjer je volja, je tudi moč. Naj ta primer odlične prakse, ki označuje naš poselitveni prostor, postane navdih Evropske unije in naj si vanj tudi ljudje iz drugih krajev prihajajo ogledat to enkratnost kot primer razvite in ozaveščene družbe.

WALTER BANDELJ

PRESEDNIK SVETA SLOVENSКИH ORGANIZACIJ (SSO)

Hvala deželnemu svetniku Igorju Gabrovcu za pripravo tretje deželne konference. Naj najprej lepo pozdravim ministrico za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Heleno Jaklitsch, senatorko Tatjano Rojc in konzula Republike Slovenije Petra Goloba, vse, ki konferenci sledijo na daljavo, in še posebej tiste, ki so bili dejavni v skupinah. Hvala SLORI-ju za strokovna poročila, predsednici Sari Brezigar, direktorju Devanu Jagodicu in tudi vsem ostalim, Adriani Janežič, Maji Mezgec, Zairi Vidau, Matejki Grgič in Fedri Paclich.

Slovenska narodna skupnost je potrebna strokovne analize, za katero je poskrbel SLORI. Nadalje so potrebne komisije, da to gradivo obravnavajo, kar so tudi naredile. In seveda je treba vse to udejanjiti, da se smernice spremenijo v programe in načrte za operativno izvedbo. Gre za prisposodbo delavne mravljice, ki izvede, kar se je na začetku načrtovalo. Danes je takih mravljič vedno manj. Zaznaven je demografski padec, ki prinaša čisto povsod veliko težav.

Razmišljam, kaj bi se zgodilo, če bi deželni predsednik ali deželni svet odločil, da bodo čez noč vsi razpisi dvojezični oziroma da morajo javni uslužbenci obvezno poznati slovenski jezik. Avtomatično bi vse te komisije in ta konferenca odpadli, ker jih ne bi potrebovali. Vse bi bilo samo po sebi dvojezično. A žal tega ni, zato moramo za vse poskrbeti sami: pripravljati moramo programe, pisati poročila in poskrbeti za mravljice, ki bodo prevzele skrb za operativno. Če tega ne naredimo, in to še posebej tisti, ki imamo določene funkcije in odgovornosti v politiki ali institucionalnih telesih, če ne uporabljamo zakonsko že zagotovljenih pravic, dvojezičnih dokumentov, volilnih izkaznic in toliko drugih stvari, ki jih imamo na voljo, bomo s težavo prišli do rezultata.

Vidna dvojezičnost, šolstvo, slovenščina: sam sem sodeloval v dveh komisijah. Ena od teh je obravnavala vidno dvojezičnost. Na tem področju vem, kaj bi bilo treba narediti, zlasti v političnih krogih. Po eni strani je to namreč odgovornost politike, deželnih in občinskih svetnikov, po drugi strani pa smo tudi mi sami krivi, saj ne znamo priti do ustreznih zaključkov ali pa se tega sploh ne lotimo.

Potrebna je sinergija. Večkrat uporabljam besedo »ekipa«. Zlasti v ekonomiji je ta izraz zelo prisoten: *essere squadra* – biti ekipa. Ekipa je potrebna, zlasti v luči demografskega padca, ki sem ga prej omenjal, da pridemo do zelenega zaključka. Dodal pa bi še drug vidik. Res je, da so pomembne koordinacije in poročila, potreben pa je tudi naš čut, slovenski čut, da pridemo do uresničitve. Direktor Campo je pravilno uporabil izraz »stopiti skupaj« in prav tega pri nas večkrat primanjkuje.

Radi tudi govorimo o mladini, potem pa pozabljamo, da v naših društvih mladih ni ali jim ne damo možnosti, da prevzamejo predsedniška mesta.

Vse to je predvsem odvisno od nas samih. Kako vse to urediti?

Gre za strategije, ki jih morajo imeti: skupno zastopstvo, paritetni odbor, dežela Furlanija – Julijska krajina in vsi, ki jim je slovenstvo pri srcu. To mora biti cilj vseh nas in ne le krovnih organizacij SSO in SKGZ.

Zavedam se, da se je naša družba spremenila, kot so se šole spremenile že veliko let prej in tega nismo ustrezno dojeli. Bojim se, da se tega tudi zdaj še ne zavedamo povsem. In to naj bo domača naloga, pa ne le za politične subjekte, ampak za vse nas, predsednike, odbornike društev itd. Vzemimo kot primer potrebo po spremembi 21. člena Zakona št. 38/2001 (o razvojnih ukrepih za videmsko pokrajino), kar sicer ni odvisno samo od nas, temveč tudi od italijanskega parlamenta, ki mora besedilo člena spremeniti, in finančne perspektive, kjer mora biti ta sprememba usklajena. Če za dosego tega cilja delamo vsi skupaj, bo veliko lažje. Potrebno je, da dobimo »ključ«, ki bo primeren za vse, mimo ideoloških razlik. Samo to lahko pomaga naši skupnosti.

Številna vprašanja so še odprta. Na primer skupščina slovenske jezikovne skupnosti, ki jo določa Deželni zakon št. 26/2014 v okviru takratne reforme deželnih krajevnih uprav, ki naj bi jo sestavljali predstavniki občin, ki spadajo v območje zaščitnega zakona, še ni urejena. To je naša krivda, saj so Furlani za svojo

poskrbeli. Prav tako ni urejeno vprašanje zastopstva v parlamentu. In danes ni dovolj, da razmišljamo samo o tem. Prav zaradi demografskega padca bo treba razmisliti o vprašanju zastopanosti tudi v nekaterih občinah. Žal nas je vedno manj, veliko pa je dela. Že čez eno leto bi bilo treba organizirati četrto deželno konferenco in na osnovi teh poročil ugotoviti, kaj se je konkretno naredilo, do kam smo prišli in kaj je še treba storiti. Potrebne je veliko volje vseh nas, ki doživljamo slovenstvo kot temeljno vrednoto naše osebnosti in ne le kot uradniško prakso. Zato tudi pričakujem, da uresničimo vse tiste cilje, ki so bili na tem mestu izpostavljeni, kajti drugače bi to pomenilo, da smo čas in dvotedenska prizadevanja odvrgli v koš za smeti.

HELENA JAKLITSCH**MINISTRICA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU**

Z zanimanjem sem prisluhnila vsem poročilom. Spet bi se zahvalila vsem ekipam, ki so opravile res temeljito delo in poudarile bistvene stvari, ki jih velja v nadaljevanju izpostaviti. Tako kot sta že opozorila gospa Dobrila in tudi gospod Bandelj, gre za teme, ki se ponavljajo iz konference v konferenco, predstavljam pa si, da so tudi vedno bolj artikularane.

Sama bi spodbudila prizadevanje, naj bo manjšina zahtevna v svojih pričakovanjih, tako do dežele Furlanije - Julijske krajine kot do države Italije, upravičeno sklicujoč se na zaščito, kot jo ima italijanska manjšina v Sloveniji. To mogoče premalokrat poudarjamo: slovenska skupnost v Italiji upravičeno pričakuje enako raven zaščite. Ko sem poslušala poročila, je med drugim bilo rečeno, da bi bilo pričakovati več prevodov tudi v slovenščino, da pač vidne dvojezičnosti ni, je premalo prisotna. Sama sem zastrigla z ušesi ob uporabi besedne zveze »prevodi v slovenščino«. Slovenščina je vendarle na tem področju enakopraven, enakovreden jezik, že stoletja tu prisoten. Če govorimo o prevodu, je to, kot da bi govorili o prevajanju v tuji jezik. Lahko bi celo rekli, da pričakujemo manj prevodov v italijanščino. Upam, da tudi sami razumemo slovenščino kot resnično enakopraven jezik italijanščini, furlanščini ali kateremu koli od drugih jezikov. Ni prvič, da sem to registrirala.

Zdi se mi zelo pomembno in prav, da je poudarek na šolstvu in pouku v slovenščini, tudi v omenjenem kontekstu obšolskih dejavnosti. Vsi drugi jeziki so prisotni v vsakodnevem življenju, zato je treba veliko skrb nameniti krepitvi šolstva. Zaznala sem prošnjo oziroma poziv, ki je bil naslovljen na obe državi, o postopkih nostrifikacije in priznavanja medsebojnega izobraževanja in o tem, da se ustrezno zapolnijo kadrovske potrebe znotraj šolstva in na vseh drugih področjih, kjer je treba imeti osebo, ki zna govoriti suvereno tako slovensko kot italijansko.

Walter Bandelj je pravilno opozoril tudi na to, česar se danes še nismo dotaknili: z demografsko krizo se je treba soočati in iskati primerne rešitve. V preteklosti je družina imela temeljno vlogo prenašanja jezika na mlajšo generacijo, ne le prenašanja jezika, ampak tudi odnosa do jezika, bistva naše identitete. Sedaj pa se odgovornost vedno pogosteje prenaša navzven, na šolo, društva in organizacije. Prva skrb mora sloneti na družini – tam je treba izrecno spodbujati, da slovenščina ostaja pogovorni jezik.

Glede vidne dvojezičnosti zopet apeliram na to, da bodite vztrajni: imate vso podporo slovenske države pri zahtevi dosledne vidne dvojezičnosti na vseh nivojih. Neko vidno dvojezičnost vidim v primeru Evropske prestolnice kulture 2025, ko se bodo postavljale dvojezične ali trojezične table, namenjene promociji kraja. Toda to ne more biti dovolj, vsekakor pa ne enakovredno nadomestilo za dvojezično poimenovanje ulic, trgov. Ne moremo biti zadovoljni s tem, da se postavijo le turistične table ali podobno: to je korak naprej, ampak ne dovolj velik. Tu je zopet na mestu primerjava z italijansko manjšino, madžarsko manjšino in standardom, ki smo ga postavili v Sloveniji.

Bilo bi zelo dobro, ko bi bilo znanje slovenskega jezika pogoj za vsako zaposlitev, treba pa bo poskrbeti za kader, ki se bo na ta mesta lahko prijavljal.

Civilna družba, politična predstavništva in sama skupnost morajo res biti v vseh teh svojih pričakovanjih upravičeno zahtevni. Bistven je akcijski program, pred tem dobra, odlična analiza. Na vsaki konferenci so bili narejeni koraki naprej v prepoznavanju šibkosti, ki slabijo manjšino, ampak je seveda bistveno, da sledi akcijski načrt s konkretnimi koraki. Imate podporo matične domovine, povejte, kaj moramo mi narediti kot država, kje vas moramo podpreti, vsekakor pa bomo tudi mi budno pazili. Danes ima ministrica za izobraževanje interpelacijo v državnem zboru – upam, da jo uspešno prestane in potem tudi nadaljuje načrtovani obisk pri italijanskih kolegih na ministrstvu, kjer bo tema razprave tudi reforma na področju šolstva, ki ne sme prizadeti slovenske šolske strukture v zamejstvu.

TATJANA ROJC

SENATORKA ITALIJANSKE REPUBLIKE

Najprej čestitke Igorju Gabrovcu, SLORI-ju in krovni organizacijama za pripravo te konference, ki je bila očitno potrebna in tudi precej zahtevna, saj nam je dala kar nekaj iztočnic, skozi katere bomo lahko načrtovali delo v naslednjih letih, predvsem pa se bomo morali o marsičem zamisliti. Ko sem poslušala poročila, se mi je zdelo, da so ta zajela res široko tematiko. Rekla bi, da konferenca predstavlja pomembno iztočnico za udejanjanje marsičesa.

Posebej smo pozorni na udejanjanje Zakona št. 38/2001. Ko govorimo o jezikovni politiki, moramo imeti jasno pred sabo, da je slovenščina evropski jezik in ne sme biti izenačena z regionalnim jezikom. Tu ne govorim o vrednosti posameznega jezika, ampak o statusu, ki ga jezik ima. Zato se mi zdi posebej pomembno to, kar je povedala ministrica Jaklitscheva, da imamo za sabo državo, kar ni tako postransko. Imeti za sabo državo – to dobro vedo Italijani, ki živijo v Sloveniji in na Hrvaškem – pomeni uživati določeno zaščito, ker veš, da se bo matična država vedno postavila na tvojo stran. In to smo doživeli v vseh teh letih, vsi smo v to zelo zavestno prepričani: matica predstavlja jamstvo.

G. Campo je spregovoril o sinergiji med javnim in zasebnim. Mislim, da smo Slovenci to sinergijo v nekaterih primerih udejanjili in bili pri tem tudi precej uspešni. To bo ena od točk, o katerih bo vredno razmisliti tudi v prihodnje. Druga točka, ki mi je bila posebno draga, zadeva predlog g. Campa, da moramo razmišljati o popjutrišnjem dnevu. To sta pravzaprav naredila predsednika Mattarella in Pahor, ki sta zelo jasno povedala naslednje: do zdaj smo se ukvarjali s preteklostjo, danes moramo gledati v prihodnost. Prihodnost pa ni tako enostavna, kot je mogoče bila preteklost. Enostavna v smislu, da smo se v preteklosti ubadali predvsem s tem, da smo in da priznajo naš obstoj. Danes se moramo vprašati, če sploh bomo, kot je pred mano povedal predsednik Bandelj.

Ratifikacija Evropske listine o manjšinskih jezikih je stara zgodba in mogoče smo zdaj prišli do novega zaključka. V tej zakonodaji je bilo predstavljenih štiri ali pet zakonskih predlogov za ratifikacijo Evropske listine o manjšinskih jezikih, ki je tudi podlaga za Zakon št. 38/2001, naš zaščitni zakon. Zapisalo se je skupno, enotno besedilo, med temi predlogi pa je bil tudi moj. Prve dni v decembru se bomo o tem pogovarjali v Cagliariju z vsemi predstavniki manjšin, ki si za to prizadevajo, tudi s parlamentarci, ki predstavljajo svoje jezikovne oziroma narodne skupnosti.

Treba je omeniti še dopolnila Zakona št. 38/2001. 19. člen je bil potrjen; sprememba, ki zadeva Narodni dom, je bila potrjena včeraj. Spraševala sem se, kako bomo nadaljevali, glede na dejstvo, da v desetih letih ni bilo implementacije finančne oskrbe. Italijanska unija vsako leto redno sprašuje za več denarja. Letos sem za to prosila tudi sama in bom vložila amandma, katerega rok zapade 29. novembra. Ne delam si utvar, saj je država v taki situaciji, v kakršni pač je, zaradi pandemije. Denarja za implementacijo zakona ni veliko, ampak mislim, da je vselej pomembno izpostaviti potrebe in zahteve, ki terjajo od države večjo podporo, predvsem s finančnega vidika.

Na šolskem področju smo v precej kriznem stanju. Prizadevamo si za to, da bi slovenska šola dobila avtonomijo znotraj dežele. To predvideva 13. člen zaščitnega zakona. V dvajsetih letih do udejanjenja tega določila še ni prišlo. Delali bomo na tem in upam, da bomo kaj dosegli do konca te zakonodaje. Če nas covid-19 ne bi ustavil, bi bile možnosti za razpravo znatno večje. Govora je bilo tudi o tolmačih in nostrifikaciji. Imamo potrebo po strokovnih kadrih, za kar so nujne povezave z univerzo. Ne zdi se mi prav, da skrb za izobraževanje naših mladih poverimo Republiki Sloveniji; zahtevati moramo, da imamo svoje kadre, usposobljene v Italiji. Seveda lahko ti potem gredo v Slovenijo na izpopolnjevanje, ampak to je dejstvo, ki ga moramo imeti pred sabo, drugače bomo v očeh drugih vedno dojeti kot drugorazredni državljani.

To tudi iz neke posebne potrebe: jezikovne. Ideja o priročniku, spletnem ali drugačnem, je zelo pomembna. Mi se večkrat ne prepoznavamo v določenih registrih in terminologiji, ki odgovarjajo standardom

v Sloveniji, medtem ko je italijanska slika, tudi občinska, deželna in državna, povsem drugačna. Najti moramo nek skupni jezik, enotno terminologijo, ki bo ustrezala vsem. To je velik izziv, ki je potreben tudi za udejanjanje vidne dvojezičnosti.

Parlamentarno zastopstvo. O tem nimamo več nobenega dvoma: danes imamo parlamentarca, jutri ne vemo, če ga bomo imeli, ker se je skrčilo število parlamentarcev. Mislim, da je zahteva o spremembi ustave, ki smo jo postavili, edina možna, edina, ki bi nam dala kako zagotovilo. Vsaka volilna reforma je podvržena spremembam, ki jih udejanji parlamentarna večina, taka ali drugačna. Po ključu, po katerem smo bili vajeni imeti svojega parlamentarca, ki je bil izjemno hvalevreden, bo tega odslej težje imeti, ker so se številke zelo skrčile. Naša dežela je med tistimi, ki so najbolj prizadete, saj bomo v parlamentu imeli 40 % manj zastopnikov. Če se število parlamentarcev iz Furlanije - Julijske krajine krči, ni zagotovljeno, da bo na enem teh sedežev še naprej sedel slovenski predstavnik, če ne bo država zagotovila tega, kar ponuja 26. člen. Apelirali bomo tudi na matično državo, da nam stoji ob strani in pomaga, da skupaj z italijanskimi oblastmi najdemo rešitev.

Učinkovita jezikovna politika je bistvenega pomena. To ni le znanstveno-teoretično vprašanje, to je tudi politično vprašanje. Pomeni, da vprašanje jezika postavljamo kot enega temeljnih vprašanj naše prihodnosti. Zelo je pomembno, da podpiramo medije, ki skrbijo za razvoj jezikovnih registrov, pri tem pa bi opozorila, da nam v medijih manjkajo lektorske figure. Pomembno je, da se o tem zamislimo, tudi v luči poenotenja posameznih jezikovnih resorjev in terminologije.

Državni in evropski trend je v padanju števila rojstev. Država si prizadeva, da bi z zakonskimi normami pomagala mladim družinam, ker se je materinstvo precej zamaknilo. Izhodiščna družina je vse manj agilna, ker so *nonoti* prestari, da bi skrbeli za vnuke. Na družbeni ravni je treba zato urediti pogoje, ki olajšajo nastanek družin, to pa je še posebej pomembno za nas Slovence. Kajti če nas ne bo več, ne bo več niti potrebe po nikakršni politiki.

RUDI PAVŠIČ

ČLAN DEŽELNE POSVETOVALNE KOMISIJE FJK IN ČLAN SLOVENSKE KULTURNO-GOSPODARSKE ZVEZE (SKGZ)

Škoda, da z nami niso deželni svetniki in predstavniki deželne vlade. Hvala pa ministrici Jaklitsch, ki je na Uradu Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu uvedla zanimivo in hvale vredno novost, in sicer da je veliko časa prisotna med nami, v manjšini. To je edini pameten način, da se neposredno spoznajo naše senčne in sončne strani.

Povedali smo marsikaj, tako v petek kot danes. Povedali smo, da je vloga dežele v odnosu do naše skupnosti pomanjkljiva. Ugotovili smo, da smo narodna skupnost in da smo zaradi tega lahko bolj prijateljski do jezikovnih skupnosti, nismo pa enaki. Za nami imamo Republiko Slovenijo, in ko načrtujemo povezovanja, moramo biti pozorni, saj so med temi skupnostmi različni nivoji. Imamo izkušnje tudi iz preteklosti. Premalo smo spregovorili o nas in o Sloveniji. Naša prihodnost je v tesnejšem povezovanju s Slovenijo: jezikovnem, kadrovskem, vsestranskem. Že danes imamo velike kadrovske težave, ker ne najdemo primernih oseb, da prevzamejo in vodijo našo resničnost. Če hočemo imeti kakovosten kader, ki pozna slovenski jezik, ob upoštevanju nizke rodnosti in krčenja števila pripadnikov naše skupnosti, moramo imeti strategijo, ki ureja povezavo med nami in Republiko Slovenijo. To je ena od prednostnih nalog za prihodnost.

Imamo tudi zgodovinsko značilnost, da se čutimo kot subjekt in tak želimo biti, tudi v odnosu do naših sogovornikov. Vodilni v deželni vladi so nam povedali, da če nekaj škripa v odnosih med deželo in nami, je to zaradi neaktivnosti posvetovalne komisije. Vedno nam je bilo povedano, da moramo skrbeti le za porazdelitev sredstev, o vsem drugem, kar piše v pravilniku posvetovalne komisije, se doslej še ni nikoli govorilo, čeprav smo nekateri v komisiji že večkrat dali pobudo v tej smeri. Vprašanje je, kaj za deželno upravo pomeni slovenska narodna skupnost in koliko je njena pozornost namenjena manjšini. Osebno mislim, da je ta nezadostna.

Subjektiviteta predstavlja vrednoto za našo skupnost. Ko razpravljamo o teh in drugih vprašanjih, ugotovimo, da imamo na voljo veliko instrumentov. Imamo posvetovalno komisijo, ki po moji oceni ne sme ostati na ravni posvetovanja, ampak mora postati omizje, ki ima tudi usmerjevalno vlogo oziroma večjo možnost, da vpliva na izbire dežele. Drugače smo le preprosti računovodje. Imamo skupščino javnih upraviteljev: sprašujem se, zakaj se ta sestane izključno ob priložnosti, ko mora izvoliti predstavnike paritetnega odbora, samoiniciativno pa se ne sestaja? Zakaj se 130 izvoljenih slovenskih predstavnikov ne zbere in obravnava probleme, ki so skupni v javnih ustanovah, vabijo strokovnjake in postajajo vse bolj subjekt na tem področju?

Imamo paritetni odbor. Sam sem bil v prvi sestavi, sledim pa mu redno, zato nisem v sozvočju z večino članstva, ki zagovarja stališče, da gre zgolj za tehnično telo. Paritetni odbor mora postati nekaj več, saj gre vendar za emanacijo italijanske vlade, tako manjšina kot italijanski člani v paritetnem odboru pa imamo vlogo vladnega omizja. Zaradi povedanega se sprašujem, zakaj nimamo večjih ambicij in tako ustvarimo sistemski in trajnejši stik z vladnimi sredinami, in to na podlagi zaščitnega zakona.

Imamo krovni organizaciji, 320 organizacij, ustanov in društev. To je velika zgodba, smo pa vedno bolj razpršeni in nepovezani, vsakdo je tendenčno osredotočen na svoj mali vrtiček. Kaj ko bi vendarle začeli resno razmišljati o celoviti prenovi našega organiziranega sistema in se otresli modelov, ki imajo že predolgo brado? Dobro veste, kaj želim povedati. Sprašujem se, kje je slovenska cerkev, predvsem v Benečiji, kjer nimamo več slovenskih duhovnikov in dobro vemo, kakšno vlogo so v teh krajih imeli čedermaci. Resno se moramo zamisliti nad dejstvom, da je vloga slovenske cerkve v našem vsakdanjem družbenem življenju vedno bolj šibka. Imamo stranke. Tako kot v Italiji, je tudi naš strankarski sistem vedno bolj tekoč, fluiden. Včasih do take mere, da ga niti ne zasledimo. Čeprav nisem volivec stranke Slovenska skupnost, sem resno zaskrbljen, da tokrat prvič v povojnem času predstavniku te stranke ni uspelo priti v tržaški občinski svet. Bojim se, da je to začetek zgodbe, za katero ne vem, kako se bo končala, in ne samo za to stranko, temveč tudi za druge, za katere se opredeljujejo Slovenci.

Spregovorili smo o težavah za nadaljnjo slovensko prisotnost v rimskem parlamentu. Kaj pa v deželnem svetu? Kolikšne so možnosti, da bomo v njem imeli še več slovenskih predstavnikov? Na šolskem področju nam zaščitni zakon zagotavlja marsikaj, v bistvu pa se v zdajšnjem času okoli šolstva delimo in postajamo vse bolj polemični, vodilne šolske strukture pa se kadrovske in tudi sicer šibijo. Pomislimo samo na zadnje dogodke in afere. Manjšinsko omizje FJK – Slovenija počiva že nekaj let, o njem ni ne duha ne sluha. Centralni urad za slovenski jezik je hvala bogu aktiven, ker je mlad in še ima energijo. Že veliko časa ne govorimo o skupnosti Alpe-Jadran, ki je tudi element, ki bi nas moral povezovati in utrjevati, vsaj na nivoju manjšin. Slovensko manjšinsko koordinacijo so nekateri spravili na stranski tir in niso poiskali kakšne boljše alternative.

Te primere sem navedel zato, da bi dokazal, da lahko vsak dela bolj ali manj uspešno, ampak nepovezano. Med vsemi omenjenimi reprezentančnimi sredinami in organi ni nikakršne koordinacije, da bi skupaj razmišljali o sebi in o naši vlogi v tej vse bolj spreminjajoči se družbi. Postaviti si moramo tudi vprašanje, ali imamo v manjšini sploh neko jedro, ki ima avtoriteto odločanja in ki deluje v interesu celotne naše skupnosti. Mislím, da ga nimamo, in tudi to, kar je svoj čas delovalo, zdaj deluje nekoliko manj. O skupnem zastopstvu v zadnjih letih nihče ne govori. Zakaj? A je tako težko, da se 5–6 ljudi zbere vsaka dva meseca, da se med seboj informirajo in potegnejo določene poteze? Govorimo o inovacijah, ampak se trdo oklepamo naših starih modelov. Logike »pola–pola« ne spreminjamo, čeprav vsi vemo, da je izraz »hladne vojne« v manjšini. Spremembe ne prodirajo, tako je bilo tudi za programsko konferenco, ki so jo nekateri bojkotirali, ker je nakazala določene potrebne inovacije v »sistemu manjšina«. Kaj pa finančni sistem? Pred leti sta krovni organizaciji predlagali deželi, da bi v finančni sistem vnesli več meritokracije. Zakaj je vse ostalo na mrtvi točki? Kako bomo realizirali vse to, kar načrtujemo, razmišljamo, če nimamo vodilne strukture, ki odloča? In kako naj pridemo do nje? Osebno podpiram predlog o vsemanjšinskem izvoljenem predstavništvu, ki ga oblikujejo vsi člani naše skupnosti. To je najvišji možni izraz demokracije. Samo tako bomo primerno opremili našo manjšinsko hišo, v kateri bodo lahko visele umetnine Hijacinta lusse, Benedikta Kosiča, Franka Vecchieta in Klavdija Palčiča.

LUCIANO LISTER

TAJNIK ZDRUŽENJA DON MARIO CERNET IN ČLAN IZVRŠNEGA ODBORA SVETA SLOVENSКИH ORGANIZACIJ

Sem Luciano Lister, tajnik Zdrúženja Don Mario Cernet in član Izvršnega odbora Sveta slovenskih organizacij (SSO). Prihajam iz Ovčje vasi. Leta 2016 sem kot znanstveni koordinator sodeloval pri posvetu Źelja po dvo- in trijezičnem šolstvu v videnski pokrajini. Tako društva domačih manjšinskih skupnosti kot krajevne občinske uprave so večkrat izrazili željo po sistemski rešitvi vprašanja poučevanja slovenščine, nemščine in furlanščine. Društvi slovenske manjšine, Zdrúženje Don Mario Cernet in Slovensko kulturno središče Planika, sta skozi leta posebej podpirali iskanje stalnih rešitev za pouk slovenščine. Posvet je vprašanje poučevanja manjšinskih jezikov v Kanalski dolini premaknil z mrtve točke. Januarja 2017 je prišlo do podpisa skupne resolucije o večjezičnem šolstvu. Źe oktobra 2017 so v šolskem poslopju v Ukvah z močno podporo Občine Naborjet - Ovčja vas prvič izvajali projekt večjezičnega pouka. Toliko o nastajanju projekta večjezičnega pouka v Kanalski dolini.

O finančnih sredstvih za večjezični pouk. Slovenska manjšina ne bo več prispevala vsote v višini 80.000 EUR, ki naj bi jo bilo treba v zadnjih letih znatno povečati, saj izvajanje večjezičnega pouka na začetku vsakega šolskega leta razširijo na nadaljnje šolske razrede. Ker manjšina ne bo več prispevala finančno, se postavlja tudi dvom o vključevanju in vlogi same manjšine pri širitvi večjezičnega pouka, ki bo odvisna le od dobrega razpoloženja javnih uprav in akterjev, ki finančno prispevajo.

O učnih kadrih za pouk slovenskega jezika. Univerza v Vidnu je edina v Furlaniji - Julijski krajini, ki vzgaja učitelje za vrtce in osnovne šole, in sicer v okviru petletnega študijskega programa *Scienze della formazione primaria, Corso di laurea magistrale a ciclo unico*. Ker obstaja specifičen učni program za šole s slovenskim učnim jezikom, kdor magistrira iz tega programa, lahko poučuje v šolah s slovenskim učnim jezikom, ne pa v šolah z italijanskim učnim jezikom. Iz tega sledi, da ne more učiti na Trbižu, v Naborjetu - Ovčji vasi, Režiji, Nemah, Bardu, Tipani, Ahtnu, Fojdi, Tavorjani, Čedadu in Prapotnem. Navadni program ne daje možnosti študija slovenščine. Od kod torej učitelji slovenščine za vrtce in šole v Kanalski dolini, ki spadajo v sistem šol z italijanskim učnim jezikom? Ko so se tega zavedali, so v zadnjih letih nekateri študenti, tudi iz Kanalske doline, hitro prestopili iz »slovenskega« v navaden program. Nekateri bodo povedali, da ne gre toliko za študij, kolikor za lestvice, iz katerih se črpajo učitelji in so ločene za slovenske in italijanske šole. Mi gledamo na pravila, zakone in predpise, nismo pa pozorni na konkretne učinke. Prevečkrat ne upoštevamo, da se zakone in predpise da spremeniti.

O trenutno doseženi jezikovni ravni ob zaključku osnovne šole v Kanalski dolini. Po ocenah naj bi učenci osnovne šole dosegli jezikovno raven A1, kar ne ustreza pričakovanjem skupnosti. V zadnjih letih je vodstvo Večstopenjskega zavoda Trbiž večkrat tudi prek javnih medijev izpostavilo, da se zaradi finančne podhranjenosti in nestabilnosti večjezični pouk le delno izvaja po modelu, ki so ga predlagali na ministrstvu za izobraževanje v Rimu. To seveda pomeni, da je v zadnjih letih finančna podhranjenost vplivala na število ur, ki naj bi bile namenjene pouku, ki se delno odvija s slovenščino kot učnim jezikom. Doslej so družine vsekakor prijavljale otroke k večjezičnemu pouku v trenutno organizirani obliki, pričakujejo pa, da se bo ta izvajal po modelu, ki so ga ustanove predlagale ministrstvu.

O vlogi slovenske manjšine v tej zgodbi. Star sem 37 let. Dobro se spomnim, koliko ur slovenščine smo imeli pred 30 leti, ko sem sam hodil v šolo: nič! O slovenščini kot šolskem jeziku smo le sanjali, saj je pouk potekal samo v italijanskem jeziku. Jezik sem razumel, aktivno pa sem ga začel govoriti leta kasneje. Za to je bilo potrebnega veliko navora in zanimanja, saj okolje izražanja v slovenskem jeziku ni olajšalo, včasih pa ga tudi ni omogočalo. Knjižni jezik je bil predmet učenja na izvenšolskih tečajih, ki jih je takrat organiziralo SKS Planika, v določenih krajih pa je bil jezik bogoslužja, petja in kulturnih prireditev. Prenašanje slovenskega ziljskega narečja so v tistih letih določene dinamike v nekaterih vaseh ovirale.

Danes je skupnost v Kanalski dolini pozitivno sprejela model večjezičnega pouka. Italijani, Slovenci, Nemci in Furlani sobivajo v sožitju tudi na šolskem področju. To je neprecenljivo, saj bi lahko nekdo tudi

oživel stare razprtije izpred 50 let. Predlagani model večjezičnega pouka lahko kritiziramo, vse se da izboljšati, vendar predstavlja velik korak naprej. Prej v Kanalski dolini nismo imeli ničesar. Zato predlagam, naj se celotna slovenska manjšina aktivira tudi v Rimu in prispeva k pospeševanju postopka za ministrsko priznanje večjezičnega pouka. Kanalska dolina to pričakuje in nas danes tudi gleda.

SAMO PAHOR

Pripravil sem prispevek k razpravi, ki večini verjetno ne bo všeč, ker je radikalen. Leta 1992 je ustavno sodišče obravnavalo pravico do rabe manjšinskega jezika in opredelilo najnižjo stopnjo varstva priznane jezikovne manjšine z naslednjimi besedami: »Nobenega dvoma ni, da se varstvo priznane jezikovne manjšine na področju rabe maternega jezika s strani vsakega pripadnika te manjšine popolnoma uresničuje takrat, ko se tem osebam - na območju naselitve manjšine, ki ji pripadajo - zagotovijo pogoji, da v odnosih z javno upravo niso prisiljene uporabljati jezika, različnega od maternega«. Če primerjate stanje, ki ste ga danes ugotovili, s temi besedami ustavnega sodišča, vam mora biti jasno, da je zaščitni zakon ustavno nezakonit. Krši italijansko ustavo, krši mednarodne konvencije, in dokler ne bomo nastopili s tem argumentom, bo vsak dan slabše.

Pa še vprašanje Evropske listine o deželnih ali manjšinskih jezikih iz leta 1992. Mislim, da je tudi že zastarelo, ker ne upošteva v celoti tega, kar je reklo ustavno sodišče. Prosil bi, da tisti, ki se bo poklicno ukvarjal s tem, preveri, v kolikšni meri je zaščitni zakon tak, da spoštuje minimalne standarde za manjšine v Evropski uniji, ki jih je Evropski parlament določil v resoluciji z dne 13. 11. 2018. To je najnovejše stališče ne Sveta Evrope, ampak Evropskega parlamenta, kako mora biti urejeno varstvo manjšin.

LIVIO SEMOLIČ**KOORDINATOR DELOVNE SKUPINE O VIDNI DVOJEZIČNOSTI**

Najprej sem želel izraziti iskreno veselje in zadovoljstvo, pa ne le zato, ker se danes vidimo v tej lepi družbi in razpravljamo o pomembnih temah, ampak ker mislim, da smo tako slovenska manjšina kot naši krovni organizaciji, tudi v delovanju posameznih komisij, dokazali, da znamo skupaj delati in tudi enotno nastopati. Ko smo pripravljali te dokumente in zaključke, med nami ni bilo nobenih pomislekov, razlik, razhajanj. To je morda zasluga SLORI-ja, ki je pripravil taka izhodišča, da nas je povezal. Ali pa se je – mimo izredno dragocene vloge SLORI-ja – izkazalo to, kar dejansko je, in sicer da ni posebnih razlik znotraj slovenske manjšine glede tega, kako udejanjati zaščitni zakon ter kako razvijati in uresničiti naše pravice, ki slonijo predvsem na jeziku. Ni velikih razhajanj, zato moramo nadaljevati in nadgraditi delo, ki je bilo zastavljeno. Vedno s pomočjo stroke, ker je to bistveni predpogoj, in dajmo na stran vse tiste nedorečenosti, ki so večkrat drobnarije, a zaustavljajo proces dela in odločevanja. Ob vsem tem, kar je bilo zastavljeno, povedano, analizirano in načrtovano, ob vsem tem, kar se je pokazalo in izkazalo kot problematično ali šibko.

Pomislimo le na to, kar je poudaril kolega Leopoli v sklopu delovne skupine o vidni dvojezičnosti, to je na potrebo po priznavanju slovenskega jezika v javnosti. Mislim, da se moramo bolj osredotočiti in tudi vložiti nekaj več dela ter sistematičnega naprežanja v odnos do dežele. Ker če mi zanemarimo ta drugi element – odločevalce, bo vse, kar smo danes videli, slišali in povedali, ostalo neuslišano. Da se to udejanji, moramo upoštevati, da so nekateri za to pristojni in o tem odločajo. Mislim, da je najbližja in najpomembnejša javna uprava, v smislu odločevalca, dežela. Naj spomnim, da so Autovie Venete, FVG strade, Insiel in zdravstvo v pristojnosti dežele. Če nimamo strešic na zdravstvenih potrdilih, če informacijska družba Insiel, ki je v funkciji dežele, ne sprejema teh strešic in če Autovie Venete ne postavijo dvojezičnega smerokaza, nimamo kaj veliko filozofirati. Drugače bomo tvegali, da bo vse to dragoceno delo, ki ga je SLORI opravil, vse naše razprave in vse to, kar smo danes slišali od vseh nastopajočih, le poučno, pomembno in zanimivo, istočasno pa se bo razlika med načrtovanjem in analizo ter nujnim udejanjanjem stalno večala. Skratka tvegamo, da bomo nadaljevali s teoretičnimi pristopi, istočasno pa ne bomo reševali konkretnih problemov, ki dejansko opredelijo uspešnost našega dela. V končni fazi naši ljudje pričakujejo in zahtevajo konkretne korake: več vidne dvojezičnosti, razpoložljivost dvojezičnih dokumentov, spoštovanje pravilnega pisanja imen in priimkov itd. Mislim, da je treba delovati nekoliko bolj sistematično, odločno, dosledno v odnosu do vseh teh organov, odločevalcev in institucionalnih sogovornikov, ki lahko rešijo te naše probleme. Čaka nas veliko dela. Prevajalska služba danes deluje odlično, ne vem pa, za koga. Današnja odsotnost tistih odločevalcev je dokaz, da nas čaka veliko dela.

MARTIN LISSIACH**ČLAN IZVRŠNEGA ODBORA SLOVENSKE KULTURNO-GOSPODARSKE ZVEZE (SKGZ)**

Razpravljaj bi o povezavi med 4. in 6. točko poročila prve delovne skupine o izvajanju zaščitnega zakona, ko govori o zaposlenih na jezikovnih okencih v javnih upravah, na deželi in občinah. Gre torej za tisto poglavje, ki govori o skupščini slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov. Izpeljal bi odnosnico z delovno skupino, ki je obravnavala jezik in ocenjevala delovanje Centralnega urada za slovenski jezik. Referat je sicer prerasel iz evalvacije urada v evalvacijo celotnega vložka 8. člena zaščitnega zakona za dvojezičnost v javni upravi. Opozorilo, da gre sistem »okenc« posodobiti, se pojavlja dvakrat, kar si razlagam kot signal, da je ta tematika relevantna.

Operativno rešitev vidim nemara v skupščini izvoljenih predstavnikov, ki bi lahko delovala kot forum, kjer bi lahko prišlo do soočanja in izboljšanja stanja služb prevajanja, saj dvojezičnih okenc mogoče res ne potrebujemo več. Vemo pa dobro, da so na Videmskem, Goriškem in tudi na Tržaškem občine, ki imajo zelo malo prebivalcev, sploh pa zelo malo zaposlenih. Črpanje sredstev za zaposlene na okencih je torej treba nujno posodobiti, ne da bi pozabili, da predstavljajo za manjše uprave ti zaposleni dragoceno kadrovske pomoč. Pojavlja pa se vprašanje, kdo naj skliče skupščino izvoljenih predstavnikov. Apeliram na posvetovalno komisijo, paritetni odbor, krovni organizaciji.

Kot drugo bi izpostavil politično oceno, ki izhaja iz referata Adriane Janežič. Ta namreč opozarja, da se »zaposlovanje prekarnege osebja z znanjem slovenskega jezika pokriva iz sredstev, ki jih država dodeljuje avtonomni deželi«. Iz referata dejansko izhaja, da je finančni vložek, ki ga dežela Furlanija - Julijska krajina namenja slovenski narodni skupnosti, ki ji zagotavlja avtonomijo, skorajda nič. Govorimo namreč le o stotisočih evrih, ki jih dežela iz svojega proračuna namenja šolstvu. Sredstva za zaščitni zakon dodeljuje torej vsedrjavni proračun. Ne more se vsega meriti po denarju, ampak tudi po pozornosti, ki jo izvoljeni upravitelji namenjajo Slovincem. Strinjam se z raznimi opozorili, da bi bilo mogoče treba implementirati odnos do dežele in da bi ga morala tudi dežela z nami. Tudi znotraj delovne skupine smo se na primer soočali z referenco ARLeF-a, ki nam jo je ponujal referat Sare Brezigar, Matejke Grgič in Devana Jagodica, kjer berem, da »za uresničevanje novega načrta za petletno obdobje 2021–2025 je dežela namenila 22 milijonov ARLeF-u«. Pri nas pa se, sodeč po referatu Adriane Janežič, zaposlene s prekarnimi pogodbami na deželi izplačuje s sredstvi iz 16. člena zaščitnega zakona.

MARIJA FERLETIČ

»Vsak je svoje sreče kovač.« Ta pregovor je uvod v moj kratki prispevek. Vsiljuje se mi namreč misel, da zamejci večkrat nismo najboljši kovači. Iz poročil izhaja, koliko je še treba postoriti, da uveljavimo tako težko pridobljen zaščitni zakon. Zakon, ki letos obhaja svojo dvajseto obletnico obstoja. V prisposodbi bi rekla, da je žetev velika, a je delavcev malo. Zato je naša odgovornost še toliko večja, naš prispevek pa trden in zahteven. Po dvajsetih letih se moramo še naprej ukvarjati z vidno dvojezičnostjo, potem ko smo že pred zaščitnim zakonom postavljali dvojezične smerokaze. Konferenca se odvija vsakih pet let, ker je predvidena po zakonu, a nihče nam ne brani, da ne bi pogosteje preverjali izvajanja, ne samo zaščitnega zakona, temveč tudi vseh drugih zakonov, ki se nas tičejo kot državljane Italijanske republike.

Na manjšince se zakonodajalec večkrat ne spomni, saj verjetno sploh ne ve, da obstajajo v Italiji pomembne manjšine. Mislim na deželo Aosto ter na avtonomni pokrajini Bocen in Trident, ki jim je po zakonu pridružena tudi dežela Furlanija - Julijska krajina. Nanašam se na primer na Zakon št. 249/1997, ki pod črko G v šestem odstavku 2. člena omenja radiotelevizijske frekvence za slovensko manjšino. Te frekvence, ki so veljale tudi za televizije v Italiji z oddajami v manjšinskih jezikih, so izginile. Na sestanku, ki je potekal 5. novembra in ga je sklicalo Ministrstvo za gospodarski razvoj, smo bili seznanjeni, da je na podlagi nove zakonodaje za frekvence izpadlo veliko televizij, med njimi tudi manjšinske. Zadeva je zaskrbljujoča, saj je bila v zakonih predvidena zaščita, sedaj pa je manjšina omenjena le kot prazna škatla. Naj omenim deželo Aosto in dve avtonomni pokrajini, ki so imele v vseh načrtih uveljavljene pravice do frekvenc, dežela Furlanija - Julijska krajina pa ne. Pri reševanju motenj v obmejnem prostoru so probleme rešili tako, da so razlastili prav frekvence v rokah slovenskega podjetja, ki nikogar niso motile, zato da je bilo zadoščeno pohlepu podjetja iz Veneta, ki je s svojo frekvenco motilo bližnjo Slovenijo. Odgovori pristojnega nadzornega odbora za pritožbe krivijo deželo Furlanijo - Julijsko krajino, češ da ne izpolnjuje svojih obvez do tega vprašanja. Posamezni svetovalci s problemom niso seznanjeni, pristojni deželni odborniki ne odgovarjajo na pozive in med svetovalci čakamo na odgovore, ki pa jih ni. Prišlo je celo do tega, da se je kak svetovalac izognil vprašanju s tem, da je zainteresirane naslovil na sodišča.

177

Če hočemo biti uspešni kot skupnost, moramo imeti ustrezno strukturo, ki naj bi bila pristojna za vsa manjšinska vprašanja, in to bodisi v sklopu notranjega ustroja dežele Furlanije - Julijske krajine bodisi v sklopu krovnih organizacij. Jezikovna »okenca« niso rešitev za manjšine, ker nimajo svojega kadra. Za furlansko manjšino je poskrbljeno povsem drugače. Ustanova ARLeF, ki je bila omenjena, je drugače organizirana: z javnimi sredstvi pripravlja razpise, pripravljena je na razgovore in sodelovanje. Odgovore na vprašanja, postavljena aprila 2015 v deželni posvetovalni komisiji, čakamo še danes. Mimo je že šest let. Krovni organizaciji se ne odzoveta na razgovore, pisma, naslovljena na deželno upravo, pa ostajajo brez odgovora. Ko dežela razpisuje nove zakonske ukrepe, običajno skliče zainteresirane za zakonodajo. Za slovensko manjšino do tega ne prihaja, zato kot skupnost tudi nismo imeli možnosti, da bi ustrezno ukrepali. Verjetno marsikdo ne ve nič o vlogi Centralnega urada za slovenski jezik. Že nekaj časa ugotavljamo, da je prav med slovenskimi poročili televizija tretje mreže motena, verjetno se pripravljajo na nove spremembe. A ni prav, da ravno med poročili v slovenskem jeziku prihaja do motenj brez vsakega obvestila in opravičila.

Če pogledamo šolsko vprašanje, se moramo zavedati, da je šola občutljiva celica naše prihodnje družbe, zato ji je treba nameniti največjo pozornost.

Ko zaključujem prispevek, mi prihaja na misel drug pregovor: »V slogi je moč.« Če bomo vedno imeli v mislih ta pregovor ter si skupaj in nesebično prizadevali za uveljavljanje težko pridobljene pravice, nam bo zasijalo sonce, ki bo pregnalo temne oblake današnjega časa. Upam, da bo današnje srečanje obrodilo sadove, ki so pričakovani že toliko let z velikim trudom in požrtvovalnostjo. Mislim, da je današnja konferenca pozitivna, saj je bilo izpostavljenih veliko vprašanj, vendar pa moramo biti na to pozorni in prisotni iz dneva v dan, ne pa čakati, kaj se bo zgodilo čez pet let.

Naj omenim še posvetovalne komisije: res je, da manjšina želi biti subjekt, ampak posvetovalne komisije morajo biti zelo prožne, zahtevne, delovne, zahtevajo veliko časa in požrtvovalnosti. Sama sem imela

izkušnjo, da sem bila v posvetovalni komisiji, ko nismo imeli niti uradnikov. Zadeva ni samo v porazdelitvi denarja, ampak je, kot je bilo omenjeno, veliko vprašanj in pristojnosti, za katere je treba poskrbeti. Vendar pa morajo biti tudi ustrezni organi aktivni in razpolagati s strokovnjaki, saj se vprašanja lahko postavijo, a je treba vedeti, ali so primerna in ali imajo zakonsko osnovo. Upam, da ne bomo še naprej čakali na odgovore dežele Furlanije - Julijske krajine glede sestanka v posvetovalni komisiji. Danes zahtevamo priznanje slovenske manjšine tudi na področju informacij. Sredstva javnega obveščanja so namreč zelo pomembna pri prizadevanjih za uresničitev svojih sanj.

ZAKLJUČNO POROČILO

IGOR GABROVEC

IGOR GABROVEC

SVETNIK AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE, KOORDINATOR KONFERENCE

Opazili ste, da nikomur nisem kratil časa, saj ste vsi vredni posebnega spoštovanja, še posebej tisti, ki ste si vzeli čas prejšnji in ta petek, da ste sledili celotni razpravi in vsem prispevkom. V nadaljevanju bom tudi sam poskušal povzeti nekaj svojih misli in zaključkov.

Ena kritika je bila, da tudi tokrat ni bilo veliko italijanskih sogovornikov. Seznam vabljenih na konferenco je bil zelo širok: približno 50 deželnih svetnikov, vsi člani paritetnega odbora, tudi italijanski člani, vsi izvoljeni predstavniki, vsi predstavniki društev, ustanov in organizacij, ki so vpisane v poseben deželni seznam, ter člani raznih posvetovalnih komisij. Nekateri so se prijavili, čeprav niso bili izrecno vabljeni. Ni nujno, da smo vedno tako fiskalni, ker ima vsaka beseda, tudi če je kritična, svoj smisel, predvsem pa je vredna spoštovanja, ker si nekdo vzame čas, da nekaj prispeva skupnosti, kateri čuti, da pripada.

V razpravi, ki je sledila poročilom koordinatorjev skupin, ni bilo kritičnih ocen oziroma nasprotovanja sklepom. Zato to obravnavam kot skupno željo te konference. Marsikatero tematiko bi še lahko poglobili. Izpostavljenim sklepom bi na primer dodal še dve tematiki: ena je bila že napovedana, druga pa je ostala na robu, čeprav je bila napovedana kot eden od argumentov in sklepov konference.

Prva zadeva je Deželni šolski urad. Pred približno mesecem dni je paritetna komisija država–dežela Furlanija - Julijska krajina sprejela sklep, ki je prižgal zeleno luč tako imenovani regionalizaciji deželnega šolstva. Trenutno je dokument v obravnavi pristojnega ministrstva in ne smemo zakrivati dejstva, da bo to imelo posledice, upam samo, da pozitivne, tudi za slovenski šolski sistem oziroma za javno šolo s slovenskim učnim jezikom. Posebej velja poudariti, da bodo predvidene zakonodajne spremembe temeljito spremenile upravno strukturo ministrstva, ki je pristojno za izobraževanje v slovenskem jeziku. Slednje se trenutno lahko opira na poseben šolski urad, ki je ustanovljen na podlagi 13. člena zaščitnega zakona iz leta 2001 in je uokvirjen v deželno šolsko ravnateljstvo pod vodstvom stalno nastanjenega vodstvenega uradnika ter se tudi naslanja na slovensko deželno šolsko komisijo. Za ohranitev in zaščito izobraževanja v slovenskem jeziku v Furlaniji - Julijski krajini je potrebno, da v tem izjemno občutljivem institucionalnem prehodu zagotovimo neoporečno delovanje tako posebnega šolskega urada kot tudi deželne šolske komisije. Prav tako je mogoče pričakovati, da bosta omenjeni institucionalni telesi aktivno vključeni tudi v naslednjem procesu prenove upravne strukture, ki je zadolžena za slovensko šolstvo na deželni ravni. Trenutno je zapadel mandat vodji komisije Igorju Giacominiju, ki je zdaj formalno vršilec dolžnosti. Obstaja skrb, da bi se ustvaril nek upravni vakuum prav v trenutku, ko bomo na prehodu iz državne v deželno kompetenco. Giacominija vsi poznamo, je temperamentna oseba, ki je v teh letih veliko naredila za slovenski šolski sistem. Naj navedem samo razpis za ravnatelje, stabilizacijo osebja, kar nekaj konkretnih dosežkov, ki kažejo na to, da sta tisti urad in oseba, ki ga upravlja, zelo pomembna, predvsem pa je pomembno, da imata vse možne kompetence za čim samostojnejše upravljanje zelo posebne šolske strukture, kakršna je šolska struktura zaščitene manjšine. Pričakovanje vseh nas je, da se v teh fazah regionalizacije šolstva upoštevajo posebnosti slovenske šole, predvsem pa, da se ne zmanjša niti avtonomije niti vloge Deželnega šolskega urada, ki jo moramo kvečjemu še nadgraditi.

Drugi argument, ki je ostal neizrečen, je vprašanje simbolov slovenske narodne skupnosti, konkretno zastave, ki je bila v teh letih večkrat v središču pozornosti. Deželni zakon iz leta 2001 omogoča in priporoča izobešenje zastav: ob državni, deželni in evropski tudi zastav priznanih jezikovnih manjšin na območju, kjer so te manjšine prisotne. Od osamosvojitve Slovenije, približno 30 let nazaj, smo Slovenci začeli uporabljati in normalizirati uporabo slovenske državne zastave in tudi narodne zastave slovenske skupnosti v Italiji. Ta zastava je večkrat izobešena na pročeljih županstev, na vseh ali skoraj vseh šolskih stavbah na območju, kjer živimo. Uporabljena je ob raznih slovesnostih, na spomenikih. Je simbol, čeprav ni bil nikdar zapisan v noben zakon kot simbol slovenske narodne skupnosti. Obstaja pismo

krovnih organizacij s to zahtevo in obstaja sklep paritetnega odbora, ki je prav tako pozval deželnega zakonodajalca, naj uredi to pomanjkljivost v deželnem zakonu. Bil pa je tudi moj popravek (ki sem ga potem umaknil, ker ni bilo pogojev, da bi o tem razpravljali v pozitivnem smislu), ki je dopolnjeval deželni zakon tako, da bi točno opredelili, tako kot za Furlane, kako je sestavljena zastava, s katero se prepoznavajo tudi Slovenci v Italiji. Obstaja eno samo nasprotno mnenje, ki je zaustavilo postopek, to je mnenje prefektore v odgovor predsedniku deželnega sveta, ki po nekaj straneh razglabljanja in analize pravne situacije ugotavlja dvoje: prvič, da je državna zastava v lasti države, s katero lahko razpolaga samo dotična država, in drugič, da bi stalno izobešenje tuje zastave lahko ustvarjalo zmedo v interpretaciji teritorialne pripadnosti prostora. Oba argumenta sta zelo vprašljiva, predvsem ob upoštevanju dejstva, da italijanska narodna skupnost v Sloveniji od vedno prosto in svobodno uporablja italijansko trobojnico, ki je zastava druge države. V prihodnjih korakih bi morali, izhajajoč tudi iz izkušnje te konference, skupaj s paritetnim odborom, krovnima organizacijama in skupščino izvoljenih predstavnikov na čim hitrejši in preprostejši način opredeliti, da je slovenska državna zastava – vsaj dokler ne izberemo druge – zastava, s katero se prepoznavamo tudi mi. Če ex novo odpremo razpravo o tem, kakšna naj bo ta zastava, kakšne naj bodo njene barve in katere grbe naj vključimo – možnosti je na stotine in vsaka ima svojo interpretacijo –, s tem tvegamo, da ostanemo brez zastave oziroma da postavimo pod vprašaj dosedanje uporabo slovenske zastave. Uvodno poročilo gospe Janežič je izpostavilo, da je zadeva nedorečena: o tem nismo veliko razglabljali, ker je tematik veliko, je pa argument, ki ga moramo izpostaviti.

Glede zastopanosti je bilo povedano bistvo: krčenje števila parlamentarcev je postavilo pod vprašaj sistem, skozi katerega smo vedno izvolili parlamentarca ali parlamentarko. Nikoli ni šlo za zakonodajno garancijo, ampak za preprosto odločitev politične stranke, ki je to zagotovila. Če že gremo v iskanje trajne rešitve prek spremembe zakonodaje, sta na mizi dva predloga. Prvi je predlog ustavne spremembe, ki ga je vložila senatorka Rojčeva in zahteva svojo pot. Drugi se navezuje na tako imenovani evropski model, ki velja za evropske in deželne volitve – predstavila ga je Stranka slovenske skupnosti, ki je predlagala spremembo brez ustavnega zakona. Gre za razpravo, ki jo moramo ohraniti aktualno, ker nas bo drugače prehitel čas. Vsak trenutek se lahko pojavijo volitve, nepredvidljivo je, kdaj, zato bi bilo dobro, da ne čakamo tednov, ko se bo zakon spreminjal, ampak da na osnovi vsaj dveh predlogov začnemo izvajati skupne korake skozi skupno zastopstvo.

Strinjam se z Rudijem Pavšičem, da je skupno zastopstvo premalo koriščeno, prav tako tudi skupščina izvoljenih predstavnikov, ki ima lahko številne kompetence. Po zakonu jo sklicuje predsednik deželnega sveta, ampak nikjer ne piše, da se ta skupščina ne sme samostojno sklicevati. Ko smo sprejemali zakon o medobčinskih zvezah, sem tudi sam kot deželni svetnik dal nekajkrat pobudo, da smo se izvoljeni predstavniki srečevali; v takih primerih se moramo samo izogniti nevarnosti, ki je tipično slovenska, da bojkotiramo pobude drugega tabora. Je instrument, ki ga lahko še ovrednotimo.

Deželna šolska komisija ne more ostati zunaj razprave o prihodnosti slovenskega šolstva. Ne gre le za regionalizacijo in demografske številke; sprememba družbenega tkiva in drugi razlogi nas silijo v to, da si zamislimo, kakšno naj bo šolstvo v prihodnjih letih in desetletjih. Kdor ima otroke, točno ve, kakšna je slika v razredih, kakšne so številke in kakšen je nivo poznavanja jezika v nekaterih primerih. Šola je ena izmed največjih industrij slovenske narodne skupnosti, kjer je zaposlenih 500–600 uslužbencev. Gre za veliko, drago in pomembno strukturo, ki se ji moramo nujno posvetiti, preden bo prepozno. Po tej konferenci bi lahko organizirali splošne stanove slovenskega šolstva, ki jih lahko priredimo sami – ne čakajmo na državo, deželo ali občine. Sami dajmo pobudo, da se pogovorimo o slovenski šoli. Eden novih subjektov razprave so združenja staršev, ki so v marsikateri šoli zelo pomembna opora. Ko razmišljamo o prihodnosti šole, ne moremo mimo družin, ki so prve uporabnice šolskih storitev.

Deželna posvetovalna komisija je od sprejetja zaščitnega zakona uveljavila svojo dejavnost kot delivec prispevkov, kot subjekt, ki se pogovarja z odbornikom in deželnimi uradi ter določa, kako deliti denar, nekajkrat na leto. Na osnovi zakona pa pomeni veliko več, je posvetovalni organ deželne uprave, ki bi lahko predlagala zakone in resolucije, izpostavila probleme, tudi podpirala in spodbujala politične iniciative izvoljenih predstavnikov. Instrumentov nam ne manjka.

Tudi paritetni odbor lahko interpretiramo minimalistično, drugače pa je najvišji institucionalni organ, ki ga imamo, ker so v njem Italijani, Slovenci, izvoljeni in imenovani s strani rimske vlade in dežele. Je

organ, ki lahko veliko pomeni. Kar nekaj je takih odborov, priložnosti in forumov, ki so lahko s tem, da jih koristimo, nekoliko pomembnejši subjekt v odločitvah, ki nas zadevajo.

Omenjeni so bili razpisi dežele, kadrovanje za javno upravo in pomanjkanje strokovnih profilov z znanjem slovenskega jezika; ne samo dežela, tudi občinske uprave imajo podobne težave. Na primer števerjanska uprava, ki je opravila selekcijo in objavila razpis, je s težavo prišla do funkcionarja, ki je potem tudi zmanjkal. Potrebe javne uprave so zelo podobne in primerno bi bilo, da pozovemo deželno upravo, da sproži postopek za večji razpis, za različne profile, da sestavi lestvico, ki traja nekaj let in iz katere lahko črpa vsaka uprava.

Izpostavil bi tudi vprašanje o ozemlju, upravljanju ozemlja, kjer živimo Slovenci, kjer se prepleta več interesov, tako zasebnikov, občinskih uprav ali jusov, ozemlju, ki je večkrat naravovarstveno zaščiten. Pojavi se dejstvo, da je za Slovence ozemlje narodnega in istočasno gospodarskega pomena. Ko je možnost uporabe ozemlja v kmetijske, obrtne in turistične namene omejena, potem se omejuje gospodarski interes tistega prostora in šibi narodna hrbtenica celotne skupnosti. Na to Kmečka zveza in jusarji opozarjajo že desetletja, ampak to je argument, ki se ga moramo lotiti strokovno. Zadnji primer je predlog o ustanovitvi kraškega parka, ki naj ustvarja priložnosti, ne pa dodatnih omejitev, ker je teh že dovolj.

Tu bi zaključil. Včasih je bil ob meni prisoten tudi predstavnik deželne uprave. Odbornik Roberti je bil z nami prejšnji petek, Zanin je zaseden v Rimu, vsak ima svoje opravičilo. Naš italijanski sogovornik bi si lahko vzel nekaj več časa – tudi to naj bo opozorilo, ki izhaja iz te konference. Prevajanje ni »vrženo« v koš, celotna konferenca ostaja registrirana in na voljo tudi za naslednje uporabe.

Naj tudi jaz zaključim z zahvalami, in sicer najprej SLORI-ju, predsednici Sari Brezigar, direktorju Devanu Jagodicu, uslužbencem, uslužbenkam, sodelavcem, sodelavkam in strokovnjakom, ki so sodelovali pri sestavljanju uvodnih prispevkov, ki so na visokem nivoju in so zelo uporabni. Večkrat je tudi gradivo s prejšnjih konferenc premalo uporabljeno in izkoriščeno. Veliko dela je za tem, na nas pa je, da to skušamo implementirati v naslednjih korakih. Zahvala gre uslužbencem deželnega sveta, Petri Bandi, njeni šefici Roberti Bortolato, vodstvenim kadrom, ki so vsi prispevali, da smo se lahko dobili, tehničnemu osebju in tolmačkam v kabinah. Veliko ljudi je delalo za to, da smo se lahko tukaj zbrali in razpravljali. Zahvala gre tudi krovnicima organizacijama, predsednici Kseniji Dobrila, Walterju Bandlju, medijem, ki so spremljali delo konference. Strinjam se s predlogom Ksenije Dobrila, da zaključkov ne bi pustili v predalu ali se omejili na izdajo zbornika prispevkov, ki ga nato nihče ne bere. Ob vsem tem ohranimo funkcije koordinatorjev skupin, da bomo potem v času, ki je pred nami, sledili evalvaciji, implementaciji sklepov pri tistih, ki so naslovniki teh sklepov, se pravi zakonodajalec, deželni svet in deželna uprava kot izvršilec politične oblasti. Sklepov in predlogov je kar nekaj. Nismo razpravljali v prazno: ob strokovnih poročilih SLORI-ja in tudi delovnih skupin je bilo nekaj uvodnega razmišljanja, nato pa kar nekaj zelo konkretnih zaključkov in predlogov. Zahvala velja strokovnjakinjam Centralnega urada za slovenski jezik, ki so v teh letih naredile veliko delo; v ta urad velja vlagati in ga nadgraditi, kar tudi izhaja iz naših razprav. Skušajmo ohraniti visoko pozornost na sklepih; naj se zdaj začne obdobje implementacije, razvijanja sklepov in boljšega sodelovanja med vsemi subjekti, ki smo jih navajali. S skupnimi močmi, napori in pomočjo tudi matične domovine – tako kot se je zgodilo v postopku pridobivanja Narodnega doma v Trstu – skušajmo korak za korakom doseči nekaj več za našo skupnost. Nimamo se slabo, pričakovanja pa so velika in čas hitro mine. To obdobje pandemije je še pospešilo nekatere postopke, ki so že bili v teku: neustreznost organizirane strukture skupnosti, veliko razpršenost naših društev, organizacij, ustanov, domov, šol, a tudi veliko priložnosti za skupnost, ki se številčno krči, se spreminja jezikovno in narodno ter zahteva nadgradnjo kakovosti ponudbe. Hvala vsem za udeležbo. Dejstvo je, da ne bom vodil naslednje deželne konference. Kot je rekel Roberto Dipiazza, da bo zadnjič župan, tako sem tudi sam zadnjič koordinator deželne konference. Za pozornost se še zahvaljujem ministrici Heleni Jaklitsch – prvič se je zgodilo, da minister sledi celotnemu poteku od začetka do konca. Pomembno je, da so naši sogovorniki vpleteni v razpravo, da nas boljše razumejo, spoznajo in nam tudi konkretno pomagajo. Hvala vsem!

POVZETEK REZULTATOV KONFERENCE

SPLOŠNE UGOTOVITVE IN OCENE

- **Jezikovno bogastvo dežele Furlanije - Julijske krajine je vrednota**, ki jo je treba varovati in negovati. Prisotnost jezikovnih manjšin na deželnem ozemlju predstavlja dodano vrednost v obliki kulturne dediščine, veljalo pa bi jo uspešneje prevajati tudi v ekonomske in turistične koristi. Jezikovne manjšine so bogastvo celotne dežele Furlanije - Julijske krajine, ne samo pripadnikov teh skupnosti.
- Jezikovna raznolikost dežele Furlanije - Julijske krajine **ne prihaja dovolj do izraza**, čeprav je eden od glavnih elementov njene statutarne avtonomije. V celoti je treba udejanjiti 1. člen Deželnega zakona št. 26/2007, kar pomeni izpostaviti prisotnost slovenske manjšine v vseh segmentih deželnega delovanja.
- Tretja deželna konferenca priznava **nekatero spodbudno napredke pri izvajanju varstvene zakonodaje** v primerjavi z drugo deželno konferenco iz leta 2017. Najpomembnejša pridobitev je zagon Centralnega urada za slovenski jezik, ki je v prvih letih delovanja dosegel že marsikatero pomembne rezultate.
- Na dan ne prihajajo samo spodbudni dosežki, ampak tudi **vrsta problematičnih in »motečih« ugotovitev** o marginalizaciji vprašanj, ki zadevajo slovensko manjšino. Glavne šibkosti zadevajo pomanjkljivo prepoznavnost skupnosti in jezika v deželni organizaciji in na spletni strani dežele, sploh pa tudi v delovanju številnih občin na poselitvenem prostoru Slovencev v Italiji.
- Tudi **državni zaščitni zakon št. 38/2001** je v letu sklica tretje deželne konference dopolnil dvajset let, konferenca pa ugotavlja, da njegovi člani še vedno niso dovolj udejanjeni.
- Predstavniki slovenske skupnosti **obžalujejo, da se konference ni udeležilo več deželnih svetnikov italijanske narodnosti in predstavnikov deželne vlade**. Sočasno pohvalijo slovensko ministrico za Slovence v zamejstvu in po svetu, da namenja slovenski manjšini veliko časa in pozornosti.

GLAVNI TEMATSKI SKLOPI

1. Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomanjkljivosti

- Konferenca poziva deželo, naj se tudi sama zavzame za **ratifikacijo Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih**, ki jo je Italija podpisala že leta 2000, do danes pa je italijanski parlament še ni ratificiral. Na spletni strani dežele naj se objavijo tudi petletna **poročila o spremljanju izvajanja zakonskih določil v korist manjšine in vseh nadaljnjih priporočil Sveta Evrope**.
- **Slovensko šolstvo** je eden od temeljev za ohranjanje slovenske narodne skupnosti v Italiji. Napovedana reforma o **regionalizaciji šolstva** v deželi Furlaniji - Julijski krajini prinaša vrsto novosti, paziti pa je treba, da bo zagotovljena raven varstva, ki ga slovenska skupnost že uživa. Še posebej bo treba poskrbeti za ohranjanje avtonomije posebnega Urada za slovenske šole in Deželne šolske komisije. Predlaga se **sklic deželne konference**, ki naj bo izrecno namenjena analizi stanja in perspektiv šolstva s slovenskim učnim jezikom v Furlaniji - Julijski krajini.
- Konferenca izpostavlja **pomanjkanje kadra s poznavanjem slovenskega jezika** v deželnih uradih in službah. Dejavnosti uradov v sklopu Službe za manjšinske jezike v veliki meri izvajajo uslužbenci, ki so zaposleni s prekarnimi pogodbami. Dežela naj z javnim razpisom poskrbi za zaposlitev potrebnih kadrov za nedoločen čas. Poleg tega naj bo v vseh deželnih razpisih primerno izpostavljeno znanje manjšinskih jezikov, prisotnih v deželi Furlaniji - Julijski krajini.
- **Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino** se je do danes v glavnem ukvarjala s porazdelitvijo sredstev, namenjenih slovenski manjšini, vendar so po zakonu njene pristojnosti širše. Ta organ je treba bolje izkoristiti za namene, ki jih predvideva zakon – še posebej za sestavo predlogov za doseganje ciljev iz 1. člena Deželnega zakona št. 26/2007.

- Tudi **Skupščina slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov** se je do danes sestajala izključno za izvolitev članov Deželne posvetovalne komisije in Paritetnega odbora. Treba bi bilo razmisliti o širših pristojnostih skupščine, ki bi lahko na primer prevzela nalogo oblikovanja predlogov, namenjenih obema zgoraj navedenima telesoma.
- Glede vprašanja **zastopstva v parlamentu** konferenca izpostavlja bojazen, da ob napovedanem zmanjšanju števila parlamentarcev slovenska manjšina ne bo mogla več izvoliti predstavnika v parlament. Deželna vlada naj podpre prizadevanja, da se določba 26. člena zaščitnega zakona udejanji, in s tem zagotovi zastopanost slovenske narodne skupnosti v obeh vejah parlamenta.

2. Večjezično šolanje v Kanalski dolini: mit ali realen scenarij?

- O **modelu večjezičnega šolanja v Kanalski dolini** je bilo podčrtano, da so vanj vključeni vsi učenci in da ga je okolje dobro sprejelo, izraženi pa so bili pomisleki glede postopka zaposlovanja kadrov (prek agencije za posredovanje dela) in zamud pri vsakoletnem začetku izvajanja pouka. Tudi oblika uporabe slovenščine kot učnega jezika v obsegu 20 minut na koncu učne ure se zdi premalo učinkovita, saj učenci ob koncu osnovne šole naj ne bi dosegli zadovoljive ravni znanja jezika. Zato se nekateri zavzemajo za uvedbo učinkovitejšega modela, po prilagojenem vzorcu špeterske dvojezične šole.
- Rešitev vprašanja **finančnega kritja izvajanja eksperimentalnega modela večjezičnega šolanja** za naslednje triletnje naj bi končno zagotovila implementacijo v modelu predvidenih dejavnosti, ki se zaradi finančne podhranjenosti projekta še niso izvajale. V prihodnjih letih se bo torej začrtano eksperimentiranje nadaljevalo in nadgrajevalo, vendar še naprej z vključevanjem zunanjih sodelavcev, ki niso vključeni v šolske organe in formalno ne morejo ocenjevati učencev.
- Konferenca posebej izpostavlja problem **strokovnega spremljanja izvajanja projekta**, saj je v skupini, ki je za to pristojna, slovenska komponenta odsotna (po nekaterih informacijah ni vabljen, po drugih se ne odziva). V prihodnje se kaže tudi potreba po **pedagoškem izpopolnjevanju učnega kadra** oziroma po strokovnem povezovanju vzgojiteljev in učiteljev, tako v okviru dežele kot čezmejno.
- Izkazala se je tudi potreba po **sistemski rešitvi, ki bi omogočila izobraževanje suverenih govorcev slovenskega jezika**, česar model za zdaj ne zagotavlja. Z njegovo implementacijo, ki predvideva večjo izpostavljenost slovenščini v vrtcu, se bo položaj predvidoma izboljšal, v naslednjih letih pa bo treba okrepiti predvsem občolske dejavnosti, ki naj potekajo izključno v slovenščini.

3. Ocena stanja izvajanja določil iz 10. člena Zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih

- Norma, ki jo predvideva 10. člen zaščitnega zakona, **se izvaja samo delno**. Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine in člani občinskih svetov naj v sklopu udejanjenja 10. člena zasledujejo predvsem naslednje cilje:
 1. razširiti uveljavitev 10. člena na vse občine, ki so na seznamu Uredbe predsednika republike z dne 12. 9. 2007;
 2. razširiti uveljavitev 10. člena na celotna območja občin, ne samo na nekatere predele – to velja predvsem za Trst in Gorico;
 3. vidna dvojezičnost naj se ne omejuje samo na toponomastiko ali na cestne oznake, ampak naj se uveljavlja tudi pri imenih ulic in trgov;
 4. javno upravo ali koncesionarje je treba opozoriti vsakič, ko se vidna dvojezičnost izvaja neustrezno ali površno, in zahtevati doslednost.

- Iz konference izhaja tudi vrsta specifičnih **priporočil za koncesionarje za opravljanje javne službe**, tako za podjetja, ki se ukvarjajo z odpadki, prevozom in pošto, kot za komunalna podjetja, pristojna za vzdrževanje cest.
- Konferenca se zavzema za **petletno spremljanje stanja** na področju izvajanja 10. člena zaščitnega zakona, tudi v sklopu deželnih konferenc o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

4. Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini: pregled delovanja in novi izzivi

- Centralni urad za slovenski jezik je v svojih začetnih treh letih s skromnim številom zaposlenih **vestno zasledoval svoj cilj**, da zadosti potrebam slovenske jezikovne manjšine v Italiji na področju rabe slovenskega jezika v odnosu do javnih institucij, sodnih organov in izvajalcev javnih služb.
- Ob vzpostavitvi Mreže za slovenski jezik Furlanije - Julijske krajine je urad pripravil **vrsto orodij in pripomočkov** za jezikovni par italijanščina–slovenščina, kot so pomnilnik prevodov, terminološka baza, slogovni priročnik itd. Te vire je treba stalno nadgrajevati in posodabljeti, kar seveda zahteva **ustrezna finančna sredstva ter stalno zaposleno in strokovno pripravljeno osebje**.
- Na **šolskem področju** je treba utrditi sodelovanje z Deželnim šolskim uradom Furlanije - Julijske krajine, vzpostaviti komisijo za terminološko normiranje in sistematizirati prevajalsko delo prek enotne službe. V Mrežo je treba vključiti tudi **krajevne izpostave državnih javnih služb**, kot so INPS, Agencija za prihodke itd.
- Posamezne javne uprave morajo skrbeti za **krepitev zmogljivosti računalniške opreme**, da bodo lahko zaposleni prevajalci redno uporabljali platformo za računalniško podprto prevajanje. Izpostavlja se tudi **pomanjkanje visoko usposobljenega osebja**, ki se med drugim stalno zamenjuje, ker status prevajalcev še ni urejen; zato se priporoča zaposlitev osebja za nedoločen čas. Podčrtuje se tudi **potreba po pospešitvi postopkov nostrifikacije diplom, pridobljenih v Sloveniji**, za kar bi bil dobrodošel poziv obema državam – Italiji in Sloveniji.
- Sistem »okenc« je skoraj preživel; na področju prevajanja je treba razmisliti o **navezi več občin za sestavo skupine prevajalcev, ki bi krila skupne potrebe**. Razmisliti je treba tudi o enotnih prevajalskih službah in sestavi skupnega prednostnega seznama strokovnega osebja za potrebe zaposlovanja.

189

5. Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir

- Slovenci v Italiji potrebujejo **strokovno zasnovan program jezikovne politike**, če želimo poskrbeti za opolnomočenje sedanjih in novih govorcev ter s tem zagotoviti ohranjanje, krepitev in razvoj rabe slovenskega jezika v tem družbenem kontekstu. V Evropi obstajajo različni uspešni modeli jezikovne politike, ki jih je treba čim prej prenesti v družbeno okolje Slovencev v Italiji.
- Predlagani koncept **Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino** prinaša novosti na dveh temeljnih ravneh: na vsebinski ravni uvaja postopek priprave Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino, na institucionalni ravni pa vzpostavlja mehanizme, ki bodo omogočali sistematično načrtovanje in uresničevanje ukrepov na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini.
- Koncept je nastavljen tako jasno in pregledno, da ne potrebuje dodatnih pojasnil, zato se konferenca strinja, da **ga je treba čim prej uresničiti**.
- Deželna vlada naj poskrbi za **dodatni člen k Deželnemu zakonu št. 26/2007**: poleg že dodanega člena 19 bis, ki določa nastanek Centralnega urada za slovenski jezik, je treba dodati še člen 19 ter:

ta naj ustanavlja namenski organ s potrebnimi telesi ali naj preprosto razširi pristojnosti Centralnega urada, ki naj prevzame skrb za izvajanje jezikovnopoličnih ukrepov tudi na drugih področjih. V skladu s predlagano časovnico bi nato sledila vzpostavitev institucionalnega odbora.

- Konferenca predlaga, da bi Četrto deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine sklicali predčasno in izključno s ciljem priprave **Okvirnega načrta jezikovne politike Slovencev v Italiji**.
- Jamstvo za nemoten potek dela naj tudi tokrat, kot pri ustanovitvi Centralnega urada za slovenski jezik, ponudi **Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine**, ki naj zagotovi podporo pri izpeljavi zakonskega postopka, vzpostavitvi ustrezne strukture in dodelavi načrta.

DRUGI VSEBINSKI POUČENI

V razpravi in zaključkih konference je bilo izpostavljenih nekaj dodatnih vsebinskih poudarkov:

- Vse do danes obstaja potreba po zakonski ureditvi uporabe **zastave slovenske skupnosti**, saj ima skupnost pravico do uporabe tega narodnega simbola. Slovenska skupnost se je skozi vsa desetletja po drugi svetovni vojni vselej predstavljala s slovensko državno zastavo in njeno izobešanje na šolskih poslopih in poslopih drugih institucij je postalo običajno. Predlagano je bilo, naj Paritetni odbor, Skupščina izvoljenih predstavnikov in krovni organizaciji Slovencev v Italiji po čim enostavnejšem in čim hitrejšem postopku uradno opredelijo, da je zastava, s katero se prepozna skupnost Slovencev v Italiji, slovenska državna zastava.
- Izpostavljeno je bilo tudi **vprašanje o upravljanju ozemlja**, kjer živijo Slovenci v Italiji, ki je v mnogih primerih naravovarstveno zaščiten. Ko je možnost uporabe ozemlja v kmetijske, obrtne in turistične namene omejena, je posledično omejen tudi gospodarski potencial tega prostora, sočasno pa se šibi narodna hrbtnica celotne skupnosti. S pomočjo stroke je treba podkrepiti argumente in pristope, ki naj ustvarjajo nove priložnosti, ne pa dodatnih omejitev, ker je teh že dovolj.
- Omenjena je bila tudi tema **radiotelevizijskih frekvenc za slovensko manjšino**, ki jo obravnava Zakon št. 249/1997 pod črko G v šestem odstavku 2. člena. Na podlagi nove zakonodaje je v Italiji izpadlo veliko televizijskih postaj, med njimi tudi programi manjšinskih skupnosti, kar ni v skladu z varstvenimi določili. Deželna uprava se zato poziva, naj izpolni svoje obveze do tega vprašanja.
- Pomemben del razprave je bil namenjen **kritični analizi notranjega družbenopolitičnega ustroja slovenske narodne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini**.
 - Rečeno je bilo, da mora biti slovenska manjšina v večji meri »subjekt« v odnosu do svojih **institucionalnih sogovornikov**, zlasti pri spremljanju izvajanja varstvene zakonodaje. Za to ima na voljo številna telesa, ki pa jih ne zna ustrezno izkoristiti. Poleg že omenjenih Deželne posvetovalne komisije, Skupščine izvoljenih predstavnikov in Paritetnega odbora je bilo kritično ocenjeno tudi delovanje drugih teles, kot so Manjšinsko omizje Furlanije - Julijske krajine – Slovenija, Skupnost Alpe-Jadran ali Slovenska manjšinska koordinacija (SLOMAK).
 - Pogreša se **koordinacija med različnimi družbenopolitičnimi akterji**, ki predstavljajo slovensko skupnost (strankami, izvoljenimi predstavniki, krovni organizacijami). Med omenjenimi subjekti ni usklajenega nastopanja, tudi ne skupnega razmišljanja o vlogi manjšine v spreminjajoči se družbi. V skupnosti tudi ni nikakršnega jedra odločanja, saj vsak deluje po svoje, skupno predstavništvo pa je trenutno povsem neučinkovito.
 - Obnavljajo se **predlogi o prenovi organiziranega sistema Slovencev v Furlaniji - Julijski krajini, vključno s sistemom financiranja**. Pred leti sta krovni organizaciji predlagali deželi, da bi v finančni sistem vnesli več meritokracije, predlog pa je ostal na mrtvi točki.
 - Ob upoštevanju negativnih demografskih trendov in izseljevanja mladih v tujino je **kadrovsko vprašanje** ena ključnih tem za nadaljnji obstoj in razvoj skupnosti. V razpravi je

bilo izpostavljeno kronično pomanjkanje nekaterih strokovnih profilov, za katere bi morala skupnost poiskati ustrezne rešitve.

- Predstavniki vlade Republike Slovenije pozivajo skupnost Slovencev v Italiji, naj bo pri udeležanju zakonsko pridobljenih pravic do deželnih in italijanskih političnih oblasti upravičeno zahtevna. Pri tem naj se zgleduje tudi po **sistemu varstva manjšin v Sloveniji, ki je vzorno urejen**. Republike Slovenija pričakuje pomembne in ambiciozne korake na področju izboljšanja statusa pripadnikov slovenske manjšine, ki živijo v Furlaniji - Julijski krajini.

SKLEPNE USMERITVE

- Politično predstavništvo in civilna družba Slovencev v Italiji naj skupaj s koordinatorji delovnih skupin nadaljujeta zastavljeno delo v okviru druge in tretje deželne konference ter naj skupaj izdelata **okvir akcijskega načrta** ob upoštevanju zgoraj navedenih prednostnih ciljev in ukrepov. Opredelita naj tudi pristojnosti za posamezna vprašanja, zadolžitve in ustrezno časovnico. Koordinatorji delovnih skupin naj spremljajo in usmerjajo implementacijo sklepov, tudi v odnosu do izvršilcev politične oblasti.
- Z željo po izboljšanju položaja slovenske narodne skupnosti na področju izvajanja varstvene zakonodaje tretja deželna konferenca izpostavlja **dve temeljni potrebi**:

1) Potrebo po **bolj usklajenem in sinergičnem sodelovanju med različnimi nosilci interesov** na več nivojih:

- *med javnim in zasebnim sektorjem*. Zlasti predstavniki deželne uprave predlagajo, naj se javni sistem v večji meri odpira možnostim zasebnega financiranja, ki izhajajo iz posameznih skupnosti, tudi po zgledu dobrih praks iz Katalonije, Korzike in nekaterih drugih evropskih kontekstov, kjer so prisotni manjšinski jeziki;
- *med slovensko skupnostjo in predstavniki javnih institucij*. Predstavniki slovenske skupnosti izpostavljajo potrebo po bolj sistematičnem naprežanju v odnosu do pristojnih institucij, prvenstveno do Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, kar je temeljnega pomena za uresničitev ciljev in ukrepov, ki jih predvideva varstvena zakonodaja;
- *med slovensko skupnostjo in Republiko Slovenijo*. Poudarjeno je bilo tudi, da je prihodnost Slovencev v Italiji v tesnejšem povezovanju z Republiko Slovenija: političnem, družbenem, jezikovnem, kadrovskem. Tudi ob upoštevanju demografskega krčenja skupnosti bo treba oblikovati ustrezno strategijo sodelovanja med manjšino in njeno matično državo;
- *med različnimi akterji*, ki predstavljajo slovensko skupnost (glej zgoraj).

2) Potrebo po **srednje-dolgoročnem načrtovanju razvojnih politik in ukrepov**. V zvezi z varstvom slovenske skupnosti je treba gledati ne le na »jutri«, temveč tudi na »pojutrišnjem« – zazreti se je treba v prihodnost. Nekateri navajajo skupno nastopanje predsednikov republike obeh sosednjih držav, Sergia Mattarelle in Boruta Pahorja, ob 100. obletnici požiga Narodnega doma v Trstu kot primer postavljanja trdnih temeljev za srednje-dolgoročno načrtovanje sobivanja in sooblikovanja prihodnosti obmejnega in čezmejnega prostora.

Igor Gabrovec,

Svetnik Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine, koordinator konference

Devan Jagodic,

Direktor Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI), urednik zbornika prispevkov konference

OKRAJŠAVE IN KRATICE

OKRAJŠAVE:

Centralni urad = Centralni urad za slovenski jezik

Deželna konferenca = Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

Deželna posvetovalna komisija = Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino

Deželna šolska komisija = Deželna šolska komisija za izobraževanje v slovenskem jeziku

Deželni zakon št. 26/2007 = Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena («Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine»)

Mreža za slovenski jezik = Mreža za slovenski jezik v javni upravi FJK

Paritetni odbor = Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine

Zakon št. 38/2001 = Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli Venezia Giulia («Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini»)

Zakon št. 482/1999 = Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999 Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche («Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin»)

KRATICE:

DPJPS = Deželni program jezikovne politike za slovenščino

EPK = Evropska prestolnica kulture

FJK = Furlanija - Julijska krajina

EU = Evropska unija

RS = Republika Slovenija

SKGZ = Slovenska kulturno-gospodarska zveza

SLORI = Slovenski raziskovalni inštitut

SSO = Svet slovenskih organizacij

ONJPS = Okvirni načrt jezikovne politike za slovenščino

UPD FJK = Uredba predsednika Avtonomne dežele FJK

PRILOGA 1

ZAKONODAJA

PREVOD, JEZIKOVNI IN TERMINOLOŠKI PREGLED – posodobljeno dne 18. marca 2022

Centralni urad za slovenski jezik

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina

Centralna direkcija za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost in politiko priseljevanja

Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini

LEKTURA

Delovna skupina SLORljazik

ZAKON ŠT. 482 Z DNE 15. 12. 1999

»Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin«

(objavljen v Uradnem listu št. 297 z dne 20. 12. 1999)

1. člen

1. Uradni jezik Italijanske republike je italijanščina.
2. Italijanska republika, ki med vrednote uvršča jezikovno in kulturno dediščino italijanskega jezika, promovira tudi druge jezike in kulture, ki jih ščiti ta zakon.

2. člen

1. Za izvajanje 6. člena Ustave in v skladu s splošnimi načeli, ki so jih določili evropski in mednarodni organi, Italijanska republika ščiti jezik in kulturo albanskih, katalonskih, germanskih, grških, slovenskih in hrvaških prebivalcev ter tistih, ki govorijo francoski, frankoprovansalski, furlanski, ladinski, okcitanski in sardinski jezik.

3. člen

1. Po posvetovanju s posameznimi občinami, na zahtevo najmanj 15 odstotkov državljanov, ki so vpisani v volilne imenike in imajo stalno prebivališče v tistih občinah, ali na zahtevo tretjine občinskih svetnikov istih občin, pokrajinski svet sprejme opredelitev zemljepisnega območja občin oziroma delov občin, na katerem se uveljavljajo določbe o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin, ki jih predvideva ta zakon.
2. Če ni izpolnjen noben od pogojev iz prvega odstavka, vendar pa na ozemlju občine živi jezikovna manjšina iz seznama iz 2. člena, se postopek začne, če se zanj izreče prebivalstvo s posebnim referendumom, ki ga sprožijo upravičenci in poteka v skladu z veljavnim občinskim statutom in pravilniki.
3. Jezikovne manjšine iz 2. člena, ki so prisotne na ozemlju različnih pokrajin ali dežel, lahko ustanovijo telesa za usklajevanje in oblikovanje predlogov, ki jih lokalne uprave lahko priznajo.

4. člen

1. V vrtcih v občinah iz 3. člena jezikovna vzgoja predvideva poleg italijanskega jezika tudi rabo manjšinskega jezika med izvajanjem vzgojnih dejavnosti. V osnovnih in prvostopenjskih srednjih šolah je predvidena tudi raba manjšinskega jezika kot učnega jezika.
2. Osnovne in prvostopenjske srednje šole v skladu z določbami prvega odstavka 3. člena tega zakona pri uveljavljanju organizacijske in didaktične avtonomije, kot jo določata osmi in deveti odstavek 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, v mejah predmetnika, določenega na vsedravnih ravni, in ob upoštevanju določb o delovnih obveznostih pedagoškega osebja, ki izhajajo iz vsedravnih kolektivnih delovnih pogodb, z namenom, da se zagotovi učenje jezika manjšine, tudi na podlagi zahtev staršev določijo način izvajanja pouka jezika in kulturne tradicije lokalnih skupnosti, in sicer trajanje in metodo poučevanja ter merila za ocenjevanje učencev in oblike zaposlitve kvalificiranega pedagoškega kadra.
3. Vzgojno-izobraževalne ustanove, navedene v drugem odstavku, lahko na podlagi desetega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 posamezno ali povezano razširijo izobraževalno ponudbo tudi na odrasle. V okviru izvajanja avtonomije na področju raziskovanja, eksperimentiranja in razvoja, ki jo določa deseti odstavek omenjenega 21. člena, lahko vzgojno-izobraževalne ustanove tudi v povezani obliki izvedejo dejavnosti na področju preučevanja jezikov in kulturne tradicije pripadnikov jezikovne manjšine, priznane na podlagi 2. in 3. člena tega zakona, ter skrbijo za izobraževanje in izpopolnjevanje pedagoškega osebja, zadolženega za te predmete. V ta namen lahko vzgojno-izobraževalne ustanove sklepajo sporazume na podlagi dvanajstega odstavka 21. člena Zakona št. 59 iz leta 1997.
4. Vzgojno-izobraževalne ustanove same izvajajo dejavnosti, ki jih predvidevata drugi in tretji odstavek tega člena, ter se pri tem poslužujejo razpoložljivega osebja, finančnih dotacij, dodeljenih na podlagi petega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, ter dodatnih sredstev, ki jih pridobijo s sporazumi, pri čemer se med prioritete iz omenjenega petega odstavka uvrščajo tudi prioritete iz tega zakona. Pri porazdelitvi sredstev na podlagi petega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 se upoštevajo dodatne prioritete, določene v tem odstavku.
5. Ob prijavi k vpisu starši sporočijo vzgojno-izobraževalni ustanovi, ali nameravajo izbrati pouk jezika manjšine za svoje otroke.

5. člen

1. Minister za izobraževanje s svojimi uredbami določi splošne kriterije za izvajanje določb 4. člena in lahko spodbuja ter uresničuje državne in krajevne projekte na področju preučevanja jezikov in kulturne tradicije pripadnikov priznane jezikovne manjšine na podlagi 2. in 3. člena tega zakona. Za izvedbo teh projektov je od leta 1999 predviden letni izdatek 2 milijard lir.

2. Osnutki uredb iz prvega odstavka se pošljejo parlamentu za pridobitev mnenja pristojnih stalnih parlamentarnih odborov, ki se lahko izrečejo v šestdesetih dneh.

6. člen

1. Na podlagi 6. in 8. člena Zakona št. 341 z dne 19. 11. 1990 univerze v upravičenih deželah v okviru svoje avtonomije in rednih proračunskih sredstev izvedejo vsakršno dejavnost za spodbujanje znanstvenih raziskav ter kulturnih in izobraževalnih dejavnosti za uresničevanje ciljev tega zakona, tudi z uvedbo tečajev jezika in kulture iz 2. člena.

7. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko člani občinskih svetov in drugih kolegijskih organov pri delovanju teh teles uporabljajo zaščiteni jezik.

2. Določba iz prvega odstavka se uporablja tudi za svetnike gorskih skupnosti, pokrajin in dežel, katerih ozemlje zajema občine, v katerih je zaščiteni jezik priznan, če prebivalstvo teh občin skupaj prispeva najmanj 15 odstotkov k celotnemu prebivalstvu.

3. Kadar koli eden ali več članov kolegijskih organov, navedenih v prvem in drugem odstavku, izjavi, da ne pozna zaščitenega jezika, mora biti zagotovljen takojšen prevod vsebine v italijanščino.

4. Če so listine, namenjene javnosti, sestavljene v dveh jezikih, imajo pravne učinke samo akti in sklepi, napisani v italijanskem jeziku.

8. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko občinski svet zagotovi objavo javnih listin države, dežele, lokalnih uprav in drugih javnih organov v zaščitenem jeziku, pri čemer grede stroški za objavo v breme občinskega proračuna, če za ta namen ni drugih razpoložljivih virov, pravno pa so veljavne izključno listine, napisane v italijanskem jeziku.

9. člen

1. Brez poseganja v določbe 7. člena je v uradih javne uprave v občinah iz 3. člena dovoljena ustna in pisna raba zaščitenega jezika. Za oborožene sile in policijske enote se ta odstavek ne uporablja.

2. Da se dejansko uveljavijo pravice iz prvega odstavka, organi javne uprave, tudi na podlagi sporazumov z drugimi institucijami, zagotovijo prisotnost osebja, ki lahko zahteve prebivalcev obravnava v zaščitenem jeziku. V ta namen je pri Predsedstvu ministrskega sveta – Direktoratu za deželne zadeve ustanovljen Državni sklad za varstvo jezikovnih manjšin z letno finančno dotacijo 9.800.000.000 lir od leta 1999. Ta sredstva, ki ne smejo preseči omenjene vsote, se letno razdelijo z uredbo predsednika vlade po posvetovanju z upravičenimi organi.

(1)

3. V postopkih pred mirovnim sodnikom je dovoljena raba zaščitenega jezika. V veljavi ostanejo določbe 109. člena Zakonika o kazenskem postopku.

Opombe:

(1) S 549. odstavkom 1. člena Zakona št. 160 z dne 27. 12. 2019 se določi, da se »Državni sklad za varstvo jezikovnih manjšin iz drugega odstavka 9. člena Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 poveča za 250.000 evrov v letu 2020, za 500.000 evrov v letu 2021 in za 1.000.000 evrov v letu 2022.«

10. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko ob uradnih krajevnih imenih občinski sveti sprejmejo tudi uporabo krajevnih imen, ki so v skladu s tradicijo in krajevnimi običaji.

11. člen

1. Državljeni, ki pripadajo jezikovni manjšini, priznani skladno z 2. in 3. členom, imajo stalno prebivališče v občinah iz 3. člena in jim je bil spremenjen priimek ali ime pred uveljavitvijo tega zakona ali jim je bila v preteklosti onemogočena dodelitev lastnega imena v jeziku manjšine, imajo pravico, da se jim na podlagi ustrezne dokumentacije povrne prvotna oblika imena in priimka. Vrnitev prvotne oblike priimka velja tudi za mladoletne potomce upravičencev, za polnoletne pa, če so za to dali soglasje.

2. V primerih iz prvega odstavka je treba v vlogi navesti ime ali priimek, ki se ga želi pridobiti. Vlogo je treba nasloviti na župana občine, v kateri ima prosilec stalno prebivališče, župan pa jo po uradni dolžnosti posreduje prefektu s priloženim izpiskom iz matičnega registra o rojstvu. Če so izpolnjeni pogoji iz prvega odstavka, prefekt izda uredbo o vrnitvi prvotne oblike imena ali priimka. Za člane iste družine lahko prefekt izda eno samo odločbo. Ob zavrnitvi prošnje se v tridesetih dneh od prejema obvestila lahko vložijo pritožba na ministrstvo za pravosodje, ki sprejme odločitev na podlagi predhodnega mnenja državnega sveta. Postopek je brezplačen in mora biti zaključen v devetdesetih dneh od dneva vložitve zahteve.

3. Matični uradi upravičenih občin vodijo evidenco sprememb, nastalih zaradi izvajanja določb tega člena. Vse druge sezname, spiske in registre imen morajo po uradni dolžnosti spremeniti občina ali drugi pristojni organi.

12. člen

1. V sporazumu med ministrstvom za komunikacije in koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe ter v povezani pogodbi o izvajanju javne službe so zagotovljeni pogoji za varstvo jezikovnih manjšin na območjih, kjer so te prisotne.

2. Upravičene dežele lahko prav tako sklepajo posebne sporazume s koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe, za novinarske in druge oddaje v zaščitenih jezikih v okviru deželnih radijskih in televizijskih sporedov omenjenega koncesionarja; v isti namen lahko dežele sklepajo posebne sporazume z lokalnimi postajami.

3. Za varstvo jezikovnih manjšin v sredstvih javnega obveščanja je pristojen neodvisni organ za komunikacijska omrežja in storitve iz Zakona št. 249 z dne 31. 7. 1997 brez poseganja v naloge usmerjanja, ki jih ima parlamentarni odbor za usmerjanje in nadzor nad radiotelevizijskimi službami.

13. člen

1. Dežele z navadnim statutom na področjih, za katera so pristojne, prilagodijo svojo zakonodajo načelom, ki jih določa ta zakon, razen veljavnih deželnih zakonskih določb, ki jezikovnim manjšinam že zagotavljajo ugodnejše pogoje.

201

14. člen

1. Iz lastnih proračunskih sredstev in na podlagi objektivnih kriterijev lahko dežele in pokrajine, v katerih so prisotne jezikovne skupnosti iz 2. člena, ter občine na ozemlju teh pokrajin določijo prispevke za založništvo, časopise in zasebne radiotelevizijske postaje, ki uporabljajo enega od zaščitenih jezikov, pa tudi za priznana in na območju redno delujoča društva, ki imajo za cilj varstvo jezikovnih manjšin.

15. člen

1. Poleg določb prvega odstavka 5. člena in drugega odstavka 9. člena grede stroški lokalnih uprav za izpolnjevanje obveznosti, ki izhajajo iz tega zakona, od leta 1999 v breme države do višine 8.700.000.000 lir letno.
(2)

2. Ocenjeni odhodki za potrebe prvega odstavka se vključijo v proračun lokalne uprave šele po porazdelitvi sredstev iz omenjenega prvega odstavka med upravičene lokalne uprave na podlagi uredbe predsednika vlade.

3. Izplačilo sredstev, porazdeljenih v skladu z drugim odstavkom, se izvede na podlagi ustreznega obračuna, ki ga predloži pristojna lokalna uprava, z navedbo razlogov za ukrepanje in utemeljitev ustreznosti stroškov.

Opombe:

(2) S 549. odstavkom 1. člena Zakona št. 160 z dne 27. 12. 2019 se določi, da se »največja letna obremenitev, ki jo predvideva prvi odstavek 15. člena Zakona 482/1999, poveča za 250.000 evrov v letu 2020, za 500.000 evrov v letu 2021 in za 1.000.000 evrov v letu 2022.«

16. člen

1. Dežele in pokrajine lahko poskrbijo za ustanovitev ustreznih inštitutov za zaščito jezikovne in kulturne tradicije skupnosti, ki jih obravnava ta zakon, oziroma spodbujajo ustanovitev samostojnih oddelkov pri že obstoječih krajevnih kulturnih ustanovah. Stroški za to grede v breme deželnih in pokrajinskih proračunov.

17. člen

1. Izvedbeni predpisi tega zakona se sprejmejo v šestih mesecih od datuma uveljavitve zakona in po posvetovanju z upravičenimi deželami.

18. člen

1. V deželah s posebnim statutom se uveljavljanje ugodnejših določb, ki jih predvideva ta zakon, uredi z izvedbenimi predpisi posameznih statotov. Ta zakon ne posega v zaščitne določbe, ki veljajo v deželah s posebnim statutom ter v avtonomnih pokrajinah Trento in Bocen.

2. V deželah s posebnim statutom, katerih pravni red ne vsebuje zaščitnih predpisov, veljajo določbe tega zakona do uveljavitve izvedbenih predpisov iz prvega odstavka.

Člen 18 bis

1. Določbe 3. člena Zakona št. 654 z dne 13. 10. 1975 z nadaljnjimi spremembami ter določbe Uredbe z zakonsko močjo št. 122 z dne 26. 4. 1993, potrjene in spremenjene z Zakonom o potrditvi uredbe št. 205 z dne 25. 6. 1993, se uporabljajo tudi za preprečevanje in zatiranje pojavov nestrpnosti in nasilja nad pripadniki jezikovnih manjšin.

(3)

Opombe:

(3) Člen 18 bis se doda s prvim odstavkom 23. člena Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001 (objavljenega v UL št. 56 z dne 8. 3. 2001).

19. člen

1. Italijanska republika spodbuja razvoj jezikov in kultur iz 2. člena, razširjenih v tujini, na način in v obliki, ki ju bodo za vsak primer posebej določali ustrezni sporazumi, ter na podlagi načela o recipročnosti s tujimi državami, če so državljani omenjenih skupnosti ohranili in razvili izvorno družbeno-kulturno in jezikovno identiteto.

2. Ministrstvo za zunanje zadeve spodbuja sklenitev primernih sporazumov z drugimi državami, da bi zagotovilo ugodne pogoje za italijansko govorečo skupnost na teh ozemljih ter za širitev italijanskega jezika in kulture v tujini. Italijanska republika spodbuja čezmejno in medregionalno sodelovanje tudi v okviru programov Evropske unije.

3. Vlada predstavi parlamentu letno poročilo o izvajanju obveznosti iz tega člena.

20. člen

1. Sredstva za kritje obveznosti iz tega zakona, ki so ocenjena na 20.500.000.000 lir letno, se zagotovijo od leta 1999 dalje z ustreznim zmanjšanjem predvidenih sredstev, ki so za triletno proračunsko obdobje 1998–2000 pripoznana na tekoči odhodkovni proračunski postavki »Posebni sklad« Ministrstva za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje za leto 1998, pri čemer se delno – v višini 18.500.000.000 lir – uporabijo rezervacije za predsedstvo ministrskega sveta in delno – v višini 2.000.000.000 lir – rezervacije za ministrstvo za izobraževanje.

2. Ministrstvo za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje je pooblaščen, da s svojimi uredbami poskrbi za potrebne spremembe v proračunu.

ZAKON ŠT. 38 Z DNE 23. 2. 2001

»Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini«

(objavljen v Uradnem listu št. 56 z dne 8. 3. 2001)

1. člen

(Priznanje slovenske manjšine)

1. Italijanska republika priznava in štiti pravice italijanskih državljanov, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, prisotni v tržaški, goriški in videmski pokrajini, po 2., 3. in 6. členu Ustave, po 3. členu Ustavnega zakona št. 1 z dne 31. 1. 1963 o sprejetju Posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine in v skladu s splošnimi pravnimi načeli ter načeli Splošne deklaracije človekovih pravic, z mednarodnimi konvencijami in s pogodbami, ki jih je podpisala italijanska vlada.

2. Za italijanske državljane, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, se uporabljajo določbe Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999, razen če je izrecno drugače določeno v tem zakonu.

2. člen

(Sprejemanje načel Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih)

1. Ukrepi za varstvo slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se zgledujejo po Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, ki je bila sprejeta v Strasbourgu 1. februarja 1995 in jo je italijanski parlament ratificiral z Zakonom št. 302 z dne 28. 8. 1997, in po sledečih načelih, utemeljenih v Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih, sprejeti v Strasbourgu 5. novembra 1992:

- a) priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;
- b) spoštovanje zemljepisnega območja vsakega jezika;
- c) potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;
- d) spodbujanje čezmejnega in medregionalnega sodelovanja, tudi v okviru programov Evropske unije

3. člen

(Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine)

1. Šest mesecev po uveljavitvi tega zakona se z uredbo predsednika republike in po predhodnem sklepu ministrskega sveta ustanovi Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine, v nadaljevanju Odbor. Sestavlja ga dvajset članov; od teh je deset italijanskih državljanov, govorcev slovenskega jezika.

2. Odbor sestavljajo:

- a) štirje člani, ki jih imenuje ministrski svet; od teh je en član govorec slovenskega jezika;
- b) šest članov, ki jih imenuje deželni odbor Furlanije - Julijske krajine; od teh so štirje člani govorcev slovenskega jezika, ki jih določijo najbolj reprezentativne organizacije manjšine;
- c) trije člani, ki jih imenuje skupščina slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah na ozemlju iz 1. člena; skupščino skliče predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine najkasneje tri mesece po uveljavitvi tega zakona;
- d) sedem članov, ki jih imenuje deželni svet Furlanije - Julijske krajine; od teh sta dva pripadnika slovenske jezikovne manjšine; svetniki se izrečejo po sistemu omejenega glasovanja.

3. Z uredbo o ustanovitvi iz prvega odstavka se določijo pravila delovanja Odbora. Sedež Odbora je v Trstu.

4. Za sodelovanje pri delu Odbora se članom povrnejo samo potni stroški.

5. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 98,5 milijona lir letno.

4. člen

(Območje izvajanja zakona)

1. Ukrepi za varstvo slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se pod pogoji in na način, ki jih določa ta zakon, izvajajo na ozemlju, kjer je manjšina zgodovinsko prisotna. V to območje so vključene občine ali njihovi zaselki, navedeni v posebnem seznamu, ki ga v 18 mesecih po ustanovitvi sestavi Odbor na zahtevo najmanj 15 odstotkov državljanov, vpisanih v volilne imenike, oziroma na predlog tretjine občinskih svetnikov posameznih občin. Seznam se nato sprejme z uredbo predsednika republike.

2. Če Odbor v predvidenem roku ne more sestaviti seznama iz prvega odstavka, sestavi seznam v naslednjih šestih mesecih predsedstvo ministrskega sveta po posvetovanju s posameznimi lokalnimi upravami in ob upoštevanju dela Odbora, brez poseganja v 25. člen tega zakona.

5. člen

(Varstvo nemško govorečega prebivalstva v Kanalski dolini)

1. V okviru določb Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 in načel tega zakona se nemško govorečemu prebivalstvu Kanalske doline ob upoštevanju štirijezičnosti danega območja zagotovijo posebne oblike varstva brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

6. člen

(Enotno besedilo)

1. Vlada je pooblaščen, da po posvetovanju z Odborom v 120 dneh od uveljavitve tega zakona izda zakonsko uredbo z enotnim besedilom veljavnih zakonskih predpisov, ki zadevajo slovensko manjšino v deželi Furlaniji – Julijski krajini. V uredbi se ti predpisi združijo in povežejo ter uskladijo s pravili tega zakona.

7. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. Pripadniki slovenske manjšine imajo pravico svojim otrokom dajati slovenska imena. Obenem imajo pravico, da sta njihovo ime in priimek v vseh javnih listinah pravilno natisnjena ali napisana v skladu s pravili slovenskega pravopisa.

2. Pravico do poimenovanja, simbolov in napisov v slovenskem jeziku imajo tako slovenska podjetja kot druge pravne osebe ter slovenski zavodi, ustanove, združenja in fundacije.

3. Državljeni, pripadniki slovenske manjšine, imajo pravico, da svoje ime v italijanski obliki, vsiljeni pred uveljavitvijo Zakona št. 935 z dne 31. 10. 1966, spremenijo v ustrezno obliko v slovenskem jeziku ali v obliko, prav tako v slovenskem jeziku, ki jo običajno uporabljajo pri svojih družbenih stikih.

4. Vsak državljan, ki so mu v preteklosti priimek spremenili ali drugače potvorili in ne more izpeljati postopka, ki ga predvideva Zakon št. 114 z dne 28. 3. 1991, lahko zahteva spremembo svojega sedanjega priimka v slovensko obliko, skladno s slovenskim pravopisom, na podlagi postopka iz 11. člena Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999.

5. Kraljevi odlok št. 16 z dne 10. 1. 1926, spremenjen v Zakon št. 898 z dne 24. 5. 1926, je razveljavljen.

6. Postopek za spremembo imena in priimka iz tega člena je prost vsakršnih davkov, taks ali dajatev, kar velja tudi za akte in postopke po spremembi. Uveljavljanje pravice iz drugega odstavka ne ustvarja nobene dodatne davčne obveznosti.

8. člen

(Raba slovenskega jezika v javni upravi)

1. Ob uradnem italijanskem jeziku je slovenski manjšini na območju iz 1. člena priznana pravica do rabe slovenščine na način, določen v četrtem odstavku tega člena, v odnosih z lokalnimi upravnimi in sodnimi oblastmi, kakor tudi s koncesionarji za opravljanje javnih služb, ki imajo sedež na območju iz 1. člena in opravljajo službo v občinah iz 4. člena tega zakona. Priznava se tudi pravica do prejetanja odgovora v slovenskem jeziku:

a) v ustnih sporočilih praviloma neposredno ali s tolmačem;

b) v pisnih sporočilih vsaj s prevodom, ki je priložen italijanskemu izvorniku.

2. Določbe prvega odstavka se ne uporabljajo za oborožene sile in policijske enote med opravljanjem uradnih nalog, razen v primeru upravnih postopkov – za oborožene sile samo tistih, ki se vodijo na lokalni ravni –, ki se sprožijo na zahtevo slovensko govorečih državljanov, in brez poseganja v določbe 109. člena Zakonika o kazenskem postopku. Vsekakor se prvi odstavek ne uporablja pri upravnih postopkih, ki jih sprožijo pripadniki oboroženih sil in policijskih enot v internih odnosih z upravo, ki ji pripadajo.

3. Akti in kateri koli ukrepi, namenjeni javni uporabi in natisnjeni na pripravljenih obrazcih, vključno dokumenti z osebni podatki, kot so osebne izkaznice in potrdila iz registra prebivalstva, se v občinah iz 4. člena izdajajo na zahtevo državljanov ali v italijanščini in slovenščini ali tudi samo v italijanščini. Raba slovenskega jezika je predvidena tudi za javna sporočila in uradne objave.

4. Da se pravice iz prvega, drugega in tretjega odstavka dejansko uveljavijo in lahko izvajajo, sprejmejo posamezni organi javne uprave, vključno državni, na območjih iz seznama iz 4. člena potrebne ukrepe, pri čemer prilagodijo svoje urade, kadrovske zasedbe in notranjo organizacijo ob spoštovanju veljavnih postopkov za načrtovanje zaposlitev, ki jih določa 39. člen Zakona št. 449 z dne 27. 12. 1997 z nadaljnjimi spremembami, in v mejah razpoložljivih finančnih sredstev, ki jih določa ta člen. V središčih Trsta in Gorice ter v Čedadu pa posamezne lokalne uprave ustanovijo – tudi povezano – poseben urad za državljane, ki želijo uveljavljati pravice iz prvega, drugega in tretjega odstavka, pa čeprav ne živijo na območjih iz 4. člena.

5. Način izvajanja določb iz prvega odstavka s strani koncesionarjev za opravljanje javnih služb urejajo specifični sporazumi s posameznimi javnimi subjekti v dogovoru z Odborom in v mejah razpoložljivih sredstev, ki jih določa ta člen.

6. Občine in pokrajine v okviru statutarne avtonomije poskrbijo za morebitne spremembe in dopolnila svojih statutov v skladu z določbami tega zakona.

7. Do sprejetja ukrepov iz četrtega in šestega odstavka ostanejo v veljavi že sprejeti ukrepi za zaščito pravic iz tega člena.

8. Za postopno uresničevanje ciljev, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 5.805 milijonov lir letno.

9. Dežela Furlanija - Julijska krajina, lokalne uprave iz 4. člena in drugi javni subjekti lahko po posvetovanju z Odborom z dodatnimi sredstvi prispevajo k potrebnim ukrepom za izvajanje določb tega člena.

10. Minister za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje izda vsako leto do 31. januarja po posvetovanju z Odborom uredbo, s katero določi roke in način porazdelitve sredstev iz osmega odstavka med upravičence.

9. člen

(Raba slovenskega jezika v voljenih telesih)

1. V kolegijskih organih in voljenih telesih s sedežem na območju iz 4. člena se priznava pravica do rabe slovenskega jezika v ustnem in pisnem sporočanju, pri predložitvi predlogov, glasovalnih pobud, svetniških vprašanj in interpelacij ter pri morebitnem sestavljanju zapisnikov. Način izvajanja teh določb urejajo statuti in poslovniki voljenih organov.

2. Pristojna uprava poskrbi za takojšen prevod govornih in pisnih prispevkov v italijanski jezik.

3. Člani organov in voljenih teles lahko na zahtevo opravljajo javne naloge, za katere so zadolženi, tudi v slovenskem jeziku.

4. V odnosih med javnimi uradi na območju iz 4. člena je dovoljena skupna raba slovenskega in italijanskega jezika.

10. člen

(Javni napisi in krajevna imena)

1. Z uredbo predsednika deželnega odbora se na predlog Odbora in po posvetovanju s posameznimi upravami na podlagi seznama iz 4. člena določijo občine in zaselki občin ter kraji in organi, v katerih je ob italijanščini predvidena raba slovenščine na napisih javnih uradov, na pisemskem papirju z uradno glavo ter, na splošno, na vseh javnih napisih in praporih. Te določbe se uporabljajo tudi za napise krajevnih imen in cestne oznake.

2. Za namene, ki jih določa ta člen, je med letoma 2001 in 2005 največji dovoljeni obseg izdatkov 128 milijonov lir letno.

11. člen

(Javne šole s slovenskim učnim jezikom)

1. Če ta zakon ne določa drugače, se še naprej uporabljajo določbe Zakonov št. 1012 z dne 19. 7. 1961 in št. 932 z dne 22. 12. 1973. V prvem in drugem odstavku 2. člena Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973 se za besedami »slovenskega maternega jezika« doda »ali s popolnim znanjem slovenskega jezika.«

2. Brez poseganja v tretji odstavek 1. člena Zakona št. 1012 z dne 19. 7. 1961 se za reorganizacijo šol s slovenskim učnim jezikom uvedejo operativni postopki iz 2., 3., 4., 5. in 6. člena Uredbe predsednika republike št. 233 z dne 18. 6. 1998, ob spoštovanju pristojnosti, ki jih določajo 137., 138. in 139. člen Zakonske uredbe št. 112 z dne 31. 3. 1998, in po posvetovanju z Deželno šolsko komisijo za izobraževanje v slovenskem jeziku iz tretjega odstavka 13. člena tega zakona.

3. V 4. členu Zakona št. 1012 z dne 19. 7. 1961 se na koncu dodajo besede: »po posvetovanju z Deželno šolsko komisijo za izobraževanje v slovenskem jeziku«.

4. V šolah s slovenskim učnim jezikom je dovoljena raba slovenskega jezika v odnosih s šolsko upravo, v dokumentih in sporočilih, na pisemskem papirju z uradno glavo in javnih napisih.

5. S 1. januarjem 2001 se razpoložljiva letna sredstva, ki jih določa 8. člen Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, povišajo na 250 milijonov lir. Ta sredstva se lahko uporabljajo tudi za honorarje, ki se izplačajo za pripravo in tiskanje učbenikov in drugega učnega gradiva; honorarji so lahko namenjeni tudi avtorjem učbenikov in gradiva, ki niso italijanski državljani in pripadajo slovenskemu kulturnemu prostoru. Upravljanje s sredstvi, določitev meril za njihovo uporabo – tudi na podlagi večletnih finančnih načrtov – ter predlog za redno revalorizacijo so v pristojnosti komisije iz tretjega odstavka 13. člena. Za namene, ki jih določa ta odstavek, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 155,5 milijona lir letno.

12. člen

(Določbe za videmsko pokrajino)

1. V vrtcih občin videmske pokrajine, ki so navedene v seznamu iz 4. člena, bo vzgojno-izobraževalni program vključeval tudi vsebine, ki so povezane z lokalno tradicijo, jezikom in kulturo in se bodo poučevale tudi v slovenskem jeziku, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

2. V ustanovah obveznega izobraževanja v občinah iz prvega odstavka je pouk slovenskega jezika, lokalne zgodovine ter lokalnih kulturnih in jezikovnih tradicij vključen v obvezni predmetnik, ki ga določijo same vzgojno-izobraževalne ustanove v okviru organizacijske in didaktične avtonomije iz osmega in devetega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997. Posamezne šole določijo način izvajanja pouka teh obveznih predmetov, in sicer trajanje in metodo poučevanja ter merila za ocenjevanje učencev in oblike zaposlitve kvalificiranega pedagoškega kadra. Ob prijavi k vpisu starši sporočijo vzgojno-izobraževalni ustanovi, ali nameravajo izbrati pouk jezika manjšine za svoje otroke.

3. V drugostopenjskih šolah tržaške, goriške in videmske pokrajine, ki jih obiskujejo dijaki iz občin iz prvega odstavka, se lahko uvede izbirni pouk slovenskega jezika, tudi če je število prijavljenih dijakov manjše od tistega, ki ga predvidevajo šolski predpisi.

4. Za obvezne predmete iz drugega odstavka minister za izobraževanje z uredbo določi splošne in specifične učne cilje, standarde kakovosti storitev ter pogoje za zaposlovanje pedagoškega kadra po posvetovanju s komisijo iz tretjega odstavka 13. člena.

5. Zasebni vrtec in osnovna šola s slovenskim in italijanskim učnim jezikom z javno veljavnim programom, ki ju upravlja Inštitut za slovensko izobraževanje iz Špetra v videmski pokrajini, se priznata kot državni vrtec oziroma šola. Zanju se uporabljajo zakonske in podzakonske določbe, ki veljajo za državne vrtce oziroma šole. Za namene, ki jih določa ta odstavek, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.436 milijonov lir letno.

6. V občinah videmske pokrajine, ki so vključene v seznam iz 4. člena, je po posvetovanju z Odborom in v skladu z operativnimi postopki, določenimi v drugem odstavku 11. člena, predvidena ustanovitev dvojezičnih državnih šol ali njihovih oddelkov s poukom v italijanskem in slovenskem jeziku, brez nove in večje obremenitve državnega proračuna. Ukrepi, ki jih je treba sprejeti za delovanje teh šol, se pripravijo po posvetovanju komisije iz tretjega odstavka 13. člena.

7. Avtonomne vzgojno-izobraževalne ustanove uresničujejo dejavnosti iz drugega odstavka z osebjem, ki ga imajo na razpolago, s finančnimi sredstvi, ki so jim dodeljena v skladu s petim odstavkom 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, ter z dodatnimi sredstvi, pridobljenimi na podlagi sporazumov, pri čemer se med prioritete iz omenjenega petega odstavka uvrščajo tudi prioritete iz tega zakona.

13. člen

(Šolski upravni organi)

1. Za vprašanja, ki zadevajo izobraževanje v slovenskem jeziku, se pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo - Julijsko krajino ustanovi poseben urad, ki ga vodi deželni vodstveni uslužbenec; tega imenuje minister za izobraževanje, izbran pa je med stalno zaposlenim vodstvenim osebjem osrednjih in perifernih organov šolske uprave ter ravnatelji šol s slovenskim učnim jezikom. Urad je pristojen za zaposlovanje osebja šol in vzgojno-izobraževalnih ustanov s slovenskim učnim jezikom.

2. Osebe iz prvega odstavka mora imeti popolno znanje slovenskega jezika.

3. Da se izobraževanju v slovenskem jeziku zagotovi avtonomija, se ustanovi Deželna šolska komisija za izobraževanje v slovenskem jeziku; predseduje ji deželni vodstveni uradnik iz prvega odstavka tega člena. Sestava komisije, način imenovanja njenih članov in njeno delovanje se določijo z uredbo predsednika vlade na predlog ministra za izobraževanje in po posvetovanju z Odborom. Uredba se izda v 18 mesecih od uveljavitve tega zakona, brez nove in večje obremenitve državnega proračuna. Komisija iz tega odstavka nadomesti komisijo, predvideno z 9. členom Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, brez poseganja v določbe 24. člena tega zakona.

4. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 895 milijonov lir letno.

14. člen

(Deželni inštitut za raziskovanje na področju vzgoje)

1. Na podlagi 288. člena Enotnega besedila veljavnih zakonskih predpisov s področja vzgoje in izobraževanja za šole vseh vrst in stopenj, ki je bilo sprejeto z Zakonsko uredbo št. 297 z dne 16. 4. 1994, se brez nove in večje obremenitve državnega proračuna ustanovi namenski oddelk Deželnega inštituta za raziskovanje na področju vzgoje v Furlaniji - Julijski krajini s pristojnostjo za šole s slovenskim učnim jezikom. Sestava oddelka in njegovo delovanje sta urejena s Pravilnikom o preureditvi deželnih inštitutov za raziskovanje na področju vzgoje, ki ga predvidevata deseti odstavek 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 in 76. člen Zakonske uredbe št. 300 z dne 30. 7. 1999, po posvetovanju s komisijo iz tretjega odstavka 13. člena.

15. člen

(Glasbeno izobraževanje)

1. Z uredbo ministra za visoko šolstvo ter znanstveno in tehnološko raziskovanje, izdano v soglasju z ministrom za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje, se v treh mesecih od uveljavitve tega zakona ustanovi avtonomna sekcija glasbenega Konservatorija Giuseppeja Tartinija v Trstu s slovenskim učnim jezikom. Z isto uredbo se določijo obseg sistemiziranih delovnih mest pedagoškega, upravnega, strokovno-tehničnega in pomožnega kadra ter pripadajoče zadolžitve; za obdobje treh let niso dovoljene premestitve oziroma zaposlitve na drugem področju poučevanja. Sedanje število sistemiziranih delovnih mest glasbenega Konservatorija Giuseppeja Tartinija se za tri leta ne spremeni, razen v primeru začetka izvajanja novih programov oziroma odprtja novih šol ter uvedbe rednega poučevanja predmeta italijanskega jezika za tujce.

2. Z odredbo ministra za visoko šolstvo ter znanstveno in tehnološko raziskovanje se določijo način delovanja in predmeti avtonomne sekcije iz prvega odstavka ter način izbora pedagoškega, upravnega, strokovno-tehničnega in pomožnega kadra. Pri izboru pedagoškega kadra se delo v slovenskih glasbenih šolah Glasbena matica in Emil Komel obravnava kot delo na konservatorijih ali glasbenih šolah z javno veljavnim programom. Pri zaposlovanju pedagoškega in drugega kadra za določen ali nedoločen čas se upoštevajo določbe 425. člena Enotnega besedila, sprejetega z Zakonsko uredbo št. 297 z dne 16. 4. 1994.

3. Profesorji avtonomne sekcije iz prvega odstavka so polnopravni člani profesorskega zbora konservatorija, ki ga sestavljata dve sekciji, ena z italijanskim in ena s slovenskim učnim jezikom. Za mnenja in sklepe, ki zadevajo specifična vprašanja in teme posamezne sekcije, na primer uvedbo eksperimentalnih programov, skliče ravnatelj konservatorija sestanek samo tiste sekcije. V tem primeru veljajo mnenja in sklepi samo za tisto sekcijo. Dejavnost vsake sekcije mora biti v skladu z letnim načrtom izobraževalnih dejavnosti konservatorija in s splošnim didaktično-umetniškim načrtovanjem, ki sodi v pristojnost profesorskega zbora v plenarni sestavi.

4. Profesorji avtonomne sekcije s slovenskim učnim jezikom med sabo izvolijo koordinatorsko sekcijo, ki je za celotno trajanje mandata oproščena poučevanja. Sklepi ravnatelja konservatorija, ki zadevajo avtonomno sekcijo, se sprejmejo po predhodnem mnenju koordinatorske sekcije.

5. Koordinator iz četrtega odstavka je med svojim mandatom član upravnega odbora Konservatorija Giuseppeja Tartinija; člana upravnega odbora sta tudi dva strokovnjaka, ki ju imenuje deželni odbor Furlanije - Julijske krajine in od katerih je eden pripadnik slovenske manjšine.

6. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.049 milijonov lir letno.

16. člen

(Institucije in dejavnosti slovenske manjšine)

1. Dežela Furlanija - Julijska krajina skrbi za podporo kulturnih, umetniških, športnih, rekreativnih, znanstvenih, izobraževalnih, informativnih in založniških dejavnosti ter programov, ki jih izvajajo manjšinske ustanove in združenja. V ta namen se dežela posvetuje z manjšinskimi ustanovami in združenji. Za namene, ki jih določa ta odstavek, ima prednost delovanje tiska v slovenskem jeziku. Za namene, ki jih določa ta odstavek, dodeli država vsako leto finančna sredstva, ki se stekajo v namenski proračunski sklad dežele Furlanije - Julijske krajine.

2. Skladu iz prvega odstavka je za leto 2001 namenjenih 5.000 milijonov lir, za leto 2002 pa 10.000 milijonov lir. Za naslednja leta se višina sklada določi letno s finančnim zakonom v skladu s črko d) tretjega odstavka 11. člena Zakona št. 468 z dne 5. 8. 1978 z nadaljnjimi spremembami.

(1)

Opombe:

(1) Z enajstim odstavkom 41. člena UZM št. 207 z dne 30. 12. 2008, potrjene in spremenjene z Zakonom št. 14 z dne 27. 2. 2009, se določi, da se »veljavnost ukrepov v korist slovenske manjšine iz 16. člena Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001 podaljša v leto 2008 in da je zato dovoljeni obseg izdatkov, ki se ga za leto 2008 dodeli deželi Furlaniji - Julijski krajini, milijon evrov.«

ZAKONODAJA

17. člen

(Odnosi z Republiko Slovenijo)

1. Vlada sprejme vse potrebne ukrepe, da omogoči in spodbudi razvoj odnosov med obmejnimi prebivalstvom in slovensko manjšino ter kulturnimi institucijami Republike Slovenije. Vlada zagotovi razvoj medregionalnega in čezmejnega sodelovanja, tudi v okviru pobud in programov Evropske unije.

18. člen

(Slovensko stalno gledališče)

1. Brez poseganja v področno državno zakonodajo se Slovenskemu stalnemu gledališču prizna status ustanove za gledališko produkcijo v javnem upravljanju, tudi za namene prejemanja sredstev iz državnega proračuna.

19. člen

(Vračanje nepremičnin)

1. Narodni dom pri Svetem Ivanu v Trstu, ki zajema stavbo ter pritikline in je v lasti dežele Furlanije - Julijske krajine, brezplačno uporabljajo slovenske kulturne in znanstvene ustanove za svoje dejavnosti. Prostori v stavbi na Korzu Verdi v Gorici, tj. v nekdanjem Trgovskem domu, se namenijo slovenskim in italijanskim kulturnim ter znanstvenim ustanovam (prednostno Narodni in študijski knjižnici), če je to združljivo z obstoječimi dejavnostmi v omenjenih stavbah in po predhodnem dogovoru med deželno in ministrstvom za finance.

1 bis. Lastništvo stavbe v Ul. Filzi v Trstu, tj. nekdanjega Narodnega doma, ki je v lasti Univerze v Trstu, se brezplačno prenese na Fundacijo Narodni dom, ki sta jo ustanovili Slovenska kulturno-gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij.

1 ter. Nepremičnina v Trstu, znana kot nekdanja Vojaška bolnišnica, se dodeli v brezplačno in trajno uporabo Univerzi v Trstu za potrebe te univerze.

1 quater. Stavba v Trstu, znana kot Gregoretti 2, se dodeli v brezplačno in trajno uporabo Univerzi v Trstu za potrebe te univerze.

1 quinquies. Postopki prenosa iz odstavkov 1 bis, 1 ter in 1 quater so oproščeni plačila davkov.

2. [Odstavek se razveljavi z UZM št. 139 z dne 8. 10. 2021].

3. Način uporabe in upravljanja določi deželna uprava po posvetovanju z Odborom.

(2)

Opombe:

(2) S črko a) prvega odstavka 8. člena Uredbe z zakonsko močjo št. 139 z dne 8. 10. 2021 (objavljene v UL št. 241 z dne 8. 10. 2021) se spremeni prvi odstavek 19. člena; s črko b) prvega odstavka 8. člena navedene uredbe se k 19. členu dodajo odstavki 1 bis, 1 ter, 1 quater in 1 quinquies; s črko c) prvega odstavka 8. člena navedene uredbe se razveljavi drugi odstavek 19. člena.

20. člen

(Varstvo zgodovinske in umetnostne dediščine)

1. Za namene, ki jih določa 9. člen Ustave, in ob spoštovanju posebnih značilnosti krajev, kjer živi slovenska manjšina, sprejmejo dežela Furlanija - Julijska krajina, pokrajine in občine iz seznama iz 4. člena ukrepe varstva zgodovinskih in umetnostnih spomenikov ter običajev in drugih kulturnih izrazov slovenskega prebivalstva, vključno projekte medkulturnega značaja.

2. Za namene, ki jih določa prvi odstavek, začnejo posamezne uprave ustrezna posvetovanja z organizacijami in drugimi reprezentativnimi združenji slovenske manjšine.

21. člen

(Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljevarstvenih interesov)

1. Na območju iz 4. člena morajo upravna ureditev, raba prostora, gospodarsko, družbeno in urbanistično načrtovanje ter njegovo izvajanje tudi v primeru razlastitev težiti k ohranjanju zgodovinsko-kulturnih značilnosti.

2. Za namene, ki jih določa prvi odstavek, mora biti v pristojnih posvetovalnih organih sporazumno z Odborom zagotovljeno ustrezno zastopstvo slovenske manjšine.

3. Za izvajanje ukrepov, ki so namenjeni razvoju območij občin videmske pokrajine, vključenih v gorske skupnosti za Železno in Kanalsko dolino, Tersko dolino in Nadiške doline, v katerih je zgodovinsko prisotna slovenska manjšina, dodeli država deželi Furlaniji - Julijski krajini od leta 2001 posebna finančna sredstva v višini 1.000 milijonov lir letno.
4. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.000 milijonov lir letno.

22. člen

(Sindikalne organizacije in dejavnosti)

1. Pravice, ki jih zakon priznava združenjem in organizacijam, ki so člani najbolj reprezentativnih zvez sindikatov na državni ravni, se po posvetovanju z Odborom razširijo na sindikalne organizacije in panožna združenja, ki opravljajo svojo dejavnost pretežno v slovenskem jeziku in so zaradi svoje velikosti in razširjenosti na območju iz 4. člena reprezentativne znotraj manjšine. Te pravice zadevajo opravljanje sindikalne dejavnosti in uveljavljanje pravice do zastopstva v kolegialnih organih javne uprave in zavodov, ki delujejo na interesnih področjih.

23. člen

(Dopolnitve Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 o kazenskopravnem varstvu jezikovnih manjšin)

1. Za 18. členom Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 se doda naslednji člen:

»Člen 18 bis. - 1. Določbe 3. člena Zakona št. 654 z dne 13. 10. 1975 z nadaljnjimi spremembami ter določbe Uredbe z zakonsko močjo št. 122 z dne 26. 4. 1993, potrjene in spremenjene z Zakonom o potrditvi uredbe št. 205 z dne 25. 6. 1993, se uporabljajo tudi za preprečevanje in zatiranje pojavov nestrpnosti in nasilja nad pripadniki jezikovnih manjšin.«

24. člen

(Prehodna določba)

1. Do ustanovitve komisije iz tretjega odstavka 13. člena opravlja njene naloge komisija iz 9. člena Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, ki jo ustrezno dopolnjujejo vodja urada za šolstvo v Vidmu ali njegov pooblaščenec in dva državljana, govorca slovenskega jezika, ki ju določi pokrajinski svet v Vidmu, pri čemer se svetniki izrečejo s sistemom omejenega glasovanja.

209

25. člen

(Spremembe območja izvajanja tega zakona)

1. Seznam iz 4. člena se lahko spremeni z uredbo predsednika republike na predlog Odbora, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.
2. Na predlog Odbora se ukrepi varstva iz tega zakona smiselno uporabljajo tudi zunaj območja iz 4. člena v korist pripadnikov slovenske manjšine, kadar gre za dejavnosti, ki so namenjene ohranjanju in promociji njihove kulturne, zgodovinske in jezikovne identitete, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.
3. Državljanom iz drugega odstavka je vsekakor zagotovljeno uveljavljanje pravic iz prvega, drugega in tretjega odstavka 8. člena, vendar samo v odnosih z organi na nadobčinski ravni, ki že poslujejo v skladu s četrtem odstavkom 8. člena.
4. Seznam iz 10. člena se lahko na predlog Odbora in po posvetovanju s posameznimi upravami spremeni z uredbo predsednika deželnega odbora.

26. člen

(Volilna zakonodaja)

1. Zakoni o volitvah v Senat republike in Poslansko zbornico vsebujejo določbe, ki olajšajo izvolitev kandidatov, pripadnikov slovenske manjšine.

27. člen

(Finančno kritje)

1. Za finančno kritje obveznosti iz 3., 8., 10., 11., 12., 13., 15., 16. in 21. člena tega zakona, ki za leto 2001 znašajo 15.567.000.000 lir, od leta 2002 pa 20.567.000.000 lir, se zagotovijo predvidena sredstva, ki so za triletno proračunsko obdobje 2000–2002 pripoznana na tekoči odhodkovni proračunski postavki »Posebni sklad« Ministrstva za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje za leto 2000, pri čemer se delno uporabijo rezervacije istega ministrstva.

2. Minister za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje je pooblaščen, da s svojimi uredbami poskrbi za potrebne proračunske spremembe.

28. člen

(Končne določbe)

1. Brez poseganja v določbe tega zakona ostajajo v veljavi ukrepi za varstvo manjšine, ki so bili kakor koli že sprejeti za izvajanje Posebnega statuta v prilogi k Londonskemu memorandumu z dne 5. 10. 1954, na katerega se sklicuje 8. člen Pogodbe med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Italijansko republiko s prilogami. Pogodba je bila skupaj s sporazumom med istima strankama in njegovimi prilogami, sklepnim aktom ter izmenjanimi notami, podpisanimi v Osimu (Ancona) 10. 11. 1975, ratificirana z Zakonom št. 73 z dne 14. 3. 1977.

2. Nobene določbe tega zakona ni mogoče tolmačiti na način, ki bi slovenski manjšini zagotavljal nižjo raven varstva od tiste, ki jo že uživa na podlagi predhodnih določb.

3. Morebitne določbe, ugodnejše od tistih iz tega zakona, ki izhajajo iz državne zakonodaje za varstvo jezikovnih manjšin, se po posvetovanju z Odborom in brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna uporabljajo tudi v korist slovenske in nemške manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini.

4. Izvajanje tega zakona ne sme ustvarjati novih ali večjih obremenitev javnih financ razen tistih, katerih največji dovoljeni obseg je izrecno določen s tem in z drugimi zakoni, ki zadevajo varstvo slovenske manjšine.

29. člen

(Opredelitev pojma)

1. Za namene tega zakona je zaselek naseljena enota, ki ima status zemljepisno samostojnega kraja.

DEŽELNI ZAKON ŠT. 26 Z DNE 16. 11. 2007
»Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine«

(objavljen v Uradnem listu dežele št. 047 z dne 21. 11. 2007)

Opombe v zvezi s spremembami, ki veljajo za celo besedilo:

- 1 Člen 21 *bis* se doda iz črke b) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.
2 Člen 18 *ante* se doda iz črke a) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.
3 Člen 19 *bis* se doda iz črke c) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.

I. poglavje

Splošne določbe

1. člen

(Splošna načela)

1. Dežela ob spoštovanju temeljnih človekovih pravic ter v skladu z ustavo, načeli in konvencijami mednarodnega prava ter državno in evropsko zakonodajo priznava slovensko jezikovno manjšino kot sestavni del svoje zgodovinske, kulturne in človeške dediščine ter prispeva k njenemu varstvu in razvoju.
2. Dežela v okviru svojih pristojnosti s tem zakonom prispeva k uresničevanju načel zlasti iz:
- a) 6. člena Ustave;
 - b) 3. člena Statuta;
 - c) Splošne deklaracije človekovih pravic, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948;
 - d) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ratificirane z Zakonom št. 848 z dne 4. 8. 1955 (Ratifikacija in izvajanje Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisane v Rimu 4. novembra 1950, ter Protokola k tej konvenciji, podpisanega v Parizu 20. marca 1952);
 - e) Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope, ratificirane z Zakonom št. 302 z dne 28. 8. 1997 (Ratifikacija in izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, sestavljene v Strasbourgu 1. februarja 1995);
 - f) Instrumenta Srednjeevropske pobude za varstvo manjšinskih pravic, podpisanega v Budimpešti 15. novembra 1994;
 - g) listin Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) s področja zaščite jezikov, ki jih je podpisala Italija;
 - h) Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, sprejete v Strasbourgu 5. novembra 1992.
3. Določbe tega zakona dopolnjujejo in izvajajo področno državno zakonodajo, kot je določeno zlasti z Zakonom št. 482 z dne 15. 12. 1999 (Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin), Zakonom št. 38 z dne 23. 2. 2001 (Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini) in Zakonsko uredbo št. 223 z dne 12. 9. 2002 (Izvedbeni predpisi Posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine o prenosu pristojnosti na področju zaščite jezika in kulture avtohtonih jezikovnih manjšin na območju dežele), ter skupaj z drugimi deželnimi predpisi, namenjenimi furlanski in nemški jezikovni manjšini, opredeljujejo temeljne smernice aktivne deželne politike za kulturno in jezikovno raznolikost na njenem ozemlju.

2. člen

(Območje izvajanja)

1. Določbe tega zakona se uporabljajo na celotnem ozemlju dežele, razen v primerih, ko se izrecno nanašajo na poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine.
2. Poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine obsega območja, določena v skladu z Zakonom 38/2001.
3. Ukrepi iz tega zakona veljajo na ozemlju iz drugega odstavka tega člena tudi za rezijanščino ter za jezikovne različice v Nadiških, Terski in Kanalski dolini.

3. člen*(Mednarodni odnosi)*

1. Dežela v okviru svojih pristojnosti v mednarodnih institucionalnih odnosih spodbuja in podpira politike in dejavnosti za krepitev in razvoj kulturne in jezikovne raznolikosti, s posebnim poudarkom na politikah in dejavnostih, ki so povezane s prisotnostjo jezikovnih manjšin na območju dežele.
2. Dežela zlasti v okviru institucionalnih odnosov z Republiko Slovenijo spodbuja in podpira dejavnosti za zagotovitev višje ravni varstva slovenske jezikovne manjšine v Furlaniji - Julijski krajini in italijanske narodne skupnosti v Sloveniji ter za izboljšanje znanja in rabe manjšinskih jezikov na posameznih območjih poselitve.
3. Za doseganje boljše vključenosti obeh manjšin v kulturni, družbeni in gospodarski čezmejni prostor se lahko sporazumno z oblastmi Republike Slovenije, referenčnimi organizacijami slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona in reprezentativnimi organi italijanske narodne skupnosti v Sloveniji vzpostavijo oblike sodelovanja in ustanovijo skupna telesa.

4. člen*(Sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi)*

1. Dežela spodbuja dejavnosti, ki pospešujejo sodelovanje, razumevanje in vzajemno poznavanje slovenske jezikovne manjšine in italijanske jezikovne skupnosti, pa tudi medsebojno poznavanje slovenske, furlanske in nemške jezikovne manjšine ter njihovih ustanov na deželnem ozemlju in združenj, ki podpirajo poznavanje in širjenje manjšinskih jezikov.
 2. Dežela podpira izvajanje skupnih projektov, ki spodbujajo kulturno in jezikovno raznolikost ter krepijo pojem medkulturnosti, vključno eksperimentalne projekte v sodelovanju s šolami, v zvezi z manjšinskimi jeziki, priznanimi na deželnem ozemlju.
- (1)

Opombe:

1Drugi odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 1. člena DZ 20/2019.

II. poglavje

Institucionalna ureditev

5. člen*(Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine)*

1. Pri centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, se vzpostavi Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju: deželni register).
- (2)
2. Deželni register vsebuje šest razdelkov, v vsakem od teh pa je navedena ena kategorija ustanov ali organizacij slovenske jezikovne manjšine, in sicer:
 - a) referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;
 - b) kulturna društva, vključno nepridobitna združenja, organizacije in zadruge, dejavne na področju kulture, šolstva in znanstvenega raziskovanja, ter njihove reprezentativne organizacije na nekdanji pokrajinski ali deželni ravni;
 - c) športna društva, vključno nepridobitna združenja in organizacije, dejavne na področju športa in rekreacije;
 - d) socialne in panožne organizacije, kot so:
 - 1) nepridobitna združenja, inštituti in organizacije, vključno zadruge, ki izvajajo dejavnost na področju zdravstvenega in socialnega varstva, prostovoljstva ter varstva in pomoči mladoletnikom, vključno z vzgojnimi ali obšolskimi dejavnostmi, ter organizacije, ki delujejo na področju upravljanja in razvoja prostora;
 - 2) gospodarska panožna združenja in sindikalne organizacije v skladu z 22. členom Zakona 38/2001;
 - e) sredstva javnega obveščanja, vključno založbe, organizirane tudi v obliki zadrug ali gospodarskih družb, ki izdajajo revije in časopise, knjige, avdiovizualne in multimedijske izdelke, tudi na magnetnih ali digitalnih nosilcih zapisa, ter radijske in televizijske postaje;
 - f) ustanove, ki so lastnice nepremičnin in/ali upravljajo nepremičnine, namenjene kulturnim, vzgojnim, raziskovalnim, športnim, rekreativnim, socialno-varstvenim, panožnim ali založniškim dejavnostim, ki jih izvajajo ustanove ali organizacije iz tega odstavka.
- (3)
3. Vpis v deželni register je nujen pogoj za sklepanje sporazumov z deželo in za upravičenost do finančnih sredstev iz tega zakona.

4. Vpis, ki se opravi na podlagi vloge, predložene centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, in izbris iz deželnega registra odredi direktor službe, pristojne za manjšinske jezike.

5. Način in merila za vpis v deželni register in izbris iz njega ter za njegovo vodenje se določijo z deželnim pravilnikom, ki mora biti sprejet najpozneje v šestih mesecih od uveljavitve tega zakona, in sicer po pridobitvi mnenja posvetovalne komisije iz 8. člena tega zakona in mnenja pristojnega odbora deželnega sveta, ki se izreče v tridesetih dneh od prejema zahteve; po tem obdobju se pridobitev mnenja opusti.

(1)

6. Za vpis v deželni register je treba vlogi priložiti računovodske izkaze zadnjega zaključenega poslovnega leta.

7. Za vpis sindikalnih in panožnih organizacij v deželni register, in sicer v razdelek iz črke d) drugega odstavka tega člena, se kot pogoj šteje priznanje reprezentativnosti v okviru slovenske manjšine po 22. členu Zakona 38/2001.

Opombe:

1 Četrti odstavek se nadomesti s prvim odstavkom 39. člena DZ 9/2019.

2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 2. člena DZ 20/2019.

3 Črka b) drugega odstavka se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 2. člena DZ 20/2019.

6. člen

(Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine)

1. Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine so organizacije, ki so zanjo najbolj reprezentativne.

2. Kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se lahko priznajo drugostopenjska združenja, ki so bila ustanovljena pred najmanj petimi leti in odtlej opravljajo dejavnost usklajevanja združenj slovenske jezikovne manjšine ter izpolnjujejo naslednje pogoje:

a) imajo vsaj eno delujočo enoto v vsaki od nekdanjih treh pokrajin – to je v tržaški, goriški in videmski pokrajini;

b) njihovi člani so pretežno ali izključno združenja, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

1) so vpisane v razdelke deželnega registra iz črk b), c), d), e) in f) drugega odstavka 5. člena tega zakona, pri čemer mora biti vpisanih združenj najmanj dvajset, v vsakem od navedenih razdelkov pa mora biti vpisano vsaj eno združenje;

2) med njimi ima vsaj eno združenje sedež v nekdanji tržaški, vsaj eno v nekdanji goriški in vsaj eno v nekdanji videmski pokrajini.

(2) (3)

3. Za preverjanje pogojev iz črke b) drugega odstavka tega člena se združenja, ki pripadajo več referenčnim organizacijam, upoštevajo zgolj enkrat.

4. Priznanje referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se odredi z uredbo predsednika dežele na predlog pristojnega deželnega odbornika.

5. Združenja, ki želijo pridobiti priznanje iz četrtega odstavka in izpolnjujejo pogoje iz drugega odstavka tega člena, predložijo vlogo pristojni centralni direkciji v sto osemdesetih dneh od uveljavitve tega zakona. Vlogi je treba priložiti dokumente, ki dokazujejo, da združenje izpolnjuje zahtevane pogoje, in računovodske izkaze zadnjega zaključenega poslovnega leta.

6. Uredba o priznanju je podlaga za vpis v deželni register, in sicer v razdelek iz črke a) drugega odstavka 5. člena tega zakona.

7. Če združenje preneha izpolnjevati enega ali več pogojev iz drugega odstavka tega člena, se mu priznanje preklicuje na način in po postopku iz četrtega odstavka.

8. Združenja, ki so priznana kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine, se obravnavajo kot zastopniška telesa manjšine; kadar zakoni, pravilniki in drugi akti omenjajo najbolj reprezentativne organizacije slovenske manjšine, se sklicevanje razume kot sklicevanje na referenčne organizacije.

9. Deželna uprava je pooblaščenca, da referenčnim organizacijam slovenske jezikovne manjšine vsako leto dodeli prispevek za njihovo uradno delovanje. Z odločbo o odobritvi prispevkov se odredi vnaprejšnje izplačilo omenjenega prispevka v enem samem obroku ter roki in način predložitve obračuna.

(1)

10. Znesek letnega prispevka za referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se določi v deželnem finančnem zakonu in se krije iz sredstev iz 16. člena Zakona 38/2001.

Opombe:

1 Deveti odstavek se dopolni z besedami iz devetindvajsetega odstavka 1. člena DZ 12/2018.

2 Črka a) drugega odstavka se dopolni z besedami iz črke a) prvega odstavka 3. člena DZ 20/2019.

3 Številka 2) črke b) drugega odstavka se nadomesti s črko b) prvega odstavka 3. člena DZ 20/2019.

7. člen*(Sindikalne organizacije in dejavnosti)*

1. Reprezentativne organizacije slovenske jezikovne manjšine se v skladu z določbami 22. člena Zakona 38/2001 določijo s sklepom deželnega odbora.

8. člen*(Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino)**(1)(2)*

1. Pri centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, se ustanovi Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju: posvetovalna komisija).

(3)

2. Posvetovalna komisija je splošni posvetovalni organ za vse vsebine in vprašanja v zvezi s slovensko jezikovno manjšino, ki živi na ozemlju dežele. Natančneje komisija:

a) podaja mnenja za primere, ki jih določa ta zakon;

b) podaja mnenja o predlogih za porazdelitev finančnih sredstev, ki jih država v skladu z Zakonsko uredbo 223/2002 dodeli deželi za projekte, ki spodbujajo rabo slovenskega jezika;

c) podaja mnenja na zahtevo deželnega sveta in odbora ali deželnih organov in agencij;

d) na lastno pobudo pripravlja pripombe in predloge za namene iz 1. člena tega zakona.

3. Posvetovalna komisija se ustanovi z uredbo predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora, sprejetega na predlog pristojnega deželnega odbornika, njen mandat pa preneha s koncem mandatne dobe zakonodajnega organa.

4. Posvetovalno komisijo sestavljajo:

a) pristojni deželni odbornik ali njegov pooblaščenec, ki opravlja funkcijo predsednika;

b) šest članov, po dva za vsako od nekdanjih treh pokrajin – tržaško, goriško in videmsko –, ki jih določijo referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;

c) trije člani, po eden za vsako od nekdanjih treh pokrajin – tržaško, goriško in videmsko –, ki jih izvoli skupščina slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah iz črke c) drugega odstavka 3. člena Zakona 38/2001, ki jo v ta namen skliče predsednik deželnega sveta;

d) en član Deželne šolske komisije za izobraževanje v slovenskem jeziku iz 13. člena Zakona 38/2001, ki ga pooblasti sama komisija.

(4) (5)

5. Sodelovanje člana iz črke d) četrtega odstavka tega člena v posvetovalni komisiji se zagotovi po dogovoru s pristojnimi državnimi organi.

6. Za vsakega od članov iz črk b) in c) četrtega odstavka tega člena je imenovan namestnik, ki rednega člana nadomešča v primeru odsotnosti ali prenehanja mandata.

7. Seje posvetovalne komisije so sklepčne, če je navzoča večina njenih članov. Sklepi posvetovalne komisije so sprejeti, če zanje glasuje večina prisotnih. Če je izid glasovanja neodločen, je odločilen glas predsednika.

8. V posvetovalni komisiji je priznana raba slovenščine. Deželna uprava po potrebi zagotovi tolmačenje in prevajanje.

8 bis. Člani komisije prejmejo za opravljanje svojih nalog le povračilo potnih stroškov skladno z veljavno zakonodajo.

(6)(7)

9. Posvetovalna komisija nasledi Posvetovalno komisijo za kulturne in umetnostne dejavnosti slovenske jezikovne manjšine iz 8. člena Deželnega zakona št. 46 z dne 5. 9. 1991 z nadaljnjimi spremembami (Ukrepi za podporo kulturnim in umetnostnim dejavnostim v korist slovenske manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini). Komisija, imenovana v skladu z 8. členom Deželnega zakona 46/1991, opravlja svojo funkcijo do prvega imenovanja posvetovalne komisije.

Opombe:

1 V zvezi s tem členom glej prehodne določbe iz dvainštiridesetega odstavka 5. člena DZ 5/2013.

2 V zvezi s tem členom glej prehodne določbe iz tridesetega odstavka 1. člena DZ 12/2018.

3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

4 Črka b) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke b) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

5 Črka c) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke c) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

6 Odstavek 8 bis se doda iz črke d) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

7 Odstavek 8 bis se nadomesti s prvim odstavkom 27. člena DZ 13/2020.

9. člen*(Sekretariat Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine)*

1. Deželna uprava zagotovi organizacijsko podporo in sekretariat Institucionalnemu paritetnemu odboru za vprašanja slovenske manjšine iz 3. člena Zakona 38/2001 in Uredbe predsednika republike št. 65 z dne 27. 2. 2002 (Pravila o ustanovitvi in delovanju Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine, sprejeta po 3. členu Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001).

10. člen*(Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine)**(1)(2)(4)(6)(7)*

1. Za preverjanje stanja izvajanja ukrepov iz tega zakona, zbiranje predlogov za njihovo prilagoditev ugotovljenim potrebam in oblikovanje novih smernic skliče predsednik deželnega sveta vsaj enkrat vsakih pet let, vsekakor pa v prvih štiriindvajsetih mesecih od začetka mandata, Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine, na kateri z izmenjavo mnenj in izkušenj sodelujejo subjekti in organi, ki jih zadevajo vprašanja s tega področja.

(3)

2. K sodelovanju na konferenci so vabljeni deželni svetniki, člani deželnega odbora, člani posvetovalne komisije iz 8. člena tega zakona, člani Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine in Skupščine slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah iz 3. člena Zakona 38/2001 ter predstavniki organizacij, vpisanih v deželni register iz 5. člena tega zakona. Prav tako so k sodelovanju na konferenci vabljeni generalni direktor ter vodstveni uradniki deželne uprave in deželnih zavodov, pristojni za področja, na katera se nanašajo ukrepi iz tega zakona.

3. V okviru konference se preveri tudi stanje izvajanja ukrepov v korist rezijansčine ter jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini.

4. Potek in dnevni red konference določi predsedstvo deželnega sveta v razširjeni sestavi z vodji političnih skupin po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona.

(5)

Opombe:

1 Ureditev tega člena se dopolni z 211. odstavkom 6. člena DZ 14/2012.

2 Ureditev tega člena se dopolni s prvim odstavkom 23. člena DZ 12/2017.

3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz četrtega odstavka 6. člena DZ 44/2017.

4 Ureditev tega člena se dopolni z desetim odstavkom 11. člena DZ 13/2019.

5 Četrty odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 5. člena DZ 20/2019.

6 Ureditev tega člena se dopolni s prvim odstavkom 30. člena DZ 13/2020.

7 Ureditev tega člena se od 1. 1. 2021 dopolni s črko c) 123. odstavka 10. člena DZ 26/2020.

III. Poglavje

Raba slovenskega jezika

11. člen*(Odnosi med deželno in državljani, pripadniki slovenske jezikovne manjšine)*

1. Pri uresničevanju pravice iz 8. člena Zakona 38/2001 lahko državljani, pripadniki slovenske jezikovne manjšine, v odnosih z deželno upravo uporabljajo slovenski jezik, tako ustno kot pisno; prav tako imajo pravico, da prejmejo odgovor v slovenskem jeziku ali v italijanskem jeziku s priloženim slovenskim prevodom, in to v rokih, ki jih določa veljavna zakonodaja.

2. Da bi omogočila dejansko izvajanje pravice iz prvega odstavka, deželna uprava v uradih deželnega sveta, v svojih uradih in v odvisnih zavodih zagotavlja, da je med zaposlenimi tudi osebje z znanjem slovenskega jezika. Obenem deželna uprava v središčih Trsta, Gorice in Čedadada – tudi v sodelovanju z drugimi organi javne uprave – ustanovi posebne urade, namenjene institucionalnemu komuniciranju in odnosom z javnostmi tudi v slovenskem jeziku.

3. Za namene širjenja znanja slovenskega jezika med svojimi zaposlenimi deželna uprava podpira organiziranje jezikovnih in izpopolnjevalnih tečajev ter spodbuja udeležbo osebja na omenjenih tečajih.

4. Uradi deželnega sveta, deželne uprave in njenih odvisnih zavodov sporočajo informacije za javnost in informacije, ki so posebnega pomena za manjšino, tudi v slovenskem jeziku ter zagotavljajo, da se uradne in promocijske informacije na deželnem ozemlju objavljajo tudi v periodičnem tisku v slovenskem jeziku.

5. Obrazce in vloge za uveljavljanje pravic iz tega zakona pripravljajo uradi v dvojezični obliki, to je v italijanskem in slovenskem jeziku.

6. Na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona so napisi in oznake, javno izobešene v stavbah, v katerih imajo sedež uradi in operativne enote dežele, opremljene s slovenskim prevodom.

12. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. V skladu s 7. členom Zakona 38/2001 je državljanom, pripadnikom slovenske jezikovne manjšine, v deželnih aktih zagotovljeno pravilno zapisovanje njihovih imen in priimkov, vključno z diakritičnimi znaki slovenske abecede.

2. Od uveljavitve tega zakona se v besedilih deželnih zakonov in pravilnikov ter v drugih aktih in listinah, objavljenih v Uradnem listu dežele, ob italijanskem imenu nekdanjih pokrajin, občin in zaselkov zapisujejo tudi slovenska imena, in sicer v obliki, ki je zapisana v posameznih pokrajinskih in občinskih statutih, vključno z diakritičnimi znaki slovenske abecede.

(1)(2)

3. Za zagotavljanje izvajanja določb iz prvega in drugega odstavka tega člena deželna uprava prilagodi tehnično in računalniško opremo deželnih uradov.

Opombe:

1 Drugi odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 6. člena DZ 20/2019.

2 V drugem odstavku se besede črtajo skladno s prvim odstavkom 6. člena DZ 20/2019.

13. člen

(Raba slovenskega jezika za posameznike)

1. Na poselitvenem območju slovenske manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona lahko združenja in podjetja na javno izobešenih napisih in oznakah, vključno na nalepkah na kmetijskih, obrtniških ali industrijskih proizvodih, poleg italijanskega uporabljajo tudi slovenski jezik.

216

IV. poglavje

Sektorski ukrepi

14. člen

(Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov)

1. Za zagotavljanje pogojev za boljše poznavanje in varstvo zgodovinsko-kulturnih posebnosti na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine, določenem v drugem odstavku 2. člena tega zakona, se v skladu z določbami iz prvega in drugega odstavka 21. člena Zakona 38/2001 v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja, povezana z upravno ureditvijo, rabo tal, prostorskim načrtovanjem, gospodarskim in družbenim načrtovanjem ter z ustreznimi izvedbenimi ukrepi, določi ustrezna zastopanost slovenske jezikovne manjšine.

2. Deželna uprava in deželni zavodi določijo z ukrepom, sprejetim v skladu s 26. členom Deželnega zakona št. 7 z dne 20.

3. 2000 (Enotno besedilo zakonov o upravnem postopku in pravici do vpogleda), in po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona kolegijske organe, v sestavo katerih je treba za namene iz prvega odstavka tega člena vključiti ustrezno število predstavnikov manjšine.

3. Dopolnitev organov deželne uprave, ki so določeni v skladu z drugim odstavkom tega člena in ki jih ne predvidevajo zakoni in pravilniki, se izvede z uredbo predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora.

4. Dopolnitev organov deželne uprave, ki so določeni v skladu z drugim odstavkom tega člena in ki jih predvideva veljavna deželna zakonodaja, se izvede s sprejetjem pravilnika.

5. V primeru organov, ustanovljenih z deželnim zakonom, se pravilnik iz četrtega odstavka tega člena sprejme po pridobitvi mnenja pristojnega odbora deželnega sveta, ki se izreče v tridesetih dneh od prejema zahteve; po tem obdobju se pridobitev mnenja opusti. Z uveljavitvijo pravilnika se zakonske določbe v zvezi s sestavo kolegijskih organov, za katere je bila odrejena dopolnitev sestave, spremenijo skladno s pravilnikom.

15. člen

(Razvoj in promocija kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine)

1. Deželna uprava v okviru svojih pristojnosti spodbuja izvajanje dejavnosti, katerih cilj je varstvo in razvoj kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine, in sicer predvsem tako, da skrbi za vodenje in posodabljanje registra te dediščine s pomočjo Deželnega centra za katalogizacijo in restavriranje kulturne dediščine Furlanije - Julijske krajine ter ob strokovni pomoči in svetovanju kulturnih in znanstvenih ustanov manjšine.

16. člen

(Ukrepi za promocijo znanja slovenskega jezika)

1. Deželna uprava v okviru ukrepov za krepitev in diverzifikacijo izobraževalne ponudbe vzgojno-izobraževalnih ustanov ter razvoj in širitev kulturne dejavnosti v deželi spodbuja učenje in znanje slovenskega jezika in kulture ter tudi v skladu z določbami 4. člena Zakona 482/1999 podpira dejavnosti za spodbujanje poučevanja slovenskega jezika v šolah vseh vrst in stopenj.

2. Za izboljšanje izobraževanja in specializacije državljanov, pripadnikov manjšine, v slovenskem jeziku zlasti na področju univerzitetnega in podiplomskega izobraževanja, kot tudi za priznavanje univerzitetnih diplom in državnih strokovnih izpitov za opravljanje poklicev dežela spodbuja sodelovanje med univerzami Furlanije - Julijske krajine in Republike Slovenije, ki se izvaja tudi na podlagi sporazumov in memorandumov o soglasju.

3. Dežela lahko podpira pobude za sodelovanje, namenjene priznavanju strokovnih izpitov za opravljanje poklicev, tudi med subjekti, ki niso univerze.

17. člen

(Ukrepi za oddajanje radijskih in televizijskih programov v slovenskem jeziku)

1. Z namenom, da se zagotovi sprejem radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku na celotnem poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona je deželna uprava pooblaščenca za financiranje izvedbe in dokončanje del, namenjenih vzpostavitvi ali nadgradnji naprav za radiodifuzijo koncesionarja za storitve javne radiotelevizijske službe, tako da lokalnim upravam na tem območju odobri nepovratna kapitalna sredstva v skladu z načinom, določenim v Deželnem zakonu št. 71 z dne 10. 10. 1981 (Deželni ukrepi za nadgradnjo in razširjanje javnih storitev oddajanja radijskih in televizijskih programov v Furlaniji - Julijski krajini).

2. Za spodbujanje razvoja informiranja in radiotelevizijskega oddajanja v slovenskem jeziku lahko deželna uprava skladno z določbami drugega odstavka 12. člena Zakona 482/1999 in po pridobitvi mnenja Deželne komisije za komunikacije (Co.Re.Com.) s koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe in z zasebnimi lokalnimi radiotelevizijskimi postajami sklepa ustrezne sporazume za pripravo programov in prispevkov v slovenskem jeziku.

217

V. poglavje

Finančni instrumenti

Člen 18 ante

(Prerazporeditev finančnih sredstev iz državnega sklada za slovensko jezikovno manjšino)

(1)

1. V okviru prerazporeditve sredstev, ki jo predvideva 524. odstavek 1. člena Zakona št. 190 z dne 23. 12. 2014 (Določbe o sestavi letnega in večletnega državnega proračuna – Zakon o stabilnosti 2015), deželna uprava za namene iz 8., 16. in 21. člena Zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini) v deželnem finančnem zakonu določi delež državnih sredstev, ki bo dodeljen za ukrepe in dejavnosti iz 18., 19. in 20. člena tega zakona.

1 *bis*. S prerazporeditvijo iz prvega odstavka se lahko določi tudi delež sredstev za rezervacije, ki se jih v primeru nepredvidljivih ali izrednih potreb dodeli za iste namene na podlagi sklepa deželnega odbora po pridobitvi mnenja komisije iz 8. člena.

(2)(3)

Opombe:

1 Člen se doda iz črke a) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.

2 Odstavek 1 bis se doda iz črke a) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.

3 Odstavek 1 bis se spremeni z besedami iz prvega odstavka 7. člena DZ 20/2019.

18. člen

(Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine)

(3)

1. Za izvajanje določb 16. člena Zakona 38/2001 se v deželnem proračunu oblikuje sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine, v katerega se stekajo državna sredstva na podlagi prerazporeditve v skladu s členom 18 ante tega zakona.

(4)

2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se financirajo dejavnosti in projekte, ki jih predlagajo in izvajajo ustanove in organizacije slovenske manjšine, ki jim dežela priznava status organizacije primarnega pomena in so v interesu slovenske manjšine.

3. Dežela priznava ustanove, ki trajno in neprekinjeno izvajajo informativno in založniško dejavnost v slovenskem jeziku in so v primarnem interesu slovenske jezikovne manjšine; to so:

a) DZP - Družba za založniške pobude, d.o.o. v Trstu;

b) Zadruga, z.o.o., Goriška Mohorjeva v Gorici;

c) Zadruga, z.o.o., Novi Matajur v Čedadu (Videm);

d) Zadruga, z.o.o., Mladika v Trstu;

e) Zadruga, z.o.o., Most v Čedadu (Videm);

f) Založništvo tržaškega tiska (ZTT), d.o.o., v Trstu.

4. Dežela priznava ustanove in organizacije, katerih dejavnost zajema neposredno ustvarjanje in ponujanje storitev primarnega pomena za slovensko jezikovno manjšino na področju humanistične, književne in znanstvene kulture, znanstvenega in humanističnega raziskovanja, kinematografije, muzejskih dejavnosti in ohranjanja zgodovinske dediščine; to so:

a) Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu;

b) Narodna in študijska knjižnica (NŠK) v Trstu;

c) Združenje Kinoatelje v Gorici;

d) Inštitut za slovensko kulturo v Špetru.

(5) (11)

4 bis. Dežela priznava ustanove, katerih dejavnost zajema produkcijo in ponudbo gledaliških in drugih predstav z organizacijo gledaliških sezonskih programov, festivalov in kulturnih dogodkov; to so:

a) Slovensko stalno gledališče (SSG) v Trstu;

b) Združenje Kulturni dom Gorica v Gorici;

c) Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici.

(6)

5. Dežela priznava zveze in združenja, katerih dejavnost zajema predvsem spodbujanje, podpiranje in združevanje društev in združenj slovenske jezikovne manjšine s področja kulturnih, umetnostnih, rekreativnih in športnih dejavnosti na širšem ozemlju, vsaj na nekdanji pokrajinski ravni; to so:

a) Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD) v Gorici;

b) Slovenska prosveta v Trstu;

c) Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP) v Gorici;

d) Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI) v Trstu.

(12)

6. Dežela priznava ustanove in organizacije, ki opravljajo vzgojne dejavnosti in obšolsko izobraževanje za slovensko govoreče mladoletnike; to so:

a) Glasbena matica v Trstu;

b) Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici;

c) Združenje Slovenski dijaški dom Srečko Kosovel v Trstu;

d) Združenje Slovenski dijaški dom Simon Gregorčič v Gorici.

(7) (10)

7. Dežela podpira delovanje organizacij, navedenih v kategorijah iz tretjega, četrtega, četrtega bis, petega in šestega odstavka tega člena. V ta namen se z deželnim zakonom o stabilnosti določi delež sredstev, ki se ga iz sklada iz prvega odstavka nameni vsaki kategoriji. Znesek finančne podpore, ki se nameni vsaki priznani organizaciji primarnega

pomena in ki se izračuna kot odstotek finančnih sredstev, namenjenih vsaki kategoriji, se določi na podlagi ocene programa dejavnosti in projektov za zaščito in razvoj jezika, kulture in identitete slovenske manjšine v Furlaniji - Juljski krajini, ki ga posamezna organizacija predloži vsaki dve leti.

(8)

7 bis. Poseben pravilnik določa način in merila za ocenjevanje programov, ki se razdelijo po pripadajočih kategorijah in jih predložijo priznane organizacije primarnega pomena ter se izvajajo v obdobju dveh let. Oceno pripravijo komisije, ki so posebej imenovane za vsako od kategorij, navedenih v tretjem, četrtem, četrtem bis, petem in šestem odstavku, in v katerih so tudi strokovnjaki, ki jih predlaga Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino iz 8. člena.

(9)

8. V primeru zvez ali združenj iz petega odstavka tega člena je v skupnem deležu, dodeljenem vsakemu od njih, izrecno navedena kvota, namenjena podpori programom manjših ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine, ki so v te zveze in združenja včlanjene in delujejo na področju kulturnih, umetnostnih, rekreativnih in športnih dejavnosti. Manjše ustanove in organizacije slovenske jezikovne manjšine, ki za svoje programe dejavnosti prejemajo zgoraj navedeno podporo, morajo biti vpisane v register organizacij slovenske manjšine iz 5. člena.

9. Delež zneska iz sklada iz prvega odstavka tega člena se nameni podpori manjšim ustanovam in organizacijam slovenske manjšine, ki so vpisane v register iz 5. člena tega zakona in katerih delovanje zajema pretežno vzgojno dejavnost in vzgojne storitve, kot so na primer obšolske in poletne dejavnosti v slovenskem jeziku, ter spodbujanje kulturnih izmenjav in mladinskih dejavnosti tudi na čezmejni ravni. Delež iz tega odstavka se navede v preglednici, priloženi finančnemu zakonu.

10. Preostali delež zneska iz sklada iz prvega odstavka tega člena se nameni podpori pomembnejšim projektom za promocijo jezika ter zgodovinske in kulturne dediščine slovenske manjšine, ki jih ustanove in organizacije slovenske manjšine, vpisane v register organizacij slovenske manjšine iz 5. člena tega zakona, izvajajo tudi v sodelovanju med sabo.

11. Pred sprejetjem osnutka deželnega finančnega zakona se deželni odbor posvetuje s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona o predlogu porazdelitve deležev, do katerih so upravičene navedene ustanove in kategorije. Pristojni odbor deželnega sveta v zvezi z istim predlogom skliče javno predstavitev s člani Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino.

12. Način predložitve vloge in obračuna, vrsto izdatkov, ki veljajo kot upravičeni v obračunu finančnih prispevkov, dodeljenih iz sklada iz prvega odstavka tega člena, ter vrsto in delež upravičenih splošnih izdatkov za delovanje določa deželni pravilnik. Z istim pravilnikom se določijo tudi postopkovni roki.

219

Opombe:

1 Od določb iz črke a) drugega odstavka se odstopa na podlagi štirinajstega odstavka 6. člena DZ 6/2013.

2 Od določb iz črke b) drugega odstavka se odstopa na podlagi štirinajstega odstavka 6. člena DZ 6/2013.

3 Člen se nadomesti s prvim odstavkom 17. člena DZ 6/2014.

4 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke b) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.

5 Četrty odstavek se nadomesti s črko a) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.

6 Odstavek 4 bis se doda iz črke b) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.

7 Šesti odstavek se nadomesti s črko c) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.

8 Sedmi odstavek se nadomesti s črko d) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.

9 Odstavek 7 bis se doda iz črke e) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.

10 Šesti odstavek se nadomesti z osemindvajsetim odstavkom 1. člena DZ 12/2018.

11 Črka d) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke a) prvega odstavka 8. člena DZ 20/2019.

12 Peti odstavek se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 8. člena DZ 20/2019.

19. člen

(Letni državni prispevki za rabo slovenskega jezika v javni upravi)

(3)

1. Deželni odbor na podlagi prerezporeditve državnih sredstev v skladu s členom 18 ante in na predlog Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine določi porazdelitev sredstev za namene iz 8. člena Zakona 38/2001, tudi po večletnem ključu, in pooblasti pristojne službe za sprejetje povezanih upravnih odločb.

(4)

2. Porazdeljena sredstva iz prvega odstavka se dodelijo deželni upravi za delovanje Centralnega urada za slovenski jezik iz člena 19 bis, lokalnim upravam, vzgojno-izobraževalnim ustanovam prek Urada za slovenske šole pri Deželni šolski direkciji za Furlanijo - Juljsko krajino, organom javne uprave in koncesionarjem za opravljanje javnih služb na

poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine v skladu z Uredbo predsednika republike z dne 12. 9. 2007 (Potrditev seznama občin v Furlaniji - Julijski krajini, v katerih veljajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine, v skladu s 4. členom Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001).

(5)

Opombe:

- 1 Odstavek 2 bis se doda iz petinštiridesetega odstavka 5. člena DZ 5/2013.
- 2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke c) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.
- 3 Člen se nadomesti s črko b) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.
- 4 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 9. člena DZ 20/2019.
- 5 Drugi odstavek se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 9. člena DZ 20/2019.

Člen 19 bis

(Centralni urad za slovenski jezik)

(1)

1. Za izvajanje določb 8. člena Zakona 38/2001 se v okviru deželne uprave ustanovi Centralni urad za slovenski jezik za vodenje in usklajevanje dejavnosti, povezanih z rabo slovenskega jezika v javni upravi.

(2)

2. Urad iz prvega odstavka vodi odgovorna oseba z ustrežno izobrazbo in jezikovnim znanjem; urad ima avtonomijo pri organizaciji dela in so mu dodeljena sistemizirana delovna mesta za zagotavljanje izvajanja dejavnosti, sodeluje z ostalimi deželnimi službami ter se poslužuje njihovih storitev in storitev podjetja Insiel SpA.

3. Urad iz prvega odstavka je pristojen zlasti za vzpostavitev in upravljanje spletnega portala, namenjenega rabi slovenskega jezika v javni upravi, za storitve tolmačenja, prevajanja in lektoriranja, za jezikovno izobraževanje uslužbencev, ki uporabljajo slovenščino pri svojem delu v deželni in lokalnih upravah na deželnem ozemlju, ter za terminološko normiranje in jezikovno usklajevanje.

(3)

Opombe:

- 1 Člen se doda iz črke c) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.
- 2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 10. člena DZ 20/2019.
- 3 Tretji odstavek se nadomesti s črko b) prvega odstavka 10. člena DZ 20/2019.

20. člen

(Ukrepi za razvoj območij Nadiških, Terske, Železne in Kanalske doline)

(1)(4)

1. Letni prispevek, ki ga država določi za namene iz tretjega odstavka 21. člena Zakona 38/2001, se dodeli medobčinskim teritorialnim unijam, med katerimi so Unija za Železno in Kanalsko dolino, Unija za Tersko dolino in Unija za Nadiške doline, in sicer za financiranje ukrepov, namenjenih družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju občin, ki spadajo v navedena območja, opredeljena v Prilogi C bis iz člena 4 ter Deželnega zakona št. 26 z dne 12. 12. 2014 (Preureditev odnosov med deželo in lokalnimi upravami v Furlaniji - Julijski krajini. Ureditev medobčinskih teritorialnih unij in prerazporeditev upravnih nalog), in so del poselitvenega območja slovenske jezikovne manjšine, določenega v drugem odstavku 2. člena.

(5)

2. Navedene medobčinske teritorialne unije ob upoštevanju področnih predpisov evropskih uredb ter državne in deželne zakonodaje lahko za namene in na ozemlju iz prvega odstavka tega člena dodelijo finančna sredstva malim in srednjim podjetjem, ki opravljajo gospodarsko dejavnost.

3. Finančna sredstva iz prvega odstavka tega člena se po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona ter ob upoštevanju značilnosti in ciljev predlaganih ukrepov porazdelijo na podlagi sklepa deželnega odbora glede na potrebe slovenske jezikovne manjšine, ki živi na obravnavanih območjih.

4. Medobčinske unije lahko pri načrtovanju in vodenju ukrepov iz tega člena v skladu z drugim odstavkom 24. člena DZ 26/2014 sklepajo medsebojne sporazume in sporazume s posameznimi občinami, ki spadajo v omenjeno območje, a niso del unije.

Opombe:

- 1 Naslov člena se nadomesti s prvim odstavkom 12. člena DZ 4/2008.
- 2 V prvem odstavku se besede črtajo skladno z drugim odstavkom 12. člena DZ 4/2008.
- 3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke d) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.

4 Člen se nadomesti z enainpetdesetim odstavkom 6. člena DZ 14/2016.

5 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz prvega odstavka 24. člena DZ 12/2017.

21. člen

(Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino)

(1)

1. V deželnem proračunu se vzpostavi deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino.

2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se z odobritvijo prispevkov do celotnega zneska upravičenih izdatkov financirajo naslednje dejavnosti:

a) dejavnosti, ki jih izvajajo javne vzgojno-izobraževalne ustanove za spodbujanje razvoja vzgojne in izobraževalne ponudbe šol vseh vrst in stopenj s sedežem na poselitvenem območju slovenske manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, zlasti glede izmenjav učencev, dijakov in pedagoškega osebja v sodelovanju z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami Republike Slovenije;

b) dejavnosti za razvoj vzajemnega spoznavanja različnih kulturnih in jezikovnih stvarnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini, ki jih izvajajo ustanove in organizacije, dejavne na področju varstva manjšin ter promocije jezikovne in kulturne raznolikosti;

c) dejavnosti za spodbujanje čezmejnega sodelovanja na področju kulture, vzgoje, športa in rekreacije, ki jih v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi Republike Slovenije izvajajo lokalne uprave na poselitvenem območju slovenske manjšine;

d) obnovitvena dela in izredno vzdrževanje, ki jih izvedejo lastniki, upravitelji ali najemniki nepremičnin, na stavbah, ki se uporabljajo za kulturne, rekreativne, športne in družbene dejavnosti slovenske jezikovne manjšine, vključno na nepremičninah iz 19. člena Zakona 38/2001.

(2)

3. Merila za pripravo načrta porazdelitve sredstev iz Deželnega sklada za slovensko jezikovno manjšino in rok za predložitev vlog se določijo z vsakoletnim sklepom deželnega odbora po posvetovanju s komisijo iz 8. člena. S sklepom deželnega odbora se potrdi načrt porazdelitve sredstev iz sklada.

(3)

Opombe:

1 Člen se nadomesti s črko a) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

2 V črki a) drugega odstavka se besede črtajo skladno s prvim odstavkom 11. člena DZ 20/2019.

3 Tretji odstavek se nadomesti z drugim odstavkom 11. člena DZ 20/2019.

Člen 21 bis

(Posebni prispevek za Občino Špeter)

(1)(2)

1. Občini Špeter lahko deželna uprava vsako leto odobri poseben prispevek za kritje višjih stroškov, ki jih ima občinska uprava za redno vzdrževanje in vodenje Večstopenjske dvojezične šole v Špetru, vključno stroškov za vzpostavitev dodatnih šolskih storitev ter za prilagoditev in ureditev šolskih prostorov. Višina prispevka se določi vsako leto ob sprejetju letnega finančnega zakona.

Opombe:

1 Člen se doda iz črke b) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

2 Odstavek se dopolni z besedami iz sedmega odstavka 6. člena DZ 12/2010.

22. člen

(Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine ter jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini)

(1)(2)

1. Za spodbujanje dejavnosti in projektov v korist rezijanščine se lahko financirajo programi ukrepov, ki jih predložijo Občina Rezija ter organizacije in združenja, ki imajo registrirani sedež v isti občini, čeprav niso vpisana v register iz 5. člena.

2. Za spodbujanje jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini se lahko financirajo programi dejavnosti in projektov, ki jih predložijo občine ter organizacije in združenja, ki imajo registrirani sedež in delujejo na istem območju,

čeprav niso vpisana v register iz 5. člena.

3. Z deželnim pravilnikom se določijo merila in način dodeljevanja finančnih sredstev iz prvega in drugega odstavka ter roki in način predložitve vloge in obračuna, vrste upravičenih izdatkov za namene obračunavanja ter vrste in delež upravičenih splošnih izdatkov za delovanje.

4. Financiranje se ne seštevava z drugimi spodbudami iz 18. in 21. člena.

Opombe:

1 Člen se nadomesti s štiriinštiridesetim odstavkom 4. člena DZ 34/2015.

2 Člen se nadomesti s prvim odstavkom 12. člena DZ 20/2019.

VI. poglavje

Prehodne, končne in finančne določbe

23. člen

(Prehodne določbe)

1. Do finančnih sredstev iz tega zakona so do sprejetja pravilnika za vodenje deželnega registra iz 5. člena tega zakona upravičene ustanove in organizacije, ki so bile ustanovljene vsaj dve leti pred predložitvijo vloge za prispevek in izjavijo, da izvajajo dejavnost, namenjeno slovenski manjšini, pretežno v slovenskem jeziku.

(1)

2. Ob začetnem izvajanju in do izvedbe postopka iz 6. člena tega zakona sta kot referenčni organizaciji slovenske jezikovne manjšine priznani naslednji organizaciji:

a) Slovenska kulturno-gospodarska zveza;

b) Svet slovenskih organizacij.

3. Do uveljavitve določb pravilnika iz petega odstavka 18. člena tega zakona ostanejo v veljavi pravilniki, izdani v skladu s petim odstavkom 5. člena DZ 23/2001, če niso v nasprotju z določbami tega zakona.

Opombe:

1 Prvi odstavek se nadomesti s črko c) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

24. člen

(Razveljavitve)

1. Razveljavijo se naslednje določbe:

a) 8. člen DZ 46/1991;

b) drugi odstavek 208. člena Deželnega zakona št. 5 z dne 28. 4. 1994 (ki spreminja 8. člen DZ 46/1991);

c) četrti odstavek 25. člena Deželnega zakona št. 31 z dne 19. 8. 1996 (ki spreminja 8. člen DZ 46/1991);

d) 5. člen DZ 23/2001;

e) šestinsedemdeseti odstavek 7. člena Deželnega zakona št. 3 z dne 25. 1. 2002 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);

f) 48. člen Deželnega zakona št. 33 z dne 20. 12. 2002 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);

g) tretji, četrti, peti in šesti odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 14 z dne 20. 8. 2003 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);

h) 112., 113. in 114. odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 1 z dne 2. 2. 2005 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);

i) prvi odstavek 1. člena Deželnega zakona št. 17 z dne 25. 8. 2006 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);

j) Deželni zakon št. 16 z dne 5. 11. 2003 (Določbe v zvezi s Posvetovalno komisijo za kulturne in umetnostne dejavnosti slovenske manjšine);

k) dvaintrideseti odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 19 z dne 21. 7. 2004 (Rebalans proračuna za leto 2004 in večletnega proračuna za obdobje 2004–2006 v skladu s 18. členom Deželnega zakona št. 7 z dne 16. 4. 1999).

2. Razveljavitve iz črk d), e), f), g), h), i) prvega odstavka tega člena začnejo veljati 1. januarja 2008.

25. člen
(Finančne določbe)

1. Morebitni stroški, ki izhajajo iz 8. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 52.2.300.1.549 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 9805 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
2. Morebitni stroški, ki izhajajo iz 9. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.260.1.3018 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5568 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
3. Morebitni stroški, ki izhajajo iz četrtega odstavka 11. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 6.2.270.1.52 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 399 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
4. Stroški, ki izhajajo iz tretjega odstavka 12. člena tega zakona, gredo v breme osnovnih proračunskih enot načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezujejo na našteje postavke tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma: OPE 52.2.280.1.664 / postavka 156, OPE 52.2.280.1.3016 / postavka 20, OPE 52.2.280.2.666 / postavki 180 in 182.
5. Stroški, ki izhajajo iz prvega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 dalje v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5571 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine – državna sredstva«.
6. Stroški, ki izhajajo iz črke a) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5590 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Letne subvencije za podporo dejavnostim ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino, ki v slovenskem jeziku ustaljeno in neprekinjeno izvajajo dejavnosti na področju informiranja in založništva, ki so posebnega pomena in v interesu slovenske manjšine – državna sredstva«.
7. Stroški, ki izhajajo iz črke b) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5591 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se spremeni tako, da se besede »ustanov, institucij in organov v primarnem interesu slovenske manjšine« nadomesti z besedami »ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino – državna sredstva«.
8. Stroški, ki izhajajo iz črke c) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5592 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se spremeni tako, da se besede »institucij in združenj« nadomesti z besedami »ustanov in organizacij«, na koncu poimenovanja pa se dodata besedi »– državna sredstva«.
9. Stroški, ki izhajajo iz črke d) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5593 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 vnese »pro memoria« v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem »Sporazumi z ustanovami in organizacijami slovenske manjšine za izvajanje dejavnosti posebnega pomena za promocijo zgodovinske in kulturne dediščine manjšine«.
10. Stroški, ki izhajajo iz 20. člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.330.2.1920 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 1640 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za razvoj gorskih območij, namenjen Gorski skupnosti za Huminsko, Železno in Kanalsko dolino ter Gorski skupnosti za Tersko dolino, Nadiške doline in Brda za sofinanciranje ukrepov za družbeni, gospodarski in okoljski razvoj občin v videmski pokrajini, ki so vključene v navedene gorske skupnosti in so del poselitvenega območja slovenske jezikovne manjšine – državna sredstva«.
11. Za namene iz prvega odstavka 21. člena tega zakona in v zvezi z ukrepi iz črke a) drugega odstavka 21. člena se v osnovno proračunsko enoto 8.4.300.2.316 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 vnese postavka »pro memoria« 5585 (2.1.242.3.06.06) v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino – kapitalske naložbe«.
12. Stroški, ki izhajajo iz prvega odstavka 21. člena tega zakona in v zvezi z ukrepi iz črk b), c), d), e) in f) drugega odstavka 21. člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5575 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino – tekoče poslovanje«.

13. Stroški, ki izhajajo iz 22. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5594 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 vnese »pro memoria« v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem: »Prispevki za ukrepe v korist rezijansčine in jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini«.

14. Stroški, ki izhajajo iz 23. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavki 5571 in 5575 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.

PRILOGA 2

INSTITUCIONALNA TELESNA IN KOMISIJE

INSTITUCIONALNI PARITETNI ODBOR ZA VPRAŠANJA SLOVENSKE MANJŠINE

(sestava odbora 15. 3. 2022)

Predsednik: Marco Jarc

Podpredsednik: Paolo Rovis

Štirje člani, ki jih je imenoval ministrski svet:

Igor Giacomini

Domenico Morelli

Marco Jarc

Bojan Brezigar

Šest članov, ki jih je imenoval deželni odbor:

Livio Semolič

Peter Močnik

Ksenija Dobrila

Walter Bandelj

Paolo Sardos Albertini

Paolo Rovis

Trije člani, ki so jih imenovala krajevne uprave:

Nino Ciccone

Marko Pisani

David Peterin

Sedem članov, ki jih je imenoval deželni svet:

Marco Frandolic

Sandor Tence

Andrea Crismani

Ivo Gherbassi

Livia Lutman

Sabrina Morena

Elisabetta Pian

DEŽELNA KOMISIJA ZA SLOVENSKE ŠOLE

(sestava komisije 15. 3. 2022)

Predsednik: Peter Černic

Člani:

Elisabetta Kovic

(ravnateljica večstopenjske šole)

Primož Strani

(ravnatelj drugostopenjske srednje šole)

Antonella Bucovaz

(V. Š. Pavla Petričiča – Špeter)

Dario Bertinazzi

(osnovna šola)

Solange Degenhart

(prvostopenjska srednja šola)

Sara Superina

228 | (drugostopenjska srednja šola)

Vesna Skrlj

(neučno osebje)

Jasna Simoneta

(predstavnica staršev – Trst)

Vlasta Jarc

(predstavnica staršev – Gorica)

Marina Scaggiante

(predstavnica staršev – Špeter)

Nik Emili

(predstavnik dijakov – Trst)

Ivana Jug

(predstavnica dijakov – Gorica)

Peter Černic

(vršilec dolžnosti vodje Urada za slovenske šole in predstavnik slovenske šole v Višjem šolskem svetu)

DEŽELNA POSVETOVALNA KOMISIJA ZA SLOVENSKO MANJŠINO

(sestava komisije 15. 3. 2022)

Predsednik: deželni odbornik Pierpaolo Roberti ali njegov pooblaščenec

Člani:

Elisabetta Kovic, pooblaščenka Deželne komisije za slovenske šole

Tržaška pokrajina:

imenovani s strani SKGZ:

- Ksenija Dobrila - članica
- Dorica Kresevič - namestnica

imenovani s strani SSO:

- Maja Lapornik - članica
- Ivo Corva - namestnik

imenovana s strani skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:

- Monica Hrovatin - članica
- Davide Štokovac/Stolli - namestnik

Goriška pokrajina:

imenovani s strani SKGZ:

- Rudi Pavšič - član
- Livio Semolič - namestnik

imenovana s strani SSO:

- Walter Bandelj - član
- Julijan Čavdek - namestnik

imenovana s strani skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:

- Aldo Jarc - član
- Erik Figelj - namestnik

Videmska pokrajina:

imenovani s strani SKGZ:

- Luigia Negro - članica
- Iole Namor - namestnica

imenovana s strani SSO:

- Ezio Gosgnach - član
- Anna Wedam - namestnica

imenovana s strani skupščine slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:

- Stefano Predan - član
- Nino Ciccone - namestnik

USTANOVE IN ORGANIZACIJE SLOVENSKE MANJŠINE

Ustanove in organizacije slovenske manjšine, ki so prejele javno financiranje iz 16. člena Zakona št. 38/2001 za leto 2021, so:

a) dve krovni organizaciji

(6. člen, Deželni zakon št. 26/2007)

- SKGZ - Slovenska kulturno-gospodarska zveza
- SSO - Svet slovenskih organizacij

b) 21 ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino

(18. člen, 3. odst., Deželni zakon št. 26/2007)

- Družba za založniške pobude d. o. o. - DZP.
- Zadruga Goriška Mohorjeva
- Zadruga Novi Matajur
- Zadruga Mladika
- Zadruga Most
- Založništvo tržaškega tiska - ZTT

(18. člen, 4. odst., Deželni zakon št. 26/2007)

- Slovenski raziskovalni inštitut - SLORI
- Narodna in študijska knjižnica - NŠK
- Združenje Kinoatelje
- Inštitut za slovensko kulturo

(18. člen, 4. odst. bis, Deželni zakon št. 26/2007)

- Slovensko stalno gledališče - SSG
- Kulturni dom Gorica
- Kulturni center Lojze Bratuž

(18. člen, 5. odst., Deželni zakon št. 26/2007)

- Zveza slovenskih kulturnih društev - ZSKD
- Slovenska prosveta
- Zveza slovenske katoliške prosvete - ZSKP
- Združenje slovenskih športnih društev v Italiji - ZSŠDI

(18. člen, 6. odst., Deželni zakon št. 26/2007)

- Glasbena matica
- Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel - SCGV
- Združenje slovenski dijaški dom Srečko Kosovel
- Združenje slovenski dijaški dom Simon Gregorčič (SDD)

c) 197 manjših ustanov, organizacij in združenj, vpisanih v Register organizacij slovenske jezikovne manjšine (18. člen, 8. odst., Deželni zakon št. 26/2007)